

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

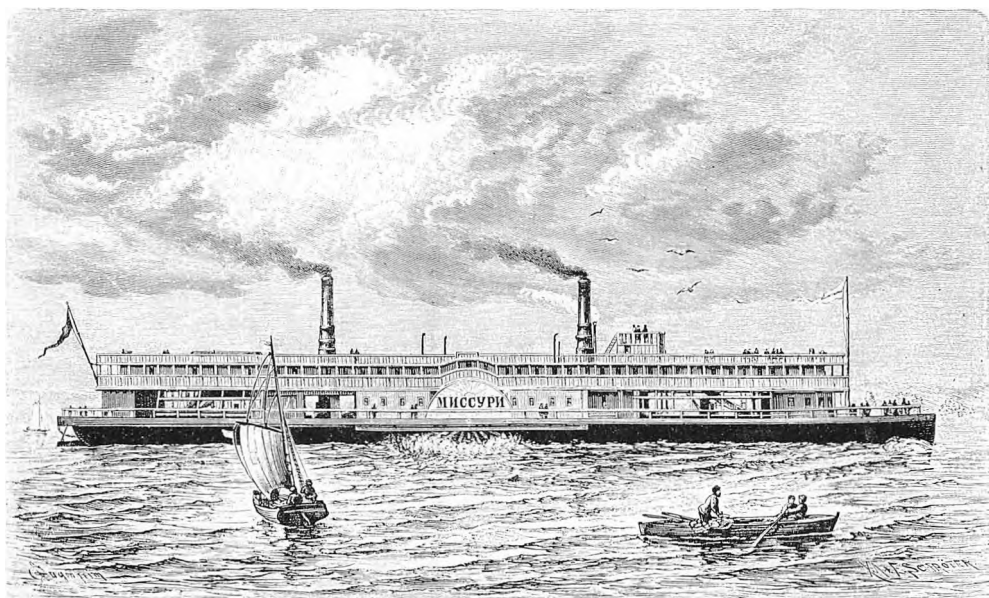
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

BREVE

FRA CARL MÆHL TIL HARALD KRABBE

1886—1916

Set og oplevet i Rusland som borger og veterinær

Udgivet af Ivan Katić

København 1975

BREVE

FRA CARL MÆHL TIL HARALD KRABBE

1886—1916

Kilder til veterinærhistorisk forskning II

BREVE

FRA CARL MÆHL TIL HARALD KRABBE

1886—1916

Set og oplevet i Rusland som borger og veterinær

Udgivet af Ivan Katić

København 1975

Bogen er sat med Fransk Antikva og trykt i
Kandrup & Wunsch Bogtrykkeri, København

Vignetten på omslagets første side viser
passagerskibet „Miss(o)uri“, der sejlede på Volga.
Fra: Russland. Land und Leute. I. (ed. H. Roskoschny), Leipzig
[uden årstal]

Vignetten på omslagets sidste side viser
Krimguvernementets våben.
Fra: Živopisnaja Rossija . . . 5²
S. Petersborg / Moskva 1868

Breve fra Carl Mæhl til Harald Krabbe 1886—1916: Set og
oplevet i Rusland som borger og veterinær. / Udgivet af Ivan Katić.
— København, 1975. 143 s.; ill.; 23 cm. — (Kilder til veterinær-
historisk forskning; no. 2).

Med engelsk, tysk og russisk resumé.

FORORD

I 1974 udkom „*Breve fra Chr. Engelsen til H. Krabbe og B. Bang 1884—1906. Veterinære iagttagelser og kulturhistoriske billeder fra Rusland*“. Den meget store interesse der viste sig for Engelsens breve — ikke mindst udenfor veterinære kredse — gav incitament til at forberede udgivelsen af en ny brevsamling, denne gang af dyrlæge Carl Mæhl (1853—1930). Brevene, der er skrevet i perioden 1886—1916, findes på Danmarks Veterinær- og Jordbrugsbibliotek (Hdskr. II. Ny Saml. 48), hvis efor *Harald Krabbe* (1831—1917) var fra 1880—1890.

De, som har læst Engelsens breve, vil snart opdage, at den skribent, der står bag denne ny brevsamling, er det stik modsatte af Engelsen. Det er en flegmatisk optimist, faldet til ro i Rusland sammen med sin familie, i byer som Nižnij Novgorod og Kostroma. Han kunne også bære meget mere end sin danske kollega i Minsk, der stadig længtes tilbage til Danmark. Bag statsråd Mæhls beretninger er der mere en realist og mindre en litterat og stilist. Dette afspejles bl. a. i brevenes korthed, saglighed og præcision.

Mæhl kom til Rusland fra Østerlars, Bornholm i 1874, og efter kun to års ophold på Krim henvendte han sig til sin fhv. lærer, medredaktør af *Tidsskrift for Veterinærer*, Harald Krabbe, med sit første bidrag „*Veterinærvesenet i Rusland*“. Arbejdet blev optaget i dette tidsskrift i 1876. Dermed begyndte mellem discipulus & magister en langvarig venskabelig forbindelse, der gennem brevveksling, besøg m. m., varede fire decennier. Mæhl var en dygtig og flittig skribent, der berettede om veterinære begivenheder fjernt fra Danmark. På et tidspunkt, da ikke så få danske dyrlæger, mejerister o. a. søgte beskæftigelse i udlandet, bl. a. i Rusland var hans faglige iagttagelser ikke uden interesse for læsere af *Tidsskrift for Veterinærer*. Indtil 1894, da dette ophørte, har Mæhl gæstet bladets spalter ialt 11 gange. Efter denne tid har han fortsat at publicere i *Maanedsskrift for Dyrlæger*, hvor han nåede at offentliggøre endnu 10 artikler. Korrespondancen med Krabbe fortsattes indtil dennes død i 1917. Under Mæhls sidste besøg i Dan-

mark i 1925 blev han interviewet til Kalundborg Avis. Han døde i Nižnij Novgorod (i dag Gorkij) i 1930.

I sommeren 1974 kom jeg i forbindelse med Mæhls familie på Frederiksberg, der viste sig at være i besiddelse af de tre manuskripter om russiske forhold og det omtalte interview, der bringes her som tillæg I—IV. Især i disse afsnit vil også ikke-veterinærer finde en hel del om russiske forhold i zartiden og ikke mindst om bøndernes stilling og deres mentalitet. Det er som om hans skrivetalent først rigtig udfolder sig i disse lange beretninger.

En tak bringes til Statens jordbrugs- og veterinære Forskningsråd (formand: prof., dr. med. vet. Sv. Dalgaard-Mikkelsen) for støtte ved afskrivning af brevene. Det er mig en glæde at takke Mæhls familie for tilladelse at benytte familiealbumet og materiale til tillæg I—VI. Endvidere takker jeg overbibliotekar Helge Nielsen for hjælp og interesse. Det kgl. Biblioteks Kort- og billedsamling har også denne gang bidraget med fotografier fra Rusland, hvorfor jeg takker hjerteligt. Sidst, men ikke mindst, takker jeg Fa. C. F. Mortensen og Novo, der har stået for public relation arbejdet omkring bogens udsendelse.

København, den 13. juli 1975.

1870 Bülowsvej 13.

Ivan Katić

dyrlæge, forskningsbibliotekar

Danmarks Veterinær- og Jordbrugsbibliotek (DVJB)

Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole (KVL)

INDHOLDSFORTEGNELSE

Forord	5
Fortegnelse over breve fra Carl Mæhl til Harald Krabbe med korte sammendrag	8
Portræt af Carl Mæhl	14
Biografiske oplysninger	15
Fortegnelse over Carl Mæhls bidrag til danske tidsskrifter .	16
Breve til Harald Krabbe	19
Tillæg 1. Løsgjængeriet og Omstreiferiet i Rusland	77
2. Markedet i Nischnii Nowgorod	105
3. Min Reise til Bui	123
4. Et halvt Aarhundrede som Dyrlæge i Rusland .	127
5. Carl Mæhls jubilæum	131
6. Personlig pension til K. V. Mæhl	132
Nasim čitaljam	133
To the readers	134
An den Leser	135
Personregister	136
Stedregister	137
Sagregister	139
Billedfortegnelse	141
Kort over europæisk Rusland	142
A propos Chr. Engelsen	143

Fortegnelse over breve fra Carl Mæhl
til professor Harald Krabbe med kort resumé.

1. Simferopol, 1. (13.) marts 1886.

Sender en kortere afhandling om pasgang med anmodning om optagelse i Tidsskrift for Veterinærer.

2. Niznij Novgorod, 13. (25.) januar 1889.

Sender en lille meddelelse om en uheldig miltbrandsindpodning i Sydrusland, som forårsagede et tab på 3.500 får. Flyttet fra Krim til Niznij Novgorod som ældste guvernementsdyrlæge. Beskriver i korthed byen. Interesserer sig for de danske veterinærers forhold, lærere ved Den kongelige Veterinær- og Landbohøjskole og veterinærlitteratur. Forbereder en lille afhandling om veterinærlovgivning i Rusland.

3. Niznij Novgorod, 28. februar 1889.

Sender den omtalte afhandling om veterinærlovgivning. Har haft kontakt med sin landsmand, dyrlæge Christian Engelsen. Hos Mæhl tales der ikke dansk i huset, og det falder ham derfor — efter så mange år i Rusland — vanskeligt at udtrykke sig skriftligt på dansk. Sammen med en kollega har han indrettet en smedie med sygestald. Ønsker sig en smedesvend hjemmefra eller fra Dorpat.

4. Niznij Novgorod, 28. april (10. maj) 1889.

Har travlt med smedien og andre forpligtelser. Forbereder en afhandling om hesteavl i Rusland. Har haft kontakt med doc. E. Becker angående smedesvenden.

5. Niznij Novgorod, 10. (22.) juni 1889.

Sender korrektur for „Overblik over Veterinærlovgivningen i Rusland“ tilbage. Har travlt med smedien og embedsforpligtelser.

6. Niznij Novgorod, 6. (18.) februar 1891.

Har været en tur på Krim. Den store afhandling om Ruslands hesteavl og hestehold er $\frac{2}{3}$ færdig.

7. Niznij Novgorod, 5. (17.) marts 1891.

Afhandlingen om hesteavl afsluttet og afsendt. Ønsker at få tilsendt Tidsskrift for Veterinærer. Har haft kontakt med dyrlæge Chr. Engelsen, der for et stykke tid siden blev bidt af en gal hund og vaccineret mod hundegal-

Niznij = Niznij.

skab. Kvægpest findes nu kun i Kaukasus og Sibirien. B. Bangs undersøgelser om tuberkulose kendes nu også i Rusland, men man forholder sig lidt skeptisk overfor disse.

8. Niznij Novgorod, 28. marts (9. april) 1891.

Interessen for veterinære problemer er faldet i Rusland efter udryddelsen af kvægpesten. Der er en række hygiejniske problemer, hvis løsning ustandselig udskydes. Russerne tror nu meget på sig selv, Europa er råddent, siger de. Man er ked af at have så mange udlændinge i Rusland, men de kan heller ikke undværes. Mæhl er overbevist om, at han ikke bliver ret længe i Niznij Novgorod. Professor H. V. Stockfleth burde have et mindesmærke.

9. Niznij Novgorod, 2. (14.) maj 1892.

Har igen tilsendt en afhandling (Overtro og Kvaksalveri hos den russiske Almue) til Tidsskrift for Veterinærer. Hans mor er død. Ønsker at rejse til Danmark i efteråret via Sct. Petersborg, hvor han samtidig vil undersøge mulighederne for at flytte sydpå; hans kone kan ikke tåle de strenge vintre. Vil søge en orlov på to måneder for at kunne tage del i praktisk bakteriologisk undervisning i København. I anledning af Christian d. IX og dronning Louises guldbryllup har den danske konsul i Moskva, Thor Lange, indbudt bl. a. også Mæhl til en lille festlighed, men det er vanskeligt for ham at tage afsted.

10. Niznij Novgorod, 28. juni (10. juli) 1892.

Glæder sig over at H. Krabbe blev udnævnt til professor. Af og til findes der i den russiske veterinærlitteratur omtale af danske forskeres arbejde, som f. eks. Viborgs, Stockfleths og Krabbes. Bendz' store værk kendes ikke, fordi det er publiceret på dansk. På grund af store mennesketilstrømninger til det forestående årlige marked i Niznij Novgorod, er der kolera at forvente i den nærmeste fremtid. Har derfor sendt kone og børn til København. Agter at besøge den gamle regimentsdyrlæge Hans Bagge i Sct. Petersborg.

11. Niznij Novgorod, 23. januar (4. februar) 1893.

Efter hjemkomsten fra Danmark var det ikke så nemt for ham igen at vænne sig til de russiske forhold. Kort beskrivelse af rejsen København—Berlin—Warszawa—Moskva—Niznij Novgorod. For øjeblikket huserer oksens ondartede lungesygge, og der er kolera i vente.

12. Niznij Novgorod, 19. (31.) januar 1894.

Har igen afsendt en lille afhandling, denne gang om snive i Rusland. I Niznij Novgorod ventes kolera igen, fordi der bliver stor mennesketrafik i forbindelse med en industri-, kunst- og landbrugsudstilling 1896. Byen skal også have en ansigtsløftning, d. v. s. brolægning, belysning etc., og der er projekteret et nyt slagtehus til 100.000 rubler. Oksens ondartede lungesygge breder sig langsomt, og kvægpesten er heller ikke udryddet i Sydrusland.

13. Uden stedangivelse og datering (før 28. december 1894).

Mæhls fader var på besøg i Rusland. Dyr læge Mæhl har i Tidsskrift for socialt Veterinærvesen i St. Petersborg offentliggjort en lille skildring af den danske Veterinær- og Landbohøjskole og veterinærvesens historie. Er begyndt med oversættelse af Bendz's Huspattedyrenes Bygning og Liv. Ondartet lungesygge er ikke bekæmpet, nedslagningen er ikke effektiv nok. Der følger igen en lille afhandling om dyrlægers forhold til dyrplagerisager, og et arbejde om miltbrand i Rusland er også sat igang samt en meddelelse fra praksis (Tør Gangræn hos en Rekonvalescent efter Ovens ondartede Lungesygge).

14. Niznij Novgorod, 24. februar (8. marts) 1895.

Takker Krabbe fordi han, som redaktør af Tidsskrift for Veterinærer, i sin tid tog imod de afhandlinger Mæhl sendte til ham i håb om at gavne den danske dyrlægestand. Bygningen af slægtehuset i Niznij Novgorod nærmer sig sin afslutning, men det ser ud til, at kommunalbestyrelsen har ladet bygningen og økonomien hvile i franske hænder. Franskmændene har nu stor indflydelse i Rusland, selv om de har tabt krigen i 1812. De forpagter skove, miner, petroleumskilder, ølbryggerier. De franske forretningsfolk har også indrettet podningsstation i Niznij Novgorod, hvor de anvender Pasteurs lymfevaccination mod miltbrand. Den russiske vaccine tilberedt af Cenkovski er meget mere sikker, men franskmændene får koncession af højtstående personer. Den ondartede lungesygge bryder stadig op.

15. Niznij Novgorod, 15. (27.) oktober 1895.

Har været tavs i længere tid på grund af travlhed. Nyhederne hjemmefra får han gennem Berlingske Tidende. I omtale (referat) af prof. B. Bangs deltagelse i veterinærkongressen i Bern har han læst om tuberkulinets anvendelse. Konkurrencen mellem de franske og russiske præparater. Kvægets ondartede lungesygge, der breder sig mere og mere, er stadig en trussel mod den russiske kvægbestand. I 1895 var Niznij Novgorod fri for kolera. Forberedelser til en udstilling næste år. Byen får også en elektrisk sporvogn.

16. Niznij Novgorod, 12. (24.) februar 1897.

Mindes sin skolegang ved Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole og især undervisningen på smedien, hvor Krabbe også deltog i øvelserne. I Sct. Petersborg afholdes der international lægekongres. Har deltaget i Sct. Petersborg Veterinærforenings 50-års jubilæum og i tilknytning dertil i et fagligt møde. Har besøgt den 80-årige danske kollega Hans Bagge i Sct. Petersborg.

17. Kostroma, 2. (14.) maj 1899.

Har i kortere tid arbejdet i Pokrovskaja ved Saratov; men der var besværligheder med børnenes skolegang, og stedet virkede deprimerende. Derfor er han nu flyttet til Kostroma. Hans datter afslutter gymnasiet og rejser i juni til København for at besøge familien og lære dansk.

18. Kostroma, 15. (27.) december 1899.

Om et møde for dyrlægerne ansat i Kostroma guvernementet og om den russiske veterinærorganisations opbygning, Datteren Zoja, der lige er kommet hjem efter et par måneders ophold i København, fik ansættelse som privatlærerinde hos en fabrikant.

19. Kostroma, (skrevet før 28. september 1900).

Glæder sig over, at prof. Harald Krabbe har fundet en værdig efterfølger i Simon Paulli. Hjemveen melder sig mere og mere med årene, har været borte i mere end 25 år. Ønsker igen at besøge Danmark, da hans fader er ret gammel, men det er vanskeligt at komme afsted. I juli har han haft en mindre miltbrandepizooti. Har købt et hus. Hans landsmand, dyrlæge Christian Engelsen, er forflyttet fra Minsk. Den projekterede oversættelse af Krabbes bog om hestens avl og bygning er opgivet.

20. Kostroma, 27. oktober 1901.

Er hjemkommet fra København til Kostroma via Riga med damperen Botnia. Takker Krabbe for imødekommenhed mod ham under hans ophold i København, især fordi Krabbe har kontaktet professor P. Plum, kejserinde Dagmars fhv. livlæge. Det er lovet, at kejserinden vil intervenere og bringe Mæhls datter i et institut.

21. Kostroma, 16. (29.) april 1902.

Har flere gange haft kontakt med professor Plum. Kommenterer Krabbes afskedigelse på grund af alder. Mæhls ældste datter skal snart giftes med dyrlæge Milovidov. Det forventes, at hans yngste datter kommer ind i det Xenienske institut takket være prof. Plums hjælpsomhed og kejserindens intervention.

22. Kostroma, 12. (25.) november 1902.

Forundret over docent Beckers pludselige død. Spørger om H. Krabbe stadig korresponderer med Chr. Engelsen. Dyrlægemødet i Sct. Petersborg under storfyrst Dimitri Konstatinovic's protektorat. Glæder sig over at møde så mange bekendte. Hans fader for femte gang i Rusland, denne gang i anledning af datterens bryllup. Besværligheder med datterens optagelse i instituttet.

23. Kostroma, 26. september (9. oktober) 1903.

Lever i Kostroma, en by hvor der så godt som ingenting sker, dog bliver byens slagtehus færdigt om en måneds tid. Datteren endelig optaget på Jekaterine instituttet i Moskva og har takket være prof. Plums indsats og kejserinde Dagmars imødekommenhed opnået friplads.

24. (Uden stedangivelse) 28. februar (12. marts) 1904.

Trichinundersøgelse af kød koster mange penge, og den udføres næsten kun pro forma. Russisk-japansk krig, forbitrelse mod japanerne. Datteren på Jekaterine-instituttet har haft skarlagensfeber og blev serumbehandlet. Efter nogen bedring fik hun igen et tilbagefald med komplikationer. Nyhederne hjemmefra får han gennem Politiken.

25. Kostroma, 31. oktober (13. november) 1904.

Nogle af dyrlægerne fra Kostroma er også indkaldt i den russisk-japanske krig. Mæhl skal have indkvarteret 12 russiske soldater i sit hus. Kritik af forældede danske retsforhold. Usædelighedens årsager. Datterens skolegang er vellykket. Næstældste datter er også gift, der er kun to sønner tilbage. Om tre år skal han pensioneres. Svigersønnen, dyrlæge Milovidov og datteren bor i nærheden i byen Ples. Overdyrlæge Westrings skæbne.

26. Kostroma, 9. (22.) maj 1906.

Rusland er nu et uroligt land, gammel og nyt brydes. Revolutionen hænger i luften. Det var ønskeligt, at den almene dannelse lå på et højere niveau, så kunne Duma (forsamlingen) lettere gennemføre reformer. Husundersøgelser om natten kan forventes.

27. (Uden stedangivelse), 1907.

Hans ældste søn har arbejdet i København på Titan fabrikken. Docent i veterinær retslære, A. C. P. Christensen, ønsker at besøge Rusland for at studere smitsomme sygdomme og Veterinærdepartementets forholdsregler mod disse.

28. Kostroma, 17. (30.) november 1907.

Glæder sig over, at Krabbe har det nogenlunde godt, og at hans arbejde er blevet påskønnet. Ked af, at det gamle København forsvinder mere og mere, især byens centrum. Er ikke mere dansk statsborger. Hans søn er nu elev på den tekniske skole i Kostroma. Udbrud af hundegalskab hos kvæg og mennesker. Behandlingen af mennesker er effektiv.

29. Kostroma, 4. (17.) november 1908.

Sidder nu fast i Kostroma. I sommeren var han et par dage i Sct. Petersborg. Har hørt om Alberti-skandalen og om andre sociale affærer i Danmark, som f. eks. import af polsk arbejdskraft. Om festskrift i anledning af Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskoles 50-års jubilæum. I Rusland går mange penge til kanoner. Prof. B. Bangs rejse til Amerika.

30. (Uden stedangivelse), 10. (23.) april 1909.

Livet i Kostroma er ensomt og kedeligt. Ville gerne bo i Moskva. Den niende internationale veterinærkonference afholdes i Haag, men han kommer ikke.

31. Kostroma, 13. og 20. august 1910.

Har korresponderet med dyrlæge Gautier. Datteren ved instituttet er nu uddannet pædagog. Mindes prof. P. Plums bistand for 7 år siden. Mæhls 86-årige fader død. Fru Krabbe er også død. Mæhls kolleger fejrer hans 35-års jubilæum.

32. Kostroma, 23. januar (5. februar) 1914.

Kort nytårshilsen. Vil altid bevare Krabbe i taknemlig erindring.

33. (Uden stedangivelse), 6. (19.) januar 1916.

Mæhl takker Krabbe for alle de forløbne år. Ønsker endnu engang at besøge Danmark, men den uhyggelige verdenskrig forhindrede ham i dette. Hans kære svigersøn dyrlæge Milovidov er faldet som reserveofficer i Karpaterne.

*Fig. 1. Guvernementsdyrlæge Carl Mähl (1853—1930).
Fot. Adamowicz, Simferopol (August 1879).*

BIOGRAFISKE OPLYSNINGER

Carl Christian August Vasilevič Mæhl (1853—1930)

- 1853 (26. juni) født i København
Forældre: skræddermester Daniel Wilhelm Mæhl og Christine Reyman
- 1868 (15. april) indskrevet på Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole
- 1872 dimitteret
- 1872—1873 forskellige vikariater i Danmark og Sverige, rejse med en muldyrtransport fra Sydamerika til Vestindiske Øer
- 1873—1874 praksis på Bornholm (Østerlars)
- 1874 afrejst til St. Petersborg
- 1875 russisk veterinæreksamen, ansat samme år som yngste guvernementsdyrlæge i Vjatka, Nordrusland
- 1878 guvernementsdyrlæge i Simferopol, Krim
- 1888 ældste guvernementsdyrlæge i Nižnij Novgorod (i dag Gorkij)
- 1893 statsråd
- 1896 russisk indfødsret
- 1897 dyrlæge ved kvægdrivningsstationen Pokrovskaja (Saratov)
- 1899—1916 guvernements- og kommunedyrlæge i Kostroma
- 1918 genansat ved staten
- 1924 Arbejdets helt
- 1925 sidste besøg i Danmark
- 1930 (6. november) død i Nižnij Novgorod
Gift med Anastasia Kentioga 1879?
Børn: 1. Elena Karlovna (1880— ?) gift 1902 med dyrlæge Nikolaj Milovidov (død 1932)
2. Vera Karlovna (1882— ?) gift 1. gang med kunstmaler Aleks. Nik. Nikolski (død 1915)
3. Sergej Karlovič (1888—1933) agrokemiker, udannet i Danmark (Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole). Gift
4. Zoja Karlovna (1892— ?) gift med lærer Serov
5. Peter Karlovič (1900— ?) kemiker. Gift

FORTEGNELSE
over
CARL MÆHLS BIDRAG TIL DANSKE TIDSSKRIFTER

1. Veterinærvæsenet i Rusland. Tidsskrift for Veterinærer 1876, 2. Rk. 6. Bd., 188—191.
2. Mund- og Klovesyge uden den karakteristiske Pustel- eller Blæredannelse i Munden og Klovevigene. Tidsskrift for Veterinærer 1878, 2. Rk. 8. Bd., 103—105.
3. En Springorm-Epizooti paa Krim. Tidsskrift for Veterinærer 1886 [o: 1885], 2. Rk. 15. Bd., 87—95.
4. Bemærkninger om Pasgangen og dens Afarter. Tidsskrift for Veterinærer 1886, 2. Rk. 16. Bd., 124—131.
5. Uheldig Miltbrandsindpodning i Sydrusland. Tidsskrift for Veterinærer 1889, 2. Rk. 19. Bd., 83—87.
6. Overblik over Veterinærlovgivningen i Rusland. Tidsskrift for Veterinærer 1889, 2. Rk. 19. Bd., 121—169.
7. Om Ruslands Hesteavl og Hestehold. Tidsskrift for Veterinærer 1891, 2. Rk. 21. Bd., 117—166.
- 7'. Kvægavlen, Slagtekvæget og Kvæghandelen Rusland med hensyn til dette Lands Fremtidsudsigt overfor Europas Kjødforsyning. Tidsskrift for Landøkonomi 1892, 5. Rk. 11. Bd., 605—655.
8. Overtro og Kvaksalveri hos den russiske Almue. Tidsskrift for Veterinærer 1892, 2. Rk. 22. Bd., 137—158.
9. Snivens Udbredelse og Forholdsreglerne mod samme i Rusland. Tidsskrift for Veterinærer 1894, 2. Rk. 24. Bd., 89—116.
10. Bemærkninger om Dyrlægernes Forhold til Dyrplagerisager. Tidsskrift for Veterinærer 1894, 2. Rk. 24. Bd., 326—330.
11. Tør Gangræn hos en Rekonvalescent efter Oxens ondartede Lungesyge. Tidsskrift for Veterinærer 1894, 2. Rk. 24. Bd., 330—332.
- 11'. Meddelelser om de centralasiatiske Hesteracer og deres Historie navnlig efter russiske Kilder. Tidsskrift for Hesteavl 1896, 2, 76—80, 85—88, 97—100, 109—112, 121—125, 135—136.
12. [Nekrolog over Dyrlæge, Statsraad Hans Bagge]. Maanedsskrift for Dyrlæger 1898/1899, 10, 32.

13. Nogle Bemærkninger om Mund- og Klovesygen. Maanedsskrift for Dyr­læger 1900/1901, 12, 224—237.
14. Fremfald af Netmaven i Brysthulen igennem Ruptur af Mellemgulvet hos en Ko. Maanedsskrift for Dyr­læger 1909/1910, 21, 214—218.
15. Om Hundegalskabens Forekomst i Rusland med Bemærkninger om den praktiserende Dyr­læges Forhold til Diagnostiken. Maanedsskrift for Dyr­læger 1909/1910, 21, 248—252, 292—302, 325—332.
- 15'. Forsøg paa at anvende den kunstige Befrugtning i Husdyravlens Tjene­ste. Maanedsskrift for Dyr­læger 1910/1911, 22, 81—85.
16. Brudstykker af Forhandlingerne ved den 2. russiske Veterinærkongres i Moskov d. 3.—12. Jan. 1910. Maanedsskrift for Dyr­læger 1910/1911, 22, 118—134, 147—155, 180—187.
17. En privat Akklimatiseringsanstalt i Sydrusland. Maanedsskrift for Dyr­læger 1910/1911, 22, 242—244.
18. Indtryk fra den russiske Dyr­lægekongres i Charkow. 29. December 1913 —6. Januar 1914. Maanedsskrift for Dyr­læger 1914/1915, 26, 179—190.
19. Miltbrandsvakinationen i Rusland. Maanedsskrift for Dyr­læger 1914/1915, 26, 481—492.
20. Erindringer fra en Muldyrfart for 50 Aar siden. Maanedsskrift for Dyr­læger 1922/1923, 34, 465—475.
21. Set og oplevet under min Virksomhed i Rusland. Maanedsskrift for Dyr­læger 1926/1927, 38, 535—547, 567—576.

Breve fra Carl Mæhl
til Harald Krabbe
1886–1916

Simperopol 11. Marts 86.
113. Marts 86.

Høitæret Doctor Krabbe

Kæmnet sender jeg nogle bemærkninger
om Paszungen, som jeg meente kunde
maaskee være tilstrækkelig interessante
til at optages i dito skriflet for Ve-
terinær, da Paszungen jo er en Gænge
som teml. lidt indflyder hjemme. Skulde
De imidlertid synes at jeg de ikke
egne sig til Optogelae som behøves De
ikke at gøre Dem Uleilighed med
at sende mig dem tilhøje, men
læs dem vænde i Papirkassen.
Med jeg tillader mig at sende Dem min
Uilpaa forhånde jeg med Høiagte
Deres trodij K. Møhl.

Fig. 2. C. Møhls skrift. Original på Danmarks Veterinær- og Jordbrugsbibliotek.

Brev nr. 1

Simferopol¹⁾
1 Мапра² [18]86.
13. Marts

Brev nr. 2

Nischnii Nowgorod⁴⁾
13 januar 1889⁵⁾
25 „

Hoitærede Doctor Krabbe

Herned sender jeg nogle Bemærkninger om Pasgangen³⁾, som jeg meente kunde maaskee være tilstrækkelig interessante til at optages i Tidsskriftet for Veterinærer, da Pasgangen jo er en Gangart som kun lidt iagttages hjemme. Skulde De imidlertid synes at de ikke egne sig til Optagelse saa behøver De ikke at gjøre Dem Uleilighed med at sende mig den tilbage, men lad dem vandre i Papirkurven.

Idet jeg tillader mig at sende Dem min Hilsen forbliver jeg med Hoiagtelse

Deres ærbødige K. Mæhl.

Hoitærede Doctor Krabbe.

Idet jeg hermed tillader mig at sende Dem en lille Meddelelse⁶⁾ om en meget uheldig Miltebrandsindpodning, der blev foretaget i forrige Aar i August Maaned ved Byen Aleschki i det Tauriske Gou-vernement⁷⁾ hos en Godsbesidder Pankæff, og hvor der som Følge deraf krepere-ede over 3500 Stykker Faar, har jeg meent at det kunde være af Interesse for Veterinærtidsskriftets Læsere at gjøre sig bekendt med dette enestaaende Faktum, hvis de ikke allerede paa een eller anden Maade have faaet Underretning derom. Jeg har saa at sige betragtet det som en Pligt, at meddele denne Hændelse, der synes mig at have stor praktisk Betydning, men har bestandig skuddt det op, da jeg ventede at erfare noget

¹⁾ ligger på halvøen Krim, 48.821 indbyggere (1897).

²⁾ Мапр: marts måned. 1. marts gl. stil (ortodoks kalender) = 13. marts ny stil (vesteuropæisk kalender).

³⁾ optaget i Tidsskrift for Veterinærer 1886, 2. Rk. 16. Bd., 124—131. Mæhl har også tidligere tilsendt Krabbe materiale til Tidsskrift for Veterinærer: Veterinærvesenet i Rusland. Tidsskrift for Veterinærer 1876, 2. Rk. 6. Bd., 188—191; Mund- og Klovesyge uden den karakteristiske Pustel- eller Blæredannelse i Munden og Klovevigene. Tidsskrift for Veterinærer 1878, 2. Rk. 8. Bd., 103—105; En Springorm-Epizooti paa Krim. Tidsskrift for Veterinærer 1886 [σ: 1885], 2. Rk. 15. Bd., 87—95.

⁴⁾ Nižnij Novgorod, i dag Gorkij, ligger vest for Moskva, antal indbyggere 95.700 (1897).

⁵⁾ modt. 4. febr. 1889, besv. 5. febr. samme år.

⁶⁾ Uheldig Miltebrandsindpodning i Sydrusland. Tidsskrift for Veterinærer 1889, 2. Rk. 19. Bd., 83—87.

⁷⁾ ligger øst for Odessa; denne uheldige podning er kendt i den russiske veterinærlitteratur under navnet pankeevščina (efter godsbesidder Pankæv).

nærmere om Aarsagen fra den Odessiske Bakteriologiske Station eller andre Autoriteter paa det omhandlede Spørgsmaal; men da ingensomhelst Forklaring er efterfulgt i Løbet af et halvt Aar, saa meddeler jeg herved det blotte Faktum.

Da det maaskee interresserer Dem at erfare lidt om mig selv, skal jeg meddele, at jeg siden Juni Maaned forrige Aar er forflyttet fra Krim her til Nischnii Nowgorod som ældste Gouvernementsdyrlæge. Egentlig havde jeg aldrig tænkt paa at forlade Simferopol, men der blev ansat en ny Medicinalinspector, og som Følge deraf kunde jeg ikke rigtig finde mig tilrette i de gamle, men dog meget forandrede Forhold og indgav Ansøgning om at komme til Kiew. Til Kiew kom jeg ikke, men det medicinske Departement tilbød mig Nischnii Nowgorod som ældste Gouvernementsdyrlæge; og nu er jeg egentlig meget tilfreds, at jeg ikke kom til Kiew, thi der er Opholdet meget dyrt; medens Existentsen her i Nischnii Nowgorod er forholdsvis billig. Nischnii Nowgorod er en forholdsvis stor By har over 80,000 Indb. og navnlig en Handelsby. Dog faaer man kun noget rigtigt livligt Indtryk af Byen om Sommeren og især i Markedstiden, som varer fra 15 Juli til den 15 September. Byens Beliggenhed er meget smuk. Kun for min Kone⁸⁾ er Klimaet lidt koldt, da hun er født i Krim.

Forresten har jeg tænkt paa til Foraaet at aabne en Smedie med Sygestald her i Nischnii, hvor der er mange kostbare Heste og Traversporten staaer paa et hoit Udviklingstrin.

Jeg har i Tidens Løb skrevet et Par Gange til Hr Becker⁹⁾ og Brun Petersen¹⁰⁾ og har da altid spurgt om Deres Øine, da jeg ofte har tænkt paa Dem, si-

Fig. 3. Docent Erik Becker.
(Danmarks Veterinær- og Jordbrugsbibliotek).

den jeg sidst¹¹⁾ saaes med Dem i Kjøbenhavn. Men desværre har jeg Intet hørt hverken fra den Ene eller den Anden. Jeg veed derfor hellerikke hvorledes Brun Petersen har det / han var jo alvorlig syg¹²⁾ / og i det Hele taget hører jeg aldrig noget om Hoiskolen eller de veterinære Forhold hjemme. I det russiske Veterinære Tidsskrift¹³⁾, som jeg holder, findes der aldrig Meddelelser om Danske veterinære Forhold og i Dagbladene hjemmefra, som mine Forældre sende mig har jeg heller Intet Interessant

¹¹⁾ i 1888, hvor han besøgte bl. a. den skandinaviske udstilling i København.

¹²⁾ på grund af tuberkulose måtte han flere gange søge sygeorlov; se nekrolog i Maanedsskrift for Dyrlæger 1898/1899, 10, 97.

¹³⁾ på dette tidspunkt udkom flere russiske veterinære tidsskrifter, f. eks. Archiv“ veterinærnych“ Nauk“. Møhls navn findes blandt abonnenterne for 1876. Archiv“ veterinærnych“ Nauk“ 1876, 6, afd. 6, 208.

⁸⁾ Anastasia Kentioga af græsk afstamning.

⁹⁾ E. Becker (1842—1902), assistent ved stationær klinik 1870, docent i beslaglære 1878.

¹⁰⁾ c: N. Bruun-Pedersen (1839—1898), docent i statsveterinærvidenskab.

Fig. 4. Docent Niels Bruun-Pedersen.
(Danmarks Veterinær- og Jordbrugsbibliotek).

fundet derom. Jeg har ofte tænkt paa at holde Tidsskriftet for Veterinærer, men er endnu ikke kommet dertil. Hvis De nogensinde skulde faa Leilighed til at skrive et Par Ord, vilde de gjøre mig meget forbunden, hvis De kunde skaffe mig en lille Fortegnelse¹⁴⁾ over nyere Haandbøger eller Broschurer paa Veterinærlitteraturens Omraade hjemme, da jeg i Løbet af de sidste 15 Aar intet Begreb har derom. Desuden vilde jeg gjerne vide

¹⁴⁾ Krabbe, der var efor for højskolens bibliotek 1880—1890, offentliggjorde isøvrigt regelmæssigt en liste over bibliotekets nyanskaffelser i Tidsskrift for Veterinærer.

hvad Prof. Bendz's Haandbog i Husdyrenes Anatomi¹⁵⁾ koster, samt det Sidste af Prof. Stockfleths Chirurgi¹⁶⁾ efter de 3 første Afdelinger af Regionschirurgien (Hovedets til Brystets Sygdomme inclusive), og endelig ogsaa Prisen af Tidsskrift for Veterinærer¹⁷⁾.

Jeg har en lille Afhandling under Behandling om det legale Veterinærvæsens Udvikling og Ordning samt nuværende Standpunkt i Rusland. Jeg har arbejdet længe derpaa, det vil sige, det er længe siden jeg begyndte derpaa, men de sidste Par Aar i det tauriske Gouvernement¹⁸⁾ arbejdede jeg som en Droskeheste og havde aldrig Tid tilovers til at beskæftige mig med noget privat, og det er først her i Nischni, at jeg har faaet Tid tilovers. Om kort Tid skal jeg sende Dem denne Afhandling og De kan da see om den kan have Interesse nok for danske Læsere.

Da jeg veed at De er meget optaget beder jeg undskylde hvis jeg trækker for store Vexler paa Deres Tid, men haaber dog at De ved Leilighed kunde faa Tid til at svare et Par Ord og forbliver Deres paa Forhaand taknemmelige

Mæhl.

Adresse. Æltester Gouvernementsveterinær C. Mæhl
Arestantskaja plostjad¹⁹⁾,
Haus Woronowoi
Nischnii Nowgorod
Rusland.

¹⁵⁾ Iflg. Dansk Bogfortegnelse 1888 7 kr.

¹⁶⁾ ibid. = suppl. I. udg. af B. Bang. (Urin- og Kjønsredskaberne), 4 kr.

¹⁷⁾ i 1888 steg abonnementsprisen fra 6 til 7 kr. årlig.

¹⁸⁾ i Simferopol, Krim.

¹⁹⁾ betyder Fængselstorvet.

Hoitærede Doctor Krabbe.

Hermed tillader jeg mig at oversende den omtalte Afhandling om Veterinærlovgivningen i Rusland²⁰⁾. Engelsen²¹⁾ skrev til mig, at hans Afhandling nok ikke snart blev færdig og bad mig om at afsende min uafhængigt af hans. Saavidt jeg kan forstaa, behandler Engelsens Afhandling nok ogsaa et noget andet Emne. Hvad min angaaer saa overlader jeg det ganske til Dem at gjøre dermed, hvad De finder hensigtsmæssigt. Noget Interessant indeholder den vel nok, men det er meget muligt, at den ikke egner sig til Optagelse i Tidsskriftet, iethvert Tilfælde i den Form, hvori den er affattet; og hvis det forholder sig saaledes, saa beder jeg Dem om ikke at genere Dem. Hvis Manuskriptets upolerede Ydre skulde være nogen Anstødssten, saa kan det maaskee paa een eller anden Maade afhjælpes.

Hvad Sproget angaaer da tvivler jeg ikke om at det er meget maadeligt, men naar De vidste, hvor vanskeligt det er for mig at skrive Dansk; da jeg aldrig taler eller hører tale Dansk, saa er mit Øre fuldstændig afstumpet med Hensyn til at skjelne mellem, hvad der lyder rigtigt, og hvad der lyder galt, og selv om jeg læser høit, hvad jeg har skrevet, kan jeg ikke gjennem Hørelsen afgjøre, hvorledes man bør udtrykke sig, men maa alene lade mig lede af Hukommelsen, og Hukommelsen er hvad Sprog angaaer, derom er jeg

overbeviist, en meget slet Læremester²²⁾. Engelsen er i den Henseende meget heldigere stillet end jeg, da hans Familie er Dansk og der altid bliver talt Dansk i Hjemmet hos ham²²⁾.

Jeg har nu travlt med min Smedie som jeg sammen med en Collega har sat paa Benene her tilligemed Sygestald. Smedien er forresten ikke i Gang endnu, da vi for egen Regning have maattet bygge en heel Deel. Om et Par Uger begynde vi. Jeg havde i Begyndelsen tænkt paa at faa en Smedesvend hjemme fra til at være Mestersvend, men saa betænkte jeg mig, da det er vanskeligt med Sproget. Fra Dorpat kunde vi hellerikke faa nogen Smedesvend der forstod Russisk. Der er alle Smedene ligesom den øvrige Befolkning enten Esther eller Tydskere; saa nu have vi foreløbig antaget russiske Smedesvende og ville nu see, hvorledes det gaaer. Det Værste er at de næsten alle drikke, og den russiske Drukkenboldt drikker ikke som europæiske Drukkenboldte der drikke hver Dag, men drikke med Maade. Russeren drikker slet ikke i Løbet af en Uge eller to eller endogsaa en heel Maaned; han vover ikke engang at smage paa Brændevinen, men naar han saa begynder at drikke, saa varer det flere Dage undertiden en heel Uge inden han kan komme i sine gamle Folder igen. Idet jeg takker Dem mange Gange for Deres sidste Skrivelse, som jeg rigtig modtog, forbliver jeg med venlig Hilsen deres

Carl Mæhl

Nischnii Nowgorod, 28 Februar 1889²³⁾.

Siden sidste Gang jeg skrev er jeg flyttet, min nye Adresse er: Malaja Petjerka, Haus Tjulenoff.

²⁰⁾ Overblik over Veterinærlovgivningen i Rusland. Tidsskrift for Veterinærer 1889, 2. Rk. 19. Bd., 121—169.

²¹⁾ Chr. Georg Schultz Engelsen, dansk dyrlæge, eksamineret 1870, emigrerede til Rusland i 1871, virkede der flere steder bl. a. som guvernementsdyrlæge i Minsk; død 1906 i Vinniza. Har korresponderet med Krabbe og arbejdet på en afhandling over veterinærlovgivningen i Rusland, som dog ikke blev offentliggjort. Se: Breve fra Chr. Engelsen til H. Krabbe og B. Bang 1884—1906... Nordisk Veterinærmedicin 1974, 26, Supplementum II, pp. 75 og 82.

²²⁾ Mæhl emigrerede til Rusland fra Bornholm i 1874 se s. 540 i Mæhls artikel: Set og oplevet under min Virksomhed i Rusland. Maanedsskrift for Dyrlæger 1926/1927, 38, 535—547, 567—576).

²³⁾ se Breve fra Chr. Engelsen . . . s. 104.

²⁴⁾ modt. 19. marts 1889, besv. 4. april samme år.

Fig. 5. *Governementsdyrlæge Carl Mæhl. Arstal og fotograf ukendt. (Privateje).*

Brev nr. 4 Nischni Nowgorod 10 Mai
28 April 1889

Hoistærede Doktor Krabbe

Deres aabne Brev har jeg modtaget og besvaret. Jeg ved rigtignok ikke, om De har erholdt Svaret, thi jeg glemte at skrive Adressen paa Russisk og efter Postreglementet skal Adressen paa udenlandske Breve være skrevet saavel paa Russisk som paa europæisk. Jeg skrev i Brevet som Svar paa Deres, at det hedder Zemstvo ikke Zemstva²⁴). I Flertallet derimod Zemstva. Dernæst tilfoiede jeg at De, hvis der tilkommer mig noget Honorar, kunde sende det til min Fader²⁵) i Frederiksberggade No. 40. Nyheder veed jeg ingen af. Fra Engelsen har jeg længe ikke haft Brev. Jeg har hele Tiden været

²⁴) se Tidsskrift for Veterinærer 1889, 2. Rk. 19. Bd., s. 124, linie 2.

²⁵) Daniel Wilhelm Mæhl (1823—1909), skræddermester.

stærkt optaget med Smedien som nu er i Gang. Dernæst begynde ogsaa Embedsforretningerne om Foraaret saavel tilands som til vands, thi der bliver om Sommeren bragt meget Kvæg hertil Nischnii med Flodpramme og alt det Kvæg bliver undersøgt før Udladningen. Veiret er her meget varmt allerede i over 2 Uger have vi haft fuldstændigt Sommergeir. Jeg har begyndt paa at skrive om Hesteavl i Rusland, men om jeg nogensinde bliver færdig dermed veed jeg ikke²⁶). Fra Hr. Becker erholdt jeg Brev som Svar paa min Forespørgsel om Smedesvende. Maa jeg bede Dem om at takke ham for de meddelte Oplysninger.

Foreløbigt har jeg her 4 russiske Arbeidere med Maanedsløn fra 15 til 32 Rubler²⁷).

Idet jeg beder Dem om at hilse Hr. Becker og Brun Pedersen forbliver jeg med venlig Hilsen Deres C. Mæhl.

Brev nr. 5 Nischnii Nowgorod
10 Juni
22 „ 1889.

Hoistærede Doctor Krabbe.

Hermed sender jeg Correcturheftet²⁸) tilbage. Jeg har gjort nogle faa Ændringer og Anmærkninger. Da jeg har været meget optaget har det ligget lidt længe og ventet paa Leilighed men kommer det ikke i Juliheftet kan det jo komme i Septemberheftet. Jeg har nu stærkt travlt med Smedien som er i fuld Gænge; og desuden er der om Sommeren altid Embedsforretninger nok saa jeg maa baade være her og der og Straalemester tillige. Jeg sender Hilsen til Hr. Becker og Brun Pedersen og forbliver Deres

meget forbundne C. Mæhl

²⁶) Om Ruslands Hesteavl og Hestehold. Tidsskrift for Veterinærer 1891, 2. Rk. 21. Bd., 117—166.

²⁷) ca. 30—64 kr. dengang.

²⁸) Overblik over Veterinærlovgivningen i Rusland.

Hoistærede Doktor Krabbe

De maa undskylde, at der er gaaet nogen Tid, før De fik Svar paa Deres Skrivelse af den 21 Januar, men Sagen er den, at jeg har haft Permission i en Maanedstid og fra Nytaar af har været en Tour ned paa Krim, hvorfra jeg først vendte tilbage for et Par Dage siden, saa Deres Skrivelse erholdt jeg først nu. Hvad Afhandlingen²⁹⁾ angaar, som jeg havde lovet at sende Dem, da ere de $\frac{2}{3}$ færdige, og den burde alt for længe siden have været helt færdig, men jeg er desværre kun en daarlig Arbejder. Jeg troer dog at kunne love Dem at sende Dem den heelt og holdent i Løbet af en Maanedstid. Før kan jeg ikke love det, da jeg nu ogsaa maa tage fat paa min Aarsberetning for 1890. Afhandlingen handler ikke om Husdyrbruget i det Hele, men kun om Hesteavl. Samtidig med Deres Meddelelse om Docent Fjords³⁰⁾ Død læste jeg det

også i nogle Aviser hjemme fra. Han har jo været en meget virksom Mand, og det bliver vel ikke saa let at erstatte ham³¹⁾. Her er der heller ingen Nyheder. For Øieblikket er det temmelig koldt her i Nischnii Nowgorod, men da jeg i forrige Uge reiste gennem Moskow var det heelt Tøveir. I Nordrusland er der forholdsvis lidt Sne, men i Sydrusland har der været store Sneefog, saa det var med Nød og Neppe, at jeg slap bort fra Krim. Paa selve Halvøen Krim er der slet ingen Sne, og til sine Tider er det heelt varmt der; kun undtagelsesviis er Temperaturen under 0. Men paa Jernbanelinien fra Lozovoi³²⁾ til Charkow have Togene været standsede i Ugeviis, og da jeg kjørte tilbage ad den Vei var der flere Steder paa begge Sider af Jernbanelinien høie Snevægge, som rakte ovenfor Jernbanevognene, saa man kjørte ligesom i en Tunnel.

Hvorledes har Brun Pedersen det. Maa jeg bede Dem om at hilse ham og Docent Becker.

Med venlig Hilsen forbliver jeg Deres
Carl Mæhl

terinærer 1891, 2. Rk. 21. Bd., 78—80 eller i Maanedsskrift for Dyr læger 1890/1891, 2, 350—351.

²⁹⁾ Om Ruslands Hesteavl og Hestehold.

³⁰⁾ N. J. Fjord (27. april 1825—4. jan. 1891), leder af Det landøkonomiske Forsøgslaboratorium, se nekrolog i f. eks. Tidsskrift for Ve-

³¹⁾ Fjords efterfølger blev hofjægermester Fr. Friis, Duelund.

³²⁾ stationsby syd for Charkov.

Fig. 6. Snefog i Sydrusland. (Fra: P. P. Semenov: *Zivopisnaja Rossija* . . . 5^e, S. Petersburg/Moskva 1898).

Fig. 7. Professor Bernhard Bang (1848—1932). Foto omkr. 1895. (Danmarks Veterinær- og Jordbrugsbibliotek).

Brev nr. 7

Nischnii Nowgorod 5 Marts³³⁾ 1891³⁴⁾
17

Høitærede Hr. Doctor Krabbe

For et Par Dage siden sendte jeg Dem min Afhandling om Hesteavlens³⁵⁾, og hvis De ikke endnu har modtaget den, saa erholder De den vel om et Par Dage. De vil vel nok være saa god at sende mig et Aftryk. Af min sidste Afhandling erholdt jeg intet, da jeg jo sendte Correc-

³³⁾ Marts: marts måned.

³⁴⁾ besv. 22. marts 1891.

³⁵⁾ optaget i Tidsskrift for Veterinærer 1891, 2. Rk. 21. Bd., 117—166.

³⁶⁾ se Breve af Chr. Engelsens til H. Krabbe og B. Bang, Nordisk Veterinærmedicin 1874, 26, Supplementum II, 84—95.

turheftet tilbage. Forresten er det maaske bedere, hvis De vil være saa god at sende mig Tidsskriftet for Veterinærer og da fraregne Abonnementsprisen fra Honoraret for den tilsendte Afhandling. Forresten har jeg ingen Nyheder at fortælle. Fra Engelsen har jeg Intet hørt i mange Herrens Tider. Sidst han skrev til mig, fortalte han, at han havde været i Moskov og underkastet sig Behandling efter Pasteurs Methode, da han var bleven bidt af en gal Hund³⁶⁾. Jeg skrev derefter til ham, men har senere Intet hørt fra ham.

Til Kvægpesten hører man nu i Rusland kun meget lidt. Den eksisterer nu egentlig kun paa Kaukasus og i Sibirien. Men den kan jo nok Tid efter anden blive slæbt ind i det europæiske Rusland; dog troer jeg at den ikke er farlig som Veterinærvæsenet nu er organiseret i Rusland.

Prof. Bangs Undersøgelser om Tuberkulosens Smitteevne³⁷⁾ have ogsaa været Gjenstand for Omtale i det russiske 14 Dages Tidsskrift for offentligt Veterinærvæsen. Man kom dog der til den Slutning, at uagtet de Resultater, som Prof. Bang havde erholdt, maatte man dog, paa Grund af de tidligere af Andre erholdte positive Resultater, vedblive at betragte Mælk af saadanne tuberkuløse Køer, hvor Yveret ikke var angrebet, for smitsom.

Idet jeg beder Dem om at hilse Brun Pedersen og Docent Becker forbliver jeg med venligst Hilsen

Deres C. Mæhl

Jeg er flyttet hen i en anden Gade og min Adresse er nu

Nischnii Nowgorod
Warwarka
Haus Inosemzeva³⁷⁾

³⁷⁾ se B. Bang: Fortsatte Undersøgelser over Smitteevnen af tuberkuløse Køers Mælk. Tidsskrift for Veterinærer 1890, 2. Rk. 20. Bd., 301—306.

³⁷⁾ betyder udlændingens hus.

Nischnii Nowgorod 28/Marts.
9/April 1891.

Hoitærede Hr Doctor Krabbe

Jeg er Dem yderst taknemmelig, for at De har været saa god, at skrive mig saa hurtigt til, da jeg jo godt kan forstaa, hvor meget deres Tid er optaget. Det var rigtignok min Mening med Hensyn til Tidsskriftet, at jeg troede, at De maaskee kunde sende det og beregne Abonementsprisen fra Honoraret, men jeg vidste ikke at Redaktionen ikke gav sig af med at forsende Tidsskriftet, og hvis det derfor volder Dem den mindste Uleilighed, saa kan jeg jo ligesaa godt forskrive det gennem en Boghandel hjemme. Hvad Honoraret angaaer, saa kan De godt betale det til min Fader. Nyheder er der ingen af. Efter at Kvægpesten saa at sige er ophørt her i det europæiske Rusland, er den Indteresse [Interesse] man her begyndte at føle for Veterinærvesenet blevet betydelig kjøligere. Alle de andre Spørgsmaal — om Slagtehusene, Tilsyn med Slagtingen, Snive o.s.v. blive foreløbigt lagt paa Hylden, eller man lader sig noie med Cirkulærer og ministerielle Paamindelser, som kun nytte lidt, hvor Sagen dreier sig om Penge.

Det er i det Hele en sloi Tid her i Rusland. Her hersker nu den samme Strømning som paa vore Bondehøiskoler hjemme for en 20 Aar siden, det er den nationale Selvforgudelse der dominerer nu. Men Russerne holde i det Hele af Yderligheder. Naar de rose sig, saa rose de sig uden Maade; og naar de hudflette sig saa lade de heller ikke nogen heel Plet paa Kroppen blive tilbage. Og denne yderliggaaende Øllebrøds Patriotisme har bragt ansete russiske Historikere — især en vis Prof Solowjoff²⁸⁾ — til at blotte alle

Fig. 8. Læge og anatom Harald Krabbe (1831—1917). Foto: P. Most, (Danmarks Veterinær- og Jordbrugsbibliotek).

den russiske Nations ømme Steder med en Upartiskhed og Uforfærdethed, som man vanskelig træffer Exempler paa hos nogen anden Nation end hos Russerne. I en længere Afhandling som i forrige Aar blev trykt i Journalen Europas Tidende under Navn af „den russiske nationale Selverkjendelses Udvikling“ viste han hvad Rusland skyldte sig selv og hvad det skyldte det „raadne Europa“ som man her udtrykker sig. Men da han ogsaa tillod sig at rippe lidt op i den russiske græsk katholske Statsreligion, saa fik Redaktionen en skarp Reprimande af Censuren. Dog vedbliver han at skrive over det samme Thema. I det Hele er Censuren her meget maadeholden.

At man her er kjed af Tydskerne og Udlændinge i det Hele er en gammel Historie, men jeg veed ikke hvorfor det

²⁸⁾ S. M. Solovev (1820—1879). Hans hovedværk er *Istoriija Rossii s drevnejsich vremen.* (Ruslands historie fra de ældste tider) der udkom i 29 bind.

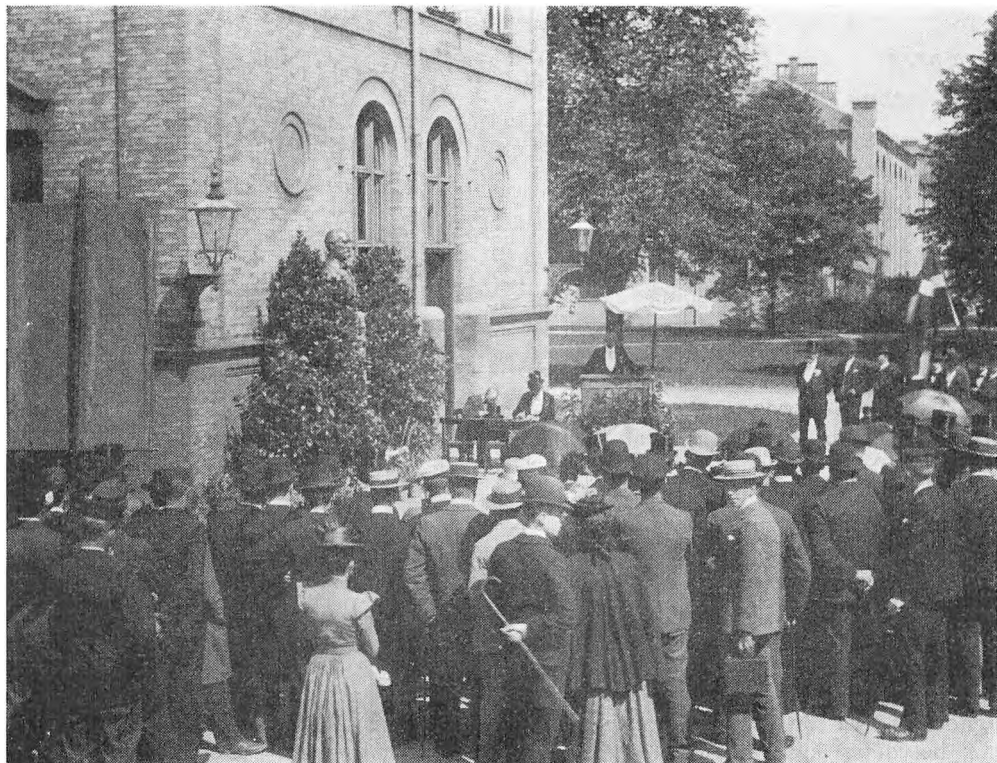

Fig. 9. Afsløring af mindesmærke for prof. Viggo Stockfleth, der fandt sted d. 13. juni 1900. Placeringen var den gang lidt anderledes end i dag. Foto: E. Møller. Gave fra biblioteksbud C. Nielsen til højskolens bibliotek.

foruroliger Engelsen³⁰⁾, jeg troer nu ikke, det har nogen synderlig Betydning for os. Vi kunne ikke blive meer end hvad vi ere, og den beskedne Stilling, som vi nu beklæde, kan ikke vække stor Misundelse. Det er ingen Ministertaburet.

Det er i det Hele efter min Mening ikke misundelsesværdigt at være Udlænding⁴⁰⁾, hvor det saa er; men især for os her som Dyrlæger, ikke alene uden Fædreland, men ogsaa uden rigtig Hjemstavn. For Ex jeg er temmelig overbevist om, at jeg ikke forbliver mange Aar her i Nischni[i] Nowgorod⁴¹⁾. Men hvor jeg

kommer hen i Verden, kan jeg ikke forudsee eller beregne. Derfor føler jeg mig ikke i mindste Maade knyttet til Nischnii Nowgorod. Det er for mig en fremmed By, som jeg kan sige farvel til i Morgen, uden at vende mig om. Hvorledes gaar det med Deres Øine, jeg haaber at de ikke ere værre. Med mange venlige Hilsener forbliver jeg Deres hengivne

C Mæhl

Er der ikke det mindste Mindesmærke hjemme ved Hoiskolen for Prof Stockfleth? han kunde nok fortjene det⁴²⁾.

³⁰⁾ Engelsen omtaler flere gange russisk nationalisme i sine „Breve til H. Krabbe...“, se f. eks. pp. 60 og 67.

⁴⁰⁾ ofte blev alle udlændinge i Rusland kaldt for tyskere.

⁴¹⁾ han tilbragte ca. 10 år i Nischnii Novgorod.

⁴²⁾ Mindesmærke rejst 1900 ved anatomibygningen, KVL; se fig. 9 og omtale i Maanedsskrift for Dyrlæger 1900/1901, 12, 138.

Brev nr. 9

Adresse:

Plotniski pereulok⁴³⁾

Haus Nowikowa

Nischnii Nowgorod 2 Mai
14 „ 1892⁴⁴⁾

Hoitærede Hr. Doctor Krabbe

For et Par Dage siden sendte jeg Dem en lille Afhandling⁴⁵⁾ til Tidsskriftet, men meget muligt at den ikke passer for dette, og saa skal De ikke genere Dem for at sende den tilbage, eller gjøre med den hvad De vil; jeg giver Dem i den Henseende fuldstændigt carte blanche. Tidsskriftet har jeg rigtigt modtaget og takker Dem meget for Deres Uleilighed med at sende det. Forresten har jeg oftere tænkt paa at skrive Dem til, da det glæder mig meget at høre lidt om Forholdene ved Hoiskolen⁴⁶⁾ hjemme, men selv

⁴³⁾ betyder Tømrergade.

⁴⁴⁾ besv. 31. maj 1892.

⁴⁵⁾ Overtro og Kvaksalveri hos den russiske Almue. Tidsskrift for Veterinærer 1892, 2. Rk. 22. Bd., 137—158.

⁴⁶⁾ den største begivenhed i disse år ved Den kgl. Veterinær- og Landhøjskole var afslutningen af skolens udbygning, som skete omkr. 1890, især takket være B. Bangs indsats. En beskrivelse findes i Tidsskrift for Veterinærer 1893, 2. Rk. 23. Bd., 120—131. (B. Bang: Nybygningerne på Veterinær- og Landhøjskolen). Her blot et citat fra s. 129: Endelig er der sket en stor Forbedring ved den ambulatoriske Kliniks Lokaler, idet Vagtstuen er henflyttet til en ny Toetages Bygning... Her findes en rummelig 3 Fags Vagtstue med smukt og hensigtsmæssigt nyt Inventar; blandt andet findes her et godt Undersøgelsesbord med glennemhullet galvaniseret Jærnplade og Vandafløb (ligesom Bordet i Obduktionshuset). Ved Siden af Vagtstuen findes et Venteværelse og Lektorens Værelse, i hvilket sidste en ny Sovesofa for den Vagthavende er opstillet. I Kjølderens under disse Lokaler findes end videre en med Kakkelovn forsynet Garderobe, særlig indrettet til at tørre „Kandidaternes“ vaade Overtøj, og et Lokale til Opbevaring af de sædvanligst benyttede grove Instrumenter... Apotheket vil blive anbragt

Fig. 10. Guvernementsdyrlæge Chr. Engelsen (1892). Foto: I. Boretti, Minsk. (Danmarks Veterinær- og Jordbrugsbibliotek).

har jeg intet Interessant at meddele Dem, og da jeg veed hvormeget Deres Tid er optaget, saa vil jeg jo nødig lægge Beslag paa den. Jeg har imidlertid oftere tænkt paa Dem og haaber, at De og Deres Familie er rask, og at det ikke er værre med Deres Øine.

Min Moder⁴⁷⁾ døde ved Juletid. Jeg fik først Telegram derom, da hun var død, ellers var jeg vel kommet hjem til den Tid. Da det var vanskeligt for mig at komme saa hovedkulds afsted, at jeg kunde komme med til Begravelsen, saa opsatte jeg Reisen til Foraaret. Imidlertid kom her forskellige Hindringer i

i de Lokaler, som før tjente til Vagtstue og Lærerværelse med Tilbehør.

⁴⁷⁾ Charlotte Amalie Reymann, født 1820, døde d. 4. jan. 1892.

Fig. 11. Hans Excellence, Etatsråd Thor Lange (1851—1915). Dansk konsul i Moskva, filolog, forfatter og oversætter af russisk litteratur. (Det kgl. Bibliotek).

Veien, navnlig Sygdom i Familien her, og da det ikke er let for mig at erholde Reisetilladelse om Foraar og Sommer, saa har jeg nu opsat Reisen til Efteraaret efter Markedet, og jeg tænker at reise herfra midt i September efter russisk Stil, saa jeg haaber at komme hjem til Slutningen af September efter den nye Stil. Jeg tænker at gjøre Reisen over Petersborg, da jeg vil op i det medicinske Departement for at see at faa en Ansættelse lidt mere Syd paa, da den lange strenge Vinter her i Nischni virker nedtrykkende paa min Kone, som jo er barnlødt paa Krim. Jeg vil tage 2 Maaneders Permission, hvis man giver mig den, thi jeg vilde gjerne tage lidt praktisk Øvelse i Hoiskolens bakteriologiske

Institut; der er vel Intet til Hinder derfor, man kan vel indskrive sig som extraordinair Deeltager. Jeg har altid meget beklaget, at jeg ikke benyttede min Tid dertil, da jeg var hjemme sidste Gang. De vil vel nok være saa god at underrette mig om, hvorvidt der Intet er til Hinder i den Henseende, og om Tiden fra Begyndelsen af Oktober til Begyndelsen af November er heldig.⁴⁸⁾

Fra Engelsen⁴⁹⁾ har jeg haft Brev, han har det nok ved det Gamle. Nyheder har jeg ingen af at fortælle, og noget glædeligt maa man af ethvert Tilfælde ikke vente at høre fra Rusland. Her hører man kun om forskellige Ulykker og Trængsler. For Øieblikket er det jo Hungersnøden, der tildrager sig Alles Opmærksomhed, og den har i ethvert Tilfælde den gode Side, at den virker som en Spand koldt Vand paa Russerne og faaer dem til at lukke Øinene rigtigt op, hvad de Fleste til dagligt Brug ikke holde af. Hjemme bliver der jo snart Guldbryllupsfest⁵⁰⁾ og her i Moskou ville de Danske nok ogsaa feire Dagen ved en lille Festlighed, hvortil Consul Thor Lange ogsaa har indbudt mig, men det er for omstændtlig for mig og desuden bliver der jo bevist Loyalitet nok uden mig.

Hvis det var muligt ville jeg gjerne slaa mig til Ro hjemme, men det er vist meget vanskeligt at finde sin Existens der, saa meget mere, som man jo er kommet ud af de hjemlige Folder.

Med venlig Hilsen til Dem, Hr Becker og Brun Pedersen forbliver jeg Deres hengivne

Mæhl
(Kollegieraad)

⁴⁸⁾ Mæhls navn findes ikke blandt deltagerne i fortsættelseskursus for dyrlæger 1892.

⁴⁹⁾ på dette tidspunkt var Engelsen guvernementsdyrlæge i Minsk.

⁵⁰⁾ Christian IX og dronning Louise, se ogsaa C. H. Rørdam: Hofliv hos Christian IX. Svundne Dage IV, Kbh. 1918, pp. 114—121.

Fig. 12. Nizhny Novgorod. (Fra: H. Roskoschny: *Russland. Land und Leute. I. Leipzig, uden årstal*).

Brev nr. 10

Nischnii Nowgorod 28 Juni
10 Juli [1892]

Hoistærede Hr. Professor Krabbe

Det glædede mig meget af Tidsskriftet at erfare, at De havde erholdt den Udnævnelse⁶¹⁾, som De vel egentlig for længe siden havde fortjent. Det er mærkeligt af alle Hoiskolens tidligere og nuværende veterinære Lærere har jeg i den russiske Lit[t]eratur kun truffet citeret tres Arbejder, nemlig Viborgs, Stockfleths og Deres⁶²⁾. Om Bendzs capitale Arbeide over Husdyrenes Anatomi har man her intet

Begreb naturligviis fordi de, saa vidt jeg veed, ikke ere blevne oversatte paa noget tilgængeligt Sprog⁶³⁾. Det er for Lærde et Offer paa Fædrelandets Alter at skrive paa smaa Landes Sprog.

Her have vi nu Choleraen i Vente og vi vide nu bestemt at hvis den ikke er kommet i dag saa kommer den imorgen eller overmorgen. Den er i Løbet af en 14 Dages Tid løbet med en vidunderlig Regelmæssighed langs Volgaen fra Baku til Kasaan, uden at omgaa en eneste større By.

⁶¹⁾ den 29. april 1892 blev H. Krabbe udnævnt til professor ved Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole. (Tidsskrift for Veterinærer 1892, 2. Rk. 22. Bd., 134).

⁶²⁾ danske videnskabelige arbejder blev først og fremmest kendt gennem oversættelser i tyske tidsskrifter.

⁶³⁾ H. C. B. Bendzs osteologisk atlas *Icones anatomicae vulgarium danicorum mammalium domesticorum. Fasciculus osteologicus + Explicatio*, udkom i 1850, for hvilken han fra den russiske kejser fik fortjenstmedaille i sølv. Haandbog i den almindelige Anatomie udkom i 1846—1847, Haandbog i den physiologiske Anatomie (i fire bind) udkom 1853—1873. (Se også Breve fra Chr. Engelsen til H. Krabbe og B. Bang 1884—1906. *Nordisk Veterinærmedicin* 1972, 26, Supplementum II, 55).

Fig. 13. Regimentsdyrlæge Hans Bagge (1816—1897). Foto: Leon", St. Petersburg 1874. (Danmarks Veterinær- og Jordbrugsbibliotek).

Fra Kasan hertil er der jo kun en Dags Tid Reise med Dampskibene. Og de komme og gaa jo hver Dag. Naturligvis har man nu begyndt at gribe til en heel Deel Forholdsregler efter det gamle Ordsprog, at naar Barnet er faldet i Brønden, saa kaster man den til. Dog er her saa meget Svineri i Byen og udenfor den at hvor meget ogsaa Sanitetsvæsenet nu anstrenger sig og pynter op, saa bliver Byen dog kun som de kalkede Grave; og at rode for meget op nu er vistnok ogsaa farligt, for her er for meget af den Slags Sager, som jo mere der røres ved dem, desto værre. Russerne komme altid for seent med deres gode Ideer og Forholdsregler. De have saagar selv deres eget Ordsprog derom. Det gaer med Hensyn til Choleraen naturligvis meest ud over de Smaa

og Arbeidsklassen, men dog har jeg bestemt at sende Kone⁵⁴⁾ og Børn⁵⁵⁾ til Kjøbenhavn, og hvis det gaer som vi have bestemt, saa reise de om nogle Dage til Petersborg derfra med Dampskibet. Jeg kan ikke følge med og kan ikke engang ledsage dem til Petersborg, da det er en saadan Tid, at man ikke godt kan være bekjendt at bede om Permission selv for en Uges Tid, saa meget mere, som man veed i Forveien at man vilde faa Afslag. Altsaa gjør man en Dyd af Nødvendigheden. Den væsentligste Fare for Nischnii Nowgorod og hele Rusland bestaaer i det aarlige Marked, som begynder om en 14 Dages Tid, og som naturligvis vil give Choleraen betydelig Næring; og Markedet vil gaa sin Gang og blive aabnet til den almindelige Tid 15 Juli russisk⁵⁶⁾. Den kan da ogsaa let blive slæbt til Vesteuropa.

Korrekturhefterne⁵⁶⁾ har jeg afsendt for en 10—12 Dage siden. Jeg haaber De har modtaget dem; der var kun et Par Rettelser og Tilføielser som jeg har skrevet i Marginen. Hvis jeg til Efteraaret reiser hjem gennem Petersborg saa vil jeg see at besøge gamle Bagge⁵⁷⁾. Han har i sin Tid været meget venlig imod mig, da jeg var i Petersborg, hvor jeg kjendte hans Søn som døde i Tirnowo i Bulgarien og hans første Kone. Han maa være meget gammel nu, han er 50 Aar i Rusland.

Med venlig Hilsen til Dem, Becker og Brun Pedersen

forbliver jeg Deres hengivne Mæhl

⁵⁴⁾ Anastasija.

⁵⁵⁾ på dette tidspunkt havde Mæhl 3 børn: Elena Karlovna født 1880, Vera Karlovna født 1882 og Sergej Karlovic, født 1888.

⁵⁶⁾ 28. juli. Se ogsaa Markedet i Nischnii Nowgorod. Indtryk og Oplevelser fra Rusland. (Tillæg 2).

⁵⁶⁾ Overtro og Kvaksalveri hos den russiske Almue.

⁵⁷⁾ H. Bagge, født i København, dyrlægeeks. 1838, derefter i praksis i Lindelse på Langeland. Emigrerede i 1844 til Rusland. Se nekrolog i Maanedsskrift for Dyrlæger 1898/1899, 10, 32.

Fig. 14. Indkørsel og indgang til Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, Bülowsvej nr. 13. Indkørselen har fra dengang ændret sig flere gange, men den røde postkasse fik lov til at blive på det samme sted. Foto fra før 1900. Fotograf ukendt. (Vet.-hist. Samlinger, KVL).

Brev nr. 11

Nischnii Nowgorod 23/1 [18] 93.
4. Feb.

Hoitærede

Hr. Professor Krabbe

Jeg har længe været i Lav med at skrive til Dem, for at takke Dem for Deres Venlighed og Imødekommenhed imod mig under mit Ophold⁵⁸⁾ i Kjøbenhavn, men har hiden til ikke været rigtig i Stemning, da jeg efter at være kommet hjem i længere Tid led en heel Deel af Hjemve efter Danmark og ikke ret kunde finde mig tilrette her; nu er jeg dog nogenlun-

de kommet i mine gamle Folder igjen og gaaer i den gamle Trædemølle. Forresten kom vi meget godt hjem. Vi reiste Dagen efter at jeg havde taget Afsked med Dem; det var jo lige begyndt at blive kjøligt hjemme, men vi traf dog ingen Snee, før vi kom til Berlin eller rettere sagt nogle Miil øst for Berlin. Der begyndte saa ogsaa Frosten, men dog var Veiret hele Veien forholdsvis mildt, det blev jo strengere og strengere efterhaanden som vi kom østpaa. I Warschau var der temmelig megen Snee og udmærket Slædeføre. Derfra til Moskau fandt vi bestandig meer og meer Snee, flere Steder underveis havde der været Togstandsninger, og der var Arbeidsfolk ude paa Banen som fortsatte Arbeidet, men vi kom

⁵⁸⁾ sandsynligvis i slutningen af 1892.

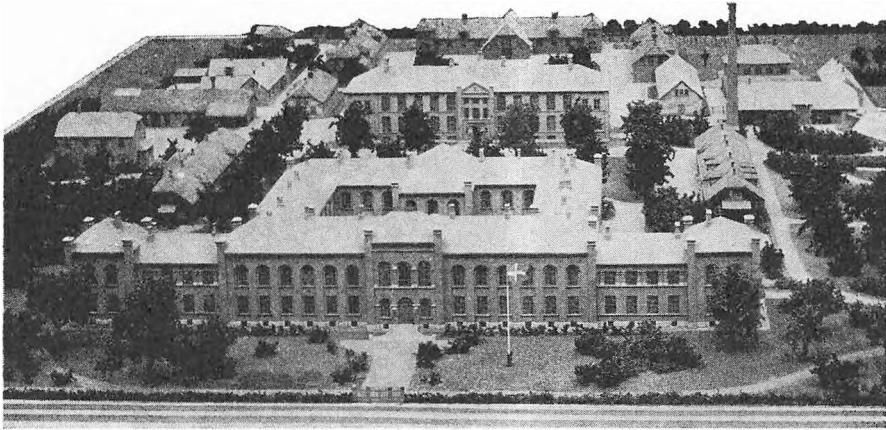

Fig. 15. Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole efter ombygning og modernisering omkr. 1892, da Mæhl var i København. (Model vist på den Internationale landbrugsudstilling i Paris 1900. Vet.-hist. Samlinger, KVL).

meget lykkeligt igjennem, og Veiret var hele Tiden stille med let Frost. Selv i Moskau, da vi kjørte derigjennem, var det vist ikke meer end en 5—6°. Her i Nischnii traf vi allerede over 10° Kulde [Reamur?]. Vi ankom hertil paa den 7^e Dag skjøndt vi overnattede baade i Berlin og Warschau. Og det var lige i rette Tid, thi et Par Dage efter begyndte den stærke Kulde her, som saa i Løbet af en 3 Ugers Tid næsten uafbrudt svingede mellem 25 og 30°. I det Hele taget har denne Vinter været streng og vi have kun haft faa Dage, hvor Temperaturen har været under 15°. Det var jo derfor et Held, at vi traf den rette Tid til Hjemreisen og fik Børnene⁶⁰⁾ hjem uden at tage Skade af Reisen. Her tænker man nu snart paa Choleraen igjen. Foreløbigt have vi nok at gjøre med Oxens ondarte Lungsyge, som er begyndt her i Byen og i enkelte Kredse af Gouvernementet. Den kommer mærkelig nok Østfra. Den har været i de sidste Aar i det Kasanske

Gouvernement, og nu har den vist sig her og samtidig ogsaa mod det mod Vesten tilgrændsende Wladimirske Gouvernement. I Begyndelsen tvivlede jeg rigtignok om, at det virkelig var Oxens ondarte Lungsyge, men efter som den nu udbreder sig, og efter de Opductioner [Obduktioner] jeg har gjort, kan der ingen Tvivl være om at det er den. Det Nischegorodske Zemstvo har nu assigneret 2000 Rubler til at foretage forsøgsvis Nedslagning. Om de Penge slaae til er jo et stort Spørgsmaal. Tidsskriftet med Westrings Afhandling⁶⁰⁾ har jeg rigtigt erholdt. Idet jeg endnu engang udtaler Dem min bedste Tak beder jeg Dem om at hilse Deres Familie og ligedan Brun Pedersen, Hr Becker med Frue, Hr Westring og Prof Bang samt øvrige Lærere og Bekjendte ved Hoiskolen og forbliver

Deres hengivne
C Mæhl

⁶⁰⁾ Elena 12, Vera 10 og Sergej 4 år.

⁶⁰⁾ G. F. Westring: Om Hesteavl, I. Tidsskrift for Veterinærer 1892, 2. Rk. 22. Bd., 301—366. (II. del findes i Tidsskrift for Veterinærer 1894, 2. Rk. 24. Bd., 1—74).

Nischnii Nowgorod 19/31
Januar 1894⁶¹⁾

Hr Professor Krabbe

For et Par Dage siden har jeg afsendt nogle Meddelelser om Sniven her i Rusland⁶²⁾, som maaskee egne sig til at optages i Tidsskriftet og som jeg haaber De Alt har modtaget før dette Brev. Af Tidsskriftet har jeg modtaget 5 Hefter; det vil sige alle Hefterne forrige Aargang undtagen No 1. Forresten tør jeg ikke ubetinget paastaa, at det ikke har naaet hertil. Det kunde maaskee være, at det paa een eller anden Maade kunde være forsvundet herhjemme, men jeg har i ethvert Tilfælde forgjæves søgt efter det, og læst har jeg det ikke, det veed jeg bestemt. Jeg vilde være Dem meget forbunden og taknemmelig, hvis det skulde være muligt at faa et Duplikat, men maaskee kan det ikke lade sig gjøre at sende et enkelt Hefte.

Nyheder veed jeg ingen af. Vinteren er her meget mild i Aar, næsten for mild. Ogsaa i forrige Sommer havde vi en Deel Cholera her, saa vi have nu allerede haft den i 2 Aar i Træk, og det kunde jo snart være paa Tide, at den hørte op. Til Foraaret bliver her megen Travlhed i Nischnii, da Arbeidet begynder til den Industri-, Kunst og Landboudstilling, som skal aabnes her i Nischnii Nowgorod i 1896. Foruden selve Udstillingen, maa ogsaa Byen gjøres i Stand med Hensyn til Brolægning, Belysning osv. I den Anledning bliver her ogsaa til Foraaret begyndt paa at bygges et længe projekteret offentlig Slagtehus, til hvilket der er bevilliget en Sum af 100000 Rubler⁶²⁾, saa efter de Nischegorodske Forhold kan

det jo indrettes meget anstændigt. Siden den ondartede Lungesyge begyndte her i 1892, har den holdt sig her blandt Byens Køer og kræver bestandig nogle Offere. Den udbreder sig forresten meget langsomt, Sygdommen findes ogsaa i een af Gouvernementets Landkredse, men kun i et Punkt. I Syden kan man ikke rigtig faa Bugt med Kvægpesten, og man lader sig nu atter henrive af Forhaabningerne om at finde et virksomt Podestof istedet for den forhadte Nedslagning, og Prof. Semmer⁶³⁾ som tidligere var i Dorpat; men nu er Prof ved Institutet for experimental Medicin i St Petersburg, har jo offentliggjort⁶³⁾, at han er paa Veien til at naa Maalet. Om det bliver til Noget veed man jo ikke, men meget muligt at det naaes. Men den praktiske Anvendelse af et saadant Middel vil vist blive meget vanskeligt, for Exempel aarlig Podning af alt Kvæg i flere Gouvernementer. Regeringen har allerede oprettet 2 Podningsstationer til Forsøg, en i det Poltowske Gouvernement og en paa Kaukasus. Imidlertid virke disse Forhaabninger forstyrrende paa Forholdsreglerne mod Kvægpesten, og Nedslagningen anvendes ikke conseqvent. Modstanderne af Nedslagningen begynde igjen at stikke Hovederne frem og lade deres Stemmer høre.

Med venlig Hilsen til Dem og Deres Familie og ligeledes til Venner og Bekjendte ved Hoiskolen forbliver jeg med Hoiagtelse Deres hengivne

C Mæhl

Adresse Nischnii Nowgorod
Str. Ilinka Haus Poltanowa

⁶¹⁾ besv. februar 1894.

⁶²⁾ Snivens Udbredelse og Forholdsreglerne mod samme i Rusland. Tidsskrift for Veterinærer 1894, 2. Rk. 24. Bd., 89—116.

⁶²⁾ 200.000 kr. dengang.

⁶³⁾ E. Semmer (1843—1906), professor ved Veterinærinstituttet i Dorpat, kvægpestforsker. Se ogsaa Breve fra Chr. Engelsen til H. Krabbe og B. Bang. Nordisk Veterinærmedicin 1974, 26, Suppl. II, pp. 46 og 55.

⁶³⁾ se også Engelsens afhandling om kvægpesten, belønnet med 200 kr. af Jubilæumsfonden og offentliggjort i Tidsskrift for Veterinærer 1886 (3: 1885), 2. Rk. 15. Bd., 137—175.

Fig. 16. En almindelig hverdag på Ambulatorisk Klinik omkr. århundredskiftet. Anden person fra v. den senere professor i alm. patologi og patologisk anatomi ved Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole Andreas Frederik Følger. Fotograf ukendt. Billedet er skænket til Danmarks Veterinær- og Jordbrugsbibliotek fra Det kgl. Biblioteks Kort- og Billedsamling.

Brev nr. 13

Hoistærede Hr Professor⁶⁴⁾

Jeg haaber at De har modtaget en mundtlig Hilsen fra mig gennem min Fader, som jo var herovre. Jeg vilde gjerne dengang have sendt Dem et Par Ord skriftlig ogsaa, men da jeg dog havde tænkt paa at skrive til Dem med det Første, og Postvæsenet jo besørger det ligesaa godt, saa opsatte jeg det til nu. Ofte vilde det være mig en Fornoielse at skrive til Dem, men Livet gaar saa eensformigt og der-

ved saa lidt Meddelelsesværdigt, at jeg altid er bange for, at det blot bliver en overflødig Beslaglæggelse af Deres Tid at læse saadanne Epistler og derfor op-sættes det.

Jeg gav en lille Skildring af den danske Veterinær og Landbohøjsko[l]e og af Veterinærvæsenet i Danmark, som blev optaget i et af Augusthefterne af „Tidskrift for social Veterinærvæsen“⁶⁵⁾ der udkommer i Petersborg 2 Gange om Maanednen. Materialet fik jeg til Deels fra Hr Becker, som var saa god at sende mig nogle trykte Programmer, samt Statistik og nogle Aarstal.

⁶⁴⁾ brev uden dato, besv. 28. dec. 1894.

⁶⁵⁾ Vestnik Obščestvennoj Veterinarii.

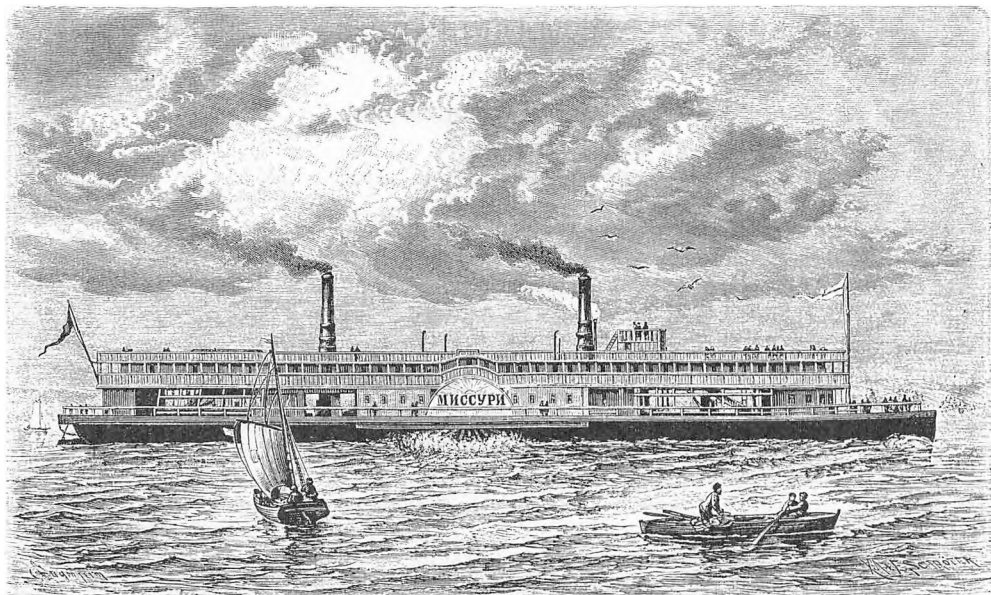

Fig. 17. Volgadampereu „Missouri“. (Fra: H. Roskoschny: *Russland. Land und Leute. I. Leipzig, uden årstal*).

Med Oversættelsen af Huspattedyrenes Bygning og Liv gaaer det meget langsomt, og om den bliver færdig ved jeg saamænd ikke. Hele Sommeren og ligedan Foraar og Efteraar, er jeg saa optaget at der ingen Tid er til overflødig Skriveri. Det er kun et Par Vintermaaneder, at man har lidt Ro. Men saa begynder man at dovne og jo mere man dovner jo behageligere er det som Tydskerne sige: die Arbeit macht das Leben süß, aber das Nichtsthun schmeckt auch nicht bitter.

Her i Gouvernementet og i Byen vedbliver den ondartede Lungesyge. Nedslagning anvendes vel; men ikke i alle Tilfælde, og der bliver altid nogle Reconvales[c]enter tilbage, som saa paa ny tjene til at udbrede Smitten. Her i Byen hørte vi for Exempel intet til Lungesygen fra Februar til Oktober. Men saa vi-

ste den sig atter mellem Byens Køer saa man maa antage de ere blevne smittede paa Græsgangen i Sommer.

Vinteren er her ualmindelig mild i Aar, saa vi have først i de sidste Dage faaet lidt Frost og Slædeføre, ellers har det næsten hele Tiden været Tøveir. Wolgaen er saagar ikke lagt til endnu og Færgedampereu til den anden Side gaaer endnu. Dog fryser den nu nok til een af de første Dage. Hermed sender jeg nogle Bemærkninger med Hensyn til Dyrlægernes Forhold til Dyrplagerisager.⁶⁶⁾ Hvis De mener at de ikke have nogen videre Interesse, da skal De ikke genere Dem for at lade dem gaa under Bordet. Desuden sender jeg en Meddelelse fra

⁶⁶⁾ Bemærkninger om Dyrlægernes Forhold til Dyrplagerisager. Publiceret i Tidskrift for Veterinærer 1894, 2. Rk. 24. Bd., 326—330.

Indhold.

Afsendinger og Beretninger.	
Om Hesteavl. II. Af G. Westring	Side 1.
Snivens Udbredelse og Forholdsreglerne mod samme i Rusland Af Gouvernementsdyrlæge C. Mæhl	89.
Afhorning af Kreaturer. Af Cand. polyt. E. Holm	116.
Tuberkulinprøverne. Af Prof. Dr. med. B. Bang	126.
Om Forholdet mellem Knæskalleddets og det egentlige Knæleds Kapselbaand hos Hesten. Af Assistent i Anatomi, Cand. med. & chir. Simon Paulli	133.
H. Baum: Næschulen og dens Bihuler (Pando- og Kjøvehulen) hos Hesten. Ved S. Paulli	141.
O. Malm: Om Tuberkulin	167.
De danske Dyrlægers Fællesforenings tredje Møde i Randers den 29. Juni 1894	237.
Den danske Dyrlægeforenings Møde i København den 26. Sept. 1894	238.
Vor Dyrplagerilov (Sander-Larsen)	238.
Om Rektalundersøgelse (S. Larsen)	245.
Selvamputation af Børen (Sand)	250.
Den nyere Therapi (C. O. Jensen)	252.
Kreaturtællingen den 15. Juli 1893	313.
Bemærkninger om Dyrlægernes Forhold til Dyrplagerisager. Af Gouvernementsdyrlæge C. Mæhl	326.
Fortegnelse over de i Kongeriget Danmark og dets Bilande bosatte examinerede Dyrlæger i Juni 1894	161.

Meddelelser fra Dyrlægepraxis.

Meddelelser fra Distriktsdyrlæge Ising:	
1. En ejendommelig Art af Forstoppelse	118.
2. Brand i Yveret	118.
3. Obduktionsfundet ved en Brystlidelse	119.
4. En vanskelig Kastration	120.
5. Fataliteter ved Kastrationer	120.

Fig. 18. Indhold af sidste årgang af Tidsskrift for Veterinærer 1894.

Praxis⁶⁷⁾, der som Faktis formodentlig vil være af Interesse. Haabende at disse Linier vil træffe Dem ved godt Helbred, tillader jeg at sende Dem og Deres Familie venlige Hilsener fra Deres hengivne
C Mæhl

Jeg har ogsaa Noget om Miltebrand her i Rusland⁶⁸⁾ som jeg vilde sende Dem naar det bliver færdigt. Maa jeg ikke bede Dem om ved Leilighed at hilse Hr Prof Bang og andre Bekjendte mange Gange.
Mæhl.

⁶⁷⁾ Tør Gangræn hos en Rekonvalescent efter Oxens ondartede Lungesygge. Tidsskrift for Veterinærer 1894, 2. Rk. 24. Bd., 330—332.

⁶⁸⁾ afhandling optaget (modif.) 1914 (Miltbrands-vaccinationen i Rusland, Maanedsskrift for Dyrlæger 1914/1915, 26, 481—492).

Nischnii Nowgorod 24 Februar 1895
8 Marts

Hr Professor Krabbe

Idet jeg herved takker Dem for Deres sidste venlige Brev, maa jeg tillige gjøre Gjengæld og udtale Dem min Tak for den Imødekommenhed, hvormed De altid har aabnet Tidsskriftets Sider for mine Meddelelser⁶⁰⁾ og tillige som dansk Dyrlæge, for at De saalænge Deres Kræfter tillode det har hævdet Tidsskriftets Bestaaen. Jeg haaber ogsaa, at Deres Fortjenester i den Retning maa blive anerkjendt af den danske Dyrlægestand hjemme. Forresten hvad Dem selv angaaer er det vist godt, at De har ophørt med Redaktionen⁷⁰⁾, thi det meget Arbeide slider dog paa Kræfterne. Hjemme har man jo haft en streng Vinter, og underligt nok her have vi tværtimod haft en overordentlig mild Vinter. Allerede fra Begyndelsen af Februar Maaned fik vi næsten heelt Tøveir og hele Vinteren havde vi kun et Par Gange haft henved 15° Frost. Og Vinteren begynde ogsaa først seent.

Her i Nischnii Nowgorod faaer vi nok snart et nyt velindrettet Slagtehus. Men Communalbestyrelsen har nok i sinde at overlade Oprettelsen og Indtægterne af dette Slagtehus til et fransk Selskab, som ansøger at faa Consession derfor for 40 Aar. Og det bliver nog ogsaa derved.

⁶⁰⁾ ialt 11 artikler.

⁷⁰⁾ på dette tidspunkt var H. Krabbe 65 år gammel, og det kneb mere og mere for ham at se. Krabbe var redaktør for Tidsskrift for Veterinærer fra 1871 til 1876 sammen med prof. H. Bagge og derefter alene til 1894.

Hvorvidt det er heldigt er et stort Spørgsmaal. I det Hele taget Franskændene begynde igjen stærkt at husere i Rusland og det fransk-Russiske Venskab i vor Tid fordrer maaskee lige saa store Offre som den fransk Russiske Krig i 1812. Overalt er nu Franskændene her i Rusland. De forpagte Skove og Bjergværksminer, Petroleumskilder og Ølbryggerier. Det er nu ikke Kokotter og Parykmagere, men de franske Forretningsfolk der have kastet sig over Rusland. Her bliver ogsaa oprettet i Nischnii Nowgorod af Franskmand en Podningsstation med Pasteurs Lymphie mod Miltebrand. Skjøndt Russerne have deres egen Lymphie eller Vaccine tilberedt efter Zenkowskis⁷¹⁾ Princip; og som har vist sig meget fordeelagtig og sikker. Veterinærdepartementet havde ikke vildet give sin Tilladelse og var imod Franskændenes Indtrængen med deres Vaccine, men Franskændene gik til hoitstaaende Personer og Departementet maatte give efter, skjøndt de Forsøg der bleve anstillede i Petersborg med Franskændenes Vaccine langt fra gave noget heldigt Resultat. Den ondartede Lungesygge ulmer endnu og bryder vist henad Sommeren atter mere tydeligt frem.

Idet jeg endnu engang takker Dem tillader jeg mig at forsikre Dem at det altid vil være mig en Glæde at vedligeholde en Forbindelse og sende Dem nogle Ord herfra. Med venlig Hilsen til Dem og Familie forbliver jeg

Deres hengivne C Mæhl

⁷¹⁾ Lev Semënovic Cenkovskij, russisk bakterio-
log (1822—1887).

Nischnii Nowgorod 15 Oktober
27 1895⁷²⁾

Hr Professor Krabbe

Jeg skylder Dem Tak for Deres Venlighed, at tilsende Sundhedsraadets Aarsberetning, som det interesserer mig meget at gennemse. I den sidste Tid har jeg været daarligt oplagt til Brevskriveriet og har derfor ogsaa kun hørt lidt om Forholdene hjemme, men store Forandringer er der vel ikke skeet. Berlingske Tidende faaer jeg tilsendt nu og da, men den er jo ikke meget bedre [D: bedre] end Adresseavisen med Hof og Statskalenderen i Tilgift. Prof Bang har vel været i Bern (eller Basel?) til Veterinærkongressen⁷³⁾; jeg læste troer jeg nok et eller andet Sted, at han skulde derhen og tale om Tuberkulinindpodningerne.

Her i Nischnii Nowgorod have nu Franskmændene aabnet et Laboratorie for Tilberedelse af Miltebrandvaccine efter Pasteurs Methode, men jeg troer ikke de ville gjøre store Forretninger; i ethvert Tilfælde have de aabnet Butikken i den feile Gade, for det er kun i Sydrusland, at der er større Efterspørgsel paa Miltebrandsindpodning til de store Faarehjørde. Og der ville Franskmændene træffe en svær Konkurrence, Laboratoriet her i Nischniinowgorod tilbyder ogsaa Tuberkulin og Lymphé mod Rødsygen, men vi have endnu egentlig ikke prøvet noget af deres Præparater. I det Kurske Gouvernement har man forsøgt

deres Rødsygeindpodninger, men uden noget bestemt Resultat. Det hvortil vi egentlig mest trænge foreløbigt er et diagnostisk Middel for Oxens ondartede Lungesyge, som nu i det Hele taget griber mere og mere om sig i Nordrusland. Og hvis det saakaldte Pneumabacilin, som Arloing⁷⁴⁾ nok har opfundet, skulde vise sig at være noget sikkert Middel, saa kunde vi her have meget Brug for det. Det er mærkeligt, at det viser sig at være en heel Feiltagelse, naar de fleste Veterinærforfattere paastaa, at den ondartede Lungesyge er en Sygdom som navnlig findes hos Kulturkvæget og i de bedere Kvæghold med varme Stalde etc. Her i Nordrusland var Sygdommen for en halv Snees Aar siden næsten ukjendt, nu har den udbredt sig over hele Raionen fra Kasan til Moskov, og den er, hvad jeg selv bestemt kan paavise, kommet fra Østen og ikke fra Vesten. Desuden har jeg og alle Dyr lægerne her Leilighed til at overbevise os om, at det langtfra er nogen sjelden Sygdom hos Steppekvæget som føres hertil til Slagtning pr Jernbane og paa Flodskibene. I Aar vare vi her Gud skee Lov fri for Choleraen, og haabe at det Samme maa blive Tilfælde næste Aar, da her jo skal være Udstilling. Denne bliver vist meget storartet forholdsvis. I det Ydre er den næsten færdig og den bedækker et meget stort Terræn. Der arbeides Dag og Nat ved elektrisk Belysning. Vi faa ogsaa elektrisk Belysning her i Byen og en elektrisk Sporvogn. Maa jeg bede Dem om at hilse Prof Bang, Lektor Sand⁷⁵⁾ og Lektor Jensen⁷⁶⁾ samt Dc Brun Pedersen og Dc Becker. Med venlig Hilsen til Dem og Deres Familie forbliver jeg

Deres hengivne Mæhl

⁷²⁾ besv. 2. jan. 1896.

⁷³⁾ Den 6. Internationale veterinærkongres afholdtes i 1895 i Bern med ca. 700 deltagere fra 25 lande. Fra Danmark deltog bl. a. B. Bang, og hans foredrag handlede om tuberkulinets betydning for diagnosen af tuberkulose (se Maanedsskrift for Dyr læger 1895/1896, 7, pp. 124—125 og 456—464).

⁷⁴⁾ S. Arloing, professor (Lyon).

⁷⁵⁾ G. A. C. Sand (1861—1921), lektor, fra 1895 professor ved KVL.

⁷⁶⁾ C. O. Jensen (1864—1934), senere professor ved KVL.

Fig. 19. Interiør fra beslagsmedien, Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole. Til højre stående Vald. Strøbolt, docent i beslaglære fra jan. 1903 til sept. 1906. Fotograf ukendt. Billedet er skænket til Danmarks Veterinær- og Jordbrugsbibliotek fra Det kgl. Biblioteks Kort- og Billedsamling.

Brev nr. 16

Nischnii Nowgorod 12 Februar 1897⁷⁷⁾
24 „

Hr Professor Krabbe

Man kommer jo ikke ofte til Skriveriet, men jeg vil dog benytte Leiligheden til at sende Dem en Hilsen i Anledning af det nye Aar, som jo rigtignok allerede ikke er synderligt „nyt“. Men Tiden gaaer saa hurtigt, at det Nye bliver gammelt og forslidt længe før man opdager det. Jeg synes nu ikke, det er saa længe siden, at jeg havde den Ære at staa ved Essen sammen med Dem paa den gamle Landbohoiskole i Kjøbenhavn, da vi un-

der Hr Westrings⁷⁸⁾ Veiledning blev indviet i den sorte Smedekunsts Hemmeligheder. Dengang maatte jeg beundre Deres Ihærdighed og Taalmodighed til at give Dem i Lav med de Vanskeligheder⁷⁹⁾. Hvad mig angaaer var det jo en tvungen Sag. Tilsyneladende fik dog vel baade De og jeg det vi behøvede af den Lærdom. For mit Vedkommende maa jeg dog sige, at det vigtigste af den sorte Kunst at smedde mens Jernet er varmt, det lærte jeg aldrig, men det var natur-

⁷⁸⁾ G. F. Westring (1834—1909), docent og forstander for beslagsmedien (1863—1874).

⁷⁹⁾ B. Bang måtte også igennem samme procedure, se H. C. Bendixen: Bernhard Laurits Frederik Bang... Medlemsblad for Den danske Dyrslægeförening 1948, 31 (Særhefte), 292.

⁷⁷⁾ besv. 28. dec. 1897.

Fig. 20. St. Petersburg. Blik fra Admiraliteten. (Fra: G. N. Savin, Leningrad 1968).

ligvis ikke Læremesterens Skyld, thi han forstod vist den Kunst godt nok.

Jeg vilde gjerne see at komme hjem i Besøg, men naar det bliver veed jeg ikke. Om Vinteren har man ikke stor Lyst til at reise, og paa de andre Aarstider er det vanskeligt at komme bort. I Aar skal der jo være internationalt Lægemøde i Petersborg⁸⁰⁾. Tænker De ikke paa at tage dertil. Der projekteres nok ogsaa en Tour paa Wolgaen, og Lægerne her i Nischnii Nowgorod have i den Anledning allerede valgt en Komitet til at forestaa Arrangementet med Hensyn til Modtagelsen af de uden- og indenlandske Gjæster her i Byen. Hvis De eller Prof Bang skulde komme hertil denne Ravnekrog, haaber jeg at have den Fornoielse at hilse paa Dem, skjøndt Tiden vel bliver knap afmaalt.

I Efteraars var jeg i Petersborg idet

jeg benyttede mig af Leiligheden, da den Petersborgske Dyrlægeforening indbød til at deeltage i deres 50 aarige Jubilæum i Oktober Maaned. De feirede det meget smukt. Der var først Festmøde med Lykønskingsadresser blandt andet ogsaa fra Universitetet fra Institutet for experimental Medicin fra Prinds Oldenburg og andre Notabiliteter. Derefter Festmiddag, og senere fire Dage i Træk hver Aften Discussionsmøder, blandt Andet om at oprette en almindelig Hjelpekasse, om Tuberkulin, Mallein og sv. Om Dagen besøgte forskellige interessante Anstalter som Institut for experimental Medicin, Petersborgs Slagtehus osv. Paa denne sidste Anstalt havde Kommunen saagar arrangeret en Frokost for Deltagerne, hvortil der var spenderet 300 Rubler^{80*)} af Kommune Kassen. Naa naar Kommunerne først rigtig blive kloge paa, hvor der Hund liegt begraben, saa komme de jo

⁸⁰⁾ den 12. Internationale medicinske Kongres afholdtes i Moskva i 1897.

^{80*)} 600 kr. dengang.

Fig. 21. Kameler irriterede Mæhl og hans kone.
(Fra: Anton Hjulær: Rejsen til Verdens Tag, Kjøbenhavn 1945).

meget godt ud af det med Dyrlægerne og Veterinærvæsenet i det Hele og ere ikke utilbøielige til at lefle lidt for dem og vise deres Rundhaandethed, i ethvert Tilfælde her i Rusland hvor Slagtehusene i mange Byer give Kommunerne en meget betydelig Indtægt. Og ikke alene Slagtehusene, men hele Veterinærvæsenet i Byerne, Opsynet med Heste og Kvægtorve osv. er for det Meste saaledes indrettet, at Byerne mele deres Kage derved. Derfor ved en saadan hoitidelig Leilighed som i Petersborg tænkte vel Byraadet, at man dog skulde vise sig lidt taknemmelig og arrangere en General Fodring for de arme Sjøle.

I Petersborg var jeg ogsaa hos den gamle Dyrlæge Bagge⁸¹⁾, han er nu omtrent 80 Aar. Han lever meget godt paa sin Pension, som jo for Militær-Dyrlægerne er temmelig betydelig, men for os hos Indenrigsministeriet en reen Strunt. Han saa forresten svagelig ud, Bagge lider af Aneurisme, og gjør de vist ikke længe⁸²⁾.

Nu taler man jo meget om Pesten og Rusland er jo et af de mere udsatte Lan-

de, om det skulde blive til Noget veed man jo ikke. Men her begynder man dog at gjøre sig i Stand til at tage imod den og gjør sig Umage for at faa lidt af Snavset bort. Engelsens er nok ikke mere i Minsk. Men jeg veed ikke rigtig hvor det er han er kommet hen. Jeg har længe Intet hørt fra ham⁸²⁾. Hos Dem antager og haaber jeg at Alt staaer ved det gode Gamle. Beder Dem at hilse alle gode Bekjendte ved Skolen navnlig Hr Becker, Brun Pedersen, Prof Bang og Hr Sand.

Med venlig Hilsen til Dem og Deres Familie forbliver jeg Deres hengivne

C Mæhl

Om Udstillingen her i Nischnii Nowgorod har jeg vel Intet fortalt Dem. Men den interesserer Dem vel heller ikke synderligt. Den ene Udstilling er jo som den Anden. Forresten var jo min Fader herovre og har maaskee fortalt Dem lidt derom. Den gav mig forresten en Deel extra Arbeide og ogsaa lidt Extrafortjeneste. Veterinærvæsenet og Husdyrholdet var ogsaa, om end ikke synderligt fremtrædende, repræsenteret paa Udstillingen. Men maaskee faaer jeg Leilighed til senere at fortælle lidt derom.

C M.

⁸¹⁾ H. Bagge (1816—1897), statsråd.

⁸²⁾ H. Bagge døde i november 1897 og Mæhl skrev en nekrolog, se Maanedsskrift for Dyrlæger 1898/1899, 10, 32.

⁸²⁾ Chr. Engelsens flyttede til Vinniza i Podolien i 1896.

Kostroma⁸³⁾ 2/14 Mai 1899⁸⁴⁾*Høitærede Hr Professor Krabbe*

Det er rigtignok længe siden, at jeg har haft den Fornoielse, at skrive til Dem, og har vistnok ikke engang takket Dem for Deres Venlighed, at sende mig det veterinære Sundhedsraads Efterretninger, hvorfor jeg dog har været Dem meget taknemmelig. Som De seer skriver jeg nu fra Gouvernementsbyen Kostroma, hvor jeg nu boer og er ansat, idet jeg lod mig forflytte fra Pokrowskoi⁸⁵⁾ i det Samarska Gouvernemt, da det blev mig for broget i den Ravnekrog. De hermed forbundne Forstyrrelser og dagligdags Bekymringer have ogsaa navnlig foranlediget min Tavshed. Det var en slem Misforstaaelse, at jeg dengang tog imod Ansættelsen i Pokrowskoi. Jeg troede jeg kunde bo i Saratow⁸⁶⁾, men det lod sig ikke gjøre og vi maatte bo i Flækken paa den anden Side af Volgaen og holde Børnene i Pension i Saratow for Undervisningens Skyld. Men det kunde jo Finantserne ikke holde ud i Længden, skjøndt det naturligviis er mange Embedsveterinærers stadige Lod, at bo i Ravnekroge, langt fra Byerne. Jeg undrer mig over, hvorledes saadanne misligt stillede Kollegaer ordne det med Undervisningen af Børnene, thi vore Gager ere saamænd ikke indrettede paa saadanne Udgifter. Men der var ogsaa andre Aarsager til Misfornoielse. Pokrowskoja er en stor Flække, som der findes saa mange af i det østlige Rusland, med henved 25,000 Indbyggere, men uden den mindste Civilisation, undtagen nogle Folkeskoler, en Klub og Jernbanestation, ja saa nogle faa ordentlige Huse tilhørende rige

Kjøbmænd og Blodsugere. Alt det Andet er Rønner og Smaahuse Gaardsrum indhegnede med Plankeværk eller Hegnfletninger, primitive Kvægstalde og Vognskure, ordnede Gadevis eller Gydevis; og alt betrukket med et Lag af Støv, Smuds eller Sne efter Aarstiden. Intet Spor af Træer eller Buske; og der ude — Steppen, som egentlig bestaaer af det samme Materiale — Støv, Smuds eller Sne og kun tidlig om Foraaret betrækkes med et tyndt Lag Græs, der snart forsvinder. Denne Natur, eller rettere Unatur, kan vist ikke engang fryde Kirgiserne. Kun Kamelerne trave selvtilfredse afsted og dreie deres forkeerte Hals til alle Sider med den dumme Vigtighed, som kun en Kameel er i Stand til, idet de gloer saadan som man siger, ins Blaue hinein. Men det er saalænge det er tørt. Naar Efteraarssmudset bløder Veiene eller rettere sagt Vognsporene op, taber ogsaa Ørkenens Skib Humøret. Dets bløde Saalepuder glider ud i den fedtede Leerjord, og med deres Angst for at blive vaade, med deres svankende Fodfæste, er Kamelerne da nogle ynkelige Dyr. Da Pokrowskaja er et stort „Punkt“ og der var meget Arbeide med Driftskvæget, kunde selv ikke disse sørgelige Omgivelser virke synderligt deprimerende paa mig. Men min Kone kunde ikke holde det ud, at see paa graalige Træhuse eller Leerhytter, graalige Plankeværker og Hegn, graalige Kameler og graalige eller sorte russiske Bønder, Smaahandlere og Kvægdrivere, og saa oven i kjøbet sluge Støv om Sommeren ved en Temp af 40 eller 45° R. og om Efteraaret vade, eller rettere see paa, hvorledes andre vadede i Snavs til — ja det er vanskelig at bestemme Hoiden, thi det hændte sig at fulde Folk der faldt omkuld, maatte reddes efter alle Kunstens Regler med Reb og Baadshager, og gamle Øg, der faldt, maatte overlades til deres Skjæbne. Ja i Rusland kan man drukne i Skidt, der er desværre en sørgelig Sandhed, og ikke alene

⁸³⁾ ligger nordøst for Moskva, 41.250 indbyggere (1897).

⁸⁴⁾ besv. 25. maj 1899.

⁸⁵⁾ ligger nord for Rostov (Don).

⁸⁶⁾ ligger nord for Volgograd.

Fig. 22. Kostroma. Uspenskij Katedralen. (Fra: Walther Weibel: Russland, München 1916).

derude paa eensomme Veie og langt fra Byerne, men ogsaa i tætbefolkede Center med 20 — 30 og 40 tusind Indbyggere.

Naa i December Maaned reiste jeg saa til Petersborg, hvor man tilbød mig Pladsen her i Kostroma, og da Byen er en Gouvernementsby med alle nødvendige Undervisningsanstalter og ligger bekvemt med Hensyn til Samfær[d]selen, saa tog jeg imod Tilbudet og kom hertil i Februar Maaned. Her er Befolkningen og Egnene andre. Kostroma ligger meget smukt ved Wolgaen, som her er mere interessant end ved Saratow, hvor Floden heelt forsvinder mellem Sandbanker og nøgne afsvedne Flodbredder, ja ogsaa mere interessant end ved Nischniinowgorod, hvor hele Flodter[r]ænet og Bredderne ere optagne med Dampskibe og Flodpramme. Byen er forholdsviis renlig og ordentlig, og Egnene ere her Skovrige og

saa ere vi blevne frie for Kamelerne, der altid irriterede os med deres asiatiske Flegma. Befolkningen her er ægte Storrussere, og vi ere blevne frie for at høre den langtrukne lillerussiske Jargon, for ikke at sige Sprog, thi egentlig er der ligesaa stor Forskjel paa lille og storrussisk som mellem Dansk og Svensk. Befolkningen her har dog vist forresten noget finsk Blod i Aarene.

Min Datter⁸⁷⁾ ender Gymnasiet her i Aar, og reiser vist saa i Juni Maaned til Kjøbenhavn for at være lidt hos mine Slægtninge og leere [5: lære] lidt Dansk. Selv kan jeg foreløbig ikke komme.

Beder Dem om at hilse Hr Becker Prof Bang og Bekjendte og haaber ved Leilighed at høre fra Dem. Med venlig Hilsen til Dem og Deres Familie forbliver jeg deres

hengivne Mæhl

⁸⁷⁾ Elena, født 1880.

Fig. 23. Krabbes villa på Monradsvej 19 (i dag Sylows Allé). Foto I. Katic (1974).

Brev nr. 18

Kostroma 15/ XII [1899]⁸⁸⁾
27

Hr Professor Krabbe

Aaret og Aarhundrede lakker jo nu til Ende, og jeg iler med at sende Dem en Hilsen, inden vi komme ind i det nye. Jeg veed ikke, om jeg har takket Dem for Deres Venlighed at sende mig det veterinære Sundhedsraads Aarsberetning. Det interr[**b**:**r**]esserer mig meget at see den igjennem, og derved dog komme lidt ind i de veterinære Forhold hjemme, som jo i det Hele ikke ere saa lidt forskellige fra vore russiske. I Now[**b**:**v**]ember Maaned var her i Kostroma et officielt Dyrlægemøde af Dyrlægerne der tjener hos Zemstvo i det kostromske Gouvernement. Skøndt Statsdyrlæge, deeltog jeg naturligvis ogsaa i Møderne. Saadanne Møder ar-

rangeres nu i flere Gouvernementer. Det er ikke private Møder, da det er Zemstvo der sammenkaldt dem og afholder Udgifterne, idet den udbetaler Diæter og Reisegodtgjørelse til de tilreisende Medlemmer. Hensigten med Møderne er naturligviis navnlig, at bringe mere Eensartethed ind i Dyrlægenes Virksomhed, og ligedan, at summere den af hver Enkelt indhøstede praktiske Erfaring paa Smittesygernes Omraade. Der arbeides naturligviis efter et forud affattet Program. Korporationsspørgsmaal komme ikke frem paa saadanne Møder. Saadanne Spørgsmaal komme derimod hyppigt frem paa de Møder, der arrangeres af Dyrlægeforeningerne, hvoraf der findes en 6-7 Stykker i Rusland foruden Petersborger Foreningen. Vi have ogsaa her en Forening, der kaldes Dyrlægeforeningen for det nordlige Rusland, omfattende fem nordlige Gouvernementer det Kostromaske, Jaroslawske, Wladimirske,

⁸⁸⁾ modt. 4. jan. 1900, besv. 3. aug. samme år.

Wologodske og Archangelske, med Centrum i Jaroslawl. Foreningen er rigtignok først kommet til Verden i Aar, men vi have dog allerede haft 3 Sammenkomster, 2 i Jaroslawl og 1 i Kostroma. Men det har vist sig, at det er meget vanskeligt at samle Medlemmerne som bo i 5 forskjellige Gouvernementer af umaadelig Udstrækning og med meget daarlige Kumnicationsmidler [o: Kommunikationsmidler] og skjøndt Medlem seer jeg lidt skeptisk paa det Hele. Desuden kunne saadanne Lokalforeninger paa Grund af deres Medlemmers Faatallighed ikke yde deres Medlemmer nogen materiel Støtte, hvilket dog skulde være et af Foreningernes Formaal. Det vilde derfor være langt bedere, at stifte en almindelig Dyrklægeforening for hele Rusland med Centrum i Petersborg, hvoraf Provindsforeningerne altsaa kunde blive Afdelinger. Det er nok ogsaa Petersborgerforeningens Idé og det Maal, den stræber til, men om det bliver realiseret veed jeg ikke. Der er ogsaa her mange Partistridigheder, der staa i Veien. Rigtignok er vor Stand mærkelig enig, saalænge det blot dreier sig om salvelsesfulde Selvbetragtninger eller ikke mindre hoitidelige gjensidige Hyldestbevisninger. Men dreier det sig om praktiske Spørgsmaal, der kræver Eendragtighed og gjensidig Tillid, saa begynder Kjævleriet og Undermineringen.

Min Datter⁸⁹⁾ kom hjem igjen efter et Par Maaneders Ophold i Kjøbenhavn. Hun fortalte, at hun havde haft den Fornøielse at hilse paa Dem og Deres Familie og, at De havde været saa venlig at

Fig. 24. Elena Karlovna, Mæhls ældste datter. Fotograf ukendt. (Privateje).

tilbyde hende at være hende behjælpelig med at finde Beskjæftigelse. Min Kone begyndte dog snart at længes meget efter hende og derfor mente vi at det var bedst at hun kom hjem igjen. Her tog hun imod en Plads som Lærerinde hos en Fabrikant ikke langt fra Kostroma ad Jernbanen, og er ganske godt tilfreds; skjøndt hun vist gjerne var blevet foreløbigt i Kjøbenhavn. Vi vente hende nu hjem til Julen. Med venlig Hilsen til Dem og Deres Familie og et glædeligt nyt Aarhundrede forbliver jeg Deres hengivne Mæhl.

⁸⁹⁾ Elena Karlovna.

Fig. 25. Professor Simon Paulli, H. Krabbes efterfølger. De to studerende er norske: Sigurd Lundby og Modulf Hofstad, som mener, at billedet er fra efteråret 1921. (Danmarks Veterinær- og Jordbrugsbibliotek).

Brev nr. 19

Kostroma [uden dato]⁹⁰⁾

Hoitærede Hr Professor Krabbe

Det glædede mig meget at modtage Deres Brev og den tilsendte Aarsberetning⁹¹⁾ da jeg deraf sluttede at De befinder Dem nogenlunde ved det Gamle og har Kræfter og Lyst til endnu at virke til Gavn for den opvoxende Dyrlægelseslægt og skjøndt Erindringen ogsaa hos mig har bevaret et hoist symphatisk [o: sympatisk] Portræt af Dr Pauli⁹²⁾ og det er jo glædeligt at De selv vurderer Deres vordende Eftermand saa hoit vil jeg dog haabe at De endnu maa bevare Kræfter

til at virke i en Deel Aar. Forresten kan jeg forstaa at man kan blive træt af Arbeidet længe før man naaer Deres Alder men det er maaskee fordi jeg kjender saa lidt til det Arbeide der efterlader Fodspor paa Livsveien og som man kan see med Tilfredshed tilbage paa men maa dømme efter egne smaalige Forhold hvor man ofte er glad naar man har den sølle Trøst at man ingen Fortræd gjør eller kan skimte en kjende Mening i hvad man gjør. Men det Thema skal jeg ikke komme videre ind paa den gang. Deres Brev glædede mig ogsaa af den Grund at Traadene der knytte mig til Hjemmet blive efterhaanden færre og færre og da samtidig med Aarene Hjemveen bliver mere og mere levende hos mig — ogsaa jeg kan sige med Burns⁹³⁾ my heart is in the highland my heart is not here —, skjøndt jeg nu har været borte i over 25

⁹⁰⁾ modt. 28. sept. 1900, besv. 21. april 1901.

⁹¹⁾ Aarsberetning fra det veterinære Sundhedsraad for Aaret 1899. Udarbejdet af Dr. H. Krabbe, Kjøbenhavn 1900, 220 pp.

⁹²⁾ S. Paulli (1865—1933), var assistent i anatomi ved Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, lektor 1902, professor 1903—1931.

⁹³⁾ R. Burns (1759—1796), skotsk digter.

Aar, saa hilser jeg af den Grund med Glæde enhver Leilighed der minder om gamle Dage. Forresten lever jeg her uden Afvexling og Begivenhederne ere af den Art at de neppe kunne have Interesse. Jeg havde tænkt paa at komme hjem til Danmark i Aar især da min Fader jo er hoit til Aars og neppe kommer til Rusland mere. Men det lod sig ikke gjøre deels fordi man maa passe sin Bestilling og fordi det er saa vanskeligt at faa Seletoiet af og deels af finantsielle Grunde fordi man lever fra Haanden til Munden og har vanskeligt ved at realisere de stakkels Par hundrede Rubler der behøves. Jeg fik forøvrigt ikke Lov til at kjede mig da vi i Julimaaned fik en lille Miltebrandepizooti som gav mig en Deel at bestille men Intet at fortjene da jeg foruden mit Statsembede som Dyrlæge for Kvægtransporten har paataget mig det Hverv at være Kommunedyrlæge her i Kostroma og derfor maatte tage min Tørn. Men ogsaa det er nu forbi og Bacillerne have foreløbigt slaadet dem til Ro. Paa den Maade have vi hele Sommeren næsten ikke været udenfor Kostroma og det er godt at Byen er en halv Landsby med Overflod af Træer, Haver, Svin og Køer saa man kan godt bilde sig ind at man ligger paa Landet saa meget mere som min Kone havde et Par Tusinde Rubel som vi begyndte at spise op og for at de ikke skulde blive spist helt op saa kjøbte hun et Hus her med en temmelig stor Have til men Sommeren har kun været daarlig i Aar begyndte seent og hørte tidligt op saa Fornoiselen var ikke stor.

Den gamle Karl⁶⁴⁾ i Hundestalden kan jeg godt huske og hilste paa ham den sidste Gang jeg var i Kjøbenhavn. Engelsen sidder nok nede paa Veien til Kischineff i det podolske Gouvernement paa en Jernbanestation⁶⁵⁾ ogsaa som Transport-

Fig. 26. Christian Engelsen. Foto B. Stanski, Vinniza. (Original findes hos Chr. Engelsen barnebarn, ing. Alf von Spindler, Wellingengen, Svejts).

dyrlæge. Han tog vist bort fra Minsk af samme Grund som jeg fra Nischnii Nowgorod nemlig som Følge af Omordning af Veterinærvæsenet i Rusland. De spurgte mig om den projekterede Oversættelse af Deres Bog om Hestens Bygning ja det Arbejde blev lagt paa Hylden skjøndt jeg allerede havde oversat en Deel. Aarsagen var vist navnlig min egen Dovenskab. Dog var der ogsaa andre Omstændigheder der lagde Hindringer i Veien iethvert Tilfælde midlertidige og til sidst bevirkede at Arbejdet gik helt i Staa. Om der nogensinde bliver Noget af det veed jeg ikke skjøndt Bogen kunde gjøre megen Nytte.

Idet jeg takker Dem for den tilsendte Aarsberetning, beder jeg Dem om at hilse mange Gange Becker, Prof Bang og øvrige Bekjendte paa Hoiskolen og forbliver med venlig Hilsen til Dem og Deres Familie
Deres hengivne Mæhl

⁶⁴⁾ uopklaret.

⁶⁵⁾ på dette tidspunkt var Chr. Engelsen dyrlæge i Vinniza.

Fig. 27. Gammel Kongevej, kun få skridt fra KVL. Husene t. v. er nr. 140 og 136—138 (i dag Jyske Bank). (Fra: Landet Rundt, 1909—1914).

Brev nr. 20

Kostroma 27 Oktober 1901.

Hr. Professor Krabbe

Det er med særegen Tilfredsstillelse, at jeg idag tager fat paa Brevskriveriet, da jeg i lang Tid har lidt af Samvittighedsnag over, at jeg ikke i Løbet af de forgangne to Maaneder siden min Hjemkomst har kundet befri mig et Øieblik fra de dagligdags Bekymringer, for at sende Dem min Hilsen med Tak, for al Opmærksomhed og Imødekommenhed imod mig, under mit Ophold i Kjøbenhavn. Dette gjør jeg nu endelig hermed, og saa meget mere, som jeg har særlig Grund til at være Dem taknemmelig for Deres Venlighed, at give mig den Intro-

duktionsskrivelse til Hr Prof Plum⁹⁶. Det endelige Resultat paa den Sag kjender jeg rigtig nok ikke endnu og veed ikke om der bliver Noget ud af det; men Prof Plum skrev til mig for en Maanedstid siden, at han havde haft Leilighed til at tale med Keiserinden⁹⁷) om den Sag, og at Keiserinden havde forholdt sig meget imødekommende og lovet at skrive til Petersborg derom. Prof Plum havde endog overgivet til Keiserinden nogle Notiser jeg havde nedskrevet, da jeg var hos Professoren i Rungsted, om min Datters

⁹⁶) Peter Plum (1829—1915), professor, kejserinde Dagmars livlæge og Harald Krabbe er begge (1848) studenter fra Metropolitanskolen og cand. med. 1854, henhv. 1855.

⁹⁷) Enkekejserinde Dagmar (1847—1928), gift med Aleksander d. III (1845—1894).

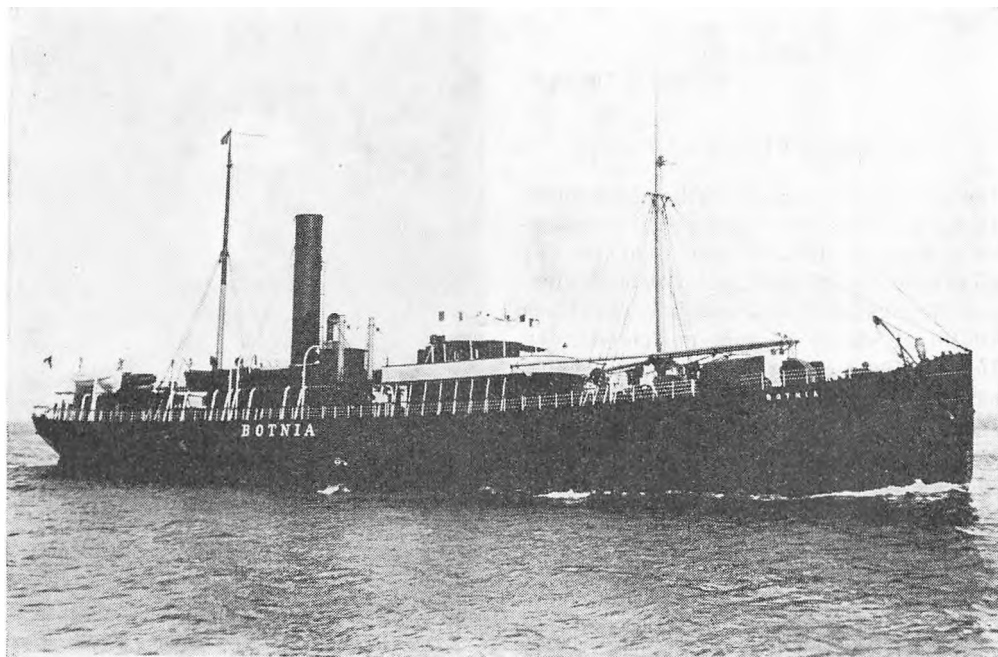

Fig. 28. Damperen Botnia. (Foto: E. Fredfeldts samling af skibsbilleder).

Navn, Alder og saavidere. Keiserinden sagde ogsaa, at hun haabede, at min Datter skulde blive optaget i det nævnte Institut og tillod Prof Plum at skrive mig om, hvad Keiserinden havde sagt. Da Prof Plum sagde til Keiserinden, at jeg havde in[d]givet Ansøgning derom, hvad jeg imidlertid ikke havde dengang, da jeg ventede at høre hvad Prof Plum havde udrettet, saa skyndte jeg mig med at indsende en officiel Ansøgning, stilet til Enkekeiserinden, og den er ogsaa rigtigt modtaget i Kancelliet, hvorom dette har underrettet mig, men foreløbig ved jeg ikke videre om den Sag. Iethvert Tilfælde er jeg saavel Dem som Prof Plum yderst taknemmelig for Hjælp i denne Sag, selv om der ikke skulde komme Noget ud af det. Fra Kjøbenhavn kom jeg godt hjem over Riga med Damperen Botnia, og Veiret der hele Tiden havde begunstiget mig, begunstigede mig ogsaa

paa Tilbageveien, og først da den russiske Gendarm kom ombord ved Indløbet til Riga, begyndte Himlen at blive overtrukket og Veiret efteraarsagtigt. Men da Vorherre jo baade har skabt Gendarmene og Veiret, saa maa man jo taale begge Dele, selv om det ikke er synderlig lysteligt, og jeg kom derfor hjem i godt Humør, med en heel Deel glade Erindringer, og lod mig taalmodig igjen spænde i Selen for den Rumlekasse, der kaldes det daglige Brød.

Jeg haaber, at Deres Søn⁹⁸⁾ er vendt lykkelig hjem fra sin lange Reise, og at hele Deres Familie har det godt. Med bedste Hilsen til Dem Deres Familie og alle Bekjendte forbliver jeg Deres

hengivne Mæhl

Særlig bedes at hilse Prof Bang og Docent Becker

⁹⁸⁾ Jon Haraldsen Krabbe (1874—1964), var på rekreatjonsrejse.

Kostroma 16/
29/April 1902⁹⁹⁾

Hr Professor Krabbe

Det er længe siden, at jeg har skrevet til Dem, og ikke heller har jeg haft den Glæde at høre fra Dem directe, men har dog gjentagne Gange modtaget Hilsener gennem Professor Plum, som har været saa venlig at skrive til mig angaaende den Dem bekjendte Sag. Derved har jeg ogsaa erfaret, at De har tænkt paa at tage Deres Afsked¹⁰⁰⁾ til Efteraaret, hvorom De nok forresten tidligere har talt. Det bliver jo en stor Forandring for Dem, men De faaer jo mere Ro, og det kan vel ogsaa behøves i den Alder, og jeg vil haabe, at det vil bidrage til at konservere Deres Sundhed i mange Aar. Her gaaer Livet sin gamle skjæve Gang, og man kan jo nok sige at det ikke seer ud til, at det i en nær Fremtid skal komme paa ret Kjøøl igjen, saa meget mere, som der maa-skee slet ingen Kjøøl er, men derimod et meget indviklet og forkludret Maskineri. Dog hvad mig angaaer seer jeg kun lidt til Livet, og som den tro Skomager, der bliver ved sin Læst, have alle saadanne Spørgsmaal for mig kun teori[b:e]tisk Betydning, skjøndt jeg ikke troer paa Historien om den politiske Kandestøber og mener, at meget, som een Gang har været sandt, med Tiden kan blive Løgn.

Her i min Familie ere vi foreløbig optagne af Familieanliggender, da min ældste Datter¹⁰¹⁾ som var i Kjøbenhavn om en Maanedstid skal have Bryllup med en Dyrslæge Milowidoff¹⁰²⁾, som er ansat her ved Zemstvo, et pænt og dygtigt Menneske, og hvad der er meget vigtigt her —

Fig. 29. Dyrslæge N. A. Milowidov. Billedet er velvilligt udlånt fra Mæhls familie i København.

Afholdenhedsmand; men naturligvis lige som min Datter fattig som en Kirkerotte, saa de maa jo sætte Bo med Kjærlighed og Kildevand samt deres lille Gage som Allierede og saa forresten spytte i Næverne, og holde det gaende med — som der staaer i Opsangen — a long pull, a strong pull and a pull alltogether.

Forresten venter jeg min Søster^{102¹⁾} herover til Brylluppet, og selv min Fader havde tænkt paa at gjøre Reisen sammen med hende, skjøndt han jo er dygtig til Aars; og uagtet han jo er meget rask af sin Alder^{102²⁾} er jeg dog halvveis bange for, om Reisen ikke vil blive ham for besværlig. Men paa den anden Side, vilde jeg jo gerne have at han skulde gjøre sig selv og os den Fornøielse. Professor Plum har med overordentlig Venlighed og Imødekommenhed taget sig af min Datters Sag,

⁹⁹⁾ besv. 6. maj 1902.

¹⁰⁰⁾ Krabbe ansøgte om afsked på grund af alder se Maanedsskrift for Dyrslæger 1902/1903, 14, 112.

¹⁰¹⁾ Elena Karlovna, født 1880.

¹⁰²⁾ Nikolaj Alekseevic Milowidov (død 1932).

^{102¹⁾} Amalene.

^{102²⁾} se note 25.

med Hensyn til at faa hende optaget i det Xenienske Institut¹⁰³), og jeg er ham overordentlig taknemmelig for al den Uleilighed, som han har paataget sig over for et fremmed Menneske. Naturligvis var det først og fremmest Deres hjælpsomme Mægling, der gav mig Mod og en lille Smule Ret til at henvende mig til Professor Plum, det glemmer jeg ikke, men dog beundrer jeg Professor Plums gode Hjerte. Forresten haaber jeg, at det lykkes tilsidst, da jeg har faaet Efterretning fra Petersborg om, at min Datter, hvis hun ikke kommer ind i det omtalte Institut, har Udsigt til at blive optaget i et af Institutterne i Moskov. I den Anledning skriver jeg i disse Dage til Prof Plum, da han som Talsmand for mig jo bør kjende Sagens Gang. Han skrev nemlig for kort Tid siden, at han atter havde talt til Keiserinden om min Datter. Jeg beder Dem om at hilse alle Bekjendte ved Skolen navnlig Docent Becker og Professor Bang og med venlig Hilsen til Dem og Deres Familie som jeg haaber har det godt forbliver jeg Deres hengivne
Mæhl

Jeg hører aldrig Noget om Jubilæer hjemme blandt Høiskolens Lærere¹⁰⁴) skjøndt jeg synes efter Aarene maa der være nogle i Udsigt hvis jeg ikke har sovet dem væk.

¹⁰³) Instituttet er opkaldt efter storfyrstinde Xenia.

¹⁰⁴) B. Bangs 25 års jubilæum som dyrlæge faldt i 1898.

Brev nr. 22

Kostroma 12 November

25 „ 1902¹⁰⁵)

Hr. Professor Krabbe

Der er nok snart gaet Aar og Dag siden jeg skrev til Dem sidste Gang, men haaber dog at dette Brev vil træffe Dem ved uforandret Helbred, og at De ikke savner Deres Virksomhed ved Hoiskolen, som med Aarene naturligvis faldt Dem svær. I ethvert Tilfælde fra mit Synspunkt antager jeg, at det maa have sine Behageligheder at hvile ud, naar man har arbejdet saa meget som De har gjort og veed at Arbejdet ikke har været forgjæves. Der er nu efter Docents Beckers Bortgang slet ingen veterinære Kræfter fra min Tid tilbage ved Hoiskolen. Ja det var et sørgeligt og ganske uventet Budskab, jeg modtog hjemme fra om Beckers Død¹⁰⁶). Han, syntes jeg, var næsten den mest uforandrede af Alle jeg kjendte hjemme og med sit ungdommelige Ansigt og livlige Væsen syntes jeg, han var ikke rigtig kommet ud over Manddomsaarene endnu, og at der maatte være langt til Slutningen. Han kunde jo ogsaa have levet mange Aar endnu; og det er derfor ligesom en Skuffelse, at han er gaet. Det er jo rigtignok for meget at forlange, at folk skal blive ved at leve for min Skyld, men Becker havde jo nok at leve for desuden; jeg fik altid Indtrykket af, at han var et af de Mennesker, der havde meget tilovers for sine Medmennesker og tog Deel i Alt og Alle, og den Slags Mennesker maa man skatte, og naar de gaa bort, bliver der et Hul tilbage, som er vanskeligt at udfylde især for den Samtidige, der gaaer i samme Geled og kun kjender sine Sidemænd.

¹⁰⁵) besv. 1. dec. 1902.

¹⁰⁶) doc. E. Becker døde 27. okt. 1902, se også nekrolog i Maanedsskrift for Dyrlæger 1902/1903, 14, 401—402 eller P. Grunth: Erik Becker, 1842 — 1. 11. — 1942. Dansk veterinærhistorisk Aarbog 1942, 9, 5—7.

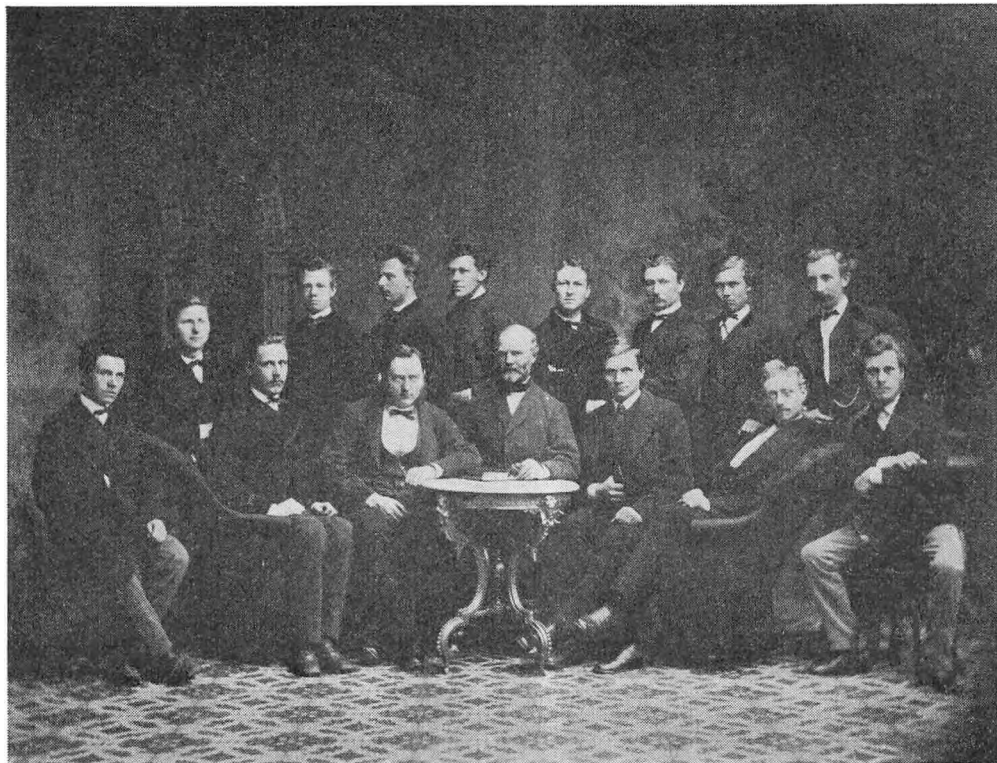

Fig. 30. Veterinærstuderende, dimittenderne januar 1872 og deres lærere. Mæhl nr. 2 øverst t. h., doc. Becker nr. 3. (Danmarks Veterinær- og Jordbrugsbibliotek).

Har De hørt Noget til Engelsen, thi vi correspondere ikke, det er gaaet i staa af sig selv, og jeg hører her aldrig om ham. Maaskee kunde jeg have Leilighed til at træffe ham i Aar, da der i Januar afholdes et almindeligt stort Dyrlægemøde, en Slags Kongres¹⁰⁷⁾ i Petersborg med Regjeringens Understøttelse og under Protectorat af Storfyrst Dmitrii Konc[on]stantinowitch. Men jeg veed ikke selv om jeg kommer derhen da det afhænger af, om jeg kan faa Permission, thi til Mødet vil jo Alle. Det har sikkert stor Betydning og vil blive meget interessant, da Programmet er meget stort, og

¹⁰⁷⁾ Beretning fra kongressen haves ikke på Danmarks Veterinær- og Jordbrugsbibliotek.

der jo er en Mængde, saavel kooperative som videnskabelige Spørgsmaal, der skal debateres. Det praktiske Resultat bliver naturligvis ikke saa stort, da Spørgsmaalene jo i Regelen ikke finde deres Løsning ved saadanne Møder, men de kan dog give et Skub og noget Nyt kan der jo ogsaa komme frem. Ovenikjøbet møder man jo altid en Mængde gamle Bekjendte, som man ellers kun kunde vente at træffe i den anden Verden, og som selv i denne tage sig ud som Gjenfærd. Indenfor min Familie har der i Aar været den Begivenhed at min ældste Datter er bleven gift og nu hedder Milowidoff. I Anledning af Bryllupet i Juni var min Fader for 5te Gang herovre sammen med

min Søster og han var hele Tiden rask og kom lykkelig og vel hjem igjen. Han var saagar nede og besøgte min Datter efter Bryllupet og fik en lille Prøve paa det russiske Reiselivs Gjenvordigheder der hvor der ingen Jernbaner er.

Hvis De skulde træffe Professor Plum, beder jeg Dem overbringe min Hilsen og meddele, at foreløbigt er min Datter ikke blevet optaget i noget Institut. Dog have vi ikke opgivet Haabet helt, da hun jo fra Petersborg har faaet Tilsagn om at hun i Løbet af 3 Aar skal staa for Tour, hvis der bliver nogen Friplads i den Tid i Ekaterina Institutet i Moskov, som jeg ogsaa i sin Tid meddelte Professor Plum. Men Mange ere jo kaldede og faa Udvalgte, her som overalt. Med venlig Hilsen til Dem og Deres Familie beder jeg Dem ved Leilighed at skrive til Deres hengivne

Mæhl

Brev nr 23

Kostroma 26 September
9 Oktober 1903.¹⁰⁸⁾

Hr. Professor Krabbe

Det er rigtignok en Stund siden, jeg skrev sidste Gang til Dem. Dog har jeg flere Gange været i Lav med det. Jeg har nemlig den slemme Vane at begynde og ofte næsten ende Breve, uden at sende dem afsted. Dog man skal jo ikke prale af sine gode Forsætter, der som man siger er af den Onde, og Noget Stort har De vel ikke tabt ved min Taushed, som i ethvert Tilfælde ikke skyldes Glemsomhed. Men i en By som Kostroma, hvor Livet snegler hen uden at berøres af, hvad der skeer der ude i den vide Verden, og hvor kun nogle Dampskibe paa Volgaen og Togene, som Morgen og Aften med deres 4 Mil i Timen liste til Moskov og Petersborg, minde om, at Verden er større end her under Skræppebladene, bliver man let

hypnotiseret af Eensformigheden, saa hundrede Aar bliver til een Dag, hvis man ikke ligefrem falder i Søvn. Og for at blive rigtig vaagen behøves somme-tider Kraftanstrængelser; Tiden løber derfor let fra En og meget er der heller ikke at skrive om.

Nu er vi dog kommet saa vidt her i Kostroma, at vi have faaet et kommunalt Slagtehus, som aabnes om en Maanedstid, og hvor de Umælende kunde blive stukne ned efter alle Kunstens Regler, og ovenikjøbet faa deres, lad mig ikke sige syndige, Kroppe undersøgte og stemplede. Det kan jo ikke nægtes, at det er en meget rar Ting, naar Tidens Fylde kommer at faa velindrettede Slagtehus, men naar Alt det Andet, der skulde gaa forud, ligger øde og brak, som ved Skabningens Begyndelse, saa kan det egentlig være ligemeget, om man faaer et Par Bændelorme mere eller mindre i Maven, eller om Dyret falder under Kniven paa det rene Beton eller paa et gement Trægulv. Men Sagen er naturligvis, at Slagtehusene ere af den Slags Entrepriser, der i Regelen forrente sig godt og man maa derfor undskylde Byerne for deres Forkjærlighed for denne blodige Geschæft.

Efter en meget god og varm Sommer og tidligt Foraar, have vi nu faaet en tidlig Vinter, rigtignok skulde det være Efteraar, men Veiret er koldt og raadt, og om Natten fryser det temmelig stærkt. Vi have endog haft saa megen Sne, at Jorden en kort Tid har været heelt hvid. For en Uges Tid siden var jeg i Moskov og ledsagede min Datter¹⁰⁸⁾ til Ekaterine-institutet, hvor hun nu fra dette Skoleaars Begyndelse er blevet optaget som Elev. Hun fik den ønskede Friplads, takket være Prof Plums venlige Deeltagelse og Keiserindens Imødekommenhed. Naturligvis uden Prof Plums Hjælp, havde vi aldrig opnaaet det, da det gaer der med som med ethvert Lotteri, at man

¹⁰⁸⁾ besv. 28. dec. 1903.

¹⁰⁸⁾ Zojá Karlovna, født 1892.

Fig. 31. Familien Mæhls fortaler, prof. P. Plum. Fotograf ukendt. Det kgl. Biblioteks Kort- og Billedsamling.

har ligesaa mange Chancer for at blive slaaet i hjel eller levende begravet, som for at blive En af de Udvalgte. Foruden at vor Datter i det omtalte Institut opdrages fuldstændig paa Statens Bekostning, er det Hovedsagen, at Undervisningen der er bedere end i de almindelige Gymnasier, og under vort Ophold i Moskov, fik jeg og min Kone et overordentligt gunstigt Indtryk af den store imponerende Anstalt, hvor der opdrages 360 Pige-børn, som alle bo paa Anstalten. Vi ere derfor Prof Plum overordentlig taknemmelige. Jeg haaber, at De og Deres Familie har det godt og at Aarene ikke trykker Dem mere end os Andre. Hvem har arvet Docent Beckers Ansættelse ved Be-[s]lagsmedien og i Beslaglære?¹¹⁰⁾ I Avi-

¹⁰⁰⁾ Vald. Stübolt (1868—1907), dyrlæge, se fig. 19.

sen læste jeg at en Prof Hansen¹¹⁰⁾ i Havebruget havde taget sig af Dage, men jeg har vist aldrig kjendt ham. Hvis De skulde see Fru Becker, beder jeg om at overbringe min Tak for det tilsendte Fotograf af hendes afdøde Mand og ligedan min Hilsen. Med venlig Hilsen fra mig og min Kone til Dem og Deres Familie forbliver jeg

Deres hengivne Mæhl

Brev nr 24

Hr Professor Krabbe

Jeg har længe været i Lav med at skrive til Dem og takker Dem for den tilsendte lille Afhandling om Forholdsreglerne mod Trichinsygdommen¹¹¹⁾. Med Hensyn til Deres Standpunkt troer jeg nok, jeg er fuldstændig enig med Dem. Den Trichinundersøgelse koster mange Penge naar den skal være nogenlunde ordnet og Betryggelsen er dog vist mangelfuld. Her på Slagtehuset foretager vi den mest proforma, da vi ingen specielle Undersøgere have, men selv maa gøre det Arbeide, som dog er uoverkommeligt. Dog fandt vi for en Maanedstid siden hos to Svin fra samme Gaard en Mængde Trichiner; desuagtet havde vi nær overseet dem hos det ene af Svinene, og kun efter gjentagne Undersøgelser af forskellige Prøver fandt vi dem ogsaa der. Ja Rotterne er noget slemt Rak. Men foreløbigt er det jo ikke Rotterne, siger man, der ere saa farlige som den gule Race. Det er den vi skal være bange for. Jeg troer forresten ikke paa det. I ethvert Tilfælde hersker der her naturligvis stor Forbittrelse mod Japaneserne. Det seer jo temmelig mørkt

¹¹⁰⁾ Carl Hansen (1848—1903), professor, haveøkonom.

¹¹¹⁾ H. Krabbe: Om Midlerne til at forebygge Trichinsygdommen. Kbh. 1903, 3 pp. (Særtryk).

ud med den Krig¹¹²⁾, og hvad det bliver til er der vist Ingen der kan forudsige endnu. Her hos mig er der ikke store Forandringer, vi have haft en Deel Sygdom navnlig har den Datter, som blev optaget i Ekaterinainstitutet¹¹³⁾ gjort os en Deel Bekymring. En Maanedstid efter, at hun var blevet optaget i Institutet, udbrød der Skarlagensfeber og vores Datter blev angrebet af Sygdommen og maatte ligge i Institutets Lazareth et Par Maaneder. De har jo en udmærket Pleie der, og skjøndt min Datter var haardt angrebet, kom hun sig dog. Hun blev ogsaa indspoitet med det nye Antiskarlagensfeber Serum. Vi vare naturligvis meget urolige, og min Kone reiste til Moskov og var der en 3 Ugers Tid, for at være i Nærheden af Datteren. Saa til Julen kom hun hjem for at restoreres og blev til den 20 Januar. Den 20de Januar fulgte vi hende igjen til Moskov til Institutet, fuldstændig rask. Men en halv Snes Dage senere fik vi pludselig Telegram fra Forstanderinden, at hun var bleven syg af Lungebetændelse og Pleuritis. Jeg med min Kone reiste strax til Moskov og ere først for nogle Dage siden vendte tilbage. Vor Datter kommer sig nu igjen, og som jeg haaber uden Følger. Hun havde Lungebetændelse i venstre Lunge og var temmelig angrebet, med hoi Temperatur, men paa den 8de Dag tog Sygdommen dog en heldig Vending og nu er hun omtrent Reconvales[c]ent. Pleuritis var tør uden Vædske. Og nu venter vi hende atter hjem om en Uges Tid og saa bliver hun vist hjemme til Efteraaret til August, da hun nu maa see at komme sig rigtig og maaskee kan vi forberede hende hjemme til den næste Klasse. Her begynder Sommerferien jo nemlig allerede i Slutningen af Mai Maaned. Som jeg har læst i Avisen har Overdyrlæge Westring taget

Fig. 32. Carl og Anastasia Mæhl. Billedet udtånt fra Mæhls familie i København.

sin Afsked. Hvorledes har Fru Becker det. Alt hvad jeg kjender til Forholdene hjemme stammer fra Politiken, som min Broder¹¹⁴⁾ regelmæssig sender mig, og deri har jeg ogsaa fornylig læst, at man bestandig hjemme endnu lejer Soldater. Det er jo godt at de pekuniære Forhold hjemme ere saa gode at man kan tillade sig den Luxus.

Til Professor Plum beder jeg Dem om at overbringe en Hilsen fra mig, hvis De skulde træffe samme. I Haab om at Deres Sundhed ikke har lidt noget Skaar siden sidst sender jeg venlige Hilsener til Dem og Deres Familie fra

Deres hengivne Mæhl

28 Febr
12 Mapra [1904]¹¹⁵⁾

¹¹²⁾ den russisk-japanske krig varede 1904—1905.

¹¹³⁾ Zoja Karlovna, født 1892.

¹¹⁴⁾ Christian Mæhl.

¹¹⁵⁾ 12. marts 1904, besv. 5. nov. 1904.

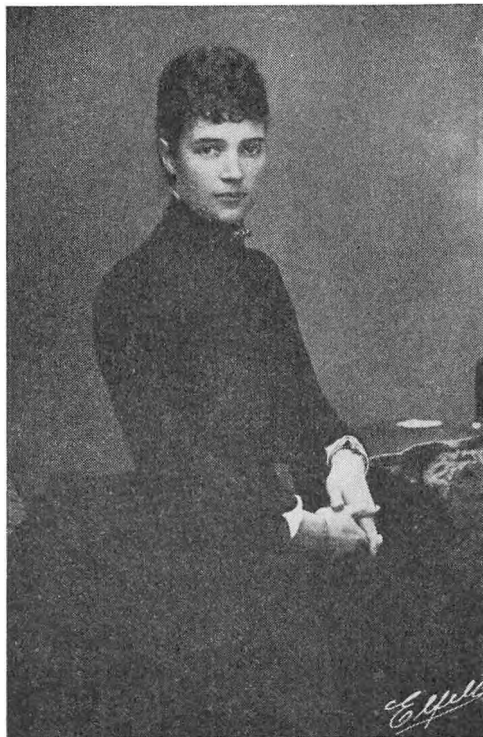

Fig. 33. Enkekejsersinde Dagmar omkr. 1900. Foto Elfeldt. Del kgl. Biblioteks Kort- og Billedsamling.

Brev nr 25

1904. Kostroma 31 Oktober
13 Now[ø: v]ember¹¹⁶⁾

Hr Professor Krabbe

Lige har jeg modtaget Deres velkomne Brev, hvorfor jeg takker Dem meget. Forresten havde jeg længe været i Lav med at skrive til Dem, og haaber, at De ikke har skrevet min Tavshed paa Glemsomhedens Regning. For Deres Vedkommende kan jeg godt forstaa, at der skal lidt Overvindelse til at tage fat paa Kor[r]espondancen. Jeg har ikke heller haft meget at skrive om for saa vidt, jeg har skuldet holde mig til det Faktiske, og at svinge uden om det bliver saa let til Sup-

¹¹⁶⁾ besv. 24. okt. 1905.

pe paa en Pølsepind. De store Begivenheder behøver man jo ikke at fortælle om, de ere jo velbekjendte. Her har vi forresten kun følt lidt til Krigen. Et Par bekjendte Dyrlæger her fra det Kostromske Gouvernement ere i Sommerens Løb blevne indkaldte og afreiste til Østen. Det er først den sidste Mobilisering, der har berørt vort Gouvernement lidt, og der er nu en heel Deel Indkaldte af Forstærkningen i Byen. De indkvarteres hos Beboerne, men hidentil er vort Hus, Gud skee Lov, gaaet fri, men vi har faaet foreløbig Underretning om, at der skal være Plads til 12 Mand i vort Hus. Og det er en meget vanskelig Historie, da vi kun har de Værelser, hvori vi selv opholde os; men derved er der jo Intet at gjøre à la guerre comme à la guerre. Ellers er her fuldstændigt fredeligt. Men naturligvis denne Krig er jo saa alvorlig, at den gjør sin Indflydelse gjældende i mange Retninger i store og smaa Ting, saa man kan jo ikke lade være at tænke over den og følge Begivenhederne, der ere af den Art, at de jo maa sætte Sindene i Bevægelse. Men hjemme har man jo ogsaa mange andre Ting at tænke paa, for Exempel Pryglene, man har lovet Bøllerne. Maa-ske kunde de have godt af det, men synes De ikke, at det er en underlig Ting, saaledes at stille Danmark i Gabestokken nu, da man ikke engang tør prygle sin Hund. Jeg synes ogsaa, det er klart, at lidt Stryg ikke er saa forfærdeligt, at det kan afholde Nogen, der ellers ingen Ære har i Livet, fra at gjøre det, han vil. Men Hovedtingen er, at vore Retsforhold hjemme ere altfor forældede, til at give sig af med den Slags Experimenter. Vor Herre bevares, hvis de gamle Herrer i Hoisteret, med deres bløde Hjerner og haarde Hjerter, skulde faa Ris og Spansk-rør i Hænderne; de sidder jo allerede nu blot og lurer paa, at putte saa mange som muligt i Hullet; og skulde de faa Hals og Haandsret over Skjøger og Bøller, vilde de vist le lumsk i Skjæget. Thi Usæde-

ligheden skal jo ogsaa udryddes hjemme; men saa skulde man rigtignok hellere begynde med Mandfolkene end med Kvindfolkene, da Statistikken f. Ex. her i Rusland, hvor der er nok af Prostitution, har vist tydeligt, at, for Fruentimmernes Vedkommende, er der i 75 % af alle Tilfælde, ikke tale om Usædelighed, men om Nød og Uvidenhed. Med Mandfolkene er det jo en heel anden Sag, og der kunde vist være en heel Deel at straffe, men man er naturligvis bange for at røre op i de Historier. Derimod Børnefødsel i Dølgemaal, det er en deilig Lov der viser, hvor moralsk man er, og som dog ikke gjør Nogen Skade, da den jo kun kan ramme Fabriks eller Tjenepiger, thi en ordentlig Dame behøver jo ikke at føde i Dølgemaal, saalænge der er nok af „Hjem“ for eenlige Kvinder. Men Syndebukke skal der jo være. Og om det bliver Smeden eller Bageren gjør vel ikke saa stort, da den meget omtalte Retfærdighed dog kun er et kjønt Skjærnbrædt. Kun var det ønskeligt, om man tog saa lempeligt som muligt paa sine Offre, og det kan vist ikke opnaaes, uden at man først rydder rigtig op i det gamle Skrammel, som kaldes dansk Rettergang.

Min Datter som er i Ekaterina Institutet i Moskov er kommet op i næste Klasse, uaftet hun jo havde forløst største Delen af Aaret, som Følge af Sygdom. Hun er nu fuldstændig rask og har vænt sig til at være borte fra Hjemmet. Til Julen kommer hun hjem et Par Uger. Vor næstældste Datter¹¹⁷⁾ er ogsaa blevet gift med en vordende Kunstner hun boer foreløbigt i Kazan. Vor Familie er derfor heller ikke stor nu, da vi hjemme kun have to Sønner, en paa 16¹¹⁸⁾ og en paa 3½ Aar¹¹⁹⁾. Om et Par Aar bliver den Ældste færdig med Realskolen, og saa blive vi endnu færre. Saaledes skrump

Opgaverne efterhaanden ind. Til næste Aar har jeg udtjent min fulde Pension¹²⁰⁾ som jeg dog kan nyde samtidig med, at jeg bliver i mit Embede og faaer Gage. Forresten bliver Nydelsen neppe stor, da hvert Finantsaar viser Underbalance i Budgetten, uafhængig af Indtægternes Størrelse, og vi derfor vistnok snart begynde at tygge paa den Pension, som vi har i Udsigt at faa til næste Aar.

Det gjorde mig ondt, at Fru Becker har faaet nye Bekymringer og Sorger, værst er det med Sundheden, thi skjøndt man jo ikke bliver ung mere, fordrer dog enhver Alder et vist Maal af Sundhed, og jeg vil derfor haabe, at for Fru Beckers Vedkommende, er det kun en forbigaaende Lidelse. Jeg troede hendes Søn¹²¹⁾ var paa et Bankkontor. Som jeg seer har De endnu en Søn¹²²⁾ hjemme, men han er jo paa gode Veie. I Danmark, hvor Afstandene ere saa smaa, bliver Skilsmissem med Børnene, naar de flyve ud, ikke saa følelig. Her i Rusland derimod, med de umaadelige Afstande og de daarlige Samfærdselsmidler, er det en temmelig trist Tilværelse, naar man skal sidde som Job alene og skrabe sine Saar, uden Vennerne; Den ældste Datter, som er gift med en Dyrslæge Milowidow, boer dog temmelig nær ved os foreløbigt, da hendes Mand er ansat hos det kostromske Zemstvo i Byen Ples, ikke mere end 8—9 Mil herfra, og om Sommeren kan man med Dampskibet meget let komme derhen i Løbet af et Par Timers Tid, han staaer forresten ogsaa for Tour som Reserverdyrlæge, men foreløbig er han ikke

¹²⁰⁾ efter de russiske pensionsregler havde man ret til pension efter 30 henholdsvis 35 års statstjeneste, uanset alder; (se brev dateret 13. august 1910; sammenlign ogsaa: Breve fra Chr. Engelsen til H. Krabbe og B. Bang. Nordisk Veterinærmedicin 1974, 26, Supplementum II, p. 112. Se ogsaa Tillæg V.

¹²¹⁾ doc. Beckers (eneste?) søn døde omkr. 1917, se B. Bang: Biografier af Lærere ved Den danske Veterinærskole. Medlemsbladet for Den danske Dyrslægeforening 1923, 6: 14, 92—93.

¹²²⁾ uopklaret.

¹¹⁷⁾ Vera Karlovna, født 1882, gift 1903 med kunstmaler Aleksander Nikolaj Nikolski, død 1915.

¹¹⁸⁾ Sergej, født 1888.

¹¹⁹⁾ Peter Karlovic, født 1900.

Fig. 34. Ægleparret Milovidous hus. Foto i privateje.

blevet indkaldt og bliver, haaber vi, ikke heller, skjøndt det naturligvis er vanskeligt at vide. Hvad de fortalte om Westring¹²³⁾ er jo sørgeligt nok; men han har jo altid været en Gaade og et af Lombrosos Genier med Pres i Seilene^{123')}.

Hvis De træffer Professor Plum, beder jeg Dem om at overbringe vor ærbødige Hilsener her fra Kostroma. Trods Rheumatismen, de fortalte han led af, forestiller jeg mig altid, at han er af dem, der bærer Alderen forholdsvis let.

Ligeledes beder jeg om at hilse Prof Bang, hvis De skulde træffe ham. Idet jeg nærer Haab om, at De ved Leilighed, naar Tiden kommer, atter vil skrive et Par Ord til mig, og at De fremdeles maa bevare Deres Sundhed, forbliver jeg med venlig Hilsen fra mig og min Kone til Dem og Deres Familie Deres hengivne
Mæhl

Beder ogsaa om at hilse Fru Becker med Ønsket om bedere Tider.

¹²³⁾ G. F. Westring; nekrolog i Maanedsskrift for Dyr læger 1909/1910, 21, 32.

^{123')} C. Lombroso (1836—1909), italiensk sludsygelæge og kriminalantropolog.

Brev nr. 26

Kostroma 9/22 Mai 1906¹²⁴⁾

Hoitærede Hr Professor Krabbe

De maa rigtignok undskylde der er gaet saa lang Tid siden jeg fik Deres Brev uden at jeg har ladet høre fra mig. Men jeg var selv ikke synderlig rask i længere Tid og desuden lever jeg nu i et saadant uroligt Land, at man hver evige Dag faaer saa meget at tænke paa og ikke veed hvad den Dag i Morgen giver. Jeg haaber imidlertid at Tiden for Deres Vedkommende ikke har bragt store Forandringer og at De har det ved det Gamle. Rusland staar jo nu paa Skilleveien mellem det Gamle og det ny. De gamle forslidte Klæder skulde jo helst smøies af, og man vil her jo gjerne gjøre et stort Spring lige ud i den fremtidig socialistiske Stat uden staaende Armeer med ligeberettigelse af Kvinderne, Nationalisering af Jorderne og Tilintetgjørelse af al Privateiendom, men det gaer naturligviis ikke saa hurtigt. Det Vigtigste, og en

¹²⁴⁾ besv. 7. april 1907.

Betingelse der foreløbigt mangler, er Almeendannelsen. Den kan jo ikke komme saa hurtigt. Skjønt Almuen i Løbet af de sidste Aar rigtig har faaet Øinene op, men endnu kan den ikke ret orientere sig. Det skal der Tid til. Men Ledere¹²⁵⁾ er der nok af, og med Tiden kommer jo ogsaa Massen med. Regjeringen gjør jo Kraftanstrengelser for at faa det Gamle Skrog til at flyde en Tid endnu men det seer jo temmelig fortvivlet ud for den skjøndt foreløbig kan den endnu støtte sig til sin sidste Trumf Armeen. Men det bliver jo vanskeligt at regjere paa den Maade. Det russiske Parlament Dumaen er jo nu samlet men skal det udrette Noget maa det stille sig i direkte Opposition til Regjeringen og begynde med Kamp. Og saaledes bliver det maaske ogsaa. Her til Kostroma har vi jo kun mærket Dønninger af den hele Revolutionsbevægelse, men dog har jo Luften ogsaa her været svanger med Politik og selv de mest dumme Mennesker maa jo interessere sig, naar Liv, Eie[n]dom og Frihed staaer paa Spil, naar Kursen betyder om man skal vaagne op i sin Seng igjen eller i Brummen, om man hver Nat kan vente at hele Slænget kommer og begynder at vende op og ned paa hele Huset, sprætte Dyner og Puder op, rode alle Papirer igjennem, for at see om de ikke har en eller anden „forbudt“ Bog som saa kan give Anledning til at man regner Dem for et „farligt“ Menneske og sender Dem Fanden i Vold selv om De selv altid har troet, at De var den rene Fredsommelighed. Alt saadant gjør jo Folk nervøse og faaer Taalmodigheden til at revne, selv hos de mest Taalmodige. Forresten har jeg det nogenlunde ved det Gamle. Kun

Fig. 35. Overdyrlæge G. F. Westring.
(Det kgl. Bibliotek).

føler jeg mig temmelig udslidt har ingen Fremtidsplaner og tænker ikke paa den Dag i Morgen. I Danmark gaaer det jo straalende. Kun den Historie med Jøden der blev udleveret og Nb ikke udvist, og andet Haandlangeri og Spyt-sliggeri hvoraf der er saa meget hjemme ikke at tale om Pryglestraffen og lignende Fremskridt, har gjort sit til at afkjøle min Fædrelandskjærlighed og skal Danmark gaa videre i den Retning saa kan Tydskerne eller Englænderne gjerne tage det, og maaske bedere, hvis det er en Naturløve, at smaa Folk ogsaa skal blive smaalige. Med Haab om at disse Linier maa træffe Dem rask sender jeg Dem og Deres Familie en venlig Hilsen

Deres hengivne Mæhl

¹²⁵⁾ i Kostroma agiterede bl. a. Ja. M. Sverdlov, se Bol'soja sovetskaja enciklopedija, 2. udg. 1953, vol. 23, p. 130.

Hoitærede Hr Professor Krabbe

Det er længe siden, at jeg har skrevet til Dem, men jeg havde ogsaa længe ikke hørt fra Dem og var i Lav med et Brev til Dem, da jeg modtog Deres. Ogsaa med dette Brev har jeg flere Gange været i Lav men halvfærdigt er det blevet borte for mig og nu maa jeg sende Dem en ny Udgave. Af Deres Brev seer jeg, at De har det nogenlunde ved det Gamle, og at De er virksom i Kaldet som tidligere, hvilket rigtignok er en stor Velsignelse, thi Arbejdet er dog et af de mest reelle Goder i Livet, især naar man som De veed, at man gjør det godt. Det kan ogsaa give Andre Mod at see op til saa megen Kraft. Jeg er jo selv snart en gammel Mand¹²⁷⁾, og efter russiske Forhold næsten en Olding, thi her ældes Folk mærkværdig tidlig, tidlig Modenhed og tidlig Alderdom er Slavernes Lod. Og det er mærkeligt, naar man i den Henseende sammenligner Russerne med den seige angelsachsiske Race, der dog er saa gammel i Kulturen og derfor snarere kunde ventes at vise Tegn til Degeneration, tidlig Alderdom; medens Slaverne, som Kulturen jo endnu kun har streift paa Ærmerne, skulde som Race befinde sig i Ungdommens Vaar og derfor have hele Naturmenneskets Saft og Kraft i sig. Og saa er det tværtimod omvendt. Maaske er der andre, tilfældige og forbigaaende Forhold, der her spille deres rolle. Snapsen og Sulteføden i de lavere Klasser og Snapsen og Fraadseriet i de hoiere ere jo ikke gunstige Betingelser. I det Hele er det jo ikke noget glædeligt Land eller glædelige Tider vi leve i, og jeg undrer mig kun over den ringe Interesse og Forstaaelse, som Europa viser over for, hvad der foregaar i Rusland. Men de

mætte kan jo aldrig forstaa de Hungrige og i Regelen filosofere og moralisere de jo, som der fortælles i Anekdoten om den gode Fyrstinde, der ikke kunde forstaa, hvorfor Folk døde af Sult, for saa maatte de da virkelig hellere spise Franskbrød. Forsaavidt de russiske Forhold har Indflydelse paa Pengemarkedet, reagerer man jo i Europa meget akkurat og fornuftigt paa Alt, hvad der foregaar her og seer klart paa det Hele; men videre gaar man heller ikke; for de moralske Værdier interesser[er] man sig ikke, eller søger ogsaa at gjøre dem i Penge. Tilsyneladende er man ude i Europa jo meget ivrige for at være korrekte og Alt hvad der hedder fair play, men i Virkeligheden, naar man seer nøiere til, seer man tydelig at Regjeringerne ere slet ikke saa upartiske, men i alle Lande, med Undtagelse af England og Italien maaskee, lader sig lede af ganske andre Bevæggrunde og enten fisker i rørt Vande eller ogsaa Vor Herre maa vide hvorfor, gjør Lakeitjeneste. Forrest i Rækken staar vort lille Danmark som bukker og skraber, saa det er en Lyst. Naturligvis, hvad de store Lande angaaer, kan man jo sige, at den ene Haand vadsker den anden, men vores lille Land har ikke øngang den Undskyldning. Kjærligheden til Fødelandet troer jeg ikke, jeg har mistet, thi Kjærligheden er jo blind, men jeg er ikke synderlig stolt af at være født i Danmark, undtagen naar man taler om Flæsk og Kyd. Jeg veed jo nok, man har ogsaa Apostler hjemme, og dem er man ret glad for, thi de pynter saa smukt, men Menigheden er vist ikke stor.

De seer jeg bliver desværre med Aarene gnaven og det er naturligvis min egen Feil, men i andre Henseender har jeg det omtrent ved det gamle. Jeg har min Statstjeneste og der desuden ansat ved Slagtehuset, uden den sidste Bestilling, vilde det være vanskelig at existere. Alt bliver skrækkelig dyrt her i Rusland vel fordi at Pengene i de sidste Aar har tabt

¹²⁶⁾ brev uden dato, påført af H. Krabbe 1907.

¹²⁷⁾ 54 år.

deres Værdi paa Grund af de forkvaklede Budgetforhold. At Kursen i Udlandet ikke er dalet mere, end den er, det er vist nærmest et Finantskuns[t]ykke og alle saadanne Kunststykker koster jo til Syvende og Sidst ogsaa Penge.

Min ældste Søn¹²⁸⁾ har arbejdet i Kjøbenhavn paa Fabrikken Titian (o: Titan) paa Tage[n]svei fra August Maaned forrige Aar for at komme Noget ind i det Praktiske og saa faa et Diplom ved en teknisk Skole enten her eller i Udlandet som Maskinkonstruktør eller Elektrotekniker; men han er nu kjed af det i Danmark og nok ikke heller rigtig rask, saa vi venter ham hjem om kort Tid. Vi ere ikke synderlig glad for det, da det i disse urolige Tider er vanskelig for Ungdommen at holde sig ganske neutrale og derfor havde vi ogsaa tænkt, at han ikke skulle besøge nogen russisk Undervisningsanstalt, thi overalt blandt Ungdommen er Gjæringen stærk. Fra Hr Christensen¹²⁹⁾ fik jeg Brev og sender ham samtidig hermed mit Svar. Det er ikke let at svare fuldstændig tilfredsstillende paa Alt, men Hovedtingen er, at jeg antager at det vilde være det fornuftigste at begynde Reisen med at tage til St Petersborg og der henvende sig direkte i Veterinærforvaltningens Departement, som sorterer under Indenrigsministeriet og der faa alle de nødvendige Oplysninger og tillige sikre sig lidt Hjælp fra de lokale Myndigheders Side. Hvad jeg saaledes kan sige i al Almindelighed om de forskellige Smitsomme Sygdommes Udbredelse vil jo ikke have praktisk Betydning, naar Spørgsmaalet er om, hvor man til den eller den Dato maa reise hen for at træffe en vis Sygdom. Der i Veterinærdepar-

Fig. 36. Carl Mæhl omkr. 1905.
(Foto i privateje).

tementet faaar de bestandig telegrafiske Meddelelser og ere à jour med hvor de forskjellige smitsomme Sygdomme i det givne Øieblik optræder. De skal have Tak for, at De ikke har tabt helt Interessen for mig og jeg glæder mig derfor til at De ved Leilighed atter finder Tid til at sende et Par Ord og haaber at De maa bevare Deres Helbred og Deres Virkelyst endnu længe. Med venlig hilsen til Dem og Deres Familie

forbliver jeg Deres hengivne Mæhl

Hvis De træffer Prof Bang beder jeg Dem om at hilse fra mig. Ligeledes bevarer jeg Prof Plum i taknemmelig Erintring. Min Datter som er i Institutet kommer nu op i den 3die øverste Klasse, forresten er der endnu en Overklasse for Lærerinder.

K M.

¹²⁸⁾ Sergej, f. 1888, landbrugskemiker, har studeret i Danmark på Den kgl. Vet.- og Lænderhøjskole, dimitteret 1915, død 1933 i USSR.

¹²⁹⁾ A. C. P. Christensen (1869—1953), docent i veterinærretslære 1898—1921, var i Rusland i sommeren 1907.

Kostroma 17-30/XI 1907¹²⁹⁾*Hoitærede Hr Professor Krabbe*

Jeg synes det er en Menneskealder siden jeg har hørt fra Dem, eller skrevet til Dem; thi Livet gaaer saa eensformigt, at man taber den rette Forestilling om Tid. Det glædede mig derfor, da jeg for nogen Tid siden læste i Politiken, at De havde faaet Komandørkorset af Dannebrogordenen¹³⁰⁾; for det Første fordi at det glædede mig, at Deres Fortjenester ere blevne paaskjønnede og dernæst ogsaa fordi det var den ydre Paavirkning, som behøvedes, for at sætte Skrivemaskinen i Gang med en Lykønskning, i Dagens Anledning, som man siger; skjøndt jeg jo nok veed, at Deres Lykke har De selv skabt uafhængig af Potentaters og Ministeriers Naade. Uagtet jeg længe Intet har hørt fra Dem, haaber jeg dog De er rask, og at De nogenlunde har det ved det Gamle. Yngere bliver man jo ikke, det veed man nok men dog lover jo Metchnikoff^{130')} i Paris, at naar man blot spiser mere Tykmælk kan ethvert Menneske blive hundrede Aar og derover. Forresten seer han selv ud til at have spist for lidt af den Ret, men Skomageren har jo i Regelen heller ingen Støvler selv. Jeg faaer nu alle mine Nyheder hjemmefra gennem Politiken, som min Broder¹³¹⁾ er saa god at sende mig, og af den har jeg seet, at Landbohoiskolen nok skal til at holde 50 Aars Jubilæum til næste Aar¹³²⁾. Dog veed jeg ikke om det skal feires, eller om man vil vente til det bliver hundrede. Det varer jo ikke saa længe. Paa den anden side er Tiden nu bleven saa kostbar at man snarere burde forkorte Jubilæumsterminerne. Alt forældes nu hurtigt. Naar jeg nu læser om Kjøbenhavn

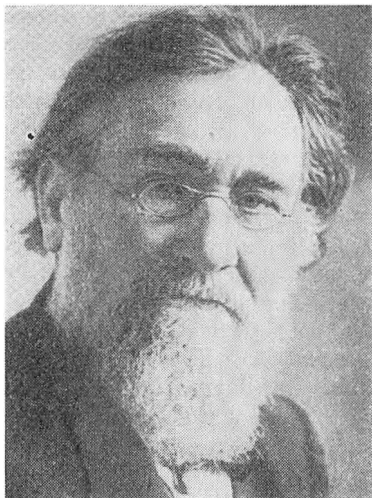

Fig. 37. I. I. Mecnikov (1908). Fra: I. I. Mecnikov, *Pis'ma (Breve) 1863—1916*. (ed. A. E. Gejstovnic og B. V. Levsin, Moskva 1974, 295 pp).

gjør det mig bestandig ondt, at der er saa lidt tilbage af den gamle By. De rydder jo mere og mere op inde i Midten af Byen og desuden omkring er alt saa helt forandret, at jeg omtrent seer paa Kjøbenhavn som paa en fremmed By. Mit Kjøbenhavn er sakket agter ud, og blevet staaende der, hvor det stod for 40 Aar tilbage. Men den By er jo nu et Spøgelse, den flyvende Hollænder uden Kjød og Blod. Det subjektive kan man jo ikke gjøre sig fri for; det er det man føler og lever paa, om ogsaa saa Forstanden siger, at det er udmærket som det gaaer, og at det gamle stinkende Kjøbenhavn maa forsvinde. Med det nye Kjøbenhavn har man jo faaet den elektriske, Bilerne, Automatkafeerne og den deilige nye Ladegaard¹³²⁾, ikke at tale om vort demo-

¹²⁹⁾ besv. 9. dec. 1907.

¹³⁰⁾ d. 30. sept. 1907.

^{130')} I. I. Mecnikov (1845—1916), russisk biolog, Nobelpristager.

¹³¹⁾ skræddermester Chr. Mæhl.

¹³²⁾ i *Salmonsens Konversations Leksikon*, 2. udg. 1923, bd. 15, p. 226—227, berettes under stikord „Ladegaard“ bl. a. følgende. *Den 1. Apr. 1908 flyttede L.'s Belægning og al brugelig Montering til Sundholm (s. d.)*. Samtidig med Flytningen forsvandt et af Kbhvn's typiske Gadebilleder fra det forrige Aarh., nemlig de Smaaflokke af L.'s „Lemmer“, som under en

kratiske Ministerium og al den Velstand, hvori man nu svulmer. Dog er det vel ikke alle der nyder godt af den. Ikke alle kommer jo paa Ladegaarden eller i Automatkafeerne eller kører med Biler og vore Ministre synes jeg seer ligesaa demokratiske ud som i ethvert andet Land naar undtages at de hedder Christensen, Larsen og Nielsen eller Hansen. Vore Hoisteretsassessorer dømmes som for 100 Aar siden vanvittige Folk til Døden og til Tugthus, og Præsterne bede for Kongens Krigsmagt til vands og tillands. Saaledes gaer ogsaa hos os, som i den øvrige Verden, den gamle Svindel videre og trives frodigt ved Siden af alle de nye Ideer. Det ene generer ikke det Andet. Ideerne kan man tale om i Krogene, og bliver de for nærgaaende disse Ungsocialister, Anarkister, Utopister og hvad de kaldes, saa bliver man snart færdig med dem ved et Skuldertræk eller en Hoisteretsdom. Man veed jo, at saalænge man har Soldater og Politik, samt en solidær besiddende Klasse, der forstaaer at manøvrere med Toilerne og faa Hoben til at lave Ris til deres egen Ryg, er der ingen Fare. Og dog har vort lille Land, hvor Samfundsligevægten ikke er så forstyrret som i andre Lande, og den almindelige Oplysning større, netop paa Grund af sin Lidenhed vistnok Betingelserne for at kunne skride raskere frem end nogetsteds. Men i den Henseende gaer det os ligesom i Fyrstendømmet Monaco, hvor man først og fremmest efterligner de store Stater. Men der er det i det Ydre. Hos os er det selve den „hellige“ Alliances historiske Principper vi kjæler for. Forre-

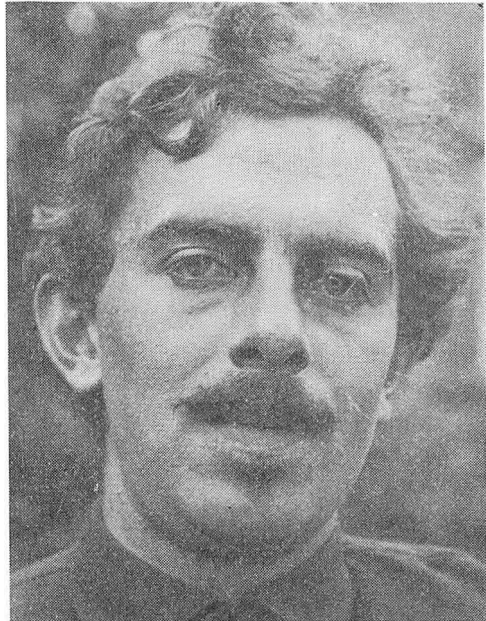

Fig. 38. Sergej Mæhl. (Foto i privateje).

sten maa De undskylde, at jeg fylder Papiret med saadanne golde Meditationer. Thi for det Første har jeg solgt min Førstefødselsret¹³²²⁾, og for det Andet er det jo Noget man kan læse om i Bibelen, hvor det nok Altsammen staaer, naar man blot ikke læser den som Fanden gjør det. Og hvad mig selv angaaer, saa er jeg jo heller ingen Helt, men sidder rolig og spiser af Krybben og beklager kun sommetider at der er saa lidt i den, men det er der jo ikke Noget revolutionært i. I det Hele er jeg meget tammere end jeg seer ud paa Papiret. Mit virkelige Liv bevæger sig indenfor de allersnævreste Rammer af Dagligdagsbegivenheder, som ikke engang fortjene dette Navn, og derfor er der egentlig Intet at fortælle om. Min Søn som var i Kjøbenhavn og arbejdede paa en Fabrik i Kjøbenhavn er nu her i

Opsynsmands Ledelse besøgede Gadefejningen paa en Del af Byens offentl. Pladser. Den mere humane Aand, som gør sig gældende i Nutiden, forbød denne offentlige Udstilling af Fattigvæsenets Alumner. Siden da har L. været udlejet til Værkstedlokaler, Oplagspladser o. l.; den har forlængst udtjent, og dens Dage er snart talte. Men dens Navn vil bevares gennem Slægtled og indgaa i det gl. Kbhvn's Historie. C. Lütz-Høppermann.

¹³²²⁾ russisk statsborgerskab (Mæhl fik russisk indfødsret 1896).

Fig. 39. Adolf Carl Peter Christensen (1869—1953), dyrlæge 1889, cand. med. & chir. 1898. Lærer ved Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole (retslære).

Kostroma, hvor han er Elev ved den tekniske Skole her, som er en temmelig stor Anstalt. I Kjøbenhavn var han navnlig, fordi jeg var bange for at han skulde blive draget med ind her i den fantastiske Frihedsbevægelse, der begyndte her for to Aar siden, og under hvilken Ungdommen skreg Hurrah og kastede sig paa Hovedet i Løvens Gab. Nu er der kommet lidt mere Ro i Sindene, og man forstaaer det kan ikke nytte at stampe mod Braadden, men maa tages paa en anden Maade.

Docent Christensen ved Landbohoiskolen skrev i Foraaret til mig om nogle Oplysninger om russiske Forhold, da han havde til Hensigt at besøge Rusland for at studere smitsomme Sygdomme. Men om han har været her veed jeg ikke¹³³. Her i Kostroma og Omegn havde vi en heel Deel Miltebrand. Saagar en Deel Mennesker bleve smittede, naturligvis

ved Uforsigtighed. Og saa har vi haft Hundegalskab lige fra Januar Maaned til nu. Og der har derfor ogsaa været heel Deel Arbeide for mig. Der har ogsaa været flere Tilfælde af Rabies hos Hornkvæg bidt af Hunde. Bidte Mennesker blive for Kommunernes Regning sendte til Moskov, hvor de behandles med anti-rabiske Indsprøitninger efter Pasteurs Methode, og det er forholdsvis sjældent at man hører om at Mennesker dør af Hydrophobi¹³⁴). Hjemme er det jo forholdsvis varmt endnu, her har vi nu faaet rigtig Vinter, hvad Kulden angaaer, men Sne er der ikke Noget af og det er her en stor Gene for Komm[un]icationens Skyld. Det gaaer jo mod det nye Aar, som jeg haaber De kan imødesee uden Bekymringer, hvad Sundhed angaaer.

Da jeg ikke korresponderer med Andre end Familien beder jeg Dem, hvis De skulde træffe Prof Bang, Prof Sand og Nogen som husker mig, hilse dem fra mig. I ligemaade beder jeg Dem ogsaa ved Leilighed bringe min Hilsen til Professor Plum. Hans Protegé er nu i den tredie overste Klasse. I Juleferien kommer hun hjem til os. Til Slut maa jeg endelig bede Dem undskylde, at jeg skriver Dem et saadant langt og lidt indholdsrigt Brev. Da jeg veed at det er daarligt med Deres Øine er det maaskee lidt ubeskjædent og fordringsfuldt af mig og De synes maaske jeg er rigelig snakkesalig. Forresten seer jeg selv meget daarligt, især om Aftenen, og jeg skriver derfor maaskee ikke engang tydeligt.

Med Haab om at disse [disse] Linier træffer Dem rask og at De ved Leilighed vil skrive et Par Ord til mig tillader jeg mig at sende Dem og Deres Familie venligste Hilsener

Deres hengivne Mæhl

¹³³) se note 129.

¹³⁴) behandlingen foregik paa Aleksander hospitalet, se ogsaa Breve fra Christian Engelsen til Harald Kræbbe og Bernhard Bang, Kbh. 1974, pp. 92—93.

Kostroma 4/17 November [1908]

Hoitærede Hr Professor Krabbe

Det er vel snart et Aars tid siden¹³⁵⁾, at jeg sidst skrev til Dem, og skjøndt jeg ofte har været i Lav med det, sidst i Anledning af Hoiskolens Jubilæum, men med gode Forsætter er jo Veien til Helvede hrolagt siger man, og det blev hellerikke til Noget til den Herrens Dag i Dag. Noget stort Savn har det vel ikke været for Dem men jeg føler dog Trang til at sende Dem et Par Ord i Haab om at høre, hvorledes De har det. For mit Vedkommende er der ikke nogen Forandring. Jeg sidder bestandig her i Kostroma og groer mere og mere fast, saa længe det varer. Og for den Sags Skyld kan det jo ogsaa egentlig være ligegyldigt, hvor man er, naar man dog som jeg kun er optaget af at fortjene det daglige Brød fra Morgen til Aften. Forresten har jeg heller ingen stor Længsel efter Storbjerne, og da jeg i Sommers havde været et Par Dage i Petersborg og faaet et Glimt af Metropolitens Liv og Færden, saa ærgrede jeg mig bagefter mere, end det Hele var værd, over den Overvurdering af Civilisationens 1000 Aarige Kulturarbeide, hvoraf egentlig kun ganske faa Udvalgte nyder godt, og som selv for den Deel af disses Vedkommende indskrænker sig til, at de har mistet meget af deres fem naturlige Sandser, og i Stedet derfor har faaet en heel Mængde overnaturligt og unaturligt; og saa de andre 1000 Millioner, ikke alene herfra mod Øst, men ogsaa mod Vest, ja dem har Kulturen ikke stort andet at byde end Brændevinen og noget Lignende. Man har jo gjort Stoi nok hjemme om Alberti Affæren¹³⁶⁾ i den

sidste Tid, men mon vore berømte Ølbryggere, som man regner for Nationens Velgjørere, ikke har stjaalet mere af Sparekasserne end selve Alberti. Det er nok dem der tager Brødet ud af Munden, ikke alene paa Folk, men paa Børn. Nu har man jo travlt med Polakkerne¹³⁷⁾ og deres skrækelige Ugjerninger, men de ere vist neppe tilfældige eller umotiverede. Synderlig godt bliver de vist ikke behandlede hjemme¹³⁸⁾. Man er der slet ikke saa ømskindede som man bilder sig ind, og hele den Polakimport har vist nærmest været en Slags moderniseret Slavehandel. Jeg læste allerede for et Aarstid siden i russiske Blade Advarselser rettede til de russiske Landarbeidere, mod at lade sig fæste af udsendte Agenter til Landarbeide i Danmark, hvor, som der stod, de fremmede Arbeidere blev sultefødede og behandles som Kvæg. Paa den ene Side Polakken med den tomme Mave, Ukjendtskab til Landets Sprog og Love, paa den anden Side den seige, men nærige og sparsommelige danske Bonde eller Proprietær — og Hammeren og Ambolten er færdig. Nu er det vel Alt det, der skal kvitteres for. Jeg har faaet Hoiskolens Festskrift¹³⁹⁾ og læste om Jubilæet i Avisen¹⁴⁰⁾. Det blev jo feiret meget smukt, uden overflødig Pomp. Festskriftet har det glædet mig at læse i. Der er jo mange gamle Minder, og de kjendte Ansigter var det en Fornoielse at opfriske i Erindringen, og saa glædede det mig, at faa lidt Indblik i Alt det Nye. Hoiskolen har vist forrentet sig

¹³⁷⁾ se f. eks. P. Heiberg: Sukkerroedyrkning og sukkerroefremstilling. En bibliografi. Lolland-Falsters Historiske Samfunds Årbog 1973, 176—182.

¹³⁸⁾ *ibid.*

¹³⁹⁾ Den kongelige Veterinær- og Landbohøjskole 1858—1908. Festskrift ved Højskolens Halvtredstyveaars Jubilæum 24. August 1908. København 1908, 593 pp. Redaktion: J. E. V. Boas og A. Oppermann.

¹⁴⁰⁾ Politiken bragte d. 23. august 1908 på s. 1 et kort referat af begivenhederne.

¹³⁵⁾ forrige brev skrevet d. 17. (30.) nov. 1907.

¹³⁶⁾ Peter Adler Alberti (1851—1932), justitsminister, anmeldte sig selv til politiet d. 8. sept. 1908.

Fig. 40. Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, som den var i Mæhls studietid. Her et billede fra omkring 1860. (Danmarks Veterinær- og Jordbrugsbibliotek).

godt. Man forstaaer jo hjemme ikke at knibe paa Skillingen, naar det kan betale sig. Her gaaer desværre de fleste Penge en anden Vei. Men Kanoner skal man nok ogsaa snart have nogle af hjemme. Dog jeg troer ogsaa, man har bedere Raad til at gjøre Dumheder i Danmark, end her i Rusland. De maa undskylde hvis jeg har trættet Dem med et langt men indholdsløst Brev, men Hovedtanken var den, at erfare, hvorledes de har det, og samtidig bringe Dem en Hilsen fra mig til Dem og Deres Familie og hvem, der ellers kan huske mig. Prof

Bang haaber jeg er lykkelig og vel vendt tilbage fra sin Amerikareise¹⁴¹⁾. Maa jeg ogsaa bede Dem om at hilse Fru Becker og Professor Plum, hvis De skulde træffe dem. Min Datter¹⁴²⁾ er nu i den næstældste Klasse i Ekaterina-Instituttet.

Med venlig Hilsen

Deres hengivne Mæhl

¹⁴¹⁾ B. Bangs første Amerika rejse faldt i 1908, se ogsaa Maaanedsskrift for Dyrlæger 1908/1909, 20, 520.

¹⁴²⁾ Zoja, 16 år gl.

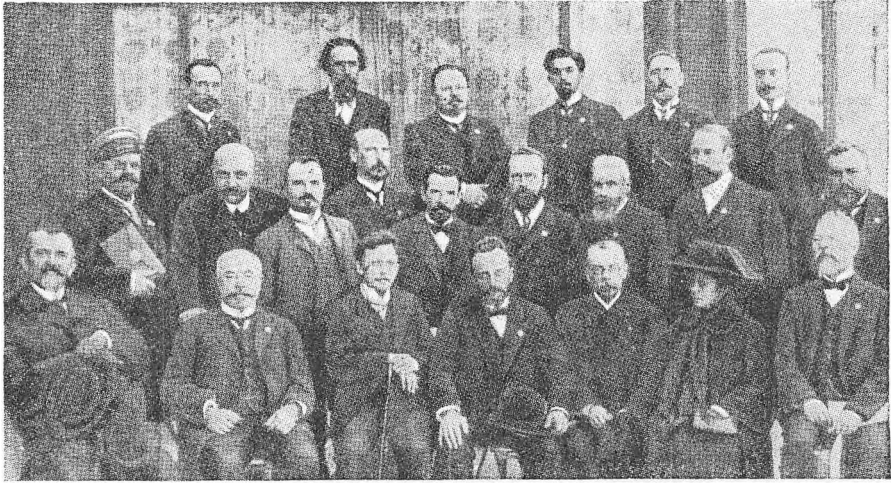

Fig. 41. Den russiske delegation ved den IX. internationale veterinærkongres i Haag i 1909.
(Fra Veterinarija, Moskva 1973 : 5, 4).

Brev nr. 30

Høilærede Hr Professor Krabbe

For nogle Maaneder siden sendte jeg et Brev til Dem som jeg antager De har modtaget. At jeg ikke har hørt fra Dem senere haaber jeg ikke er begrundet paa Sygdom. Dog vilde det glæde mig at høre dette bekræftet. Forresten kan jeg godt forstaa at Correspondancen mange Gange er lidt til Besvær og jeg veed jo ogsaa at De maa bevare Deres Syn for unødige Anstrengelse. Hjemme har man jo i Aar som andre Steder haft en meget langvarig om end ikke saa streng Vinter. Her trækker det jo ogsaa ud med Foraaret og Sneen ligger endnu paa Markerne og i Gaderne og Volgaen ligger endnu med det tykke Islag over sig som man er bleven kjed af at see paa i det sidste halve Aars Tid. I Almindeligheden bryder Volgaen op her ved Kostroma i Begyndelsen af April russisk alt ses henved den 20d April efter den almindelige Kalender, men der skal

dygtig Tøveir til for at naa det i Aar. Men komme maa det jo, thi der staaer jo i den 1ste Mosebog at fra nu af skal Dag og Nat Sommer og Vinter ikke aflades og det er den eneste Forandring i Tilværelsen vi her kjender til, saa man har dog Lov til at længes efter den. I Kostroma havde man ventet paa en Jernbanebro over Volgaen, og at Kumnikationslinien [s: Kommunikationslinien] fra Sibirien til Moskov skulde gaa over Kostroma. Nu er Spørgsmaalet løst til Fordeel for Nabobyen Jaroslawl, og dermed er saa temmelig Kostromas Dødsdom underskrevet, den gaaer en smædelig Straadød imøde, e[s:i]ndtil der kun bliver en Pæl med Navnet tilbage, men det er jo af den Slags Metamorphoser der gaaer langsomt for sig, og for mig har det ikke stort Betydning uden for saavidt, at Huset vi boer i og eier taber lidt af sin Værdi. Men heller ikke det gjør stort In[d]-tryk paa mig, da jeg har meget taagede Begreber om Alt hvad der hedder Kapital og Renter og kun duer til som en Be-

Fig. 42. Moskva 1917.

kjendt udtrykte sig at sælge Frimærker da de finantsielle Centre ere fuldstændig atrofere. Forresten har jeg det ved det Gamle [,] til Haag¹⁴²⁾ kommer jeg ikke, til Kjøbenhavn heller ikke med det Første og i det Hele er jeg stavnsbundet til Kostroma skjøndt jeg gjerne vilde forflyttes til Moskov men ingen andre Steder hen. Jeg har ogsaa gjort nogle indledende Skridt i den Retning, men der bliver vist ikke snart Noget af det da der altid er mange Aspiranter til Pladserne i Hovedstæderne. I Haab om at disse Linier træffer Dem rask og at De vil faa Leilighed til at sende et Par Ord by and by som man

siger sender jeg Dem venlige Hilsener til Dem og Deres Familie fra Deres hengivne
K. Mæhl

PS. jeg maa dog tilfoie at Brevet desværre er blevet en Deel forsinket hvad Afsendelsen angaaer og derfor ere de meteorologiske Jeremiader ikke helt tidsvarende. Sneen er endelig fuldstændig forsvundet og Isen brudt. Idag er Isgangen i fuld Gang og om nogle Dage begynder forhaabentlig Dampskibsforbindelsen paa Volgaen.

Med Hilsen

Mæhl

10
23 April 1909,¹⁴³⁾.

¹⁴²⁾ hvor d. 9. Internationale veterinærkongres afholdtes fra d. 13.—19. sept. 1909.

¹⁴³⁾ besv. 29. april 1909.

Kostroma 13 August 1910¹⁴⁴⁾

Der er rigtignok denne Gang gaaet lang Tid hen, siden jeg sidst skrev til Dem, men Sagen er, at skjøndt jeg gjerne vilde høre, hvorledes De har det, er jeg dog bange for at falde Dem til Besvær med mine Breve, især da jeg har Tilbøielighed til at gjøre dem længere, end de skulde være. Gjennem Hr Gautier¹⁴⁵⁾ har jeg dog hørt, at De nogenlunde har det ved det Gamle, men yngre bliver man jo ikke, det mærker jeg paa mig selv. I Aar har min Datter^{145')} endt Institutet i Moskva, hvor hun for 7 Aar siden blev anbragt ved Prof Plums Bistand; og ved Leilighed beder jeg at meddele ham derom og endnu engang takke for den ydede Hjælp. Hun tænker nu at faa en Bestilling ved Jernbanen, eller paa Posthuset i Kontoret, da hun ingen synderlig Lyst har til den pædagogiske Virksomhed; dog er det jo muligt at hun betænker sig. Foreløbigt er hun hjemme. Min Fader¹⁴⁶⁾ er nu død — i forrige Aar — han opnaaede jo en hoi Alder, 86 Aar; og mere kan man jo ikke forlange. For et Par Dage siden reiste min Søster¹⁴⁷⁾, efter en Maanedes tids Besøg her, atter hjem til Danmark, over Stockholm. Selv har jeg ikke været hjemme, siden jeg var der for 9 Aar siden; skjøndt Reisen er nem nok, men det er vanskeligt at rive sig løs. Ellers har jeg det ved det Gamle, for en Maanedes Tid siden havde jeg et Slags Jubilæum, da jeg i Aar har været 35 Aar i Tjenesten, og mine Kollegaer her vare saa venlige at feire Dagen med en lille Hoitidelighed. Det 35te er nemlig her regnet for Jubilæumsaaet. Naa der er naturligvis ingen store Fortjenester i det, at man bli-

ver ved saa længe man kan, og at Tiden gaaer; saa det er som sagt mere Medmenneskenes Godhed, end egne Dyder, der spiller Rollen ved saadanne Jubilæer. Men for een Gangs Skyld kan det jo nok taales. Gautier skrev, at han træffer Dem i Sundhedsraadet¹⁴⁸⁾ og det er jo glædeligt, at De er saa rask, at De endnu kan deeltage i Forretningerne, og jeg vil haabe, at De maa holde Dem saaledes i Aarevis. Min Søster fortalte, at min Fader ikke sje[*b*:*æ*]dent sagde: jo hvem veed, maaskee kan jeg blive 100 Aar, og paa den Maade følte han sig altid for ung til at takke af; og det er vist godt, at man seer et langt Liv forude, selv om det skulde blive kortere. Man styrer bedst, naar man peiler i Horizonten.

Her er Veiret efter stærk Varme begyndt at blive køligt, skjøndt det egentlig endnu er for tidligt til at blive rigtigt Efteraar. Lidt Sommer faaer vi vel nok endnu og jeg haaber ogsaa hos Dem hjemme. Nu vil jeg haabe at Brevet maa træffe Dem rask og beder Dem hilse Deres Familie og Prof Plum

fra Deres hengivne Mæhl

20 August

Da jeg havde skrevet D[*b*:*d*]ette Brev modtog jeg den sørgelige Efterretning om Deres Hustrus Død¹⁴⁹⁾. Det gjorde mig meget ondt at De havde maattet lide dette Tab, som jo ikke kan erstattes, og hvorfor Fremmedes Deltagelse desværre kun er en daarlig Trøst, men Deres Nærmeste og Tiden maa læge Saaret. Skjøndt De nu maaskee, mindre end nogensinde, er i Stemning til at læse lidet interressante Breve, sender jeg det dog for at bevidne min oprigtige Deeltagelse i Deres Sorg.

Med venlig Hilsen

C. Mæhl

¹⁴⁴⁾ besv. 15. jun. 1912.

¹⁴⁵⁾ D. J. O. C. Gautier (1948—1913), medlem af Det veterinære Sundhedsraad 1888—1911.

^{145')} Zoja Karlovna, født 1892.

¹⁴⁶⁾ skrædermester Daniel Wilhelm Mæhl, død 23. juni 1909.

¹⁴⁷⁾ Amalene.

¹⁴⁸⁾ H. Krabbe var ogsaa medlem af Det veterinære Sundhedsraad.

¹⁴⁹⁾ H. Krabbe var gift med Kristin (1841—1910), datter af den islandske politiker og redaktør Jón Guðmundson.

Fig. 43. Professor Harald Krabbe. På bagsiden påtegnet: Hr. Professor, dr. med. S. Paulli venligst fra Knud Krabbe. 11-3-22. (Danmarks Veterinær- og Jordbrugsbibliotek).

Brev nr. 33

6 de Januar 1916¹⁵⁰⁾
19

Hoitærede Hr. Professor Krabbe

Skjønt jeg længe ikke har skrevet til Dem, har jeg dog ofte tænkt paa Dem og havde skrevet tidligere, hvis jeg ikke var bange for at gjøre Dem Uleilighed med Læsningen. Dog haaber jeg, at De trods Alderen har bevaret Deres Helbred, og sender Dem herved i Anledning af det nye Aar mine inderlige Ønsker om, at det ogsaa fremdeles maa være Tilfældet; og takker jeg Dem ikke for det gamle Aar, men for alle de forløbne Aar i hvilke jeg har kjendt Dem. Hvad mig selv angaaer er jeg nu ogsaa en gammel Mand¹⁵¹⁾, som ikke har saa stort mere at gjøre i denne Verden. Mit inderligste Ønske er at komme til Danmark en Gang endnu¹⁵²⁾. Foreløbigt sætter de ulykkelige Verdensbegivenheder¹⁵³⁾ naturligvis en Hindring i Veien. Men ogsaa foruden det, er der jo meget der skal ordnes, inden jeg kan komme afsted.

Med venlige Hilsener og Tanker forbliver jeg

Deres hengivne Mæhl

P.S. Et Tab har jeg ogsaa lidt. Min Datters Mand¹⁵⁴⁾, som jeg holdt meget af, faldt som Reserveofficer ved Karpatherne i Februar. M.

Brev nr. 32

Kjære Hr. Professor Krabbe

Da jeg veed jeg kun gjør Dem Uleilighed med de lange Breve vil jeg denne Gang kun sende Dem denne min Nytaarshilsen som rigtignok er lidt forsinket. Jeg bevarer Dem altid i taknemmelig Erindring og glæder mig over at De endnu færdes paa de gamle Steder og takker Dem for den Hilsen De sendte mig da De var i Butikken hos mine Brødre.

Med venlig hilsen

Deres hengivne Mæhl

23 Januar 1914
5 Februar

Kostroma

¹⁵⁰⁾ modt. 5. febr. 1916, besv. febr. samme år (H. Krabbe døde 1917).

¹⁵¹⁾ 62 år gl.

¹⁵²⁾ Mæhl besøgte Danmark igen i 1925 (se Tillæg IV).

¹⁵³⁾ Den 1. Verdenskrig.

¹⁵⁴⁾ kunstmaler Nikolsk, se note 117 (s. 61).

TILLÆG

LØSGJÆNGERIET OG OMSTREIFERIET I RUSLAND

Fængslet og Tiggerposen kan blive hver Mands Lod

(et russisk Ordsprog)

I juridisk og administrativ Henseende forstaaer man her i Rusland noget Andet ved Vagabond og Løsgjænger end hjemme hos os og i de fleste andre europæiske Lande, da egentlig kun den betragtes som Løsgjænger og Vagabond over for Loven, som ikke vil, eller, hvad sjældent hænder, ikke kan, bevise sin Identitet. En vittig Franskmand har sagt, at medens andre Mennesker bestaa af Sjæl og Legeme, bestaa Russerne af Sjæl, Legeme og et Dokument eller Pas, og til en vis Grad er dette sandt, thi uden Legimitationspapirer [b:Legimitationspapirer], eller rettere sagt, uden at være i Stand til at skaffe sig sådanne, eksisterer Russerne ikke juridisk og tabe ikke alene deres borgerlige, men tildeels ogsaa deres Menneskerettigheder. Passystemet eksisterer endnu i hele sin Strengthed og skjøndt man vel indseer dets Mangler og Ulemper, har Regjeringen foreløbig ikke troet at kunne gjøre nogen Forandring deri.*)

Ved Forandring af Opholdssted selv for kortere Tid maa enhver Undersaat være forsynet med Legimitations [b:Legimitations] og Reisepas fra Myndighederne i det Distrikt, hvor han oprindelig boer samt være beredt til ved given Leilighed naar det fordres af Politiet undervejs, at kunne fremvise det. Hverken Hotelværtter, Gjæstgivere eller private Folk have Ret til at huse nogen Fremmed uden først at overbevise sig om, at han har et Pas og strax indsende dette til det lokale Politi. Derfor kommer ogsaa Enhver, der blot midlertidig mangler de fornødne Legimitationspapirer [b:Legimitationspapirer], eller hos hvem disse ikke ere i den rette Orden, i administrativ Henseende meer eller mindre ind under Begrebet Løsgjænger og Politiet har Ret til paa den Paagjældendes egen Bekostning eller for Statens Regning, at transportere ham til hans Hjemsted. Der-

imod betragter hverken Loven eller Administration Omstreiferiet, eller Mangel paa fast Bopæl i og for sig, som Løsgjænger, selv om dette er forbundet med Drivveri og Betleri. I alle større og mindre russiske Byer træffer man der en heel Klasse af Mennesker, der ernære sig som Tiggere og Schovere, og som taales saa længe de have deres Dokumenter i Orden, men oieblikkelig transporteres til deres Hjemsted saasnart Papirerne mangle, eller disse have tabt deres Gyldighed. Mellem disse Mennesker træffer man deels professionelle Tiggere og Dagdrivere, deels vagabonderende Pillegrimme og forfaldne Subjekter, henhørende til Samfundets forskjelligste Klasse men ikke sjældent træffes ogsaa bortløbne Forbrydere, og endelig findes der i denne brogede Hob ikke heller faa Arbejdsløse, som kun Nøden driver til at tigge om et Stykke Brød. Det er kun en ringe Deel af alle disse Mennesker, egentlig de professionelle Tiggere, som er meer eller mindre stedbunden. Den langt overveiende Masse har slet intet fast Opholdssted, men fører et bestandigt omdrivende Liv, trækkende omkring som Himmelens Fugle fra et Sted til andet i hele det russiske Rige, undervejs doende baade Kulde og Sult, og kun midlertidig finde de Hvile i Logihusene, i Hospitalerne eller Fængslet.

Der gives her imidlertid en anden Slags Omflakkeri, som har langt dybere social Betydning for Rusland end det virkelige Løsgjænger; det er den Udvandring, der aarlig finder Sted fra de russiske Landsbyer af arbejdssøgende Haandværkere og Markarbejdere, som efter nedarvet Sædvane eller paa Grund af særlig trykkende økonomiske Forhold forlader deres Hjemstavn for kortere eller længere Tid, for at søge Fortjeneste andetsteds, saaledes at Haandværkerne i Regelen søge til Byerne, medens Markarbejderne strømme ned til Sydruands mindre tæt befolkede Egne.

Endelig er der i Løbet af de sidste Decenier mellem Bønderne opstaaet en stedse tiltagende Emigrationsbevægelse, og aarlig forlade store Skarer af Landalmu-

*) Der er forresten dog nu udarbejdet et nyt Lovforslag, der sigter til fuldstændig at omarbejde hele Pasvæsenet. Men om dette Lovforslag vil blive sanctioneret og virkelig træde i Kraft i en nær Fremtid er jo et meget stort Spørgsmaal.

Fig. 44. Grænsen mellem Europa og Asien markeres af denne sten, rejst i det forrige århundrede. (Fra II. Roskoschny: Rusland. Land und Leute. II. Leipzig, u. årstal).

en deres Hjemstavn for bestandig, for med Koner og Børn at drage ud mod Østen til Sibirien og Centralasien og ned-sætte sig der som Nybyggere i de fjernere og mindre befolkede, men frugtbare Egne af det asiatiske Rusland. Denne Ud-vandring har efterhaanden antaget tem-melig store Demissioner [ø: Dimensioner], da flere Steder halve Landsbyer ere rykkede op paa een Gang; og Regjeringen har halvt nølende maatte paatage sig til en vis Grad at ordne og regulere denne Strøm mod Østen, Drang nach Osten som vore Naboer sige.

Naar man i Tanken forestiller sig denne Masse af sultne Munde og trætte Lemmer, som saaledes ved Omstændigheder-nes Magt eller egen Sorgløshed og Feil er tvungen til at forlade Hjemmet og færdes paa den alfare Vei, saa faaer man et eiendommeligt Billede af de russiske sociale Forhold, der, sammenlignet med

Slavjanofilernes og Gammelrussernes rosenfarvede Drømme og barnlige Paastan-de om, at Ruslands indre Organisation og kulturhistoriske Standpunkt, i Mod-sætning til de vesteuropæiske Staters, umuliggjør Dannelsen af noget virkeligt Proletariat, gjør et trist Indtryk. Og dog maa det indrømmes, at Chancerne i den Henseende ere langt gunstigere for Rus-land end for det øvrige Europa, hvor Overbefolkningen kun kan modarbeides ved Emigration til andre Verdensdele, medens Rusland indenfor sine egne Grændser har meer end Jord nok i For-hold til Befolkningens Størrelse og der-for, ved successiv Ordning af Landbo-forholdene og Almueundervisningen vi-dere Fremme, maaske engang i Fremti-den vil have lettere ved at ordne de so-ciale Spørgsmaal, end mange af de Sta-ter, der nu staa i Spidsen for Civilisa-tionen.

Løsgjængeri og Omflakkeri er natur-ligvis ikke nogen selvstændig social Syg-dom eller Tilstand, men kun et Symp-tom, hvis Aarsager kunne være af for-skjellig Natur, og for Ruslands Vedkom-mende har da Løsgjængieriet først og fremmest en historisk Baggrund, som ikke maa lades ude af Betragtning.

I ældre Tider før Livegenskabets Ind-førelse, altsaa lige e[ø:i]ndtil Slutningen af det 16^e Aarhundrede, var Landalmuen langt fra nogen fast agerdyrkende Befolk-ning. Mod visse Afgifter og Ydelser, alt-saa som Fæstere, erholdt Bønderne dengang Jord til Benyttelse af de større Landeindomsbesiddere og vare følgelig for saa vidt afhængige af disse; men de kunde dog dengang frit, naar de lystede, drage hen til andre Godsbesiddere og blive antagne der som Fæstere paa lig-nende Vilkaar. Før Ruslands Samling, da Riget endnu bestod af Smaafyrstendøm-mer, der dog stod i et Slags Vasalforhold til Storfyrsten, var denne Bøndernes Fri-hed til at skifte Opholdssted begrændset i en vis Grad, da det var forbudt dem at flytte fra et Smaafyrstendømme til et an-det, og Overtrædelser i denne Henseende blev betragtet som Overløberi. Senere forsvandt dog ogsaa denne Indskræn-ning, saa at Bønderne frit kunne trække omkring i hele Riget. De benyttede dem i rigt Maal af denne deres Frihed, thi der var dengang nok, der kunde bevæge den fattige Mand til at skifte Opholds-sted.

Naar man kiger lidt i Ruslands ældre Historie, kan man let overbevise sig om,

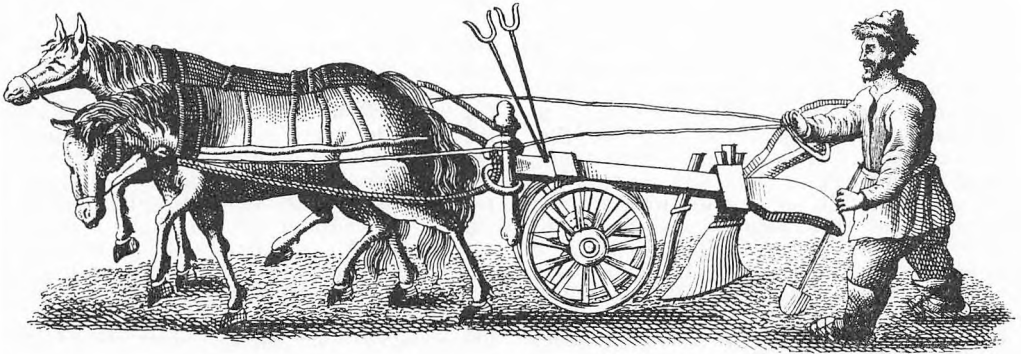

Fig. 45. Russisk bonde (det 18 århundrede).

Fra: *Abhandlungen der freyen ökonomischen Gesellschaft in St. Petersburg* . . . 7 1775.

at denne næsten bestaar af uafbrudte Kampe, deels indbyrdes mellem de enkelte Smaafyrster, deels med Udlandet navnlig Polen, Lithauen og de tydske Ridderordener, der havde sat sig fast i Østersøprovindserne. Dertil kom nu at Tatarerne i Begyndelsen af det 13de Aarhundrede væltede ind over Rusland, satte sig fast i Øst og Sydøstrusland og derfra i Løbet af omtrent 200 Aar vedblev at holde hele Rusland i Afhængighedsforhold. I Løbet af denne Tid udsugede de asiatiske Horder Rusland paa alle Maader, deels ved Opkrævning af en aarlig betydelig Skat, deels ved Tid efter anden, naar Chanerne vare utilfredse med Indtægterne, at gjøre røveriske Indfald og hæрге og plyndre de enkelte Egne. Under saadanne urolige Tilstande gik det naturligtvis altid til Syvende og Sidst ud over de Smaa; det var dem der maatte betale Gildet, og derfor blev Bønderne ofte tvungne til at forlade deres hærgede og plyndrede Arnesteder, for at søge Tilflugt og Ophold andetsteds. For at undgaa Kristtjeneste flygtede Menigmand ofte over til et andet Smaafyrstendømme, hvor han ventede at finde

en sikkrere Tilværelse og en bedere Beskyttelse; og skjøndt dette Overløberi i en vis Periode jo var forbudt, kunde selv strenge Strafe ikke sætte nogen Stopper derfor. Men foruden Krigsurolighederne og Skatteopkrævernes Udsugninger vare ogsaa ofte smitsomme Syger Aarsag til, at hele Strækninger lagdes øde, medens Befolkningen deels uddøde, deels flygtede bort til andre Egne. Endelig var der ogsaa Landveistrøvet, som florerede i den Grad i visse Egne, at den lokale Befolkning blev tvungen til at løbe bort, hvis den ikke foretrak selv at slutte sig til Røverbanderne, hvilket heller ikke sjældent skete. Omstreiferiet blev derfor til sidst saa almindeligt og fik saa stor Betydning for Riget som imidlertid var blevet samlet til Et under den Moskowske Storfyrstes Scepter, at Regjeringen endelig saa sig nødsaget til at gribe til Forholdsregler, for at knytte Landalmuen fastere til Jorden, saa meget mere, som Godsbesidderne klagede over Mangel paa Arbejdskraft og ofte ikke vare i Stand til at stille de fornødne Krigsfolk. Det var af disse Grunde at Livegenskabet blev indført i Slutningen af det 16de Aarhun-

drede under Boris Godunoff, saaledes at fra nu af enhver Bonde var fæstet til den Jord, hvor Manifestet traf ham. Dog havde Godsbesidderne Ret til at overføre deres Livegne til andre Egne, hvis de ved Kjøb eller paa andet Maade erholdt Jord der. Paa eget In[i]ciativ derimod kunde Bønderne ikke forlade deres Hjemsted. Dette Afhængighedsforhold, der knyttede Bønderne til Godsbesidderne og Jordene, blev i Tidernes Løb mere og mere trykkende, efterhaanden som Adelsstanden erhvervede sig nye og nye Rettigheder og Pre[ø:i]vilegier, endtil det endelig mod Slutningen af det 18de Aarhundrede gik saa vidt, at Godsbesidderne frit kunde sælge deres Bønder som andet Fæ. Livegenskabet var dog ikke i Stand til at ophæve eller indskrænke Løsgjængeriet, tværtimod blev det af forskellige Grunde en ny Kilde til Omstreiferi. Det var nemlig ikke sjældent, at de Livegne, naar Forholdene vare altfor trykkende, og naar de ikke ved Familiebaand følte sig stærkt knyttede til Hjemmet, løbe bort fra deres Herrer, og da dette var en Forbrydelse, der straffedes strængt, blev saadanne Bortrømte til fredsløse Løsgjængere, som kun sjældent atter fandt nogen Udvei til at føre et roligt, bosiddende Liv. Der fandtes dog mod Syd et Fristed for saadanne Vagabonder, hvor man ikke spurgte om deres Herkomst; det var de udstrakte sydrussiske Steppelande, der i Tidernes Løb vare blevne tyndt befolkede af frie Kosakker, som, uafhængige af det moskowske Rige, dannede en Slags republikansk Stat for sig med deres Hetman eller rettere Ataman som Overhoved. Disse frie Kosaklande, med deres Rigdom af Jord, mildere Klima og frie Forfatning, havde meget Fristende for alle Utilfredse og Hjemløse og lokkede dengang ikke faa Livegne, ja selv frie Mænd til at søge over Grænsen*).

*) Kosakkerne opstode i Begyndelsen af det 14de Aarhundrede ved frie Mænd af deels slavisk deels tartarisk Herkomst, som i Sydruslands Steppene dannede smaa republikanske Forbund, der senere sluttede sig sammen under et fælleds Overhoved. Kosakkerne var Pionerer, der beskæftigede sig baade med Agerbrug og Krigshåndværket og som lidt efter lidt tilegnede sig en stor Deel af Landene beliggende omkring Floderne Don, Dnjepr og disses Bifloder. Skjøndt Kosakkerne til Daglig Brug rigtignok kun brugte Sværdet til at forsvare denne deres Hjemstavn mod ydre Fjender, navnlig Tatarerne, der havde sat sig fast mod Syd og Øst, saa spillede de dog ogsaa til sine Tider Angribernes Rolle; og disse krigerske Angreb paa Nabolandene blev hyppigere og hyppigere efterhaanden, som Kosakkernes

Naar der i det Foregaaende er talt om det Tryk, som Livegenskabet bragte med sig og den haarde Behandling, som de Livegne vare Gjenstand for, maa det ikke forstaaes, som om Godsbesidderne i Almindelighed vare grusomme Tyranner. Som Regel vare de vist dengang de samme godmodige Levemænd som de ere den Dag i Dag, men det var hele Systemet, der var umenneskeligt; og desuden maa det erindres, at en stor Deel af Ansvaret for hvad Bønderne maatte udstaa, kom til at hvile paa Fogderne, som, skjøndt selv hørende til Bondestanden, i Regelen retfærdiggjorde Ordsproget, at Frænde er Frænde værst. Livegenskabet befordrede og vedligeholdte imidlertid ogsaa paa anden Maade direkte Omstreiferiet. Efter Godsbesiddernes Godtbefindende tillodes det nemlig Bønderne, i Stedet for at gjøre Hoveriarbejde „Barschtjina“, at erlægge en aarlig bestemt Afgift „Obrok“, og saalænge de betalte denne, havde de Ret til at benytte en Deel af Godsbesidderens Jorder som Fæstere, eller paa anden Maade arbejde for dem selv. Det var dette, der bevirkede, at mange Livegne, som hjemme havde ondt ved at ernære sig og erlægge den betydelige Obrok, foretrak at vandre ud paa Arbejde, og da der i Regelen altid var overkomplet Arbeidskraft i Landsbyerne, vare Herremændene egentlig ikke uvillige til at lade en Deel af deres Livegne arbejde ude omkring. Efterhaanden blev dette almindelig Skik og Brug, og de saaledes midlertidig løsladte Livegne kunne i Regelen faa Lov til at tage Ophold, hvor de fandt for Godt, saa længe de blot regelmæssig betalte deres Obrok til den fastsatte Termin.

Naturligvis skete det nu og da, som tidligere antydet, at een eller anden Liv-

indre Organisation blev fastere og de bleve mere og mere vant til Krigshaandværket. Deres Krigstog strakte sig mod Syd ligetil Constantinopel, som de endog et Par Gange vovede at angribe fra Søsiden. Efterhaanden, som deres politiske Betydning tiltog, blev de søgte som Forbundsfæller baade af Polakkerne og Moskoviterne, og Kosakkernes Sympatier gik snart i den ene snart i den anden Retning, endtil endelig Religionen gik af med Seiren, og de som græk katolske gik over til deres Troesfæller, Moskovitterne, og lode sig indlemme i det moskowske Rige, mod at erholde forskellige Pre[ø:i]vilegier, der dengang kaldtes „evige“. De berømteste blandt Kosakkerne vare de saakaldte „Saporoschtzi“, der havde sat sig fast ved Dnjeprns Munding og der dannede et Forbund, hvis indre Organisation meget mindede om Jomsvikingerens i Norden, der maatte saaledes ingen Kvinder findes i deres Leire.

egen gjorde sig usynlig og forsvandt, uden at lade høre mere fra sig, men dog skete dette ikke saa hyppigt som man skulde tro, da kun de vovede sig dertil som ikke havde Noget at tabe, og som havde bestemt, at sætte Alt paa Kortet; men for Saadanne var der heller ingen Hindringer hjemme til at rømme bort. Uakkurate Livegne, som ikke betalte deres Obrok i rette Tid, kunde Godsbesidderne altid faa transporteret hjem gennem Politiet. I Regelen slede derfor de løsladte Livegne i det, for at betale deres Afgift regelmæssig og derved købe deres betingede Frihed; uagtet Obroken som oftest var hoi, sammenlignet med det Hoveriarbejde der fordredes af de Livegne, som blev paa Godset. Godsbesidderne havde derfor ogsaa selv materiel Fordeel af at lade deres Livegne vandre ud paa Arbejde og denne Maade at udnytte Bøndernes Arbeidskraft paa blev egentlig til en Nødvendighed for Godsbesidderne, da disse ved deres Hang til Luxus og Overdaad i høi Grad befordrede, at en Mængde af de Livegne paa Godserne slet ikke duede til Landbruget. For at have deres egne Haandværkere og Professionister ved Haanden, satte Herremændene nemlig deres Bønderdrenge i Lære i Byerne og lod dem blive der, til de havde udlært*).

Men da Evnerne til at lære det ene eller andet Haandværk jo kunde være meget forskellige hos forskellige Drenge, saa sendte de mere velhavende Godsbe-

siddere altid langt flere Drenge i Lære, end de nogensinde havde Brug for. Naar de Livegne havde udlært, beholdt man de dygtigste Arbeidere paa Godset til eget Husbehov, medens man lode de overkomplette arbeide for sig selv paa Obrok. Paa denne Maade opstod der i Landsbyerne en heel Klasse af Haandværkere der kun havde lidt med Landbruget at gjøre, men som dog paa Grund af Livegenskabet ikke kunde rive sig løs fra deres Hjemstavn, og hvis Efterkommere ofte igjen gik over til Landbruget, alt efter deres Herrers Luner. Undtagelsesvis hændte det sig, at saadanne Arbeidere ved ualmindelig Flid eller Lykke skrabede saa mange Penge sammen, at de kunde købe dem deres Frihed og sætte dem ned i Byerne for bestandig som frie Haandværkere. Men dette var dog sjældent; i Regelen maatte de seent eller tidligt vende tilbage til deres Fødeby paa Landet og der arbeide for deres Herremand paa den ene eller anden Maade, hvis de ikke forinden gik heelt tilgrunde i Byerne.

Det er klart, at disse paa Orlov permitterede Livegnes hele Levnet, som oftest antog et vist vagabonderende Præg, da der jo ikke var Noget der bandt dem til et bestemt Sted, og de sjældent havde Familie med sig. Men dog kunde de ikke sammenlignes med vore tidligere omreisende Haandværkssvende, da disse jo som oftest til Syvende og Sidst fæstede Bo et eller andet Sted og bidrage deres til at danne en fast Haandværkerstand i Byerne, uden at have Noget at gjøre med Landbruget. De livegne Haandværkere derimod vare og bleven Bønder, som i Regelen ikke kunde løsrive sig fra Landbruget og Godsbesidderne, og de have derfor heller ikke haft nogen Indflydelse med Hensyn til at danne en ordentlig bosiddende Haandværksstand i Byerne; tværtimod have de snarere bidraget til at forhindre dette, thi de gjorde Concurrencen i Byerne vanskelig for virkelig fremadstræbende Haandværkere; og dette spores til Deels endnu den Dag i Dag, hvor en stor Deel af Byernes professionelle Arbeidere nu som tidligere egentlig ere Bønder, der drive Haandværket, men dog vedblive at være knyttede til Landsbyerne og Jorden. At disse Forhold ikke heller have haft nogen heldig Indflydelse paa Agerbruget, derom kan der vel neppe være Tvivl, men det er her vanskelig at skjelne mellem Aarsag og Virkning, da netop de daarlige økonomiske Forhold

*) Det var ikke alene alle mulige Dagligdags Haandværkere, som Godsbesidderne forsynede sig med paa denne Maade, men paa samme Vis opdrættede de ogsaa deres Livegne til Dekorationsmalere, Skuespillere og Operasangere. Der var endog Folk mellem de Livegne, som havde studeret ved Universiteterne; og der er saaledes Exempler paa, at der var Godsbesiddere, som havde deres egen livegne Læge. Den høiere Dannelse, de Livegne havde faaet, frigjorde dem ikke fra deres Slaveforhold til deres Herrer. Da Bjergværksdriften udviklede sig i Uralgebetet og Sibirien var der saaledes Godsbesiddere, som sendte deres Livegne som Børn til Paris, hvor de lod dem opdrage efter fransk Mønster samt lode dem derefter gennemgaa det polytechniske Institut, men dog vedblive de at være deres Herrers Livegne, og naar de efter endt Eksamen vendte tilbage til deres Herrer i Rusland som halve Parisere, der havde faaet Smag for den vesteuropæiske Civilisation, bleve de ofte beordrede af Godsbesidderne til at indtage meget lave Stillinger ved Bjergværkerne, eller hvis de faldt i Unaade, kunde det endog skee, at de bleve sendte ned i Schakterne, for at arbejde der som simple Grubearbeidere, for hvein den videnskabelige Dønnelse naturligvis i saa Tilfælde snarere var til Forbandedelse end til Glæde.

hvorunder de russiske Bønder leve, tvinge dem til at søge Udenomsfortjeneste. Thi vende vi os til Forholdene, som de ere nu tildags, da seer man, at Bondens Kaar siden Livegenskabets Ophævelse kun have forbedret sig lidt, og ligesom tidligere træffer man derfor ogsaa den Dag i Dag i mange Egne, at en Deel af Landsbyernes mandlige Befolkning drive en eller anden Idræt og Haandtering ved Siden af Landbruget, som paa den Maade bliver af underordnet Betydning for de paagældende Landsbyer. Det har dog ikke altid været alene den rene Umulighed, at ernære sig som Landbrugere, der fra først af har drevet Bønderne til at gaa fra Ploven til Haandværket; der har sikkert ofte ogsaa været andre Aarsager, som have kundet bidrage hertil, saaledes f. E. Overflod i disse Egne af Raamaterialer som Træ, Hør eller Metaller, ligesom ogsaa Almuens medfødte Tilbøjelighed til at søge lettere Fortjeneste end det eensformige og besværlige Landbrug byder, og dens Stræben efter at løsrive sig fra den Tvang, som de Ældstes og Kommunens Herredømme udøve over alle yngre Medlemmer af den russiske Landsby, hvor Jorden er Fælleseindom og hvor Familiens Ældste er dennes Overhoved.

I de enkelte Tilfælde kan det derfor være vanskeligt nok at afgjøre, om det virkelig har været den bydende Nødvendighed, der har tvunget Befolkningen til at vende Landbruget og den hjemlige Arne Ryggen, eller om andre Aarsager samt Sædvane og Skik have bidraget dertil. Men naar man betragter Sagen i sin Heelhed og tager Hensyn til de Masseudvandring af arbejdssøgende Bønder, som periodisk forlade Landsbyerne og erindrer, at det ikke alene er de Bønder, der kjende et Haandværk, men ogsaa store Skarer af Bønder som kun du som Høstfolk og Arbeidsmænd, der paa den Maade for kortere eller længere Tid forlade Hjemmet, maa man dog komme til den Slutning, at Hovedaarsagen er Nød, og at Jordbruget, som det nu drives i Landsbyerne, som oftest ikke er i Stand til at brødføde Befolkningen. Det er en lang Historie at tale om de Tryk og Misligheder, hvorunder det russiske Landbrug nu lider, men Bønderne selv klage mest over Mangel paa Jord. I Virkeligheden er dette vist ikke uden Grund, thi i Gjennemsnit kommer der i det europæiske Rusland kun 2¼ Desjatin*) Jord paa

hver voksen Bonde. Men da Bondelodderne langtfra ere lige store i alle Egne, saa er det dog Landsbyer, hvor disse kun udgjøre 1½ Desjatin pr. Bonde, og naar man dertil tager Jordens Kvalitet med i Beregning og erindrer, at denne i Regelen er daarligst i de Egne, hvor Lodderne ere smaa, da er det let at forstaa, at Bonden mange Steder maa have det trangt nok. Hvad det angaar at forpagte Jord hos Godsbesidderne**), som man jo skulle tro havde Overflod heraf, da ere Betingelserne herfor langtfra overalt lige gunstige; meget afhænger af Befolkningens Tæthed, og denne varierer stærkt selv i de sydlige og centrale Gouvernementer. Medens der saaledes i de donske Kosakkers Land kun kommer 15 Mennesker og i det Stawropolske Gouvernement endog kun 11 Indbyggere pr. Kvadrat Werst, kommer de paa samme Areal i det Tambowske og Tjornigowske Gouvernement 45, i det Poltawske 60 og i det Kiewske Gouvernement 63 Indbyggere.

Men selv i Egne, hvor der er Jord nok at faa i Forpagtning, er det ikke altid at Bønderne kunne benytte sig heraf, da Forpagtningsafgifterne i Regelen ere for høie i Forhold til hvad den russiske Bonde ved sit primitive Avlsbrug kan vente at faa ud af Jorden; og til at drive noget mere intensivt Landbrug mangler han baade Kapital og Kundskaber. Det er derfor let at forstaa at Bonden ofte faktisk lider af Mangel paa Jord, samtidig med at der rundt omkring ligger megen uopdyrket Godsjord, som ikke er tilgængelig for Bønderne paa Grund af den høie Rente. Vanskeligst er det for Bønderne i det nordlige og centrale Rusland, hvor Befolkningen boer langt tættere end i Sydrusland, og hvor Jordene desuden ere saa daarlige og udpinte, at der findes betydelige Udgifter og fleeraarigt Arbejde, for at faa nogen Afgrøde, hvilket Bønderne jo i Regelen ikke kunne indlade sig paa. Under disse Forhold er det altsaa at Landalmuen søger at skaffe sig noget at fortjene paa anden Maade. En Deel Haandværk drives nu i Landsbyerne som Husflid, hvis Udøvere altsaa ikke behøve at forlade Hjemmet; og

**) I det europæiske Rusland regnes i det Hele herved 450 Mill. Desjatin opdyrket og uopdyrket Jord; deraf er henvend 50 Mill. Desjatin ubrugbar Jord. Af de øvrige 400 Mill. Desjatin tilhøre 190 Mill. Desjatin Bønderne, 110 Mill. D. tilhøre Kronen (næsten udelukkende Skovstrækninger), 60 Mill. tilhøre Godsbesidderne og 30 Mill. Desjatin Byerne Jernbanerne og andre Institutioner.

*) En Desjatin er = 3150 danske □ Favne.

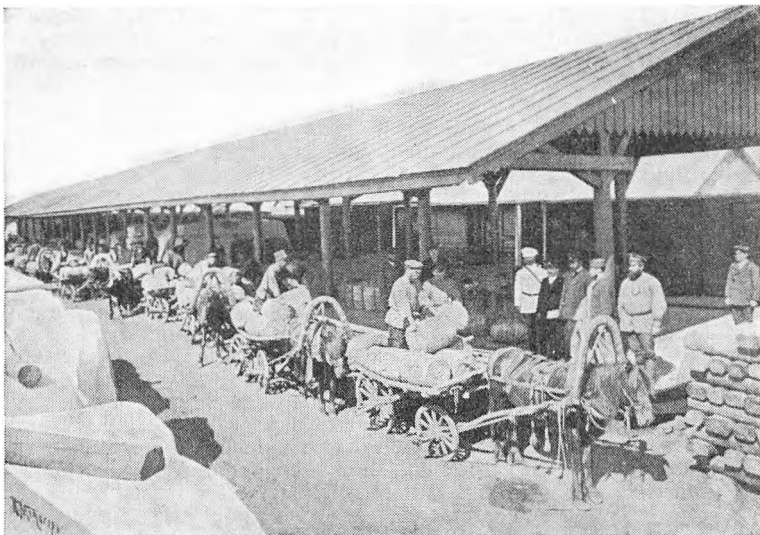

Fig. 46. Russiske bønder ved afsendelse af smør til eksport. Fra P. Pakhomoff: *Aperçu sur l'état actuel de l'industrie laitière en Russie, Moskva 1900.*

overalt hvor der findes Spor til saadan Hjemmeflid, gjør man sig derfor fra det Offentliges Side Umage for at understøtte den. Men Erfaringen har dog vist, at det nu for Tiden næsten er umuligt at vedligeholde Husfliden som saadan, og at den, naar den har naaet en vis Udvikling, snart kommer ind under Kapitalens Herredømme. Der er saaledes mange Landsbyer, hvor Husfliden fra gammel Tid blev drevet i forskellige Brancher som Væveri, Laase-Knivsmederi og lignende, men som nu ere omdannede til Fabrikcentre, eller i et hvert Tilfælde ere paa Veien dertil, og hvis Beboere efterhaanden ere gaaede over til at blive en trællande Fabrikbefolkning, næsten uden Jord, men ogsaa uden Haandværk. I den Henseende ere de Bønder heldigere stillede, som driver et Haandværk, der ikke egner sig til paa den Maade at blive exploiteret af Kapitalisterne. Til Gjengæld maa saadanne Haandværkere jo i Regelen søge Arbejde borte fra Hjemmet. Navnlig er dette Tilfældet med Bygningsarbejderne som Murerne, Tømmermændene, Malerne og Tagdækkerne, der hvert Foraar i hele Skarer strømme fra Landsbyer til Byerne for at finde Fortjeneste. Ofte slutter disse sig sammen til et Arbei-

dersæt paa 10—15 Mand der arbeide i Kompagni og ikke sjeldent paatager sig et eller andet større Arbejde for en bestemt Betaling pr Stykke. De ere da indbyrdes ansvarligt for hverandre, og Betalingens Fordeling mellem de enkelte Arbeidere foregaar efter fælleds Overenskomst, uden at Arbeidsgiveren har Noget dermed at gjøre. Til at varetage Arbeidersættets Interesser og holde Disciplinen oppe vælge Arbejderne altid selv en „Ældste“ eller Formand af deres egen Midte, og denne deres valgte Overhoved adlyde saa de Andre ubetinget. Det er dette, der kaldes det „russiske Artel“ en Slags Association, som den russiske Almue altid stræber efter at faa indført, hvor den kan og som næsten kan spores, lig en rød Traad, gennem alle russiske Livsforhold — overalt, hvor de møder eensartede Interesser. Arbejde saaledes i Fælledsskab som Artel, kunde naturligviis kun de Arbeidere, som drive et Haandværk, der kræver mange Hænder paa een Gang, som f. Exempel Tømmermændene og Murerne. Andre Haandværkere derimod maa arbeide enkeltvis eller parvis; dog holde Arbejderne fra een og samme Landsby ofte for saavidt sammen, at de søge Arbejde paa et Sted.

Det er nemlig karakteristisk i den Henseende, at det er sjældent at der i een og samme Landsby drives forskellige Haandværk; og i Regelen har hver Landsby en bestemt Specialitet hvormed Beboerne beskæftige sig. Der er saaledes Landsbyer, hvor Beboerne udelukkende male Helgendebilleder, andre hvor det er Træskjæderiet eller Kleinsmedeprofessionen, der drives. Paa samme Maade findes der hele Landsbyer, hvor næsten alle Beboerne ere Malere, Murere eller Tømmermænd af Profession. Der findes endog Landsbyer, f. Exempel i det Jaroslawske Gouvernement, hvis Beboere specielt beskæftige sig med at være Opvartere, og hvis mandlige Befolkning navnlig i den unge Alder derfor tilbringe en stor Deel af Aaret i Petersborg, Moskow og andre større Byer. Der træffer man dem saavel i de større Restaurationer og Hoteller, iførte den obligate sorte Kjole og hvidt Halstørklæde, som ogsaa i alle Theehusene og Beværtningerne af 2den og 3die Rang, hvor de efter russisk Smag ere klædte i hvid Russisk Bluse, dito Beenklæder og Polkahaar. Saadanne Bønder komme egentlig kun hjem for at udhvile sig Tid efter anden, naar de længes efter deres Paarørende.

Bygningsarbejderne vende gjerne regelmæssig tilbage til deres Landsby seent paa Efteraaret. Om Foraaret efter Paasken drage de atter bort. Det er klart at den Slags Bønder ikke deeltage i Jordbruget, men hvis de beholde deres Lod er det Familien, der dyrker den, thi Kone og Børn tage de næsten aldrig med paa deres Vandringer, men lade dem saa godt som altid blive tilbage i Landsbyen. Der er dog ogsaa nogle Arbeidere, som blive hjemme hele Sommeren over og først om Efteraaret vandre ud paa Arbeide, for at vende hjem igjen til Foraaret, naar Markarbeidet begynder. Saadanne Bønder kunne altsaa skjøndt de tilbringe en stor Deel af Aaret borte fra deres Hjem, dog nogenlunde passe deres Landbrug selv. Dette er saaledes Tilfældet med Landsbyskrædderne, der ligeledes befolke bestemte Landsbyer, og som om Efteraaret, naar de ere færdige med deres lille Avlsbrug hjemme, snøre deres Bylt der foruden deres egne nødvendige Klædningsstykker indeholder deres Skrædderquist som Sax, Naal og Traad og begive sig paa Vei til deres Kunder, for at sy disses tarvelig Garderobe navnlig Lammeskindspelsene, uden hvilke ingen russisk Bonde kan eksistere. Det er ikke alle

ne de nærmest omliggende Landsbyer som saadanne Landsbyskræddere besøge; meget ofte begive de sig til temmelig fjerntliggende Distrikter, og overalt ere de i Regelen velkomne Gjæster, da Bønderne uden deres Hjælp som ofte ikke kan faa deres Vintertoi syet. En lignende Stilling indtage ogsaa de Bønder, der beskæftige sig om Vinteren med at lave Filtfodtoi, her kaldet Walenki; ogsaa disse Bønder ere fri om Sommeren og kunne derfor passe deres Jord. Alle saadanne Bønder, der drive en eller anden Profession, enten de ere borte den største Deel af Aaret, eller det kun er nogle faa Vintermaaneder, de forlade deres Landsby, have naturligvis indrettet hele deres Existens og Bedrift paa en saadan Maade, at de ikke kunne blive hjemme og heller ikke synderlig savnes der, thi enten hjælper deres Familie dem med deres lille Avlsbrug, eller ogsaa drive de slet intet Landbrug, og deres Jordlod benyttes af andre Bønder, som erlægge de Jorden paahvilende Afgifter. Desuden foregaar denne Bevægelse fra Landsbyerne regelmæssig hvert Aar til bestemte Tider, og de paagjældende Arbeidere besøge altid visse Pladser, som de kjende, og hvor de vide, at de kunne finde Arbeide. Anderledens derimod forholder det sig med de Stimer af Markarbeidere og Arbeidsfolk, som meer eller mindre hvert Aar begive sig til Syden for der at finde det Brød, de mangle hjemme. Disse forlade ikke godvilligt deres Hjemstavn for at arbeide for Fremmede, men drevne af den oieblikkelige og ofte uventede Nød; og det er det, der altid meddeler hele denne Massebevægelse Præget af noget skjæbnesvangert og fortvivlet; thi skjøndt Haandværkerne jo ogsaa til Syvende og Sidst drage ud paa Arbeide, fordi de ikke kunne ernære sig hjemme, saa er der dog den væsentlige Forskjel, at Haandværkerne eller Professionisterne ere belavede herpaa ikke gjøre stor Regning paa deres Agerbrug og desuden altid have en meer eller mindre solidere og bestemt Fortjeneste i Udsigt, medens Markarbejderne høre til de Bønder, som intet Haandværk kjende, men ere blevne deres Kald som Landmand tro og derfor ikke have andet end Jorden at holde dem til; naar Nøden derfor driver dem fra Hjemmet, ere de følgelig en Bold for Tilfældigheder, og i stedet for den ventede Fortjeneste finde de ofte ikke det tørre Brød, men tværtimod Sult og Sygdom eller 3 Alen Jord langt fra deres hjemlige Arne.

Fig. 47. Russiske bønder, udvandret til Sibirien.
 Fra H. P. Hjerl Hansen: Danske Pionerer i Sibirien. København 1949.

I Regelen gaaer denne Strøm som sagt fra Nord til Syd; thi Sydrusland er jo i mange Egne endnu meget tyndt befolket, medens Godsbesidderne og de derlevende tyske Kolonister drive en meget betydelig Kornavl. Derfor er Sydruslands Arbeidskraft fuldstændig utilstrækkelig til at magte Høsten selv i Middelaar; i gode Aar derimod voxer Trangen til Arbeidskraft overordentligt, da Jordene der kunne give en meget rig Afgrøde, og Arbeidspriserne stige da undertiden end og til en saadan Hoide at det ikke kan svare regning for Landmændene at meie Kornet. Indtræder der imidlertid Tørke, eller Græshopper og andre Insekter tilintetgjøre Høsten, da bliver der næsten slet intet Arbejde at faa, selv for den ringeste Betaling, og dog bringer ofte hvert Jernbanetog nye Masser af Arbeidere til disse allerede arbejdsløse Egne. I saa Tilfælde bliver naturligvis Nøden stor. Man træffer da Masser af disse Arbeidere fra

Nordrusland paa Torvene i alle Sydruslands Byer og ligedan paa alle større Markeder, hvor det er Skik og Brug at de omboende Godsbesiddere leie Høstfolk. Slipper imidlertid Arbeidernes Haab om at blive fæstede her, begynde de at drage omkring paa Godserne for der, paa den ene eller anden Maade, at tiltrygle sig Arbejde, ja de komme ofte saa vidt, at de ere glade for at tjene for Føden. Men dog bliver der i saadanne Aar mange Arbejdsløse, og efter nogle Ugers Forløb kan man finde disse leirede i hobevis i Nærheden af Jernbanestationerne, forsultne og uden Midler til at komme hjem igjen. Under disse Forhold maa man beundre den russiske Bondes Taalmodighed og Ro.

I Løbet af de sidste Aar har det ikke sjældent hændt sig, at der har været ophobet saadanne brødløse Markarbeidere i Tusindvis i Nærheden af mange af de sydrussiske Jernbanestationer; men uden

Undtagelse er det næsten altid gaaet roligt af, og de forsultne Skarer have ventet taalmodigt, e[i]ndtil de ved Administrationens Foranstaltninger ere blevne befordrede hjem igjen. En Deel af disse arbejdssøgende Bønder finde dog undertiden Fortjeneste paa anden Maade f. Exempel som Jordarbeidere ved Jernbane eller Veivæsenet eller som Lastdragere paa Lade og Lossepladserne; ja selv saa uvant Arbeide som Grubearbeide vrage de ikke, og en Mængde Bønder fra Nord og Centralrusland finde hvert Aar Beskjæftigelse i Sydruslands Kulgruber.

I den sidste Tid har Regjeringen henvendt sin Opmærksomhed paa disse uheldige Forhold og blandt Andet forordnet, at der regelmæssigt skulle offentliggøres officielle Beretninger om Høsten og Arbeidstrangen i Sydrusland.

Det er tidligere omtalt, at foruden de trykkende økonomiske Omstændighed[er] har Almuens Hang til at søge lettere Fortjeneste, end det eensformige Landbrug byder, ikke været uden Indflydelse paa, at befordre Omstreiferiet. Det er især Fabriksvirksomheden, der paa den Maade frister Bønderne til at vrage Landbruget, men det er ogsaa Fabriksarbeidet, der som Udenoms erhverv virker meest demoraliserende paa Landalmuen. Det mekaniske og tildeels sløvende Arbeide paa den ene Side, saavel som den lette og billige Adgang til forskjellige daarlige Fornoelser gjør at Fabriksdommen saavel i fysisk som moralsk Henseende snart undergaaer en Forvandling, der gjør den uskikket til Landbruget. Derfor er den Deel af Landalmuen der strømmer til Fabrikerne som oftest tabt for Landbruget for bestandig, og selv de Arbeidere der kun søge midlertidig Erhverv derved, vende ofte hjem med daarlige Vaner og Ulyst til Bondens besværlige Liv. Ikke desto mindre forlade aarlig tusinder af Arbeidere deres Jord i Landsbyerne og drage til Byerne for at trælle for Kapitalisterne, som paa den Maade især i Misvæxtaar altid have Overskud af Arbeidskraft til deres Raadighed.

Der er endnu nogle Beskjæftigelser, som Bonden her driver som Bierhverv, og som til sine Tider drager ham fra Hjemmet, f. Exempel Fragtkjørselen og Bissekræmmeriet. Fragtkjørselens glimrende Tid er sig nok nu forbi, da jo Jernbanerne nu gennemskjære det europæiske Rusland i alle Retninger, og det derfor i Regelen kun dreier sig om at bringe Va-

rer til og fra den nærmeste Jernbanestation eller Dampskibsplads, men dog ere Afstandene saa store her i Rusland og Banelinierne saa spredte forholdsvis, at Fragtkjørselen endnu langt fra har udspillet sin Rolle; og endnu den Dag i Dag bidrager denne Beskjæftigelse i mange Egne væsentlig til at give Bønderne Bifortjeneste. Det maa siges, at Fragtkjørselen er den Idræt, der er lettest forenelig med Landbruget, thi deels lægger den navnlig Beslag paa Bøndernes Tid om Vinteren, naar der intet andet Arbeide er, deels har det stor Betydning, at denne Beskjæftigelse fordrer at Bønderne holde Heste, og saa vidt muligt gode Heste. Derved sikres til en vis Grad Jordernes ordentlige Bearbejdelse; og de samme Heste, som navnlig om Vinteren, sjældnere derimod om Sommeren, bidrage til at give deres Eiermænd en betydelig Extrafortjeneste, staa fuldstændig til Landbrugets Raadighed om For og Efteraar, naar Veienes daarlige Tilstande i og for sig hæmme næsten enhver Trafik. Desuden er Fragtkjørselen et Erhverv, der altid selv giver god Fortjeneste. Det sees derfor ogsaa, at de Landsbyer, hvor man fra gammel Tid af har beskjæftiget sig hermed, i Regelen ere langt mere velhavende end de omliggende Byer. I ældre Dage, før Jernbanernes Tid, var dog som sagt Fragtmændenes Stilling langt mere indbringende og betydningsfuld end nu omstunder, da dengang jo al Gods og tildeels Personbefordring næsten udelukkende besørgedes af dem, saa at de ofte med deres Heste gjorde Toure paa 1000 eller 2000 Werst og gennemkrydsede det store russiske Rige fra Ende til anden. Noget tilsvarende finder man nu tildags kun i Sibirien, hvor al Trafik langs den store Strækning fra Tomsk til Irkutsk, henvend 2000 Werst, udelukkende befinder sig i Fragtkjørrernes Hænder.

Bissekræmmeriet, der ogsaa drives som en Specialitet af Befolkningen i visse Egne, staaer i et langt ugunstigere Forhold til Landbruget end Fragtkjørselen, da det ikke alene holder Bonden borte fra Hjemmet den største Deel af Aaret, men fillige udvikler Handelsaanden hos ham i den Grad, at han ikke mere interesserer sig for Landbruget. Der er mange Landsbyer i det Tulske, Moskowske og Wladimirske Gouvernement, hvorfra et stort Antal af saadanne Bissekræmmere, som handle deels med Almuebøger og Billeder, deels med Galanteri og Manufakturvarer, aarlig begive sig paa Vei for

Fig. 48. Russiske bønder. Fra Jules Koslow: *The despised and the damned: The Russian peasant through the ages*. New York/London 1972.

at sprede sig over hele Rusland, lige fra Odessa til Petersborg og mod Øst til Kaukasus og ind i Sibirien. Forretningen er vist ofte ikke lidt indbringende, og der er flere saadanne Landsbyer, som have opnaaet en betydelig Velstand paa den Maade, men dog er det sikkert, at saadanne velstaaende Bissekræmmere snarere lidt efter lidt gaa over til at blive reglementerede Kjøbmænd, end at de fortsætte deres økonomiske og sociale Udvikling som Bønder og Landmænd.

I det Hele maa det siges, at skjøndt de russiske intelligente Klasser med Forkjærlighed fremhæve det som noget karakteristisk for den russiske Bondestand, at denne ikke alene materielt, men ogsaa i moralsk og intellectuel Henseende føler sig knyttet til Landbruget som Ernæringskilde, og at Bønderne derfor kun mangle gunstige Betingelser for at udvikle sig til Mønster Landbrugere med Lyst til deres Kald, saa er dette nok egentlig kun national Forblændelse; thi Erfaringer viser næsten overalt, at den meer eller min-

dre velhavende Bonde, som har Noget tilovers, snart gjør sig Umage for at forlade Bondestanden og gaae over til at blive Handelsmand. Det er sjældent, at den rige Bonde udvider sin Bedrift, efterhaanden som hans Rigdom tager til, og hvis han kjøber Jord og i det Hele taget bliver i Landsbyen, da er det som oftest kun for at handle, eller hvad værre er — aagre. Derfor seer man, at de meer eller mindre velhavende Bønder meget ofte udøver et stærkt Tryk paa den fattigere Befolkning og ikke sjældent høre til den Klasse Mennesker, der her kaldes Landsbyudsugere. Dette er een af de russiske Landsbyforholds Skyggesider. Det er sikkert, at den russiske Landbefolkning først maa opdrages til ret at blive Landbrugere med Liv og Sjæl. Som dens Tendentser nu ere, hænger den rigtig nok fast ved Jorden med Hænder og Tænder, saalænge denne er den eneste mulige Erhvervskilde, og saalænge Idealet kun er et Stykke tørt Brød. Kommer der derimod først Noget paa Kistebunden, er det

ikke længer bugnende Agere Bonden drømmer om, men Handelsforetagender og Procenter. Det samme Indtryk faaer man ogsaa, naar man nærmere undersøger de Motiver, der have bidraget til at fremkalde og befordre den tidligere omtalte Emigrations og Kolonisationsbevægelse mod Østen, som i Løbet af de sidste Aar i stigende Grad har været iagttaget mellem den russiske Bondestand. Ogsaa dette har været benyttet til at fremstille den russiske Bonde som et Mønster paa en Pløiemand, der dreven af en uimodstaaelig, instinktmæssig Længsel og Attraa efter Jord, er beredt til byde alle mulige Hindringer og Besværligheder Spidsen, for at naa det forjættede Land, hvor der kan pløies og saaes saameget man vil. Det er sikkert, at der maa være vigtige Bevæggrunde for at bringe halve Landsbyer til at bryde op fra Hjemmet og søge mod fjerne ukjendte Egne i Sibirien, men det viser sig [i] Virkeligheden ogsaa, at det næsten udelukkende kun er den fattigste Deel af Befolkningen, som emigrerer.

Der er nemlig nu ansat Regjeringsagenter i Byerne Tjumen og Tomsk i Sibirien, hvis Bestemmelse er paa enhver Maade at hjælpe Udvandrerne med Raad og Daad, og som i den Anledning ere forsynede af Regjeringen med Pengemidler (rigtignok med meget begrænsede) for at de i Nødstilfælde ogsaa materielt kunde støtte de Emigrerende. Efter disse Agenter Indberetninger viser det sig, at af de aarligt i tusin [d]vis gjennem ovennævnte Byer dragende Udvandrerfamilier, ere det kun en forsvindende lille Procent som ved Ankomsten til Tomsk endnu ere i Besiddelse af et Par hundrede Rubler. Det overveiende Antal af Udvandrerne ere, naar de ankommer til Tomsk, aldeles blottede for Pengemidler, og der er saagar mange af dem, som have maattet sælge deres Hest, Vogn og andre Ei[e]ndeles underveis for videre med Kone og Børn at fægte sig frem i Jesunavn, som man siger her. Det er derfor ikke sjældent at saadanne Familier, for at komme til Kræfter igjen, maa søge midlertidigt Arbeide hos Bønderne underveis. Under saadanne Forhold trækker Reisen naturligvis i Langdrag, og ikke sjældent varer den fra 2 til 3 Aar.

Denne Emigrationsbevægelse begyndte for en 20—30 Aar siden, og det var dengang især de fjernere Egne ved Amurfloden, som lokkede Nybyggere til sig. Regjeringen gjorde senere Forsøg paa at

transportere Emigranterne paa Statens Bekostning til Bestemmelsesstedet ad Søveien, men dette fandt man vel for kostbart, thi det blev ved Forsøget. Ikke desto mindre benytttes Søveien ogsaa nu for Tiden ikke sjældent af Emigranterne til Amurfloden, men, da Reisen maa skee paa egen Bekostning, er det kun de mere velhavende Kolonister, der kunne befordre sig paa denne Maade. Udskibningen foregaaer fra Odessa med „den frivillige Flaades“ Skibe der overføre Emigranterne til Wladiwostok. Dog er Søveien til Syvende og Sidst naturligvis den billigste Reiseroute, naar man tager i Betragtning, at denne kun varer en Maanedstid, medens Reisen tillands i Regelen trækker ud i et Par Aar og desuden er saa besværlig, at mange aldrig naar Bestemmelsesstedet; medens de, der virkelig naa Amur, ankommer udasede, afkræftede og ofte syge.

De første Kolonister erholdt et begrundet Areal Jord som Arvefæste af Regjeringen, og desuden erholdt hver Familie en lille Pengeum til at begynde Bedriften med. Nu for Tiden kunne Kolonisterne ligefrem købe Jord der, saa meget de vilde af Staten for 3 Rubel for hver Desjatin. Dette gjælder dog nok egentlig kun for det østlige Sibiriens Vedkommende, da Betingelserne for at erholde Jord til Opdyrkning er forskellig i Rigets forskjellige Egne. Der er nemlig nu mange andre Pladser i det asiatiske Rusland, og tildeels i den østlige Deel af det europæiske Rusland, som ligeledes lokke Kolonister til sig fra Centralrusland. Der er saaledes Strækninger af det Eniseiske og Tomske Gouvernement, som efterhånden befolkes paa denne Maade; endvidere koloniserer de Territorier af det Orenburgske og Ufimske Gouvernement, som tidligere tilhørte Baschkirerne, ligesom ogsaa Egnene langs den kaukasiske Kyst af det sorte Hav; endelig ere Kolonisterne i Løbet af de sidste 15—20 Aar ogsaa begyndt at trænge ind i Centralasiens transkaspiske Egne, hvor de have sat sig fast lige til Merv og Samarkond.

Naar Bønderne tænke paa at emigrere, bryde de ikke strax op, men lytte først opmærksomt til, hvad Rygterne sige om de forskjellige ubeboede Lande mod Østen; ofte erholde de Raad og Anvisning fra tidligere Emigrerede, eller forespørge sig hos Folk, der kjende Forholdene. Naar de have bestemt, hvor de ville drage hen saa sende de som oftest paa fælleds

*Fig. 49. Inden emigrationen målte den eneste ko sælges.
Foto fra omkr. 1880 (Danmarks Veterinær- og Jordbrugsbibliotek).*

Bekostning Speidere ud, der skulle sondere Terrænet og nærmere paa Stedet undersøge alle de Forhold, der kunne have Betydning for Emigranterne som Agerdyrkere. Inden disse Udsendinge, der ofte tilbagelægge den største Deel af Veien til Fods, vende tilbage, forløber ikke sjældent over et Aar, og først saa, naar Bønderne mene at have faaet al nødvendig Underretning og at kjende Forholdene noie, begynder man paa at tænke paa at bryde op for Alvor. Alle Ei[en]dele, der ikke kunne tages med, blive lidt efter lidt solgte. Den lille Besætning, i Regelen kun en Ko, sælges ogsaa, og kun det Allernødvendigste pakkes paa den lille Bondevogn, hvor ogsaa Familiens yngste Medlemmer underveis faa Plads; dermed er man færdig til Afreisen. I Regelen er der flere Familier, der samtidig drage bort, og i saa Tilfælde foregaaer Afreisen med en vis Høitidelighed, ofte efter foregaaende Gudstjeneste.

Undertiden lade Emigranterne bedagede Medlemmer af Familien blive tilbage, for at de underveis ikke skulde falde de Øvrige til Last; og en saadan Skildsmisse for bestandig mellem nære Slægtninge giver jo Anledning til mange hjerteskjærende Scener, der gjøre Afskeden endnu mere bitter.

Forsaavidt Pengene strække til, benyttede Emigranterne Jernbaner og Dampskibe, hvor disse findes, men dog komme de ofte, selv indenfor det europæiske Ruslands Grændser, til at tilbagelægge betydelige Strækninger pr Axe og tilfods, da mange af disse Udvandrerrfamilier ere saa slet forsynede med Penge, at de næsten slet Intet kunne give ud for Befordring. De, der begive sig til Sibirien, kunne benytte Dampskibene ad den lange Strækning fra Nischnii Nowgorod til Perm, og atter paa den anden Side Ural fra Tjumen til Tomsk; fra Perm til Tjumen gaar der nu Jernbane. Pr Dampskib

er Befordringen meget billig, og foruden den normale lave Tax[t] gjøre Dampskibsselskaberne i Reglen Emigranterne Extrairndømmelser, navnlig med Hensyn til Bagagen.

En stor Deel af Udvandrerne overvin tre i Tomsk, hvor de ofte ophobes i tusindvis, og hvor det derfor er meget vanskeligt at forsørge dem i Løbet af den lange Vinter. Typhus og andre smitsomme Sygdomme hersker derfor ofte slemt mellem Udvandrerne og rive ikke faa af dem bort. Er det Børn og ikke Arbeidsføre, der falde som Offre, er Sorgen vel i Reglen ikke stor; men er det Familiens Støtte, Manden selv, der bukket under, blive Kone og Børn ikke alene Tiggere, hvad de maaske næsten vare i Forveien, men de miste ethvert Haab om i Fremtiden nogensinde at kunne ernære sig anderledens, end ved Almisse. I det Hele maa Udvandrerne gennemgaa Meget før de naa Bestemmelsesstedet, og Mange blive saa nedtrykte og modløse af disse Besværligheder, at de vende om paa Halvveien og komme tilbage til deres Fødeby efter mange Maaneders Fraværelse udasede, forhungrede og blottede for det Allernødvendigste. Men de der holde ud have i Reglen ikke Grund til at beklage sig. Ankomne til Bestemmelsesstedet erholde de enten som Arvefæstere eller Selveiere Jord af Staten, og i Forhold til de almindelige Bondelodder i Rusland et meget stort Areal, i Reglen omtrent 20 Desjatin for hver Familie. Dertil gives der de Uformuende en Pengesum til at begynde Bedriften med. Alerede efter et Par Aars Forløb er der mange af Nybyggerne, som ikke alene have rigeligt Korn til eget Forbrug, men ogsaa have et Overskud som de kunne sælge eller bytte bort, og der er nu for Tiden saavel i Amurterritoriet som i det Tomske Gouvernement og i de transkaspiske Egne mange velhavende Landsbyer, der ere grundede af de Emigranter fra det europæiske Rusland i Løbet af de sidste 10—20 Aar, og hvis Beboere nu føre en langt mere sorgfri Tilværelse end deres Landsmænd i de europæiske Gou vernementer. Det Eneste, der giver Anledning til Utilfredshed, er den Mangel paa Afsætning for Landprodukterne, der er en naturlig Følge af disse Egenes øde og isolerede Beliggenhed. Desuden er det ikke alle Pladser, der have været lige brugbare til Agerdyrkning; i nogle Tilfælde have de anviste Parceller været for besværlige at opdyrke eller deres Be-

liggenhed har været altfor afskaaren fra Yderverden; i andre Tilfælde er det Kolonisterne selv, der have været for lidt arbejdsdygtige og udholdende. Det hænder sig derfor undertiden, at disse, efter at have slidd i det et Aars Tid, gribes af Hjemve efter „Rossia“ og atter begynde den lange Reise for at vende tilbage til deres Fødeby i Rusland. Men dog er dette naturligvis Undtagelsestilfælde, og i Reglen have Kolonisterne, naar de først have naaet Bestemmelsesstedet ingen Grund til at fortryde, at de forlade deres Fædres Arne.

Der hersker forresten meget delte Mening om Emigrationens Betydning for Landbruget; og Regjeringen har nu forbudt Bønderne at emigrere uden Administrationens Tilladelse. Medens man nemlig paa den ene Side viser hen til Bøndernes betrængte Stilling og deres bestandige Klager over deres smaa og utilstrækkelige Jordlodder, fremhæver man paa den anden Side, at der i Virkeligheden ikke kan være Tale om Overbefolkning i det europæiske Rusland, og at der tvær[t] imod er mange Egne der, som ere tyndt befolkede f. Ex. en stor Deel af Syd- og Sydøstrusland, saa at den tilsyneladende Mangel paa Jord i Forhold til Befolkningen i Virkeligheden hidrører fra økonomiske Misforhold ved Jordenes Benyttelse og Drift. Men selv om dette ogsaa er rigtigt, er Emigration dog i mange Tilfælde den eneste Udvei for Befolkningen, da der ikke kan ventes nogen snarlig, radikal Forbedring af de russiske Landboforhold; og desuden er der jo i Sibirien og Centralasien saa mange frugtbare Strækninger, at det synes unaturligt ikke at lade Befolkningen benytte sig af den rigelige Plads der, naar de her i Europa have det saa trangt, som det nu er Tilfældet i mange Egne, hvor Jordene efterhaanden ere blevne udtærede og derfor fordre en mere intensiv Bearbejdelse end den russiske Bonde kan overkomme.

Da Livegenskabet blev ophævet blev der afstukket et bestemt Areal Jord til hver Landsby efter det Antal „Sjæle“ (det vil sige voxne mandlige Medlemmer), denne bestod af, saaledes at enhver Bonde blev Medeier af den fælleds Landsbyjord, mod en aarlig Afbetaling til Statskassen, saa længe end til Jordens oprindelige Værdi er bleven udbetalt. Jorden kan ikke sælges eller byttes bort. Paa denne Maade mente man at sikre alle Bønderne Jord for evige Tider samt undgaa Dannelsen af et Proletarie, som

Fig. 50. En større sibirisk by (Jekaterinborg). Fra G. Kennan: Sibirien. Christiania/Kjøbenhavn 1891.

det fandtes i Vesteuropa. Men Beregningen har ikke holdt Stik, da det jo viste sig, at et Stykke Jord i og for sig ikke er tilstrækkeligt til at sikre Bøndernes Existents, saameget mere, som Befolkningen er taget til, og Lodderne derved bestandig ere blevne mindre og mindre; thi hvert voxent Individ skal jo have sin Andeel af Landsbyens Fælledsjord. Dertil kommer nu ogsaa, at Jordene ere blevne udmagrede og ufrugtbare som Følge af mangelfuldt og utilstrækkeligt Kvæghold og det hele primitive System, hvorefter Agerbruget drives; og endelig er der en heel Række af ugunstige Forhold, der trykke Landbruget, lige fra Tørke og Græshopper til de besværlige Kreditforhold, de daarlige Veie, de mange Principer og den ringe Oplysning ikke at glemme, Agerkarlene og Jøderne. Det sees derfor ogsaa, som det er vist i det Foregaaende, at skjøndt enhver Bonde nominelt er Jordeier, er der dog en stor Deel af Landalmuen, hvis Existents er lige saa usikker og problematisk, som det

virkelig husløse Proletariats i Vesteuropa, og som maa ernære sig enten som Markarbeidere, Haandværkere, Fabriksarbeidere og Lastdragere, eller ved Jordarbeide og andet tilfældigt Schov. Og dog ere alle disse Arbeidere knyttede til Landsbyen ved deres Jord, som vel til sine Tider yder disse Pseudobønder Støtte og Hjælp, men for Landbruget og Landsbyforholdene i det Hele, ere disse halvt fra deres Hjemstavn løsrevne Bønder en Byrde og overflødig Ballast.

Dog Proletariatet rekrutteres jo ikke alene af dem, som ikke kunde faa Arbeide, men ogsaa af dem, der ikke ville arbeide, og af denne sidste Sort findes der i Rusland som i andre Lande jo nok. Der er ogsaa her en heel Skare af professionelle Løsgjængere, som enten slet ikke arbeide, eller kun arbeide, naar de ere haardt tvungne dertil. I alle russiske Byer er der nok af denne Slags Mennesker, der leve paa andres Bekostning; og man finder mellem dem ikke alene Folk af Almueklassen, men ogsaa Mange der

høre til de hoiere Stænder, ja selv Folk med meer eller mindre solid Dannelse, som Drik og anden Ulykke har bragt til den Tilstand, hvor de ikke behøve andet end en Skjorte, et Par Beenklæder og en Snaps. Der findes mellem disse Løsgjængere en Deel, som føre et omstreifende Liv, og i den bedere Aarstid kan man ikke sjældent træffe saadanne Subjekter paa Landeveiene, dragene fra et Sted til et Andet; men en Deel af dem ere ogsaa stationære og holde sig til en bestemt By eller Landsby, hvor de leve og dø. Dette er saaledes i Regelen Tilfældet med de rigtige Tiggere, der aldrig arbeide, sjældent stjæle, men saa til Gengjæld betragte enhver Forbigaaende som deres Skyldner. Tiggeriet er vel strengt taget ikke tilladt, da man ved forskellige Politiforordninger har søgt at begrænse det. Men de er kun pro forma. I Virkeligheden florerer Tiggeriet intet Steds som i Rusland, hvor der er mange Forhold, ei[e]ndommelige for det russiske Samfundsliv og den slaviske Race, som begunstiger det. Russerne ere nemlig for det Første et meget godhjertet Folk, de ere dertil rundhaandede og have et eget humant Synspunkt for de menneskelige Skrøbeligheder og Feil, der finder sit Udtryk i det bekjendte russiske Ordsprog, at „Fængslet og Tiggerposen kan blive enhver Mands Lod“. Der er vist ingen anden Nation, der mere skaansomt bedømmer deres Medmenneskers Feil end Russerne. Forbryderne kaldes „Ulykkelige“, og Tiggerne betragtes næsten som særlig Udvalgte, der staa Himmelen nærmere end andre Mennesker. Men desuden bidrager ogsaa den græsk Katholske Kirke ved sin Opfattelse af de gode Gjærningers religiøse Værd til at vedligeholde Almuens nedarvede Forestillinger om disses religiøse og moralske Betydning i hele deres Umiddelbarhed. Den simpleste Form for gode Gjærninger er jo Gavnildhed, og det bekjæmmeste Objekt herfor er Tiggeren, der staaer parat paa hvert Gadeljørne og ved hver Kirkedør.

Af disse Grunde betragter Almuen Tiggerne med en vis Venærtion, og de nyde deres af Tid og Skik hjemlede Privilegier, som det er vanskeligt for Administrationen at faa Bugt med uden at saare Folkets traditionelle Begreber. Tiggerne indtage saaledes altid deres Plads ved Kirkeudgangene, hvor de vente på deres reglementerede Almisse, naar Gudstjenesten er forbi og Folk forlade Kirken; ligeledes indfinde de dem altid ved Begravelser

og Sjælemesser, hvor de kunne gjøre sikker Regning paa at faa deres Andeel af Erindringsmaaltidet for den Afdøde, ja ved disse Leiligheder bliver der næsten i alle Huse tilberedt et vist Forraad af Spisevarer til Tiggerne. Endelig er der mange velhavende og rige Kjøbmænd, som have fastsat bestemte Dage i Ugen, paa hvilke de uddele Almisse ved deres Dør; og paa disse Dage samler der sig i Regelen omkring en saadan Krøsus' Hus en heel Skare af Tiggere og Krøblinge, som hver faa deres 5 eller 10 Kopek og et Stykke Brød.

Alt dette er Skikke og Anskuelser, som have gennemtrængt det russiske Folk fra gamle Dage af, og der var endog en Tid, da den russiske Czar personlig uddeelte Almisse til Fangerne og Tiggerne paa de store Hoitidsdage, som Paaske og Jul. Ogsaa nu tildags sende mange Russer til disse og andre Festdage hele Kurve med Spisevarer til Fængslerne for at ogsaa Fangerne kunne nyde godt af Festen og samtidig bede lidt for Giverne. Under disse Forhold bliver Tiggeriet naturligvis mange Gange temmeligt indbringende og fordeelagtigt; og det er egentlig kun i de større Centre, hvor Concurrencen gjør Pladsen trang, at Tiggerne undertiden kunde lide rigtig Nød eller i Misvæxtaar naar de Fattiges Antal tiltager i en overordentlig Grad. Mellem Tiggerne gives der desuden mange virkelige og simulerende Krøblinge, som ere særlig Gjenstand for Folks Medlidenhed, thi den menige Mand nærer som oftest næsten en Slags religiøs Ærbødighed for den vanføre Tigger.

Medens Tiggerne i Regelen holde sig til et Sted og sjældent vagabondere*), er der en anden Slags Løsgjængere, som aldrig opholde sig længe noget Steds, men bestandig streife omkring, nemlig Pilegrimmene. Pilegrim er jo egentlig nu for Tiden en temmelig elastisk Betegnelse for Alle og Enhver, der valfarter til hellege Steder; og for den fashionable Dame, der reiser i første Klasses Kupe, ledsaget af sine Mopser og Kammerjomfruer, ligesaa vel som den simple Bondemand, der tilbagelægger største Delen af Veien tilfods med sin Bylt paa Nakken, gjøre i lige Grad Krav paa at være Pilegrimme.

*) I Landsbyerne hvor Tiggeriet ogsaa florerer ligesaa vel som i Byerne, gaa Tiggerne rigtigt nok ofte med deres Pose fra Landsby til Landsby, men dog holde de dem altid til en mere begrændset Egn og drage sjældent langt omkring.

Fig. 51. Opbrud fra en kirketrappe — af sted mod den næste.

Her er der imidlertid ikke Tale om denne Slags Pilegrimme, der tilfredsstille deres indbilte eller virkelige religiøse Trang, for derpaa atter at vende tilbage til deres vanlige Dont og Levevis. Der er derimod her i Rusland en anden Slags Pilegrimme, som udelukkende give sig af med at valfarte fra et Sted til et andet og som have gjort det til deres Livs Opgave at besøge Klostre og andre Pletter, der særlig ere Gjenstand for religiøs Nidkærhed. Klostrene udøve i den Henseende stor Gjæstfrihed, idet de aldrig nægte Pilegrimmene frit Ophold og Kost, i ethvert Tilfælde for en vis Tid. Til Gjengæld gjøre rigtignok ofte Pilegrimmene, naar de slaa sig til Ro for længere Tid, Klostrene forskellige Tjenester, da de betragte det som en Gud behagelig Gjerning, at arbeide for disse; og de velhavende Pilegrimme betale jo altid rundhaandet for deres Ophold. Ligeledes finde saadanne Pilegrimme altid en god Modtagelse i Landssbyerne, hos de velhavende Bønder, og i Byerne, hos Folk af Almueklassen og Kjøbmandsstanden, som gjerne huse dem, for at høre deres opbyggelige Fortællinger om fjerne Klostre, undergjørende Helgenbilleder og Reliquier og de fromme Munkes Levned. Den ægte østerlandske Gjæstfrihed, der er en af det russiske Samfund's Dyder, har i det Hele taget ikke bidraget saa lidt til at befordre og vedligeholde Snyltegjæsteriet i den ene eller den anden Form. Der var Tider, da det var Skik og Brug, at Rigmænd saa at sige altid holdt aabent Bord, og Enhver, der indfandt sig til Maaltiderne var Gjæst og spiste ved samme Bord som Værten.

Noget lignende gjentager sig imidlertid endnu den Dag i Dag i mindre Stil næsten i ethvert russisk Hus. Det, at vise en Pilegrim bort, eller jage en Vagabond paa Døren uden at hjælpe ham, betragtes næsten som en Forbrydelse. Det er en Selvfølge, at den saaledes udviste Gjæstfrihed ofte misbruges. Der gives nemlig mellem disse professionelle Pilegrimme hoist forskellige Folk. En Deel af dem ere saaledes oprigtige og ærlige Mennesker, som paa denne Maade søge at finde Fred og gjør Bod for et tidligere virkeligt eller formentlig syndigt Levned. Andre ere mørke Fanatikere, der betragter denne Verdens Herlighed som Tant og Gjøggl, og som søge at „frelse deres Sjæl“ ved Asketisme og streng ydre Overholdelse af Kirkens Lærdomme, uden at de dog have kunnet bekvemme sig til at fin-

de sig i Munkelivets strenge Diciplin. Der findes dog mellem Pilegrimmene hellerikke faa Dagdrivere, ja selv listige Bedragere, der benytte Religionen og deres halvt geistlige Ydre som Skalkeskjul for Optrækkeri og som Middel til at føre et sorgfrit og liderligt Levned, samt tilfredsstille deres Trang til Omflakkeri. I Regelen bære nemlig alle saadanne professionelle Pilegrimme en lang geistlig Kaftan lig Munkenes, holdt sammen om Livet ved et bredt Bælte, og som Hovedbedækning en Slags Kalot, der minder om Novicernes „Skufeika“. Under denne Dragt er det vanskeligt at skjelne mellem Faarene og Bukkene.

De vagabonderende Pilegrimme gjen-nemkrydse Rusland fra Ende til anden, for største Delen tilfods; men undertiden ogsaa paa Jernbane eller Dampskib; de ere snart ved Ishavet, hvor de besøge det nord for Archangelsk paa en øde Ø beliggende Solowetske Kloster, snart i Kiew eller ved det sorte Havs Bredder, hvor det berømte St George Kloster findes. Ofte valfarte Pilegrimmene dog ogsaa til hellige Pletter uden for Ruslands Grændser. Mange besøge saaledes det i Tyrkiet ved Bjergene Athos beliggende berømte Kloster eller rettere Munkekoloni, hvis Beboere ere bekendte i hele Rusland for deres strenge asketiske Levemaade, og som i det Hele er et yndet Valfartssted for alle fromme Russere. Ligeledes valfarte Pilegrimmene ofte til det hellige Land, og der er mange af dem som have besøgt Jerusalem flere Gange i deres Liv.

Men foruden disse Pilegrimme findes der i Rusland ogsaa en Deel religiøse Omstreifere, som ikke høre til den orthodoxe russiske Kirke. Den græsk katholske Kirke har nemlig i Tidernes Løb, i Mod-sætning til den romerske Kirke, affødt en heel Deel forskellige Sectar. Flere af disse Sectors Oprindelse gaaer langt tilbage i Tiden, men den vigtigste Spaltning opstod, da Patriarchen Ninon i Slutningen af det 16de Aarhundrede lod Kirkebøgerne revidere og fandt, at der i Tidernes Løb havde indsneget sig vrangne Fortolkninger uoverensstemmende med Kirkens oprindelige Lære. Ved Afskrivning af Kirkebøgerne, som i ældre Tider jo ikke vare trykte, kunde dette let være skeet ubemærket. Ninon lod derfor Kirkebøgerne rette og trykke paa ny, samt forbød under streng Straf, at bruge de gamle Kirkebøger ved Gudstjenesten. Dette gav imidlertid Anledning til Split-telse, og de, der ikke vilde anerkjende

den nye Kirkeordning og de reviderede Kirkebøger, udsondrede sig fra Statskirken og dannede det Parti, der nu kaldes Gammel orthodoxe.

Disse Dissidenter nægtede at anerkjende den orthodoxe Kirkes Geistlighed, de nye Helgenbilleder og alle de Forandringer, som Ninon havde indført, og i Tidernes Løb opstod der desuden nye Undersekter, af hvilke nogle nærme sig den mystiske, andre derimod mere den rationalistiske religiøse Retning. I de forskellige Perioder have de øverste Statsmyndigheder ofte forandret deres Taktik over for Dissidenterne. Til sine Tider har man saaledes bestræbt sig for, at faa dem omvendt ved Formaninger og Overtalelser; til andre Tider derimod har Regeringen grebet til strenge Forholdsregler og har straffet dem med Fængsel eller Forvisning til Sibirien; for at de ikke ved Exempel og Propaganda skulde forlede andre til at falde fra den orthodoxe Kirke.

Under disse Forhold var der mange Betrængte, som for at undgaa Forfølgelse, maatte skjule sig i fjerne ubeboede Skovegne, hvor de ikke sjældent dannede hele smaa religiøse Samfund; der var Andre, der foretrak at vandre omkring under fremmed Navn, søgende midlertidigt Ophold hos hemmelige Tilhængere af de forskellige Sectar. Nu for Tiden anvendes i Almindelighed ikke strenge Repressalier mod Sectarerne; men disse faa i Regelen Lov til at skjytte dem selv, for saavidt de afholde sig fra al Propaganda. Denne fortsættes naturligvis dog, men ikke aabenlyst, og for at bortlede Opmærksomheden, holde Sectarne sig, hvad det Ydre angaaer, ofte til den orthodoxe Kirke, besøge dennes Gudstjeneste og forrette alle de religiøse Ceremonier, som Kirken foreskriver. Der er dog ogsaa nogle Sectar, der, som stridende mod Natur og Moral, ere forbudte i Rusland, for Exempel Scopternes og Chlisternes modbydelige Lære, og dog tæller ogsaa denne ikke faa Tilhængere, selv mellem velstaaende Kjøbmænd. Alle disse Sectarer leve spredte i forskellige Egne af det europæiske og asiatiske Rusland; men den indbyrdes Forbindelse mellem de enkelte Medlemmer og Secternes hele religiøse Liv holdes bestandig vedlige ved Hjælp af forskellige omstreifende Ledere og Apostel, der altsaa paa den Maade bidrage til at forøge Løsgjængernes store Tal. Desuden findes her i Rusland ogsaa en egen Sect, der kaldes Omløbersecten

Fig. 52. En gammeltroende (Raskol'nica).
Fra Walther Weibel: Rusland. München 1916.

(Bjeguni af bjegat-løbe), hvis enkelte Medlemmer, naar de formentlig have naaet en vis Grad af aandelig Fuldkommenhed, lægge alle deres verdslige Idrætter paa Hylden og forlade Familie og Børn for at hellige Resten af deres Dage til rastløst Omstreiferi, fra et Sted til Andet.

Det er tidligere antydnet, at man mellem Byernes Løsgjængere, foruden de egentlige Tiggere, ogsaa træffer en egen Slags Vagabonder, der oftest ved Drik ere komne til at staa paa det sidste lave Trin af Samfundsstigen. Dette er Løsgjængere i Ordets fulde Betydning, this medens Tiggerne ofte have en fugtig Kjælder eller koldt Kvistkammer, som de bebo sammen med Collegaer, saa have derimod disse Ulykkelige, der høre til, hvad man her kalder for det barbenede Regiment eller Guldkompagniet, ikke andet end de

offentlige Logihuse. Men selv hvor disse findes, besøges de ikke gerne af den Slags Folk, i ethvert Tilfælde saa længe Temperaturen tillader dem, at sove under aaben Himmel; thi Logihusene ere hyppigt Maalet for Politiets natlige Excursioner, og da netop disse Vagabonder ofte mangle Pas eller have falske Dokumenter, saa ere de bange for at risikere deres Frihed, det eneste, som de have at tabe. Af samme Grund træffer man denne Slags Mennesker mindre i Hovedstæderne og de større Centre end i Afkrogene. I Byerne langs Volgaen og i Havnestæderne i Syden kan man have god Leilighed til at studere denne Typus. Det er ikke ubetinget Dagdrivere, ikke sjældent arbeide de og sky selv ikke hårdt Arbejde, som ved Ladning og Losning af Skibe, i Steenbruddene, ved Veiarbejde og Lignende, men de holde kun ud for en Tid, og Alt, hvad der fortjenes, drikkes op. Hvormeget de endog arbeide, aldrig have de meer end det allernødvendigste paa Kroppen; det vil sige en fedtet Kaskjet, en halv itureven Skjorte og et Par tynde Beenklæder med „Fryndser“ i Kanten.

Der findes rigtignok mellem saadanne Vagabonder ogsaa saakaldte „farlige Subjekter“, der forstaa at tage, hvor der ikke gives, men i Regelen ere de tværtimod skræmmede og stækkede Fugle, som undgaa enhver Anledning til at komme i Collision med Politi og Øvrighed. Der er hyppigt mellem dem Folk, der have kjendt bedere Dage, og man kan næsten finde alle Samfundsklasser repræsenteret, lige fra afskedigede Officerer og forhenværende Embedsmænd til afsatte Diakoner, Seminarister og Kjøbmænd. Det er vanskeligt at forestille sig, hvorledes saadanne Mennesker, der engang have ført et civiliseret Liv, have kundet undergaa denne Methamorphose, der nærme dem til Naturtilstanden, og dog vedblive at existere; men foruden Alkohol, er der ogsaa mange Træk og Eendommeligheder ved den russiske Nationalcharakter, der letter Overgangen.

Russerne er langt mere sorgløse og mindre beregnende end Vesteuropæeren; men trods al Sorgløshed og Letsindighed har han et stærkt Hang til Melancholi, som her finder rigelig Næring i den Mod sætning, der existerer mellem Ideal og Virkelighed; og derfor seer man saa ofte, at i de Tilfælde, hvor Tydskeren eller Englænderen maaske af Beregning og ydere Hensyn vilde gaa paa Accord med Samvittigheden paa den ene Side og Drift

og Tilboieligheder paa den anden, der sætte Russerne Spørgsmaalet paa Spidsen som to be or not to be.

I Begyndelsen af denne Skildring er det omtalt, at som virkelige Vagabonder i administrativ og retslig Henseende betragtes i Rusland kun de Løsgjængere, der ikke kunne eller, hvad hyppigere er, ikke vilde, bevise deres Identitet og Herkomst, og som altsaa nægte at opgive deres rigtige Navn og Hjemsted. Det er en Selvfølge, at de Paagældende maa have vigtige Grunde for at skjule dette; og det er ogsaa denne Betragtning, der ligger til Grund for den russiske Lovgivnings Forhold til saadanne Vagabonder. Efter den russiske Lovcodex skulle nemlig alle saadanne ulegale Løsgjængere sendes til Sibirien.

Det er en Selvfølge, at det er høist sjældent at Nogen virkelig kan være uvidende om sit Navn og Herkomst, skjøndt der har været saadanne Tilfælde, da Vedkommende paa Grund af særlige Omstændigheder ikke have videt, hvad de hedder, og hvorfra de kom, og da de højeste Myndigheder have maattet lade Naade gaa for Ret; Men i Regelen er en saadan Uvidenhed naturligvis kun en Maske, der paatages, for at skjule en skummel Fortid. I de allerfleste Tilfælde ere disse „Ivan Hjemløse“, som de kaldes officielt og i daglig Tale, ligefrem fra Sibirien bortrømte Forbrydere. Deportation til Sibirien er endnu den almindelige Straf for sværere Forbrydere og Recidivister; og kun for mindre Forbrydelser bliver der i Rusland anvendt Fængselsstraf. Efter Forbrydelsens Størrelse forvises de Deporterede enten som Straffekolonister eller som Mine- og Tvangsarbejdere. Den første Slags Fanger bliver sat paa fri Fod, naar de ankomme til deres Bestemmelsessted i Sibirien med den Indskrænkning, at de for et vist Antal Aar ikke maa forlade deres Opholdssted. Mine og Tvangsarbejdere derimod holdes under streng Bevogning, med lænkede Hænder og Fødder, og bruges til Arbejde i Bjergværksminerne, samt andet hårdt Arbejde.

Efter udstaaet Straffetid blive disse Tvangsarbejdere ikke strax satte paa fri Fod, men gaa først over til at blive Straffekolonister i en Række af Aar; og først derefter blive de heelt løsladte og erholde Tilladelse til at nedsætte dem som frie Mænd, hvor de ville i Sibirien; men staa dog selv som saadanne længere Tid under Politiets Opsyn. Hvad de Forviste

angaar, maa man derfor skjelne mellem følgende fem Kategorier: 1) Tvangsarbeidsfangerne, der ere dømte til at arbejde i Minerne og Centralfængslerne med Tab af alle Stands og Formuerettigheder. 2) Straffekolonisterne, der have mistet deres Stands og Formuerettigheder, samt forhenværende Tvangsarbejdere, der have udstaaet deres Straf som saadanne og ere gaaede over til at blive Kolonister. 3) Tidligere Forviste som fuldstændig have udstaaet deres Straf og have erholdt Tilladelse til at lade sig optage i een eller anden Commune som Smaa borgere eller Bønder. 4) Midlertidigt Forviste, der kun ere dømte til nogle Aars Deportation uden Tab af alle Borgerrettigheder og endelig 5) Administrativt Forviste, der ikke ere dømt ved Domstolene til Forvisning, men ere blevne deporterede umiddelbart paa Administrationens Foranstaltning, uden Tab af Borgerrettigheder.

Det er store Skarer af Fanger, der aarlig transporteres til Sibirien. De der forvises til Øen Sachalin transporteres derhen pr Dampskib fra Odessa. Alle de øvrige Fanger gaa over Nischnii Nowgorod og Perm til Tomsk, og derfra videre til det Irkutske og det Jakutske Gouvernement. Paa den Maade transporteredes der for Exempel gennem Etappefængslerne i det Eniseiske Gouvernement alene i 1887 omtrent 27.000 Arresterter; og det virkelige Antal aarligt Forviste er endnu større, da en Deel af dem blive tilbage i det Tomske Gouvernement. I Løbet af hele Vinteren bliver der nu ingen Fanger transporterede til Sibirien, og de der ere dømte til Deportation blive midlertidigt holdt i Centralfængslerne i Moskwa og andre større Byer indtil Foraarets Komme. Saasnart Floderne bliver seilbare begynder Transporten, der foregaaer fra Nischnii Nowgorod i egne, for Arresterter indrettede Pramme, der see ud som svømmende Fængsler, og som bugseres af smaa Floddampere. Reisen gaaer som sagt først til Perm, dernæst videre pr Jernbane til Tjumen og saa atter pr Dampskib til Tomsk. Her blive nogle af Arresterterne tilbage. De der skulle videre til det østlige Sibirien, maa nu tilbagelægge den øvrige Reise tilfods, og det er store Strækninger, der skulle tilbagelægges, thi alene fra Tomsk til Irkutsk er der henved 2000 Werst, og fra Irkutsk til Jakutsk henved 3000 Werst. Underveis erholde Arresterterne Rationspenge og maa selv sørge for Proviant.

I Princippet kan der jo ikke indvindes Noget mod Deportation til Sibirien som Straffemiddel, da det i et hvert Tilfælde er lige saa humant at forvise Fangerne, som at indespærre dem i Fængslerne; og desuden havde man jo her som i andre Lande haabet ved Deportation af Forbryderne at slaa to Fluor med et Smæk, nemlig deels fjerne de skadelige Elementer fra Moderlandet og give Forbryderne Leilighed til at begynde et nyt Liv, og deels at bidrage til at befolke Kolonien. Nu er Regjeringen dog begyndt at tvivle om Nyttens af Deportation til Sibirien, saavel hvad Forbryderne angaaer, som for Landets eget Vedkomme, og den Tid er vist ikke fjern, da det hele Forvisningssystem vil blive omordnet og betydelig indskrænket; thi det har vist sig, at det kun sjældent lykkes at forvandle de Deporterede til nyttige bosatte Medlemmer af Samfundet. Sagen er den, at de Forhold hvori Forbryderne befinde sig, naar de løslades i Sibirien som Straffekolonister ere af den Art, at de næsten gjøre det umuligt for Arresterterne at erhverve sig det Nødvendige til Livets Ophold paa en ærlig Maade, end-sige arbejde sig op til en selvstændig Existens. Tvangsarbejdere blive jo forsørgede paa Statens Bekostning, Kolonisterne derimod maa sørge for dem selv fra det Øieblik, de have naaet deres Bestemmelsessted. Nu for Tiden blive næsten alle Straffekolonister, der ere dømte til Tab af Stands og Formuerettigheder forviste til det østlige Sibirien og navnlig til det Jakutske Gouvernement, hvor Betingelserne for den menneskelige Existens ere saa ugunstige, at selv den indfødte Befolkning har nok at gjøre med at kjæmpe for Tilværelsen. Af den Grund er det meget vanskeligt for Forbryderne at fortjene Føden ved Arbejde, og endnu vanskeligere er det at leve af Almisse paa saadanne Steder, hvor Befolkningen neppe kan føde sig selv.

De Forvistes Stilling bliver endnu besværligere derved, at de ikke tør forlade den By eller Landsby, hvor Administrationen har indkvarteret dem, uden at blive behandlet som Rømningsmænd. Og dog er det den eneste Udvei for dem at løbe bort. Deres Flugt lettes derved, at overalt, hvor saadanne Forviste ere indkvarterede, betragter Befolkningen dem som en Byrde, og den har derfor Intet imod, at Arresterterne deserterer, ja hjælper dem undertiden gjerne dertil, blot for at blive af med dem. Det er der-

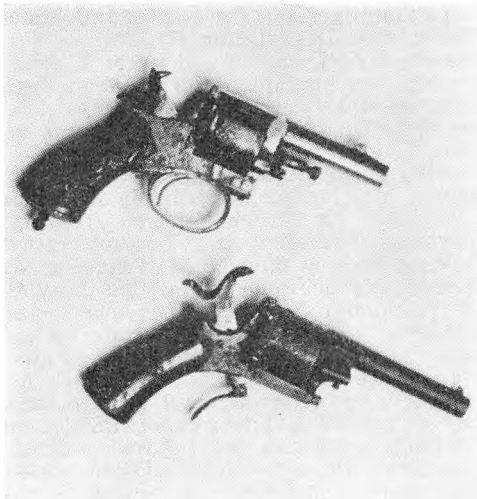

Fig. 53. Med disse pistoler holdt en dansk familie fangerne på afstand. Pistolerne findes i dag hos Alf de Spindler, Wettingen, Svejts, som er barnebarn af dyrlæge Chr. Engelsen.

for meget let for de Forviste at rømme bort; men den Frihed, de derved opnaar, er alt andet end misundelsværdig, thi for det Første risikerer de, at blive opsnappede og at blive behandlet som bortløbne Forbrydere, hvis de blive gjenkjendte; og dernæst er hele deres Tilværelse som Rømningsmænd saa fuld af Farer, Besværligheder og Mangel, at det ikke er alle, der vove at gjøre dette farlige Skridt. Dog er Antallet af de aarligt Bortrømte meget stort. Saaledes har det vist sig i det Tomske Gouvernement, hvor dog Betingelserne for de Forvistes Existents er meget bedre end længere østpaa, at af alle de i dette Gouvernement nominelt indkvarterede Forviste (saavel Straffekolonister og administrativt Deporterede som ogsaa Forbrydere, der have udstaaet deres Straffetid og befinder sig under Politiets Opsyn), der beløbe sig til omtrent 26,000, var der kun 3000, der havde deres eget Hjem og Bedrift, 2000 tjente hos andre Folk som Arbeidere, men de øvrige 20,000 eller 80 % ere, som der staaer i de officielle Indberetninger „ulovligt fraværende“, det vil sige de ere ligefrem rømte bort og drive omkring som Vagabonder.

I det Irkutske, Jakutske og Eniseiske

Gouvernement tælles der tilsammen henved 100,000 Forviste, af disse ere 48,000, eller omtrent de Halve, deserterede og streife omkring som Vagabonder. Det sees heraf, hvor lidt Forvisningen kan bidrage til forbedre Forbryderne, og i hvor høj Grad den tværtimod beforder Løsgjængeriet.

Der er forresten ogsaa en Deel Arresteranter, der løbe bort allerede undervejs, inden de naa Bestemmelsesstedet; thi skjøndt de jo under Transporten erholde Kostpenge, saa ere disse dog ofte utilstrækkelige i Østsibirien, hvor Brødet mange Steder er dyrt. I Regelen iværksatte de Forviste deres Flugt enkeltvis eller parvis, thi jo flere, der holde sammen, desto vanskeligere bliver det for dem at skjule sig og finde Føden. De fleste Flygtninge vandre strax i en bestemt Retning, fra Østsibirien mod Vest, da det overveiende Antal af disse stræbe efter at vende tilbage til Europa. I ethvert Tilfælde gjøre de sig altid Umage for saa snart som muligt at naa Vestsibliens mere gjæstfrie Egne; thi, skjøndt Faren for at blive paagrebet er langt ringere, saalænge de holde dem til Østsibliens øde Strækninger, er det til Gjengjæld meget vanskeligt for saadanne Løsgjængere at opdrive Føden der, hvor de beboede Pladser ere saa faa og ligge saa langt fra hinanden, at de ofte i ugevis maa ernære sig med, hvad de selv kunne skaffe sig i Skovene og paa Sletterne af spiselige Ting. Og dette er ikke store Sager, thi Vagabonderne ere i Regelen ubevæbnede, og det eneste Vaaben, de undertiden ere i Besiddelse af, er en Foldekniv. Der gaar derfor ogsaa mange af dem tilgrunde undervejs. Nogle dø af Sult og Kulde, andre falde som Offre for vilde Dyr. Især skeer dette let, hvis de ere blevne forsinkede og Vinteren overrasker dem, inden de have naaet mere beboede Egne. Der er bestemte Veie, som disse Vagabonder holde dem til; men det er Veie, hvor kun deres egne tunge Fjed efterlade Spor, og som ikke existere for den Ukyndige. Efterhaanden, som de komme længere mod Vesten, have de ettelre ved at finde Føden, men her voxer ogsaa Faren for at bilve anholdt. Derfor undgaa Flygtningene at komme i Nærheden af de større Trafikveie og holde sig fjernt fra alle større Byer og Centre; men Landsbyerne maa de dog af og til besøge, for ikke at dø af Sult, især om Vinteren. Paa denne Aarstid er det meget vanskeligt for dem at fortsætte deres Vandring, og derfor

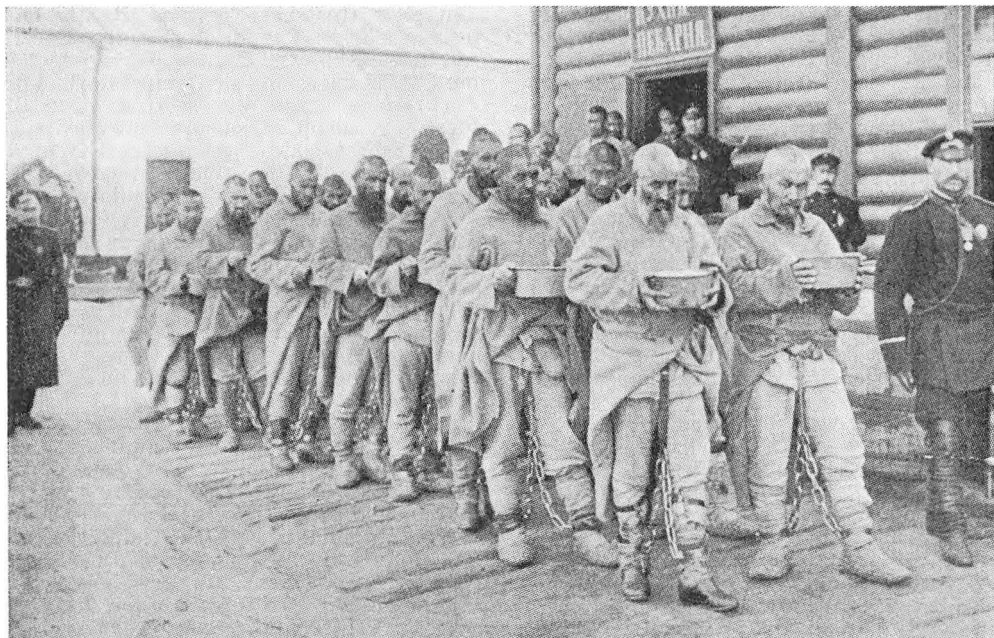

Fig. 54. Sibirske fanger. Læg mærke til jernlænkerne og læg mærke til ansigterne! Der er mange forskellige racer, og der er udtalte forbrydere og gode, intelligente mænd (antagelig politiske forviste) imellem hinanden. Fra H. P. Hjerl Hansen: Danske Pionerer i Sibirien, København 1949.

sla de dem ofte midlertidigt til Ro i Nærheden af een eller anden Landsby, hvor de om Natten søge Tilfulgt i Bøndernes Badstuer eller i Høstakkene. Især overvintre mange af disse Flygtninge i det Tomske Gouvernement; og i de mere af-sidesliggende Landsbyer seer man dem undertiden selv om Dagen gaa tiggende fra Dør til Dør. Deres ynkelige Figur med de daarlige Klæder, den iturevne Kaskjet eller Hue og den lille Bylt paa Nakken, er der et dagligdags Syn om Vinteren. I tidligere Dage, da de bortløbne Forbrydere blev strengere straffede end nu for Tiden, turde de næsten ikke vise sig i Landsbyerne om Dagen, og derfor var det Skik og Brug, at de sibirske Bønder hver Aften lagde et Stykke Brød ud paa en Hylde udenfor Vindueskarmen, saa at den forsultne Vagabond ikke behøvede at gjøre Indbrud og stjæle¹⁵⁴). Nu træffer man dem dog, som sagt, ogsaa

ofte om Dagen i Landsbyerne, og Beboerne nægte dem aldrig et Stykke Brød, dels af Medlidenhed, dels vel ogsaa af Beregning, thi det er vigtigt for Befolkningen at leve paa en god Fod med disse forhungrede Mennesker, hvoraf Størstedelen vel ere tamme nok, men mellem hvilke der dog heller ikke findes faa Desperate, som hverken betænke sig paa at gjøre Indbrud eller svie en Hytte af. Men da begge Parter indsee, at de ere afhængige af hinanden, kommer den sibirske Bonde og Rømningsmændene i Regelen godt ud af det sammen. I det Hele ere disse bortløbne Arresteranter vist langt bedere end deres Ry, thi mange Forbrydelser, der begaaes af Sibiriens egen bosatte Befolkning, tilskrover man dem, og selv den officielle Statistik er uretfærdig over for de Forviste, da dens Angivelser om, at de fleste Forbrydelser i Sibirien begaaes af Forviste, beroer paa, at man til Forbrydelserne ogsaa regner Løsgjængeri. Det hænder vel nu og da, at de, drevne af Fortvivlelse, eller gjørende et

¹⁵⁴) Det var forbudt tjenestemænd at yde hjælp til fanger under flugt.

gammelt Regnskab op, begaa en eller anden større Forbrydelse, men dette er en Undtagelse; i Regelen frygte de tværtimod selv alle saadanne criminelle Begivenheder, der, som de vel vide, kun bidrage til at forøge Politiets Aarvaagenhed og Streghed med Hensyn til Flygtningene, da Mistanken strax falder paa dem. Det er derfor ikke sjældent, at Forbrydelser, med hvilke de vagabonderende Forviste i Virkeligheden Intet have at gjøre, blive den tilfældige Anledning til disses Paagribelse og Domfældelse som Vagabonder eller Rømningsmænd.

Om Vinteren ville mange af disse fredløse Mennesker gjerne arbejde for Kost og Ophold, men dette lykkes kun sjældent for dem, da de sibiriske Bønder i Regelen selv ikke vide, hvormed de skulle syselsætte sig i Løbet af den lange Vinter; og desuden er Kontrollen med Passene nu saa streng overalt i Sibirien, at Ingen vover at holde saadanne pasløse Vagabonder i længere Tid.

De vente derfor med Utaalmodighed Foraarets komme for atter at kunne begynde deres Vandring. Men ofte bryde de for tidligt op, da de sibiriske Floder undertiden i Uger ikke ere passable paa Grund af den stærke Isdrift. Det kan da sommetider hælde sig, at der samler sig flere hundrede saadanne Vagabonder i Nærheden af Færgstederne, og der bliver da stor Nød iblandt dem; thi de faa omliggende Landsbyer kunne med bedste Villie ikke forsørge et saa stort Antal forsultne og forkomne Mennesker. De mere erfarne Vagabonder holde sig derfor atild tilbage og undgaa at komme i Nærheden af Færgstederne, før de ere sikker paa, at der ingen Hindringer er for Overfarten. Der er en Deel af disse Vagabonder, der ikke vove sig tilbage til Europa, men vedblive at streife omkring i de vestsibiriske Gouvernementer, til de blive paagrebne eller omkomme af Nød og Sult. De Allerfleste drages dog uimodstaaeligt i Retning af det europæiske Rusland; skjøndt det er vanskeligt at sige, hvad der egentlig lokker dem derhen. Bestemte Fremtidsplaner kan det neppe være, da de godt vide, at de ere mest udsatte for at blive anholdt, naar de overskride den sibiriske Grændse, og hvad Længsel efter Hjemmet angaaer, da vide de vel ogsaa, at de kun kunne vente en daarlig Modtagelse der, hvor deres Ankomst kun kan vække Skræk og Forstyrrelse, og hvor dog Ingen tør huse dem. Desuden ophæves Ægteskabet, naar Man-

den eller Hustruen forvises til Sibirien, og den tilbageblivende Part indgaaer ofte nyt Ægteskab. Og dog er det i Regelen mod Hjemmet, at saadanne borttrømte Forbrydere vende deres Fjed, naar de først have naaet det europæiske Rusland; og som oftest er det vel ligefrem Hjemve eller Længsel efter kjære Paarørende, der drager dem did; undertiden er der dog ogsaa andre Grunde. Der er saaledes dem, der mene, at de have en gammel Gjæld at betale, og som komme hjem for at gjøre Afregning med dem, der have været Skyld i deres Ulykke. Men der er ogsaa Vagabonder, som fuldstændig mekanisk og instinktmæssig slentre hjem efter og, som, naar de næsten have naaet det Maal, de have stræbt efter i Løbet af mange, mange Maaneder, vende om og fortsætte deres haabløse Vandring i en anden Retning uden at have seet deres Hjem eller hilst paa Slægtinge.

Mange af disse Flygtninge have i Tidens Løb vidst at anskaffe sig et falsk Pas; men i Regelen ender det dog altid med, at de paa den ene eller den anden Maade falde i Politiets Hænder, hvis de ikke have foretrukket selv at angive sig til Øvrigheden. Thi det ere ikke sjældent, at de tilsidst blive saa trætte af det evige Omflakkeri og den uafbrudte Kamp med Nød og Sult, at de begynde at langes efter Fængslet med dets lune Vægge og regelmæssige Kost. De angive sig da enten selv til Politiet eller gribe den første den bedste Leilighed for at blive anholdt, og i dette Øiemed er det ikke sjældent, at de begaa en eller anden Forbrydelse. Dog gaa de ogsaa her tilværks med en vis Forsigtighed og Beregning, da ikke alle Fængsler ere lige behagelige for dem. Der er saaledes visse Varetægtsfængsler, som blandt disse fortabte Mennesker have erhvervet sig særlig godt Renommé som Forsørgelsesanstalter og som de med Forkjærlighed ty til. I sin Tid var for Exempel Fængslet i Byen Schadrinsk i det Permske Gouvernement berømt i den Henseende. Med Undersøgelse og Rettergang gaar der et halvt Aars Tid hen, undertiden endog over et Aar, saa Arrestanterne have rigelig Leilighed til at udhvile sig og samle friske Kræfter. Undersøgelserne føre næsten aldrig til noget Resultat, da Arrestanterne altid gjøre sig Umage for at bevare deres Incognito, og Ingen veed hvem de ere. Selv angive saadanne Vagabonder altid, at de have glemt deres Efternavn og Herkomst, og dermed begrave deres Fortid; thi her i det russiske

Rige blive alle Efterlysninger kun en Formssag, der næsten aldrig fører til Noget; og det er kun en reen Tilfældighed, hvis Nogen af disse Løsgjængere gjenkendes. De angive Alle, at deres Fornavn er Iwan, et Navn, der er ligesaa almindeligt her som Hans hjemme og altsaa ingen Oplysninger kan give. Alting have de glemt, Intet kunne de huske, dette er deres Taktik, naar de staa for Retten, og derved opnaa de, at man ikke kan dømme dem som deserterede Forviste, men maa lade sig nøie med, at domfælde dem som ulegale Løsgjængere, der skjule deres Navn og Herkomst. Man veed, de ere bortløbne Forbrydere, men bevise det kan man ikke; og at de skjule deres Herkomst underforstaaes egentlig kun, thi de dømmes blot for Løsgjængeri. De figurerer derfor altid saavel i Retsprotocollerne, som i alle tjenstlige Skrivelser, under Navn af „Iwan, der ikke kan huske sin Herkomst“. Som saadanne blive de atter dømt til Forvisning til Sibirien som Straffekolonister, og dermed begynder deres Lidelseshistorie forfra.

Aarlig dømmes og forvises paa denne Maade henved 5000 Løsgjængere fra det europæiske Rusland, der næsten alle uden Undtagelse ere bortrømte fra Sibirien Forbrydere; og Mange af disse have gjort Reisen frem og tilbage flere Gange i deres Liv. Det er en fuldstændig haabløs Tilværelse, som maa vække Medlidenhed hos Enhver, der kjender Forholdene og veed, at Mange af disse Ulykkelige med Undtagelse af den Brøde, hvorfor de første gang bleve forviste til Sibirien, ikke have andet paa deres Samvittighed end almindelige Smaatyverier af Klædningsstykker og Fødevarer, som Nøden tvinger dem til at begaa. Men der er ingen Udvei for dem; som „Iwan, der ikke kan huske sit Navn og Herkomst“ have de ingen Plads i Samfundet, og deres virkelige Navn kunne de ikke opgive, uden at blive dømt til Tvangsarbejde for Bortrømning, hvis de da ikke have andre mørke Gjæringer at skjule.

De maa derfor vedblive at spille deres Rolle som den hemmelighedsfulde Ubejendte; og saa snart de atter eere bleve transporterede til Østsibirien, begynde de paa ny at tænke paa Flugt, thi ligesom de i deres omflakkende Periode tilsidst længes efter Fængslets Fred og Ro, saaledes begynde de nu at længes efter den tabte Frihed. Er det ogsaa Nød, der første Gang tvinger dem til at løbe bort, saa bliver dog ogsaa Zigeunerlivet snart en

Vane for dem; og selv om de kunde finde en sikkrere Existent, er det derfor et Spørgsmaal, om de kunde holde det længe ud at bo paa et Sted og føre en Bondes rolige Liv.

Der dem mellem disse Vagabonder, som have gjort Touren fra Østsibirien til Europa og tilbage igjen 10 endog 15 Gange frem og tilbage, er der altsaa Mennesker her, som paa denne Maade have flakket omkring i 30 Aar. Efterhaanden ere disse Mennesker bleve graahaarede, uden at have kjendt andet end Landeveiene, de vilde Dyrs Stier gennem Urskovene og Fængslerne, og dog er der, som sagt, mange af dem, der snarere maa betragtes som ulykkelige Mennesker end som Forbrydere.

Af Alt det her anførte seer man, at Omstreiferi og Løsgjængeri træffes i Rusland efter en temmelig stor Maalestok og optræder her under forskjellige Former, nemlig, deels som et Middel til at finde Jord eller Arbejde, som f. Ex. Emigrationsbevægelsen og de aarlige Masseudvandringene af Haandværkere og Landarbeidere fra de russiske Landsbyer, deels som virkeligt Løsgjængeri og Om-løberi, saaledes som det drives af Pilegrimmene, Tiggerne og de reglementerede Vagabonder. Skjøndt Emigranterne ligesom Haandværkerne og Markarbejderne i Regelen kun ere midlertidige Landveisgjæster og ere beredte til at arbejde for deres Brød, kunde de dog ikke udelukkes, naar Talen var om Løsgjængeriet i Rusland, da Emigranterne undervejs som oftest maa fægte sig frem og i deres ydre Levevis kun adskille sig lidt fra almindelige Tiggere; medens de Emigranter, der ikke naa Maalet, men maa vende om paa Halvveien, som oftest for bestandigt reduceres til professionelle Løsgjængere. Ligedan gaaer det med Haandværkerne og Markarbejderne, hvoraf en stor Deel i Misvæxtsaar bogstaveligt vende hjem som Tiggere. Paa den anden Side er, som sagt, de professionelle Vagabonder ikke heller altid Dagdrivere, men fortjene til sine Tider Føden ved haardt Arbejde. Der er dog endnu en Grund, der gjorde det nødvendigt at tale om Emigrationen og Arbejderudvandringerne i Sammenhæng med Parasit-formerne og Løsgjængeriet, nemlig den, at ved Alt Almuens Omflakkeri, hvor forskjellige endog Motiverne kunne være, spiller en vis nedartet Hang hos den russiske Bonde til at forlade Hjemmet og ernære sig ved tilfældigt Schov, en ikke

underordnet Rolle. Det er denne Almuens medfødte Mangel paa Huslighed, om man saa maa sige, der ved den mindste Anledning driver Bonden fra Hjemmet, og som tildeels finder sin Forklaring i de historiske Forhold, der ere omtalte i Begyndelsen af denne Skildring.

Emigrationen maa dog betragtes som en berettiget og tidssvarende Samfundsbevægelse, og trods alle de Indvendinger, man har gjort imod den, vil den sikkert blive et mægtigt Mittel til at løse en Deel af de „Bondespørgsmaal“, der nu volde saa meget Bryderi; især naar med Tiden den transsibiriske Jernbane¹⁵⁵⁾ kommer i Gang, og Udvandrerne paa den Maade lettere vilde kunne blive overførte til deres Bestemmelsessted. Anderledes forholder det sig med de aarlige Udvandringer af arbejdssøgende Haandværkere og Markarbeidere. Dette er en abnorm Fremtoning. Selv om disse Arbeidere virkelig tilsidst finde den attraaede Fortjeneste, er det unaturligt, at der skal spildes saa megen Tid med at trække om fra et Sted til andet; ikke at tale om Reiseomkostningerne, der ei heller kunde være ubetydelige, naar det gjælder om at tilbagelægge fra 1000 til 1300 Werst frem og tilbage. Men den aarlige Erfaring viser desuden, at en Mængde af disse Arbeidere intet Erhverv finde, og derfor kun have den Udvei at tigge sig frem. Der er altsaa et bestandigt, betydeligt Overskud af brugbar Arbeidskraft, der ikke alene gaar til spilde, men lidt efter lidt demoraliseres. Der maa derfor gjøres Noget for at faa disse ledige Arbeidere anvendte i Landbrugets Tjeneste, og i den Henseende er jo Emigrationen det mest radicale Mittel. Men forøvrigt maa der gjøres Alt, for at vænne Almuen af med at søge Udenomsfortjeneste*), knytte den fastere til Jorden og sikre den der en ordentlig bosiddende Existents. Alle de Idrætter, der drage Bønderne bort fra Hjemmet, maa derfor betragtes som skadelige for Landbruget og demoraliserende for Landalmuen selv; maaskee dog Fragtkjørselen danner en Undtagelse i den Henseende. Anderledens forholder det sig med Husfliden, som her i Rusland, hvor den lange Vinter lader Bonden have megen Tid til overs, kan blive en væsentlig Støtte for Landalmuen, for-

saavidt som Idrætten virkelig drives som Husflid og ikke bliver beslaglagt af Kapitalisterne. Thi i sidste Tilfælde komme Arbejderne snart til udelukkende at trælle for Opkjøberne, saa de ikke alene faa en jammerlig Fortjeneste af deres Husflid, men lidt efter lidt maa lægge Landbruget helt paa Hylden.

Hvad endelig det egentlige Løsgjænger angaaer, da er dette jo navnlig afhængigt af forskellige Samfundsforhold, saasom almindelig økonomisk Velstand, Oplysningens Standpunkt o.s.v.; og alle strenge Forholdsregler mod dette Onde ere derfor kun palliative Midler; men dog trænges her til Love, der kunne begrænse Tiggeriet og Drikfæddigheder og ordne Spørgsmaalet om Fattigforsørgelsen, ilgesom ogsaa det hele Forvisningssystem trænger til at forandres, da nu, som omtalt, den største Deel af de Forviste løbe bort og blive Vagabonder.

Men desuden er det ogsaa sikkert, at saalænge det russiske Samfund ikke lægger de sentimentale og egoistiske Forestillinger paa Hylden, ifølge hvilke Tiggeriet betragtes, ikke alene som et nødvendigt Onde, men endog som et velgjørende og normalt Led i Samfundsmaskineriet, saalænge ville Tiggerne og Vagabonderne her finde saa gunstige Betingelser for deres Existents, at Lovforslag i og for sig ville bidrage meget lidt til at formindske Pauperismen.

Til Slut skal hertil knyttes nogle faa Oplysninger om Fattigforsørgelsens Standpunkt. Som Følge af Russens eget Syn paa Tiggeri og Gavnildhed, gjøres her fra privat Side overordentlig meget for de Fattige. Den offentlige Fattigforsørgelse existerer derimod kun i meget ringe Omfang. Rigtignok findes der i hver Gouvernementsby et offentligt Fattighus, eller, som det her kaldes, en gudvelbehagelig Anstalt, men det er jo kun et meget begrændset Antal Trængende, der kunde faa Plads i dette; og saavel i de mindre Byer som paa Landet findes der i Regelen slet ingen Fattighuse. Desuden ere Kommunerne ikke heller forpligtede til at forsøge eller understøtte deres trængende Medlemmer; og de Fattige ere derfor overladte til Privates Hjælp. Der findes nu i de fleste større Byer, og selv i enkelte mindre Gouvernementsbyer Logihuse for Fattige og Hjemløse, som ere oprettede og underholdes udelukkende ved privat Gavnildhed.

Saadanne Logihuse findes nu ikke alene i Hovedstæderne og de større Byer

¹⁵⁵⁾ bygget af danske ingeniører.

*) Hvor stort Antallet af de fraværende Bønder er sees deraf, at der i 1890 alene blev udstedt 6,107,487 Pas og Permissionstilladelser.

som Kiew, Odessa, Kazan og Nischnii Nowgorod, men selv i flere af de mindre Byer som f. Ex. Wjatka og Simpheropol. I disse Logihuse kan enhver Husvild finde Natherberge og et Stykke Brød, enten fuldstændig gratis eller ogsaa mod Betaling af 3 eller 5 Kopek. I Petersborg blev det første saadanne Logihus aabnet i 1873 ved privat Hjælp. De Fattige erholder for 5 Kopek Natlogi, et Stykke Brød og en stor Kop The. Gamle Mennesker og Krøblinge bliver optagne gratis. Der blev efter nogle Aars Forløb oprettet et nyt Logihus, som mere svarede til Tidens Fordringer og med Plads til 600 Nattegjæster. Senere er der i St Petersborg bleven oprettet endnu 2 lignende Herberger, hvor de Trængende for 5 Kopek erhold, foruden Logi, om Aftenen en Tallerken varm Suppe med Brød til, og om Morgen en Kop The. I disse Logihuse i St Petersborg overnatter der aarligt over 300,000 Nattegjæster, saa man kan jo see, at de bøde paa en virkelig Trang, og at de Husvildes Tal ikke maa være ringe. Desuden blev der sammesteds i 1886 oprettet et Arbejderhjem, hvor de Arbejdsløse kunne finde midlertidigt Arbejde; der er 5 Afdelinger, nemlig for Smede, Dreiere, Snedkere og Æskearbejdere samt en Sytue. For Benyttelsen af Instrumenter og

Materialer betaler hver Arbejder her 10 Kopek i Døgnet; for Føde og Logi maa han desuden betale 5 Kopek, men erholder der for Halvdelen af de forarbejdede Gjenstandes Salgsværdi.

I Moskow, Kiew og Odessa ere Logihusene daarligere og tilfredsstillende langt fra Nutidens hygiejniske Fordringer. Derimod ere Logihusene meget gode og tidsvarende i Nischnii Nowgorod og Kazan. I Nischnii Nowgorod findes 2 Logihuse: en stor 2 Eetages Murstensbygning i Byen og en stor Jernbygning paa Markedet, begge ere oprettede ved privat Godgørehed. I ethvert af disse Herberger erholdes de Trængende gratis Logi og et Stykke Brød. Markedsherberget er kun aabent fra 15. Juli til den 10. September. I begge Logihuse hersker der stor Reenlighed og Orden. Paa Markedet findes desuden billige Folkekjøkkener, hvor enhver kan faa en Portion Mad for 5 Kopek og en Portion The for 3 Kopek. I andre Byer som Simpheropol og Wjatka, hvor der ikke har været Midler til at opføre egne Bygninger, har man maattet nøies med at leie et eller andet større Hus til dette Brug.

Nischnii Nowgorod, 1/12 Mai 1893.

C. Mæhl
Collegieraad

MARKEDET I NISCHNII NOWGOROD

Indtryk og Oplevelser fra Rusland

Lige hvor Floden Oka falder i Wolgaen, ligger den gamle By Nischnii Nowgorod, som Russerne i Regelen kalde ligefrem Nischnii. Byens Beliggenhed langs Wolgaens steile høire Bred, hvor Smaahusene tilhørende Stadens fattigere Befolkning, dristigt klamre sig opad de bratte Skrænter med den gamle, maleriske Fæstningsmur, Kreml, øverst oppe, giver Byen seet i Frastand et smukt, imponerende Ydre, saa at Nischnii Nowgorod derfor ogsaa, hvad Beliggenheden angaaer, betragtes som en af Ruslands smukkeste Byer, næst efter Kiew. Deroppe fra Byens Spadseregange langs Floden, har man en vid Udsigt ud over det flade Land, mod Nord og Nordost, med Enge, Landsbyer og fjerne Skove. Dog lader man sig ikke henrive af Perspektivet, men lader Øiet glide over Landskabets Forgrund, da seer man lige ovre paa den modsatte Side af Floden, paa Spidsen af den Kile, der dannes ved Wolgaens Sammenløb med Okaen, en heel By med underlige, snorlige Gader, der løbe tværs over Kilen fra Wolgaen til Okaen og andre, der gennemskjærer disse retvinklet, i modsatte Vei. Gaderne dannes deels af Rækker af store Steenbygninger, deels af lave, fortløbende Længer, der strække sig fra een Tværgade til en anden, og hvis langstrakte, grøntmalede Bliktage skinne muntert i Sollyset. Det er Markedsbyen, den slumrende By, der hvert Aar til bestemt Tid vaagner op af sin Dvale, for i Løbet af to Maaneder at føre en kort, men bevæget og broget Tilværelse, der saa atter pludseligt ophører, som havde det Hele blot været et Sandsebedrag.

Kommer man saaledes derover en Vinterdag, eller en Dag i det tidlige Foraar, da kjører man gennem øde Gader, hvor de høie Steenhuse, og de lave Boder med deres lukkede Døre, kun ere i Stand til at vække triste Følelser hos den Besøgende, medens Lyden af den eensomme Vogn eller Slæde, der rasler over Steenbroen eller skurer over den hvide Sne, gjør et næsten spøgelsesagtigt Indtryk. Man kan da kjøre Gade op og Gade ned, forbi Hoteller og Forlystelsessteder, forbi Thea-

tret og den store Hovedbygning uden bogstaveligt at møde et eneste Menneske.

Er det om Foraaret, efter Flodens Opbrud, naar denne svulmer op og flyder over sine Bredder, da faaer man et endnu mere fremmed og fantastisk Indtryk af de tomme Gader, thi hele Markedsbyen er nu oversvømmet til en Hoide af flere Alen. Vandet skvulper op ad Husenes kalkede Mure, og, som i Dogernes By, kan man seile i Baad gjennem Gaderne, over Pladserne og Anlægene, uden at see meget til tørt Land, kun at man her, i Stedet for stolte Patricierpaladser og Marmortrapper, maa nøies med at passere forbi fedtede, russiske Kræmmerboder samt 2den eller 3die Rangs Hotelbygninger, hvis fade og lidt schofle Kasernearchitektur vel er i Stand til at gyde koldt Vand i Blodet. Og dog meddeler Stilheden og Husenes discret tillukkede Døre, samt mørke, livløse Vinduer, selv disse hverdagsagtige Bygninger et Anstrøg af Hemmelighedsfuldhed og Værdighed, som de rigtignok kun daarligt fortjene, og som ogsaa lidt efter lidt helt forsvinder, efterhaanden som Foraaret skrider frem, og Vandet falder, samt Solen begynder at tørre de af Oversvømmelsen gennemvaade Bygninger og belyse dem i hele deres nøgterne og prosaiske Virkelighed.

I Kjælderetagerne vedbliver Fugtigheden rigtignok længe at sive ned ad Væggene, hvorpaa Skimmel og andre stinkende Svampe trives helt frodigt. Dog ogsaa disse sidste Spor af Ødelæggelse og Forfald maa vige, naar Maisolen faaer Lov til at kige ind ad de nu aabnede Vinduer og Døre, og en heel Hær af Malere og Tapeserer med deres Farve og Klisterpotter holde deres seirrige Indtog paa Markedets Territorium i Kamp med Tidens Tand. Nu bliver der tømret, hamret, klinet og malet, og efter et Par Maaneders Forløb er Alt i Orden til at modtage den høie Gjest, der, lidt svulstig og ammassende, kalder sig Repræsentant for den alrussiske Kjøbmandsstand; men i Virkeligheden bestaaer af den broget Hob af asiatiske og europæiske Kjøbmænd samt en heel Deel Jøder.

Den 15 Juli efter russisk Stil, heises Markedsflaget ved høitidelig Gudstjeneste, efterfulgt af en mindre høitidelig, men ikke mindre pompøs Frokost, serveret af Repræsentanterne for den arussiske Kjøbmandsstand til Ære for Markedets høiere Embedsmænd og Honoratiores.*).

Dog dette er kun Indledningen, O[u]verturen, og i selve Byen seer man endnu kun lidt til Markedet; Gaderne udmærke sig ved deres Tomhed, og seer man ogsaa her og der en aaben Bod, mangler dog fuldstændigt Kjøberne, og de gabende Krammersvende fordrive Tiden med Thedrikning og anden uskyldig Idræt. Det er kun i Hovedbygningen, der hvor en Deel af Detaillhandelen og Handelen med Luxusgjenstande concentreres, at man træffer lidt Liv og Røre. Bedst forstaaer man, at man er kommet for tidligt, og at det egentlige Marked ikke er begyndt endnu, naar man begiver sig ned til Kaierne, ved den saakaldte sibiriske Landingsplads; thi der ligger Dampskibsselskabernes store Lossepladser og Pakhuse næsten tomme endnu, og Tilførselen af Varer er her kun begyndt. Udlosningen og Opstablingen gaae kun langsomt for sig, og saavel Kontorpersonale som Arbeidsfolk gaae sindigt til Værks, samlende Kræfter til den forestaaende Dyst. Thi det er kun en Galgenfrist. Hver Dag tager Arbeidet til, hvert Døgn forøges Antallet af de lossende Floddampere og Pramme, eller Barker, som de kaldes, der lægge til ved Kaierne, for derfra at sprede deres Varer ud over hele Markedsterrioriet. Time efter Time bliver Larmen mere og mere øredøvende, af de tungt rullende Vogne, af Arbeidernes hæse Stemmer, af Jernvarernes tunge Fald og umelodiske Klirren, men fremfor Alt af Menneskevrimmelsens dumpe Summen. Thi hvert Tog og hvert Dampskib bringer nye Gjæster fra nære og fjerne Egne, og man møder derfor atter og atter disse lange Rækker „Isvostjikker“, der lulle afsted med de nysankommende Reisende, med deres Bylter og Reisegods, til ventende Hoteller og Herberger. I Turban og høi Hat; i let Sommerfrakke og Bulehat, eller ogsaa iførte Asiaterne sribede Silke og Bomuldstalare, samt høie Faareskindshuer, men hyppigst dog i den konservative russiske Kaftan, og med den

solide Kaskjet paa Hovedet, ankommer Markedets faste Stok af Kjøbmænd til Nischnii. Dog, trods den forskelligartede Dragt, lyser os, under alle disse Hovedbeklædninger, et Udtryk af Begjærlighed og forretningsmæssig Hastværk imøde, som hverken Asiaterne Phlegma eller Europæernes Politur er i Stand til at skjule, eller lægge Baand paa.

Imidlertid blive Gaderne mere og mere menneskefyldte. Boderne og Butikkerne aabnes een efter een. Forlystelsessteder, Hoteller og Restaurationer begynde at gjøre Forretninger, og dissers Værter og Kellnere lægge Ansigterne ret i Folder, rede til at udtrykke den Scala af velvilige Følelser overfor Medmenneskene, som Haandværket kræver.

Allerede møder man derude paa Gaderne de lange Rækker af tungt belæssede Arbeidsvogne, der bringe Varerne fra Jernbanestationen og Kaierne til de respektive Oplagringspladser og Udsalgssteder; og begive vi os nu atter ned til den sibiriske Landingsplads, da træffe vi Arbeidet der i fuld Gang. Atter og atter lyder her Slæbearbeidets melancholske Hymne, Opsangen, om at det gaaer nok, det skal skam gaa, og at den gaaer jo selv o.s.v., atter og atter maa de stak-aandede Arbeidere standse for at trække Veiret og tørre Sveden af Panden; men dog maa der bestandig paa ny tages fat, thi her er Mennesket endnu Lastdyret, den physiske Kraft; og Markedets Kjøbmænd have kun gjort lidet, for at lette Slæderiet. Saadanne Ting som Kraner, Vagonetter, eller andre mekaniske Hjælpenidler seer man her kun lidt til, og det er derfor Arbeidsmandens Ryg, der maa holde for. Paa denne slæbes selv Varerne op af Dampskibenes og Prammenes dybe Lastrum. Det er deels russiske Bønder, deels en Mængde Tatarer, deels en heel Hob af tilfældige Vagabonder, af ubekjendt og broget Herkomst, som her, Dag efter Dag, offre deres Kræfter, og maaskee Liv; og for at forstaa, hvad det Arbeide koster, maa man see, hvorledes en saadan lille, undersætsig Fyr, eller en maaskee mere langbenet, men muskuløs Shover tager sin Dragt og slæber afsted dermed. Han boier Ryggen, støtter Hænderne fast mod Knæerne, aander saa dybt ud og venter. Saa tage hans Kammerater den 400 Pund vægtige Bomuldspakke, eller en lignende Vægt af tunge ugarvede Huder og vælter dette op paa Ryggen af ham, saa Manden fuldstændig forsvinder derunder. Naa, det giver da et Sæt i ham,

*) Hele Markedets Økonomiforvaltning er i Hænderne paa Markedskomiteen som bestaar af Deputerede fra Kjøbmandsstandens Repræsentanter paa Markedet.

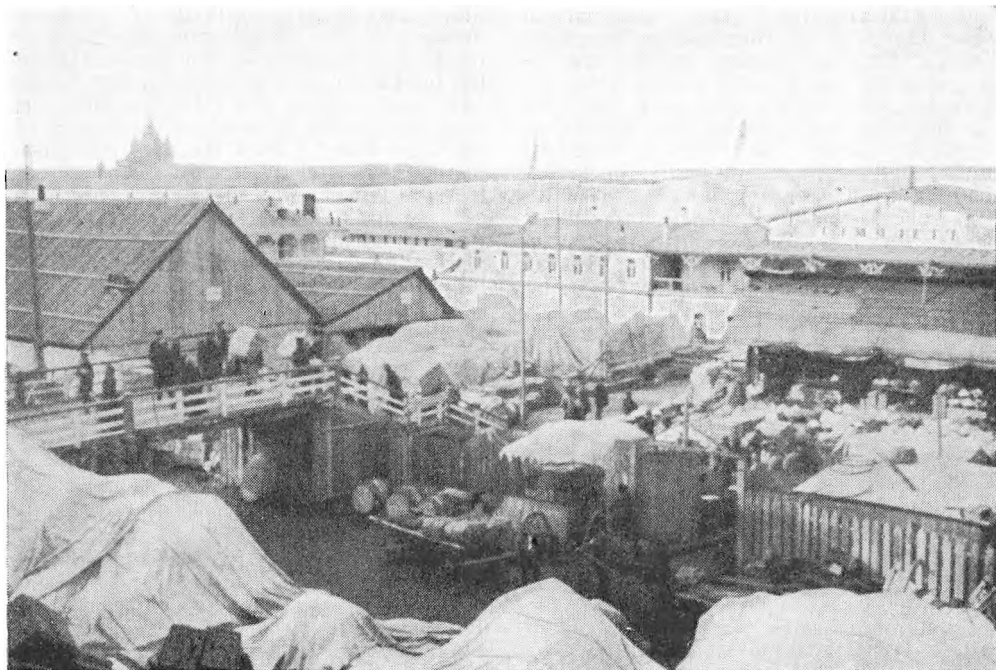

Fig. 55. Niznij Novgorod, markedshaller. (Fra W. Welbel: *Russland. München 1916*).

han dingler lidt, men som en Skude, der efter den første, uventede, Byge atter reiser sig, kommer han snart i Ligevægt igjen og stolprer saa afsted med sin Byrde, aandende tungt, med stive ubevægelige Øine, og med disse, som Strenge spændte, Blodkar i Ansigtet. Vel, naar det er en af de professionelle Lastdrageres brede Rygge samt sunde Hjerter og Lunger, det gaaer ud over. Det kan da maa-skee taales i arevis; men er det een af de tilfældige Amateurer, een af dem, som Sulten har tvunget til at søge det godt lønnede, haarde Arbeide, hvoraf der paa Markedet gives saa Mange, da bliver det nok ikke sjeldent en Pind til hans Ligkiste eller ogsaa Ligkisten selv, thi undertiden hænder det sig, at En af disse skibbrudne Existentser faaar „Solstik“ og maa kjøres bort til Lighuset, enten direkte eller med Hospitalet som Mellestation.

Og saa de udasede Øg, med de pumpende Flanker, ja, naar man seer alt det Liv, der her offres, hører de tunge Aan-[de]drag og føler den varme Sved, der

flyder af Mennesker og Dyr, maa man sommetider huske Ordene „Ó God, that bread should be so dear, and flesh and blood so cheap“. Forresten er der i materiel Henseende gjort en Deel paa Markedet for den simple Arbeidsmand. Der findes til hans Raadighed flere billige The- og Spisehuse, Folkekjøkkener, gratis Natherberger, og der findes gode Hospitaller og ambulatoiske Kliniker, hvor Arbeideren til en hver Tid kan faa gratis og fornuftig Lægehjælp. Og dog er han Lastdyret, som man saa vidt muligt pleier og passer, for desto bedere at kunne faa Nytte af ham.

Men Markedet gaaer imidlertid sin Gang; Tumulten og Virvaret tager til, og man har nu Hastværk med at faa Varerne transporterede fra Kaierne ind til selve Markedet. En Deel af Varerne transporteres dog ogsaa til egne Oplagspladser i Omegnen af Markedet, og store Partier blive liggende i selve Pakhusene ved Kaierne, thi her foregaaer den egentlige engros Handel. Man kan derfor faa et anskueligt Billede af Markedets Alsidig-

hed og Storartethed, naar man gjør en Tour langs disse store aabne Skure og Gaarde, hvor saa mange heterogene Sager, som til daglig Brug aldrig komme i Berøring med hverandre, maa finde sig i at ligge Side om Side, en foie Stund. Paa Markedet handles der nemlig med Alt muligt lige fra ugarvede Huder og levende Fisk til Kirkeinventarier og Sektant-literatur. Der handles med Raaprodukter og Pariservarer, med Spiritus og Kirkeklokker, med Regnkapper og Faare-skindspelse, med Sydfrugter og Guld-staniol. Der falbydes Vin og Speilglas, persiske Tepper og Nøddetræ i Blokke; ogsaa Raajern, Equipager og Bomuld. Der handles med Chemikalier, Skindvarer, Pelsværk og Raauld. Der handles med Thee og Sukker, med duftende og stinkende Varer. Der handles selv med Kunsten og Videnskaben, og heller ikke saa lidt med Dyden og Samvittigheden. Alt er tilfals og tilkjøbs. Og Alt dette, med Undtagelse af de sidstnævnte Ting, kunne vi næsten træffe i disse umaadelige Pakhuse og tilstødende Gaarde. Dog er der naturligvis nogle Brancher af Engros Handelen, der her spiller Hovedrollen. Dette gjælder saaledes først og fremmest om Theehandelen, hvormed der her gjøres Omsætninger til en Værdi af mange Millioner. Paa Grund af Varernes Kostbarhed og den bestandige Brandfare, der eksisterer paa Markedet, er der anvist en egen Plads uden for selve Markedsterritoriet til Lager for Theekasserne og Pakkerne, emballerede i graa halvgarvede Oxehuder. Her danne disse store, akkurat opstablede og med Presennier og Maatter tilhyllede Hobe en kostbar men lidet presentabel Masse, der seet i Frastand tager sig ud som Høstakke.

Saa er der de raa Huder, som danne hele Bjerge, saavel langs Kaierne som ogsaa udenfor det egentlige Markedsterritorium, og hvis Mængde kan ansættes til ikke mindre end en 5—6 Millioner Stykker Huder af forskellige Dyr. Dernæst Bomuldsballerne, der have Plads under aaben Himmel, bag Pakhusene, og her danne kolossale Stabler langs hele den sibiriske Landingsplads — udelukkende vist til den indenlandske Industris eget Behov, medens Huderne for en stor Deel exporteres til Udlandet. De persiske Frugter er ogsaa en Vare, der spiller en stor Rolle paa Markedet, og som repræsenteres med tusinder af Kasser og Bylter, hvis fedtede og klistrede Ydre vækker alt andet end søde Fornemmelser.

Store Strækninger optages af Oxehovederne med den simple russiske Landvin fra Don, Astrachan og Kaukasus. Handelen med Jernvarer og Raajern har fundet Asyl paa Sandbanker i Floden Oka, der først komme til Syne efter Vandets Fald, ved Lavvandet i Juni Maaned. Paa disse Sandbanker oprettes da hurtigt Boder og Bræddeskure, samt Beværtninger, hvor der serveres den specifikke sibiriske Ret Pelmeni. Her losse nemlig Prammene, der komme med Jernvarer fra de uralske Fabrikker og hele Kamaegnen, hvorfra ogsaa hele Handelslivet her har et Skjær af sibirisk Kolorit. Handelen med Bast og Bastfabrikationer, saasom Sække, Maatter og de nationale Lapti*), hvilke Produkters Rolle i Rusland er større end andetsteds, er, som brandfarlig, henvist til en lille Ø i Wolgaen i Nærheden af Markedet. Og alle disse forskellige Varer have hver deres specielle Kjøbere og Sælgere. — Varekundskab og Etnografi kunne derfor her studeres Side om Side.

Naar Handelen er i fuld Gang, som efter den 1ste August, finder man hver Dag Pakhusene langs Kaierne samt de tilstødende Gaarde og Lagerpladser fulde af Kjøbere og Sælgere af forskellig Nationalitet, som her beføle, bese og prøve Varerne. Mellem solide russiske Kjøbmænd og deres Svende, træffes her mange smaa, vevre Skikkelser af Jødefolkets langskjødede Sønner, der navnlig arbeide som Kom[m]issionærer og Mellemandlere. Saa er der ogsaa en Deel Tydskere og andre Vesteuropæere, som Opkjøbere for udenlandske Firmaer. Men næst efter Russerne, er det dog hovedsagelig Østens Folk, der her er stærkt repræsenteret. Først og fremmest Sydruslands, stornæsedede og sortoiiede Adoptivsønner, Grækerne, Armenierne og Grusinerne, som ved deres Handelsinteresser navnlig ere knyttede til Vin, Uld, Huder og forskellige kaukasiske Træsorter; dernæst de virkelige Asiatere, med de fremmede, gulbrune Ansigter af forøvrigt høist forskellig Typus, varierende fra de rene kaukasiske eller ariske Ansigtstræk, til Mongolernes bredkindede, skægløse Masker, med den brændte Mandel i Stedet for Øine. Der er Perserne, dette Østens Prangerfolk med de døde og livløse, eller plirrende og urolige Øine, samt skrækelige Næser, det mindst tiltalende af alle Østens Folk. Deres Specialitet er persiske

*) Bastsko, det nationale Fodtoil for den nord- og centralrussiske Bonde.

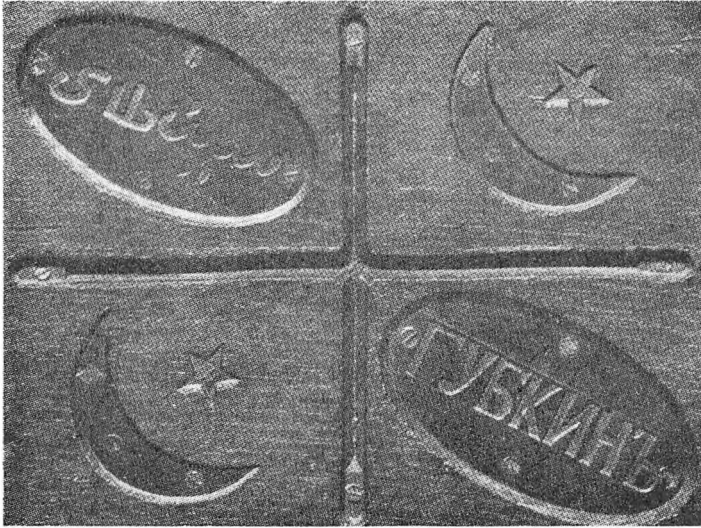

Fig. 56. Presset te i plader (leverandør: Fa. Gubkin"), bestående for det meste af terester og testøv, og som anvendtes meget på rejser i Centralasien. Fra H. P. Hjerl Hansen: Danske Pionerer i Sibirien, København 1949.

Frugter, Bomuld og Huder, desuden ere de een af Moskoverfirmaernes bedste Kunder for Manufakturvarer. De solide Tatarer, der navnlig handle med Huder og Uld, gjøre et langt gunstigere Indtryk; men især er det Turkmenerne, Bucharernerne og nærliggende Stammer fra Centralasien, der ved deres smukke regelmæssige Ansigtstræk og rolige, værdige Optræden, perfect gentlemanlike, ere i Stand til at vinde Europæernes Sympathi. Mellem disse Folkeslag, træffer man ogsaa her og der de godmodige, men noget listige Kirgisere og de livlige vinskibelige Sarter, Aborigenerne af det nuværende Turkestan.

Repræsentanterne for alle disse Asiens Nationer ere dog komne her til Markedet for at falbyde og købe for Gevinstens og Fordelens Skyld, og de kunne derfor ikke heller helt bevare det Udtryk af kold Ligegyldighed, som de fleste Østerlændere saa gjerne ville bære til Skue, især ligeoverfor Gaurerne; men dog er deres Optræden, sammenlignet med Jødernes og de Christnes, fuld af Selvfølelse og Værdighed, Perserne undtaget; thi disses Paatrængenhed og Skraaleri er een af Markedets mange Dissonanter. Men

hvad der navnlig udmærker denne asiatiske Hob fra Europæerne, er deres Ædruelighed; og medens man bestandig træffer russiske Bønder og Kjøbmænd, mere eller mindre opstrammede eller nedtrykte af Spiritus, er det sjældent at møde en fuld Asiater, og skeer det dog, kan man være sikker paa at det er en Perser. Men den asiatiske ydre Værdighed er et Skin, man ikke skal lade sig for stærkt dupere af, hvis man har i Sinde at gjøre Forretninger med dem; thi Ærlighed er næppe den Dyd, man skal søge hos dem. Hvis de i Pengesager ogsaa ere temmelig paalidelige, og ofte gjøre store Forretninger uden Kontrakter eller Notarius, er dette dog kun for deres egen Fordeels Skyld, og følgende Østens Skik og Brug, hvor Handel og Vandel drives paa Tro og Love, men desuagtet genere de sig ikke, for at aagre med Vægt og Maal, eller bruge mange fiffige Greb, for at afsætte en daarligere Vare.

Der er vist Ingen af dem, der ret troer paa, at Ærlighed varer længst, og selv hos Russerne, findes der et fordægtigt Ordsprog, der lyder, at kan Du ikke snyde kan Du ikke handle. Det er i ethvert Tilfælde reent Meel i Posen.

Vende vi nu fra denne Udflugt tilbage til Markedets Gader, da komme vi strax ind i en Menneskevrimmel bestaaende af Kjøbere og Sælgere af enhver Art, som det er vanskeligt at trænge sig igjennem, thi her foregaaer Handelen overalt; ikke alene i Boutikkerne, men ogsaa paa Gaderne, paa Fortougene, inde i Portene, i Gadedørene og op ad Trappegangene.

Det er vanskeligt at komme frem i denne Trængsel, men værst er det paa Gadehjørnerne, hvor Vognrækkerne barrikadere Overkjørselen, og Smaahandlerne benytte Leiligheden til at fange de Forbigaaende. Er man dog sluppet ind i den brede Hovedgade, da finder man vel ogsaa her Boutikker i Stueetagerne af hvert Hus, men dog ere navnlig alle Husene her iøvrigt indrettede til Hoteller og Herberger, hvis Eiere med geometrisk Kunst have forstaaet at inndele Rummet saaledes, at der kan komme saa meget ud af Forretningen som muligt. Thi Pladsen er her dyr. I Hotellerne og Gjæstgiverhusene finder man derfor, foruden rigtige Værelser, hvor man kan staa opreist, og har en Seng, Stol og Sofa med Tilbehør til Behov, ogsaa alle mulige Smaahuller og Lukafer, sparsomt belyste og tarveligt udstyrede, med en Jernseng, en Træstol og et lille Bord, hvor den mindre bemidlede, og mindre fordringsfulde Markedsbesøgende, kan finde et forholdsvis billigt Asyl. Mange af dem ere jo ikke synderlig forvante med Hensyn til Bekvemmelighederne, og undertiden indkvartere sig en 3-4 Mennesker i en saadan lille Celle, ikke alene med Bylter og Reisegods, men ogsaa med forskellige Varer, der ere kjøbt eller skulle sælges.

Passerer man videre op og ned ad denne Hovedgade, er der Æt og Andet der falder i Øinene; saaledes, skjøndt Bygningerne intet antikvarisk have ved sig, er der dog Noget, der her minder om ældgamle Dage, vel ikke oplevede, men om hvilke man har læst i forskellige Ridderomaner, eller seet Noget af under Opførelsen af historiske Skuespil i et eller andet Theater, hvor en af Scenerne (jo saa) med Forkjærlighed henlægges til et Marked. Og man husker da at saadanne Scener først fik deres rigtige Markeds-kolorit ved Fjælleboden med Kvaksalveren „Wunderdoktor“, ham, der lydelig priser sine Pulvere og Piller, og lokker Pengene ud af de Lettroendes Lommer ved at love dem Ungdom og Styrke, trods Tidens Tand.

Vel, findes der ingen Fjælleboder med

Kvaksalvere paa Markedet, men „Wunderdoktorerne“ ere her dog alligevel, rigtignok akademiserede og diplomerede og uden middelalderlige Attributer, men oftest med middelalderlig Tro paa egen Ufeilbarlighed, og Nutidens pengegjørende Tendentser.

Næsten paa ethvert Hotel finder man store Skilte med Ordet „Doktor“ og med Angivelse af den Specialitet af Syndernes Mangfoldighed, som Vedkommende særlig giver sig af med at kurere; og da der jo gives visse Specialiteter som, paa Grund af Lidelsernes Hyppighed og Væsen, ere særlig indbringende, saa er det netop ogsaa i Retning af disse menneskelige Svagheder, at de Nischegorodske Markedslæger særlig gjøre sig Umage for at specialicere sig; i ethvert Tilfælde gjøre de sig Umage for at indgyde deres Klienter den Tro. Det er oi[e]nsynlig kun den Grændse, Loven sætter for at virkelig Reklame paa dette Omraade, der holder Lægernes Appetit noget i Tømme. Dog, at Forretningen maa være temmelig indbringende for Lægerne paa Markedet, er indlysende, da der er Læger, der Aar efter Aar kommer til Markedet og finde deres Regning ved midlertidig at afbryde deres Virksomhed andetsteds, for her at praktisere blot i 2 Maaneder og samtidig svarede store Udgifter, som fordres til Opholdet paa Markedet, og Reisen frem og tilbage. Men hvis man undrer sig over, at de mange Læger kunne finde et tilstrækkeligt Antal Patienter midt i denne handlende og faldbydende Vrimmel, hvor Enhver synes kun at tænke paa Gevinsten eller Tabet, maa det ligefrem forbause, at ogsaa Tandlæger og Dentister ere saa rigelig repræsenterede her paa Markedet, at man ikke ret forstaaer, om det er Folks daarlige Tænder eller Folks Dumhed, der skal give dem mest at fortjene.

Thi trods Tandpine og alle mulige Daarligheder gaa Forretningerne deres Gang, og jo længere man kommer ind mod Markedets Centrum, desto mere overbevises man om, at her er Tiden Penge, og at, hvis der undertiden flikkes paa ydre og indre Skader, da er det kun i Forbigaaende eller i de Tilfælde, hvor Naturen har gjort sine Krav altfor stærkt gjældende. De lange Rækker af lave Boder eller Boutikker inde paa Markedets Midte, ere nu fulde af Kjøbere af enhver Art, og her kan man nu faa et mere detailleret Overblik over Markedets Produkter.

Smaa- og Storhandelen foregaaer her Side om Side; de forskellige Brancher have deres egne Gader eller Gadepartier, og især er Manufakturhandelen rigelig repræsenteret, dog udelukkende russiske Fabrikater. Saa er der Warschauerfirmaerne med deres Galanterivarer, Moskover- og Petersborger Pelsværkshandlerne, Glas og Porcelænsfabrikkernes Udsalgssteder, Papirfabrikkernes Udsalg, de asiatiske Boder med de fine krøllede, smaa Lammeskind, saakaldte Karakul, og de persiske, bucharske og tekinske Boutikker med de kostbare Tæpper, af hoist forskjellig Værdi — og meget, meget mere.

Som allerede berørt er det ikke alene i kvalitativ, men ogsaa i kvantitativ Henseende, at Markedshandelen her er saa forskjelligartet. Det er jo navnlig Fabrikkerne selv, eller større Mellemløberfirmaer, som have deres udsalgsboutikker paa Markedet. Men foruden disse Matadorer, findes der ogsaa 2den og 3die Rangs Handlende, Smaakræmmere, som handle i egne til dem indrettede Smaaboder eller Bazarer, og endelig er der ogsaa Gadehandlerne, Omløberne, hvoraf der her findes saa mange; her en Tater med et Par kaukasiske Tepper paa Skulderen, der en Perser med alle Fingrene fulde af Ringe, simple Metalringe med indfattede blaa Turkaser (turqanise), den nationale persiske Ædelsteen til Salg; eller ogsaa en driftig Russer med nogle Haar og Knappenaale, Tegnebøger og Portemonaier, hvormed han har arrangeret en lille Galanterihandel paa et Brædt, ved et eller andet Gadehjørne. Ja, til kommerkanterne maa vi ogsaa regne Smaadrenge, der løbe omkring med de store Glasflasker eller Kruser og falbyde en meget mistænkelig udseende rød eller gul glindsende Mixtur med Citronskiver i, som de kalde Limonade.

Imidlertid have vi naaet Markedets store og arkitektonisk veludstyrede Hovedbygning, der blev opreist for en halv Snees Aar siden, og derfor endnu bærer Ungdommens Præg. Stue[en] tagen af hele Bygningen er optaget af Smaabutikker med Indgange og Vinduer, saavel fra Gaden som ind mod den gennem hele Bygningen strækkende sig Centralhalle. De øvre Etager i Bygningen ere optagne af Post og Telegrafkontoret, Politikammeret, Markedskontoret og en Mængde smaa Embedsboliger for Funktionærerne, rigtignok som oftest kun et lille mørkt Værelse. Den store Centralhalle inden i Bygningen er næsten det eneste

Sted paa hele Markedet, hvor man bestandig kan træffe et temmelig talrigt, spadserende og flanerende Publikum, der er flygtet bort fra Markedets Tummel og Bekymringer og har søgt Fristed her i den store, kjølige og dæmpet belyste Halle, hvor de magelige Bænke indbyde den trætte Vandr til Hvile, og maaskee til en Lur. Men om Eftermiddagen tager ogsaa Trængselen her til, og, da samtidig et militærisk Blæseorchester begynder en øredøvende Larm, er ogsaa Freden her forbi. Ogsaa her, som overalt paa Markedet, bestaaer Vrømmelen af den Blanding af Østens og Vestens Elementer, der er det egentlig karakteristiske for Markedet i Nischnii Nowgorod, og som tyder hen paa, at dette Marked virkelig spiller, eller i ethvert Tilfælde har spillet, en vis, kulturhistorisk Rolle. Atter her kunne vi glæde os over den samme fuldtallige, ethnografiske Udstilling af Asiaterne, som vi traf nede ved Kaierne, kun at vi her see dem opstrammede i deres Søndagspuds og med Ansigterne lagte i de mest østerlandske Folder. Men er man bleven kjed af, at blive puffet og skubbet i denne Trængsel, hvor ikke Alle ere saa høitidelige og belevne som Asiaterne, da kan man flygte ud til det smukke Anlæg, der findes foran Hovedbygningen, hvor Vandet pladsker i Springvandets Basin, og hvor man, hvis man har Lyst, kan glæde sig over Hovedbygningens smukke Facade.

Ikke langt fra Hovedbygningen, paa et af de mest befærdede Strøg af Markedet, staaer en lille Jernkiosk, der dog ikke har stort at gjøre med Handel og Vandel, og som i ethvert Tilfælde ikke er mødt ved denne kommercielle Turneer for Fordelens og Gevinstens Skyld; thi her sælges blot Bibler og Testamenter paa forskjelligt europæiske og asiatiske Sprog. Det er nemlig det londonske Bibelselskabs Kiosk. Store Forretninger gjøre de neppe her paa Markedet; thi skjøndt Almuen og den russiske Middelklasse ikke kan siges at være smittede af Vantro eller Indifference, men tværtimod gjerne give dem af med Læsning af opbyggelige Bøger, betragte de dog i Regelen Bibelen og det nye Testamente som lærde Bøger, de ikke kunne magte, og foretrække derfor, til deres daglige Behov, at læse nogle Stykker af Helgenes Gjerninger og Levnetsløb, eller af Kirkefædrenes skolastiske Moralprædikener. Den virkelige intelligente Russer af den høiere Middelklasse, hvis boglige Dannelse i

Regelen staaer paa et meget hoit Trin, er som oftest styret ind i Materialismens eller Mysticismens Polarhavne og frosset fast der, og for ham er Bibelen enten blot den interessante Bog, der skal læses i Forbindelse med Spencer og alle nyere Undersøgelser om Menneskeslægtens Udviklingshistorie, eller den hemmelighedsfulde Kilde til al Viden, der kun venter sin rette Fortolkning. I begge Tilfælde bliver det ikke en Bog til Dagligdags Læsning. Mellem Asiaterne gives der vel ingen, eller kun ganske sjeldne, Kjøbere af Christendommens Kildeskrifter, thi Ruslands indre Politik gaaer vist ikke i Retning af, at gjøre Proselyter blandt Muhamedanerne.

Men spiller den aandelige Føde en underordnet Rolle paa Markedet, saa er den materielle Nærings saa meget større, og det vilde derfor være urigtigt, ikke at skjænke en Tanke til de mange Restaurationer og Beværtninger, der findes spredte over hele Markedsterritoriet, saa meget mere, som disses sociale Betydning langtfra er indskrænket til deres Rolle som Bespisningsanstalter. Det er nemlig en for den russiske kjøbmandsstand eendommelig Skik og Brug, at begynde og ende enhver Forretning paa en Kneipe eller Restauration af 1ste, 2den eller 3die Rang, Alt efter Vedkommendes sociale Smag og økonomiske Omstændigheder. Af den Grund faa disse nyttige Institutioner foruden deres oprindelige, fourage[re]nde, en Tillægsbetydning som Privatbørser, hvor der ved et Glas Thee, Vin eller Brændevin, ikke sjeldent arrangeres Forretninger til et Beløb af mange tusinder Rubler. Theedrikningen er ved disse Sammenkomster uundgaaelig og traditionel, saaledes at i Moskov, siger man, forlanges der ved saadanne Leiligheder endog „Thee med Haandklæde“, hvilket betyder, at der skal drikkes Thee, til Sveden flyder i Strømme og Haandklædet maa paa Omgang.

Men dog er Theen som oftest et Overgangsstadium, thi som Følge af Russernes expansive Natur, og Kjøbmandsstændens Mangel paa Maadehold, udarte saadanne forretningsmæssige Sammenkomster meget hyppigt til storartede Orgier, hvor Drikkevarerne flyde rigeligt, og hvor det tilsidst bliver ligemeget, hvad det koster, naar man blot morer sig. Er det først kommet saa vidt, da gaaer det i Regelen ud over kostbare Speile og Servicer, samt lignende skrøbelige Sager, som blot slaaes i Stykker, for at have For-

nøilsen at betale derfor; og jo mere Bersærker Aanden vaagner i Kjøbmanden, jo mere uudtømmelig bliver hans Fantasi paa Morskabens Omraade, og man har haft Exempler paa, at den har kundet kulminere i saadanne underlige Indfald, som at bade Sangerinder i Champagne eller trække Strengene ud af et Fortepiano, hvilket Kjøbmanden først med sand Brandmandsiver har bearbejdet med en Øxe.

Der er ved saadanne Leiligheder Ingen der tænker paa at standse den bersærkende Kjøbmand, eller helde ham en Spand Vand over Hovedet, da det Hele betragtes som en Krisis der maa overstaaes; og desuden forstaaes det af Alle og Enhver, at Pointet netop er, at han faaer sin Villie, hvor meningsløs denne saa ogsaa er. Ovenikjøbet veed man ogsaa godt, at der bliver betalt for det Altsammen; rigtig nok ofte først efter en Deel Prutten og Handlen, naar den noget betuttede Kjøbmand næste Dag i Restaurationsregningen finder saadanne Smaating, som: et Speil — saa og saa meget, et Fortepiano — saa og saa meget, Summa Summarum flere hundrede Rubler.

Ved alle saadanne Orgier spiller det kvindelige Element naturligvis en ikke ubetydelig Rolle. Til for et Par Aar siden var Markedet bogstavelig oversvømmet med Sangerinder og Damer af Demimonden fra Nær og Fjern, selv fra vort ærbare Kjøbenhavn. I enhver Restauration fandtes der et Damechor, der underholdt Gjæsterne, fra Formiddag til seent ud paa Natten. Disse Chor bleve engagerede paa ganske eendommelige Vilkaar, hvilke forresten, maaskee ikke ere nogen specifik Nischegorodsk Opfindelse; men her netop faldt det saa stærkt i Øinene paa Grund af Værternes naive Gridskhed. Damerne skulde nemlig ikke alene synge for Gjæsterne, men de vare ogsaa forpligtede til, i Mellemakterne at underholde Gjæsterne med Konversation og Koketteri, og ydermere gjaldt det ikke alene om Underholdningen, men de skulde ovenikjøbet faa Gjæsterne til at punge ud, ved at lægge en mærkværdig Appetit og Tørst for Dagen. Restauratørerne gjorde Regning paa Damerne som Haandlangere og fordrede af dem, at de skulde forlange de dyreste Retter og Drikkevarer. Og da nu Alting er dyrt paa Markedet, og det Dyreste er meget dyrt, er det ikke underligt, at en saadan, virkelig „fornuftig“ og forretningsmæssig Dame kunde bringe Regningen for Spise og

Fig. 57. Stemningen i restauranterne forhøjedes af damer, bl. a. fra Paris og København. Her russiske matroser på et københavnsk værtshus. (Det kgl. Bibliotek).

Drikkevarer op til flere hundrede Rubler, selv om hun tilbragte Tiden blot en deu med en svag Repræsentant for det stærke Kjønn. Alt dette var imidlertid dog kun Kaldspligter lige overfor deres Kontragerter; men Damerne havde naturligvis ogsaa deres private Mission, og netop denne gav ofte Anledning til meget vovelige Eventyr, som undertiden streifede stærkt ind paa det kriminelle. Som oftest handlede det sig om større Pengesummer, der med eller uden det sølle Offers Vidende og Villie forsvandt, eller om ualmindelig kostbare Foræringer, som vare i Stand til at ødelægge selv Millionærer; men selv Ægteskabstilbud og Skildsmisseprocesser, Mord og Selvmord, vare ikke sjeldne Resultater af solide Handelsfolks Bekjendtskab med Markedets Sirener. Det var dette Uvæsen, der gav Anledning til, at der hævdede sig Stemmer mod Sangerinderne og Damechorene i det Hele, og at Kvindespørgsmaalet begyndte at debateres i Markeds-

komiteens Forhandlinger med en Varme, der vist ikke altid kunde tages for reen Mønt. Thi mange gamle Syndere traadte her, med ægte pharisæisk Harm, i Skranke for den krænkede Moral og fordrede langt mere, end selv de Ærbare kunde gaa ind paa. Paa den anden Side var det Restaurateurerne, der brøde deres Landse for Sangerinderne og søgte at hævde dises opdragende Betydning. Administrationen forholdt sig i Begyndelsen skeptisk over for denne Bevægelse, da den deels ikke ret troede paa Syndernes Omvendelse, deels mente, at om Moraliteten muligvis ogsaa led et Skaar ved disse Dammers Nærværelse paa Markedet, vare de dog, saa at sige, et nødvendigt Onde, for at holde Omsætningerne oppe til et vist Niveau, og at det derfor vilde være dumt at gjøre Afkald paa et Lokkemiddel, som fra Arilds Tid havde vist sig saa probat; især paa et Tidspunkt, da Omsætningerne virkelig begyndte at dale, idet Aar for Aar flere og

flere Kjøbmænd vendte Markedet Rygen, i samme Forhold, som nye Jernbane og Dampskibslinier gjorde deres Nærværelse paa Markedet overflødig.

For den Udenforstaaende kan det muligvis synes underligt, at et saadant Spørgsmaal var i Stand til at vække saa stor Opmærksomhed. Men deels var det temmelig store Interesser, der stode paa Spil, deels var det Traditionen, der skulde kuldcastes, thi fra ældgammel Tid af, havde Markedet i Nischnii Nowgorod et daarligt Rygte paa sig, som et Sted, hvor der ikke alene handledes, men ogsaa svi-redes, og hvor de solide Kjøbmænd benyttede Leiligheden til, een Gang om Aaret ret at slaa til Skoglerne.

Striden trak ud et Par Aar, men tilsidt var det dog Dyden, der gik af med Seiren, og Sangerinderne bleve lyste i Ban, idet der i 1897 blev udstedt et Reglement, som forbyder kvindelige Chor og Sangerinder paa alle Restaurationerne og Varietetscenerne indenfor Markedsterritoriet. Efter denne Seier skulde man tro, at nu kunde de ærbare Kjøbmænd spise deres Middagssmad og drikke deres The i Ro, uden længer at foruroliges af saadanne Fristelser, som engang bragte selv Antonius til at skeie ud. Naar dette dog langtfra er opnaaet, og naar Markedet endnu den Dag i Dag er et Sted, hvor det staaer svagt til med Moraliteten, da er det naturligtvis fordi, at denne, eller rettere Umoraliteten, kun daarligt lader sig reglementere ved Politi eller kommunale Dekreter, men nok skal finde en Udvei til at omgaa dem. Markedet har derfor heller ikke endnu tabt det Anstrøg af Letfærd og Gadeerotik, som længe har været dets svage Side, og hvis Sangerinderne, som saadanne, ogsaa virkelig ere forsvundne, saa finder man dog Damerne ogsaa nu i Restaurationerne, som maskerede Gjæster, der øve deres sorte Kunst til Men for de Svage og Forargelse for de Ærbare.

Hvad der er talt om i det Foregaaende, er naturligtvis egentlig kun en lille Side af det gamle Samfundsonde, der er kjendt under Navn af Prostitution; og for Mange kunde det maaskee synes overflødigt at komme ind paa dette Emne her, hvor Talen er om et Kulturbillede af Markedet som Handelscentrum, men Sagen er, at denne gamle Brøst indtager en saa dominerende Plads her, træder overalt saa grelt frem, og man kan gjerne sige, spiller en saa vigtig Rolle, at det er vanskeligt at omgaa Spørgsmaalet, naar Talen

er om Markedet i Nischnii Nowgorod. Thi, ikke alene den ulegale og maskerede Prostitution er her talrigt repræsenteret, men ogsaa den registrerede, og af Administrationen kontrollerede Prostitution har, trods Tolstoi og Bjørnstjerne Bjørnson, naaet et Omfang, som nok kan faa Haarene til at reise sig paa Enhver, der tvivler paa Nødvendigheden af disse frivillige, eller ufrivillige, Offre paa Samfundets Alter.

Selve Markedsadministrationen har ikke bidraget saa lidt til at understrege Nødvendigheden af disse Offre, ved deels at vise altfor megen Opmærksomhed og Forekommenhed over for dem, der gjør dem Fordeel af Andres Skjændsel, og deels, paa den anden Side, lægge saa megen Strenghed og sanitær Aarvaagenhed for Dagen overfor selve Lastens Udøvere, der her ikke alene protokoleres og underkastes Lægekontrollen, men ogsaa fotograferes som rigtige Forbrydere, med Levnetsløbet indført i tykke Bøger; der mangler derfor kun, at disse Skabninger skulde brændemærkes i bogstavelig Forstand. At Markedsadministrationen arbejder mere i Retning af Sundheden end Sædeligheden, finder sin Undskyldning og Forklaring i, at den virkelig har med en raa og udisciplineret Hob at gjøre, ligeoverfor hvilken det vilde være unyttigt og meningsløst, praktisk at demonstrere Afholdenhedsideen ved at begrænde Tilstrømningen af skadelige Elementer her som overalt, medens paa den anden Side, de sanitære Krav ere uafviselige. Men dog er Strengheden altfor eensidig, da Forpligtelserne og Kontrollen næsten udelukkende gjælde Offrene, medens de hæslige Megærer, der drage Fordeel af dem, have frit Leide og nyde en vis Skarpretteranseelse som dem, der udføre en sørgelig, men nødvendig Pligt; og disse værdige Matroner forstaa godt at benytte dem af deres lovhjemlede Stilling til at gjøre Forretningen saa indbringende som mulig. Der foregaaer derfor paa dette Omraade megen Uretfærdighed og en heel Deel Sædelighedsforbrydelser, som det dog er vanskeligt at straffe, da de Skyldige, saavel Hælerne som Stjælerne næsten altid forstaa at give Sagen det lovlige, ydre Skin.

Der kunde derfor her paa Markedet være en vid Virkekreds for privat Indgreb og Gjerning til at understøtte faldne Kvinder, og saavidt muligt bringe dem paa ret Kjøb igjen; i hvilken Retning der jo nu overalt i Vesteuropa gjøres en heel

Deel; og paa hvilket Omraade der ogsaa er begyndt en Bevægelse flere Steder i Rusland. Men paa Markedet findes der ikke noget Tilsvarende, skjøndt der her navnlig kunde trænges til at holde et aabent Øie med Begynderne, og til Beskyttelse af de Mindreaarige paa Grundlag af de eksisterende Lovbestemmelser. Hvad de Viderekommende angaaer, da ere de vist i de fleste Tilfælde uhelbredelige, saa meget mere som de næsten altid ere Drankere.

Hvert Aar komme russiske Missionærer til Markedet, men deres Mission bestaaer udelukkende i at afholde offentlige Disputer med Sektanterne for paa den Maade at modarbejde Kjætteriet og Frafald fra den retroende Kirke. Disse Disputer foregaa i Kathedralkirken paa Markedet, og overværes i Regelen af en temmelig stor Menneskemængde, der følge Striden med Interesse. Modstanderne ere navnlig Tilhængerne af den gammelkirkelige Sekt, Staroweri, som overfor Missionærerne hævde de gamle Kirkebøgers og de gamle Kirkeskikkelses Rigtighed og Ægthed i Modsætning til dem, der indførtes efter Patriarchen Nikon.

Derom dreier egentlig hele Striden sig, og Brændpunktet er, om det er rigtigt at korse sig med to eller med tre Fingre; det tofingrede eller det trefingrede Kors, som man udtrykker sig. Disse theologiske Spidsfindigheder ligge naturligvis langt fra praktisk Christendom, som Missionærerne derfor heller slet ikke give sig af med, skjøndt Markedet kunde give dem nok at bestille i den Henseende; thi Elenighed og Last er her Overflod af. Især var der et Sted, kaldet „Samokat“, som endnu til for et Par Aar siden havde et meget daarligt Rygte paa sig, og Enhver, der i tidligere Aar har besøgt det Nischegorodske Marked, husker vel denne store Plads*) med Fjælleboderne og de to Etages Træhuse, hvor Svirebrødrenes Sang og Skjældsord og de aldrende Skjøgers hæse Stemmer løde fra den tidlige Morgen til Aftenen seent, akkompagneret af daarlige Orchestres skurrende Musik og med de af Drik og Nattevaagen opdunstede Ansigter som Staffage. De hyppige Stridigheder bleve her ikke sjældent afgjorte med Revolverskud og Knivstik, og Politiet havde her altid mere at gjøre, end det kunde overkomme. Thi dette var ogsaa et yndet Tilflugtssted for falske

*) Denne Plads eksisterer ogsaa endnu men i noget forandret og renoveret Skikkelse.

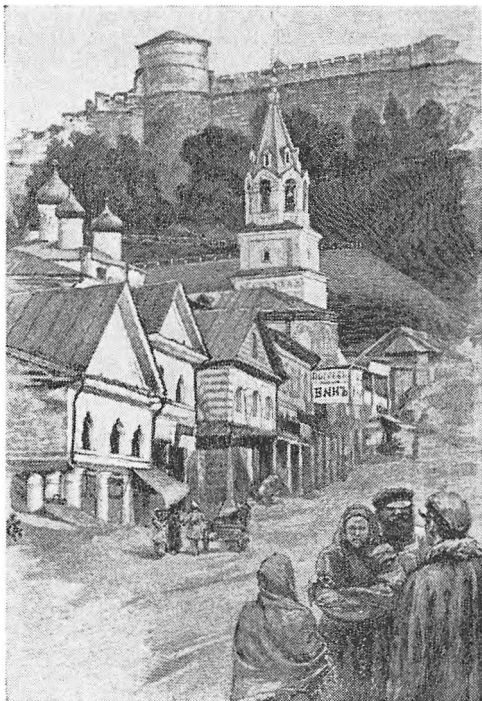

Fig. 58. En gade i Niznij Novgorod.
(Fra G. Kennan: Sibirien.
Christiania/Kjøbenhavn 1891).

Spillere og Bondefangere, hvoraf Markedet vrimler. Bondefangerne havde navnlig to „tricks“, som de med Forkjærlighed praktiserede. Det første bestod i at sælge foregivne falske Seddelpenge, idet de foreviste en Pakke med rigtige Banknoter ovenpaa og i Bunden, men akkurat tilskaarne Papirstykker i Midten. Da de ægte Banknoter naturligvis forekom at være mærkværdig godt eftergjorte, var det ikke vanskeligt at finde Kjøbere til Pakkerne, idet Bondefangerne forstode at afholde de Lettroende fra nærmere at undersøge, hvad der var inde i Bunken, som følgelig var stramt ombunden med Korsbaand. Det andet Kunststykke bestod i at tage en tom Tegnebog, som saa en sølle Bonde tager op. Gavtyvene give sig nu strax i Lav med Bonden, og da de finde Tegnebogen tom, beskyldte de ham for at have tilvendt sig Pengene. Denne benægter det naturligvis; men til Politiet vil han jo heller ikke, og han maa derfor

op med sin egen Tegnebog for at vise, at de Penge, han har, ere hans egne. Denne fyldte Tegnebog bliver nu gjort til Gjenstand for Undersøgelse af Gavyvvene, som tælle Pengene, beføle dem og saa tilsidst vende Tegnebogen tilbage til Eieren med mange Undskyldninger. Men naar den Bedragne saa skal bruge sine Penge og faaer Tegnebogen op af Lommen, saa finder han den til sin Bestyrtelse i Regelen fyldt med Papirstykker i Stedet for med Banknoter.

Og mærkelig nok, disse Kunststykker ere blevne gjentagne Aar efter Aar, uden at Folk ere blevne klogere. Det Samme gjælder ogsaa om de falske Spillere, der her paa Markedet altid gjøre en god Høst, trods Politiets Aarvaagenhed og det skarpe Udkig, der holdes med dem. Thi mange af dem ere gamle Bekjendte, der helst maa see at komme incognito hertil Markedet, og som ogsaa søge saa vidt muligt at bevare deres Incognito. Thi, komme de Ansigt til Ansigt med Lovens Haandhævere, blive de som oftest, uden videre Ceremonier og uden videre Forhør og Rettergang transporterede bort fra Markedet, paa det Offentliges Bekostning, og i Løbet af nogle faa Timer. Undertiden blive de endog modtagne paa Jernbanestationen ved Ankomsten af det forekommende Politi, som da strax sørger for at gjøre dem uskadelige.

Hver Dag ved Togenes Afgang fra Nischnii, kan man see en lille Skare af ufrivillige Reisende, der ledsages af Politi og Gendarmer til deres respektive Pladser i Togene. I disse Skarer finder man ikke alene Mandfolk, men ogsaa Fruentimmer[e] og ikke faa Exemplarer af disse Dammers Kavallerer eller Haandlangere, disse sobere Fyre med de dygtige Næver og frække Ansigter, hvis Rolle bestaaer i at spille den hævnende Nemesis eller at skride ind, naar der behøves noget mere Solidt end Elskovs Kogleri og Kvindeliste.

Det er klart, at denne Overflod af kriminelle Elementer paa Markedet fordrer et mere end almindeligt strengt Administrationsvæsen og Politiopsyn. Dette er ogsaa opnaaet ved at Gouvernøren, der er den Øverstkommanderende paa Markedet, i Løbet af de 2 Maaneder, dette varer, faaer en Generalgouvernørs Fuldmagt, saa hele Territoriet og tilstødende By Nischnii, erklæres i en Slags Beleiringsstilstand eller „under forstærket Tilsyn“, som det hedder paa den officielle Jargon. Derved ere Hænderne til en vis

Grad frie hos Gouvernøren, og han kan gribe til Forholdsregler, som under almindelige Forhold vilde være lovstridige. Der findes saaledes paa Markedet en Politiret for mindre Forseelser og Overskridelser af Markedsreglementerne samt for Gadeuordener, medens, under almindelige Forhold, Politiretterne nu ikke existere længere i Rusland, hvor hele Rettergangen udelukkende er i Hænderne paa Justitsvæsenet, som er fuldstændig uafhængigt af Politiet og Administrationen, og kun benytter disse som Haandlangere. Under almindelige Forhold er det derfor vanskeligt altid at ramme de Skyldige for mindre Forseelser og Uordner, da Politiet kun kan konstatere Faktumet og saa maa lade Sagen glide over til Justitsvæsenets lavere Instanser, Fredsdommerne eller Kredsdommerne, hvor Sagen saa endelig afgjøres; ofte efter længere Tids Forløb, og med al den ilberale Skaansomhed overfor menneskelige Svagheder, der er et Særkjende for den intelligente Russers Forhold til Omverdenen, og som Loven bemyndiger Dommerne til at gjøre Brug af i vid Udstrækning. Her paa Markedet er det nu anderledens, enhver Forseelse bliver strax straffet, ofte bliver den Skyldige umiddelbart anholdt paa Stedet og bragt til Hovedvagten, hvis Forseelsen er af den værre Sort, eller hvis Misdæderen viser sig opsætsig, eller er i utilregnelig Tilstand. I ethvert Tilfælde maa han næste Dag møde i Politiretten, hvor saa Formaliteterne ere faa, Processen kort og Dommen falder strax; og denne træder derpaa i Kraft umiddelbart efter, at Gouvernøren har godkjendt den. Denne inderlige Forbindelse mellem Aarsag og Virkning, have haft en overordentlig gavnlig Indflydelse paa Markedets Orden og Ro, som i det Hele er bedere, end man skulde vente det. Især bidrog den i sin Tid bekjendte General B, der i flere Aar var Markedets øverste Administrator, meget til at haandhæve Ordenen ved den Strenghed og Klogskab, hvormed han forstod at skride ind overalt, hvor det behøvedes; især var han en Skræk for alle Bøller og Industririddere; med dem gjorde han i Regelen kort Proces, idet de enten strax bleve udviste og transporterede bort fra Markedet og Byen Nischnii, eller ogsaa først maatte gennemgaa en lille Kur paa Hovedvagten. Hvori denne Kur bestod, derom gik der forskjellige Rygter, men det synes som om den i flere Tilfælde har været af en temmelig føle-

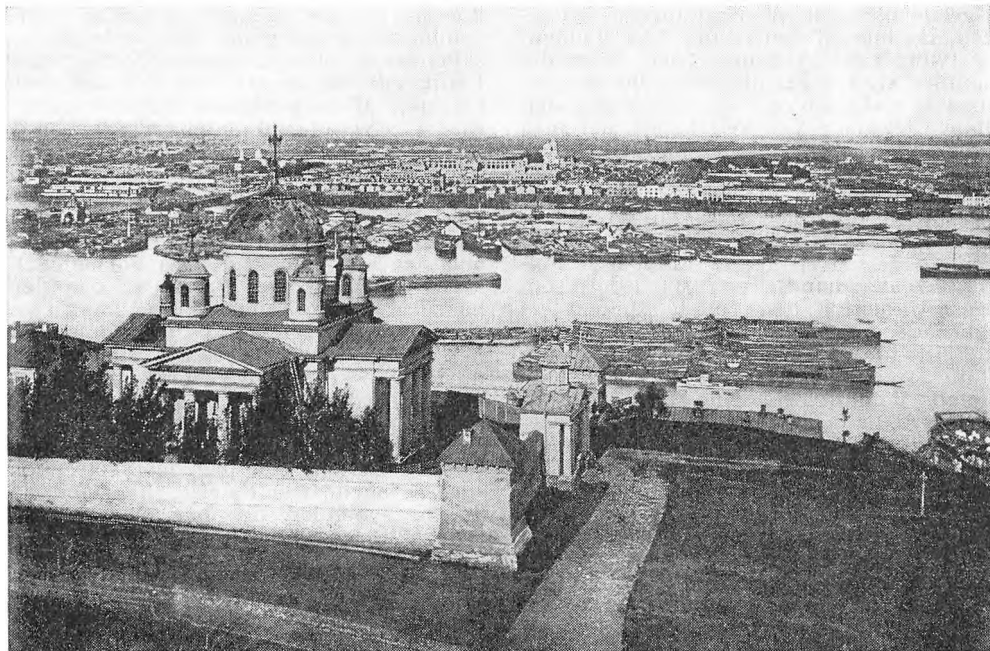

Fig. 59. Udsigt over Niznij Novgorod. (Det kgl. Bibliotek).

lig Art. Det fortælles endog, at dette skulde være Regelen, og at der undertiden foregik meget alvorlige Scener indenfor Hovedvagtens Mure. Den offentlige Mening beskjæftigede sig ikke sjældent med denne Sag og udtalte sig, med den for den russiske dannede Klasse egne principielle Liberalitetsfølelse, i Regelen stærkt dadlende om denne udstrakte Myndighed, der betragtedes som et Overgreb fra Administratorens Side, truende for den offentlige Retspleies hellige Principer. Hvis man imidlertid har gjort Bekjendtskab med Markedet og overbevist sig om, hvormegen Raahed og durchdrevet Skurkeri, der maa kæmpes imod her for at yde de Svage Beskyttelse og ikke lade Listen eller Frækheden gaa af med Seieren, og, naar man paa den anden Side kjender det russiske Justitsvæsens svage Sider med dets udtalte Hang til at være en skaansom Dommer men en svag Beskytter for Samfundet, da har man dog Lov til at være af en nogen anden Mening, thi som Smeden sagde, da han gik i Rette med Kurfyrsten, „hvor

haardt skal til, at der er blødt for lidt, om den Ting troer jeg kan der ikke klammres“. Dette gjælder saa meget mere, som der bestandigt behandles i Politiretten en Mængde Klager, hvor Sagerne dreie sig om Snyderi og Uredelighed af den Art, som det er vanskeligt at komme til Livs ved Hjælp af en tilsvarende Lovbestemmelse, og hvor den Anklagede derfor, under almindelige Omstændigheder, kunde være sikker paa at komme uskadt fra det. Her i Politiretten føler han sig dog ikke fuldt saa rolig, og en halv Times Underholdning med Politimesteren eller et Par Minutters Samtale med Gouvernøren selv, kan ofte være tilstrækkeligt til at bringe Manden paa ganske andre Tanker og faa ham til at indsee, at det Bedste, han kan gjøre, er at gjøre Sagen hurtigst muligt om igjen og takke Vorherre for, at han er kommet saa godt fra det, som han er.

Det er derfor ogsaa et broget Selskab, man træffer oppe i denne midlertidige Ret, hvor Enhver i Regelen er sin egen Advokat, og hvor Anklageren og den An-

klagede ofte kun daarligt forstaa hinanden, saa man af den Grund ikke sjældent er tvunget til at bruge Tolk. Naar det handler sig om Stridigheder der ere opstaaede ved Kjøb og Salg, er der desuden mange tekniske Vanskeligheder, der maa overvindes for at komme Sandheden nær, da det rigtige Syn paa Sagen mange Gange afhænger, ikke allene af et indgaaende Varekjendskab, men ogsaa hyppigt fordrer Kjendskab til de Skikke og Brug, der gjælde saavel hos de forskjellige Folketænder, der handle paa Markedet, som ogsaa indenfor den Handelsspecialitets Omraade, hvorom der er Tale. I saadanne Tilfælde maa man derfor undertiden støtte sig til Sagkyndige og uheldede Mænds Voldgiftserklæring.

Ved disse Retsforhandlinger, der foregaa hver Dag fra Markedets Begyndelse til nogen Tid efter dets Slutning, kan man træffe alle Markedets Stænder og Folkslag repræsenterede. Der er saaledes værdige Kjøbmænd, rigtige bibelske Portrætter med strenge, alvorlige eller listige og skalkagtige Øine; der er fædte Warschauer og vestrussiske Jøder, prydede med de polske Jøders orthodoxe lange Tindingelokker, de saakaldte Pæsiki, og iførte deres langskjortede af Hvidløg duftende Livkjortler; der er ogsaa her de alvorlige Østerlændere med deres urokkelige Ro, som de saa meget lettere kunne bevare ved disse Leiligheder, som de i Regelen give sig Udseende af, slet ikke at forstaa det russiske Sprog; det vil sige, hvis de ere de Anklagede, er deres Rolle derimod Anklagerens, ere de dog langt livligere og forstaa ogsaa mere Russisk. Endelig møde vi ogsaa her de silkeskjortede, elegant paaklædte og stærkt parfumerede Damer med de extravagante Hattemonstre paa Hovedet, som overalt, ere de ogsaa her paa Hoide med Situationen og føle dem tilsyneladende fuldstændig i deres Es.

Det er undertiden underlige Par, der som Klagere og Anklagede blive kaldede ind i det lille Retslokale, Par der passe saa lidt sammen, at man kunde fristes til at udbyrde, som der staaer i Visen, „at fast man det forsværge vilde“. Derfor foregaaer der ogsaa her hyppigt komiske, men undertiden ogsaa rørende Scener, og mange lange Historier faaer den dømmende Politifunktionær at høre. Døren aabnes og lukkes, og En efter En eller ogsaa parvis, træde de, i den lange Korridor Ventende, ind i Retslokalet, for, efter kortere eller længere Tid, atter at

komme ud; enten slukørede eller hovedrende, straalende glade, eller opbragte og skjændende. Mangen gammel Synder eller Leilighedssvirebroder med Hovedet endnu fuldt af de bankende Tømmermænd, gaaer forvisset ind, uden ret at kunne huske, hvad der egentlig var skeet, og hvorfor han skulde møde her. Maaskee grubler den omtagede Hjerne paa de udviskede Indtryk af det Forbigangne, da der blev drukket, sunget og slaet løs; maaskee har han en dunkel Fornemmelse af at have sovet Rusen ud paa den haarde Steenbro, eller paa en Bænk i en eller anden Varietethave, og muligt er det ogsaa, at han ved den Leilighed har mistet alle sine Penge. Men, hvor uhyggelig Situationen ogsaa kan være for ham, kan man dog være sikker paa, at det sjældent er med Gru eller Tænders Gnidsel, at han seer paa det Skete, men snarere med den Følelse, hvormed en dristig Svømmer, der har taget sig en ordentlig veirispende Dukkert, muligvis beklager at have været lidt for længe under Vandet.

Faaer en saadan af Skjæbnen forfulgt Mand sine Penge tilbage, undertiden betydelige Summer, som det forsynlige Politiet enten har samlet op paa Gulvet i Hotelværelset, hvor der blev soldet, eller har fundet hos een af Damerne med de veiende Fjer, da er han naturligvis sjæleglad; og faaer en Anden, der i Utide blot har været for stoiende eller krigerisk stemt — Syndernes Forladelse paa Grund af mildnede Omstændigheder og navnlig i Betragtning af den stereotype, og efter russiske Anskuelser vægtige, Undskyldning „jeg var fuld deres Velbaarenhed“, da er ogsaa han veltilfreds. Men sommetider ogsaa maa En eller Anden vandre den tunge Gang tilbage til Hovedvagtens og ikke sjældent i Selskab med en af Markedets Dalilaer, som selvtilfreds og smilende, uden at tabe Humøret, stiger op ad Hovedvagtens hoie Steentrappene i al sin Stads.

Men skjøndt Markedspolitiet's Annaler vise, hvor ofte her Ordsproget „Cherchez la femme“ bliver gjort gjort til Sandhed, er det dog naturligvis ikke alle Sagerne, der have denne romantiske Baggrund. Megen Tid maa der i Retten offres paa at dømmes og mægle i de mange Handelsstridigheder, der opstaa ved at Jøder, Christne og Muhamedanere kappes om at snyde hinanden. Endelig henimod Markedets Slutning behandles der en Mængde Sager mellem Tjenestefolk og Kokke

contra Hotelværter, mellem Gjøglerne, Skuespillere og Cirkuspersonale contra deres respektive Entreprenører, thi disse Smaafolk Kunstnere have ofte deres Nød med at faa deres surt fortjente Penge, naar Afregningstimen stunder; og de maa derfor ikke sjældent gaa paa Akkord med deres Principaler og tage, hvad de kan faa, undertiden kun Halvdelen af den akkorderede Betaling.

Denne Politiret danner et vigtigt Led i hele Markedsadministrationens Forvaltningssystem, men som sagt kunne virkelige kriminelle Sager ikke behandles eller finde nogen Afgjørelse her, men maa overgives til Justitsvæsenets Domstole. Hvad private Søgemaal angaaer, da kan Politirettens Afgjørelser for disses Vedkommende naturligvis heller ikke, strengt taget, være bindende, og Enhver der føler sig forurettet, har Ret til at henvende sig til de almindelige Domstole med saadanne Sager, hvis man af praktiske Grunde dog ikke føler det klogere, ikke at stampe mod Braadden.

Ikke alene i Retten, men overalt paa Markedet iagttager man, at Arbeidet tager til, efterhaanden som det lakker mod Enden. Det Billede af feberagtigt Hastværk og Begjærlighed efter, paa den ene eller anden Maade, at gjøre Forretninger, som fra Markedets Begyndelse falder saa stærkt i Øinene her, træder efterhaanden tydeligere og tydeligere frem, og besøger man Markedet i Løbet af de sidste Par Uger, da faaer man en Illustration af Kampen for Tilværelsen, som det er vanskelig at glemme. Det er Havesyge eller Sult, der driver disse Klynger gennem Gaderne med den ene fixe Idé at fortjene noget. Der er Ingen, der i denne Trængsel har Tid eller Lyst til at tage Notits af sine Medmennesker. Enhver skubber sig frem, som han kan, og hvad der foregaaer omkring ham interesserer kun forsaavidt, det angaaer ham selv.

Den alt nivellerende Rubel har udjævnet Forskjellen, hvormed Nationalitet, Stand eller Dannelsesstrin ellers præge disse Folks Væsen og Ydre; og den gamle Gud Guldkalven synes her at skulle gaa af med Seiren.

Den 25. August er Markedets store Afregningsdag. Det er Terminen for alle Betalinger, og det er Dagen, da alle de mange Vexler maa udløses eller omskrives. Det er en Dag for store Forventninger og store Skuffelser, thi Kreditten spiller ved alle Markedsomsætningerne naturligvis en umaadelig Rolle. Efter

gammel Skik og Brug skee Omsætningerne i Regelen her paa den Maade, at paa hvert Marked forsyne Kjøberne sig med friske Varer paa Kredit til næste Aar og betale samtidig for de Varer, som de erholdt forrige Aar. Naar Kjøbmændene lidt efter lidt indfinde dem paa Markedet, begynder snart forskellige Rygter at cirkulere paa Markedsbørsen om dette eller hint Firmas svankende Stilling; og alle disse Rygter blive naturligvis meget ivrigt og vidtløftigt drøftede, og hos Mange vække de mørke Anelser om store Tab og maaskee Ruin; thi alle disse „Krack“ ere jo som Laviner der rulle og knuse meget Smaakram undervejs.

Hyppigt lade saadanne fallerede Firmaer naturligvis Sagerne gaa deres Gang, og naar Tiden kommer, høre de op med at betale og erklære sig bankerot. Andre søge at forhale Katastrofen ved at fornye Vexlerne og lignende Kombinationer. Men der er ogsaa dem, der søge at blive af med deres Gjæld, ved at gaa paa Akkord med Kreditorerne; og her paa Markedet er det gammel Skik og Brug, at saadanne havarerede Forretninger, da, naar Tiden lakker mod den 25 August, en skjøn Dag indbyde deres Kreditorer til et Glas The. Enhver her paa Markedet veed, hvad disse lumse og skjæbnesvangre Indbydelser betyde og forstaaer, at det bliver et dyrt Glas The. Thi det er sjældent Smaating, det handler sig om, og i Regelen bliver der ikke tilbudt Kreditorerne mere end 50 Kopek for Rublen, ja sommetider maa de tage til Takke med langt mindre. Som oftest tage Kreditorerne, hvad de kunne faa, da det dog altid er bedre end Intet. Sommetider er det et Nøddanker, sommetider er der Bedrageri med i Spillet. Men Kreditorernes Løielighed, saavelsom Skyldnernes Ugeuerthed antyder, hvor usikre de russiske Handelsforhold ere, en Usikkerhed, der dog naturligvis til Syvende og sidst maa betales af Forbrugerne, og som fordyrer Varerne meget.

Skjøndt Markedet for Mange er en Kilde til store Skuffelser, vedbliver dette store Handelsmøde dog Aar efter Aar at drage Tusinder og Hundredetusinder til Nischnii, og hvert Aar komme de med nye og friske Forhaabninger.

I Markedets bedste Blomstringstid, have Omsætningerne været oppe til over 200 Millioner; men i de sidste Aar ere de dog dalede noget og naa nu neppe op til dette Tal, om end ikke langt derfra. For-

resten er det for Statistikken ikke let at indhente tilforladelige Oplysninger om Omsætningernes Størrelse og Omfang, da Kjøbmændene i Regelen holde af at gjøre Hemmeligheder af deres Forretninger for selv at kunne regulere deres Beskatning; maaskee dog ogsaa af andre Grunde. Desuden er Bogføring og Bogholderi een af Kjøbmændenes svage Sider, og skjønndt de ordentlige Forretninger naturligvis ikke kunne existere uden dette solide Grundlag, gives der dog her, hvor Prangeriet flourer, mange gammeldags Handelsfolk, der betragter Skriveriet som svær Latin og derfor vedblive at føre Regnskabet ved Hjælp af forskjellige, for Udenforstaaende uforstaaelige, Hy[e]ro-glypher i Notitsbogen eller Hefter, ja der er dem, der ikke ere komne saa vidt endnu, men hvis Regnskab er endnu mere primitivt og skrives paa Vægge og Loftsbjælker.

Det lakker imidlertid mod Enden med Markedet. Men forinden dettes Slutning, og før man vender det Ryggen, lønner det sig at kaste et Blik paa Floden eller rettere Floderne, disse mægtige Arterier, der bringe Næringen og Føden til denne Molock og bedst faaer man et Overblik over Omgivelserne, naar man begiver sig ud paa den en $\frac{1}{2}$ Fjerdingvei lange og temmelig brede Pontonbro, der forbinder Markedet med Byen Nischnii Nowgorod. Ad denne Bro drager i Løbet af hele Markedstiden en tæt Menneskestrøm frem og tilbage. Fra den tidlige Morgen til Aftenen seent ryster Broen under Hestenes taktmæssige Hovslag, og Vognrækkerne danne her en uafbrudt, i Dagens Løb aldrig ophørende, Kjæde; thi, skjønndt Markedets Forhold til sin Amme Nischnii er temmelig kjøligt, har paa den anden Side Byen forstaaet, at sugе sig ret godt fast til Markedet, der ikke alene yder Stadens Indbyggere, men ogsaa en Deel af Oplandets Beboere et mere end rigeligt Underhold. Det er derfor ikke underligt, at Forbindelsen mellem Byen og Markedet er saa livlig, som den er, og at denne lange Træbro allerede længe før Markedets Begyndelse uafsladelig befares af Byens Indvaanere, baade tilvogns og tilfods. Men lader man sig ikke genere af Trængselen, eller har man tæt ved Gelænderet fundet en lille Friplads, hvor man kan staa uden at blive skubbet og puffet, og saa kaster Øiet ud over Okaen og Volga, da finder man Floderne overalt bedækkede med en Masse Pramme, Flodskibe, Dampbaade og Smaafartoi-er,

mellem hvis forskjelligtformede, og brogetfarvede, Skroge, kun her og der den blanke, letkrusede Vandflade kommer til syne. De kraftige Bugseerdampere trække langsomt afsted med hele Karavaner af disse tungtlastede, plumpe Pramme, der, som uhyre Vandbiller ligge plat paa Overfladen med deres brede Bov og udspilede Borde. Passagerdamperne, byggede efter amerikansk Mønster som svømmende Hoteller, støde uafbrudt fra Kai-erne og dampe, efter gratiøse Vendinger, afsted, overfyldte med Passagerer og Gods, men uden at gjøre Indtryk af at være rigtige Fartoi-er, thi som alle Flodskibe ere de indrettede ikke alene til at flyde, men ogsaa til at krybe, og naar Sandbankerne naaes, saa skjærer Hjulene frisk ned i det bløde Sand og trække den flade Skibsbund skurende over Forhindringerne. Det er ingen Fiske, snarere Reptilier, der tage til Takke med Elementet, som det er.

Mellem alle disse større Fartoi-er bevæge sig her og der en Mængde smaa Ro- og Dampbaade, Færgebaade, som bringe Passagerer hid og did til Fartoi-er og Pramme eller til forskjellige Steder af de ligeover for liggende Flodbredde. Og hele dette Panorama, fuldt af Liv og Virksomhed, indrammes deels af Byens og Markedets travle Kaier, deels af den venstre Wolgabreds lave og grønne, men stille Engbredder, langs hvilke de lidet ioinefaldende men voluminøse, Tømmerflaader langsomt drive nedad med Strømmen. Er det en solklar Dag, da antager hele Billedet en broget Kolorit, hvis prunkende Farverigdom rigtignok minder lidt om Nürnbergergeneren, men dog, ved at give Synsfeltet Liv og Afvexling, bidrager til at lade En glemme det russiske Hverdagslivs graabrune Grundtoner. Er det saa ovenikjøbet en Søn- eller Helligdag, naar de festligklædte Bønder og Bønderpiger fra Omegnen i massevis søge til Markedet for at gjøre Indkjøb og faa lidt Fornoielse eller en Taar, saa meddele disse Landboeres brogede Dragter med de ultra farvede Skjorter, Bluser og Tørklæder nogle Extrastrøg af Gult, Blaat og Rødt til Billedet, som om man med en fed Pensel havde trukket disse Farver fra den ene Ende af Broen til den anden for Effektens Skyld.

Efter den 25. August, der egentlig er Markedets officielle Lukningsdag, begynde Kjøbmændene saa smaat at pakke ind, og efter nogle Dages Forløb, finder man allerede her og der lukkede Butik-

Fig. 60. I markedets bedste blomstringstid har omsætningen været oppe på over 200 millioner. Her en 500 rubel seddel med Peter den Stores portræt.

ker; men Indpakningen og Borttransporteringen af Varerne holde endnu Travlheden ved Lige, især langs Kaierne, hvor Røret og Tummulten vedblive, længe efter at Virmelen paa selve Markedet er ophørt.

Hotelværterne, Forlystelsesanstalterne og Detailhandlerne vedblive at gjøre gode Forretninger lige til den 1ste September, men efter denne Frist bliver Trængselen paa Markedet, Dag for Dag, kjendelig mindre og mindre, og snart seer man hele Gader øde, forladte og mennesketomme; kun omkring Hovedbygningen, som finde i denne, hersker endnu en Deel Liv og Bevægelse. Thi Smaahandlerne retirere ikke, før Orchestret inde i Hallen, den 9de September, har spillet sine sidste Akkorder, vel vidende, at mange af Nischniis Indvaanere opsætte deres Indkjøb til de sidste Dage, for at faa det billigere. Saadanne praktiske Folk ses nu, at løbe fra Butik til Butik, kjøbende Alt, hvad de kunne faa for en Spotpris, uden egentlig selv at vide, hvad de vil med alt det Kramm. Men ogsaa for dem slaer

Afskedens Time. Den 9de September spiller Musikken for sidste Gang inde i Centralhallen, og strax derefter begynder Politiet at gjøre reent Hus, ved at tvinge de Handlende til at gjøre Alvor af Indpakningen. Den 10de September lukkes ogsaa Hovedbygningen, og nu er der overalt paa Markedet øde og tomt. Som sagt, nede ved Kaierne er der endnu meget Arbeide der skal gjøres; der slæbes der og lades der endnu, og saaledes bliver det her ved, lige til ind i Oktober Maaned; men Arbeidet gaaer nu sin jævne Gang her, der er ikke det tidligere Hastværk, Enthusiasmen og Iveren er forundstet; Alle ere de trætte og udasede; og det raakolde Efteraarsveir med Regnen, der drypper ned fra oven, Fugtigheden, der siver ud af Vægge og Plankeværker, det slibrige Smuds under Fødderne, og det vaade Tøi paa Kroppen, det er Noget, der kan faa, selv russiske Lastdragere til at tabe Humøret, saa at Opsangen, der tidligere var bedrøvelig, nu lyder som Graad.

Men paa selve Markedet, hvor fornylig

Menneskevrimmelen trængte sig frem gjennem Gaderne, og det brogede Handelsliv var i fuld Gang, der er der nu, efter den 10. September, stille. Dørene ere nu atter tillukkede og tillaasede, Vinduerne tilhullede og tomme, og man seer Intet til Mennesker eller levende Væsen. Kun her og der løber en glemt, og nu husvild, Kat, skyndsomt over Gaden, eller en forsulten herreløs Hund søger i Feieskarnet Noget at slukke Sulten paa. Dog i Gaderne, der fører fra Kaien til Jernbanestationen, bliver endnu somme-tider Kirkegaardsfreden forstyrret af stoiende Arbeidsvogne, belæssede med Jernvarer og andet raslende og klirrende Gods; men den strax derefter indtrædende Stilhed viser, at ogsaa dette kun var nogle Strofer af Markedets Svanesang — for i Aar.

Om Markedet i Nischnii Nowgorod har nogen Fremtid for sig, er forresten et

stort Spørgsmaal. Jernbaner og Dampskibe bidrager Deres til at gjøre det overflødig, og med Tiden vil det maaskee fuldstændig tabe sin nationale og universelle Betydning, hvis Foretagelsesaand og Konkurrence ikke forstaa at omkal-fatre det saaledes, at det er i Stand til at tilfredsstille nye Krav og løse tidssvarende Opgaver. Men en Fortid har Markedet i ethvert Tilfælde, en Rolle har det spildt i Ruslands Kulturliv, som atter har trykket sit Stempel paa Markedet, og en Beskrivelse af dette er derfor berettiget. Om Opgaven er løst, er en anden Ting, thi det kan gaa, som det ofte gaaer, at Blækket er blakket, Pennen er stakket, Papiret er hvidt, men Skriveren er skidt.

C Mæhl

Bedes optaget anonymt eller pseudonymt (Iwan Navnløs).

Fig. 61. Handelen er afsluttet. Fra H. Roskoschny: *Russland. Land und Leute. II. Leipzig (u. årstal).*

MIN REISE TIL BUI

10 Aar har Zaja¹⁵⁶⁾ bedt mig om at besøge hende. Endelig i Aar lykkedes det mig: Bui ligger omtrent 110 Verst¹⁵⁷⁾ her fra Kostroma ad Landeveien. Men med Floddampere bliver Reisen naturligvis meget længere. Man skal op ad Bifloden Kostromka, som falder i Volgaen lige her ved Byen. Som alle saadanne Lavlandsfloder er der naturligvis ingen stærk Strøm i den, og naar Sneen tør svulmer den vældig op, saa at den ved Udløbet her ved Kostroma, hvor Bredderne er lave, oversvømmer uoverskuelige Strækninger, og man kan faa Indtrykket af at være ude paa Havet. Altsaa Lørdagen den 10de Mai¹⁵⁷⁾ indlogerede jeg mig paa den lille Floddamp og begyndte min Reise. En halv Verst fra Kostroma smuttede vi ind i Kostromka. Men Floden saa vi i Begyndelsen ikke noget til. Det var alt sammen Vand, rundt omkring os, hvor her og der Buske og Smaatræer ragede op, ogsaa enkelte Huse. Vel egentlige Farvande var afstukket med Mærkepæle og Boier, men holdt man sig hertil, veed jeg ikke. Mange Gange gik man vist den lige Vei, og lod sig veilede af sine egne Kjendetegn, som Træer og Buske. Thi selve Floden løber jo i Slangebugtninger og Zigzagger, saa da vi kom længere frem, hvor Bredderne var lidt høiere, og Floden viste sit Relif, saa man mange Gange en Kirke paa høire Bred, som man efter et Par Timers Seilads paa ny fik at see paa venstre Bred. Ja det er just ingen munter Seilads. Landskabet, man kommer forbi, er eenformigt som Nørrefælle, det er Amager, men uden Kultur. Og de faa Landsbyer man kommer forbi eller seer her og der i Frastand med deres sorte Bjælkehuse, eller med smaa Vinduer i, uden Trævæxt omkring sig, liver saamænd ikke op, men gjør det Hele snarere tristere. Skov seer man i Begyndelsen næsten intet til. Men at der er Skove og Skove længere oppe, derom vidner de utallige Tømmerflaader vi møder underveis og som opfylder os med bange

Anelser om, at de tilsidst kan spærre os Veien. De kommer langt oppe fra, fra de nordlige Regioner af det Kostromske Gouvernement, eller saagar fra det Vologodske Gouvernement. Der har man skovet hele Vinteren igennem, kjørt Træerne ned til Flodbredden og lavet disse Flaader af dem, som saa Foraarets Vande har løftet ned i Flodleiet, og nu seiler de her deres egen Sø, overladte til sig selv. Enkelte Flaader er meget store, og paa saadanne findes der Mandskab, som regulerer deres Retning, men Smaaflaaderne ere de fleste, og de kommer ofte den lave Bred for nær, som bestandig bliver lavere og lavere for hver Dag, der gaaer; og derfor er Bredderne oversaate med Tømmerflaader, der er kommet paa Grund og kun ved kunstig Hjælp atter kan komme til at flyde. Der skal naturligvis være en meget streng Kontrol med tilbørligt Mandskab, for at ordne denne Trafik, for det er jo ikke Meningen, at Flaaderne skal græse der til næste Aar. Men det gaaer vist ikke altid, som det skulde, hvad jeg senere fik at see til min Smerte. Naa foreløbigt gik det for os, vi arbejdede os op ad Floden, borede os igennem Tømmerflaaderne, hvor de laa tykt, skød dem tilside, der kom os for nær, med Baadshager og Stænger og seilede videre med fuld Damp. Her og der standsede vi for at losse og lade; Korn blev der lossat ud, og Korn blev der ladet ind, nogle Steder var det Plove, der skulde bringes fra Borde. Andre Steder var det Kasser med Manufakturvarer, der skulde ud; men Lossepladsen var i Regelen den naturlige lerede Flodbred uden Spor til menneskelige Boliger eller Bygninger; og Sækkene, Kasserne og Plove blev pladserede her, tilsyneladende for at passe sig selv lige som Tømmerflaaderne, og kun en enkelt Gang stod der nogle Vogne som nok vare bestemte til at slæbe Varerne væk. Og naar saa alt dette var besørget, saa begyndte Dampbaaden at arbejde sig ud af den lerede Grund og gik videre til næste Losseplads. Passagererne toges ind og ud paa samme Maade og maatte balancere paa et smalt Brædt, med Heldning opad eller nedad, som Bredden var. Kun en enkelt

¹⁵⁶⁾ datter, født 1892, gift med lærer Serov.

¹⁵⁷⁾ 115 km nordøst (den transsibiriske jernbane passerer byen).

Gang var der noget som en rigtig Anløbsplads med en Slags flydende Kai.

Saaledes seilede og seilede vi Dagen og den lyse Sommernat igjennem, med smukt Veir og et Par Smørrebrød som Proviant, thi paa disse Baade er der ikke noget der hedder Restauratør eller Markitenderi. Kogende Vand kan man faa saa meget af, man vil, naar man blot har et Glas i Lommen; man gaar blot hen til Kjedelen og dreier paa Kranen, saa er Glasset fuldt. Det er dog altid en Bekvemmelighed. Naa altsaa næste Dag Kl. 1 kom jeg lykkelig og vel til Bestemmelsesstedet Bui, og der stod Zaja med Asulka paa Bredden og tog imod mig, da jeg efter hendes Ønske havde sendt hende et Telegram. Der var jo stor Glæde paa begge Sider. Saa gik vi hjem til hendes Bopæl, hvor Zaja havde gjort sig i Stand til rigtigt at proppe mig med Spise og Drikke. Derefter havde vi jo ogsaa meget at tale om, og dermed gik Tiden.

Hendes Mand fik jeg ikke at see, han havde været hjemme en Uges Tid, men havde Dagen forud været nødt til at reise tilbage til sin Virkeplads, 40 Werster fra Bui, hvor han arbejder som Kommunist til Glæde og Gavn for alle Retroende. Jeg fik dog den næste Dag talt med ham pr. Telefon. Naa hvad er saa Bui for en By. Ja jeg har jo ikke været i China, men har her i Rusland seet mange faldefærdige og lortede Ravnekroge. Dog værre end Bui har jeg ikke seet. Byen er anlagt i Morads, og paa begge Sider af Gaderne løber der dybe Grøfter med grønt Rosenaa Vand paa Bunden, Brolægning eksisterer naturligvis ikke, og Fortougene repræsenteres af et Par Brædder, der sommetider har Fortsættelse, men sommetider ender med Begyndelsen. Med enkelte Undtagelser, ligner Husene gamle udtraadte Morgensko, hvor man sommetider kan see at der engang har været lidt Brodering paa, som lidt efter lidt er forsvundet, under det ydre Lag af Skidt. Desuagtet havde jeg sammen med Zaja et Par rare Dage og fik talt om Alt muligt. Men om Tirsdagen maatte jeg tilbage og ventede kun paa at Damperen skulde komme. Imidlertid gik der Rygter om, at Floden nu nogle Steder var fuldstændig spærret af Tømmerflaaderne og der kom ingen Baad fra Kostroma, hverken Tirsdag, Onsdag eller Torsdag. Da Baaden naar den kommer kun staaer her et Par Timer, og da her er Dampfloiteri og Piberi nok hele Dagen og Natten, da Bui er en stor Jern-

banestation paa en Sidelinie til den Sibiriske Bane og er forbundet med Petrograd, saa havde jeg nok at gjøre med hele Dage igjennem, fra Morgen til Aften, at løbe ned til Floden og see om Baaden ikke var der. Men det var netop det, den ikke var, hverken den ene, den anden, eller den tredie Dag. Saa tænkte jeg endelig Torsdagen, at det var bedere at tage med Jernbanen; for hjem maatte jeg jo. Desværre var det ogsaa her galt; to smaa Jernbanebroer af Træ vare afbrændte fornylig paa den nærmeste Linie Danilow Jaroslaw, og jeg maatte derfor tage over Wologda. Fredag Morgen gik vi ogsaa til Stationen, men netop som jeg vilde tage Billet fik vi at vide at Baaden var kommet. Saa gik det i en Fart ned til Floden, og der stod til min Glæde den lille Tingest med Dampen oppe. Med fast Overbevisning om, at nu kom jeg dog endelig snart til Kostroma, gik jeg ombord, og efter at vi havde faaet alle Oste-kasserne og Sækkene indladede, tog jeg Afsked med Zaja uden større Rørelse, for vi venter hende her om en Uges Tid.

Nu gik det altsaa ned ad Floden, forbi samme kjedelige Landskaber, som paa Udveien, ogsaa nu maatte vi feie Tømmerflaaderne tilside, men dog var Passagen temmelig fri til vi kom til Anløbspladsen Issada. Her var vi endelig kommet i en Fælde, og tilsyneladende til vor Reises Ende, thi Tømmerflaaderne stod her kilede fast i en halv Mils Veis Længde fra hoire til venstre Bred, saa tæt, at Folk gik over fra den ene Bred til den anden som paa en Bro og Floden havde dog her vel henvend et Par Hundrede Meter i Bredde her. Naa der stod vi altsaa. Der arbejdedes lidt i den anden Ende paa at faa Flaaderne flot lidt efter lidt. Men Arbeidet gik meget langsomt, og der gik Rygter om, at vi kunde gjerne staa her en 4-5 Dage maaskee en heel Uge. Nogle Arbeidsfolk tog deres Bylter og gik fra Borde, afsted til Fods. Jeg begyndte ogsaa at tænke paa det, men hvordan? Alt omkring er forsumpet og oversvømmet. Paa Galoscher seile man ikke langt. Efter lidt Raadslagning fik jeg at vide, at 10 Werst herfra er Landsbyen Miskov, hvortil man kan gaa tilfods langs Flodbredden tørskoet, og der kan man maaskee faa en Baad, som roer dem de 30 Werst¹⁵⁸⁾ til Kostroma. Perspektivet var jo ikke fristende, men da der ikke var andet at gjøre, fik jeg og et Par Medrei-

¹⁵⁸⁾ ≈ 31.5 km.

Fig. 62. Oversvømmet russisk landsby. Fra H. P. Hjerl Hansen: *Danske Pionerer i Sibirien*. København 1949.

sende fat i en Vogn fra Isada, hvorpaa vi kunde lægge vor Bagage (jeg havde meget lidt) og saa travede vi langs Flodbredden de 10 Werst, mine Lidelsesfæller i Spidsen med Fart paa, og jeg bag efter søgende at gjøre Skridtene saa lange som muligt. Om det var 10 eller 12 Werst, men tilsidst kom vi, efter at være færget over lidt mere Vand, til Landsbyen Scharko, hvor vi overnattede; og næste Morgen, efter at man igjen havde roet os over lidt mere Vand, til Landsbyen Miskov. Her laa der tilfældigt en Motorbaad, som skulde til Kostroma og var villig til at tage os med. Til denne Nøddeskal betroede vi vor Skjæbne med et Par Læringer fra den tekniske Skole som Maskinister. Farvandet, der her løber ud i det Blaa, kjendte de lidt til. Begyndte vi Seiladsen Kl. 6 om Morgen, med Buske ragende op ad Vandet til alle Sider, og Kl. 9 stod vi paa Grund. Her arbeidede vi saa med Baadshager og Stænger paa at komme flot til Kl. 3 Ef-

termiddag, men kom ingen Vegne, til Bønderne i den nærmeste Landsby satte en Baad ud og kom os til Hjælp. Da vi var slæbt flot var Petroleumet sluppet op og vi maatte hen til en Landsby, hvor der var en Fabrik, for at faa Petroleum, og saa endelig seilede vi til Kostroma, hvor jeg ankom Kl. 6 om Aftenen.

Hjemme traf jeg heldigvis alt i Orden og Anastasia i bedste Velgaaende. Hun havde jo været lidt urolig, da jeg havde telegraferet at jeg kom pr. Jernbane men kom ikke og hun ikke kunde begribe hvor jeg var blevet af. Des større var Glæden. Men I kan lære heraf, at det ikke altid er let at reise 100 Werst her i Rusland og at det ikke er overflødigt at gjøre sit Testamente i Forveien¹⁵⁰).

¹⁵⁰) En anden dansker, statsråd C. A. Koefoed udtrykte det samme således: Hvis du rejser ud for en Dag, saa tag Brød med for en Uge. (Fra C. A. Koefoed: 50 Aar i Rusland 1878—1920. København 1945.

ET HALVT AARHUNDREDE SOM DYRLÆGE I RUSLAND

*Den hjemvendte Carl Mæhl af den kendte
Kalundborg-Familie fortæller*

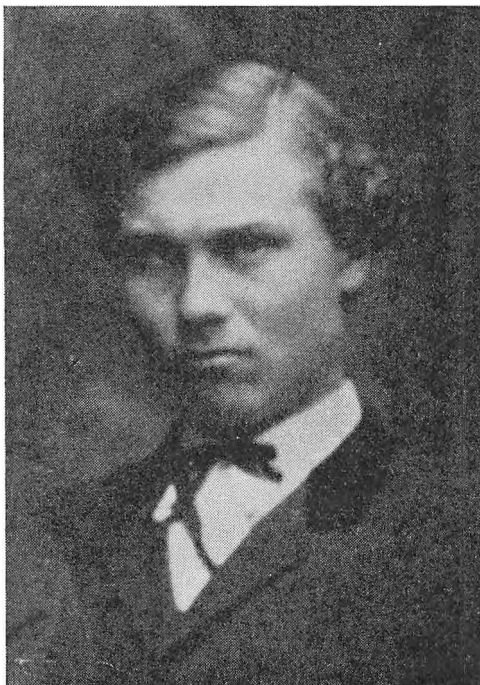

Fig. 63. Carl Mæhl (1872).

I 1874, altsaa for samfulde 51 Aar siden, rejste den unge Dyrlæge *Carl Mæhl*, Søn af den i sin Tid kendte Skrædermester i Pilestræde i København og altsaa Broder til den ansete gamle Kalundborgenser, Urmager *Georg Mæhl*, til Czarens store, hellige Rusland. Den unge, dygtige Dyrlæge, der begyndte sin Kariere om Bord paa et af de Skibe, der sejlede med Muldyr fra Argentina til Vestindien, maatte i Sct. Petersborg tage sin gode danske Eksamen om paa Tysk og traadte derefter i det russiske Veterinærvæsens Tjeneste. Dyrl. Mæhl blev i Rusland en me-

get anset Embedsmand — han holder dog ikke af at blive erindret om, at han ligesom *Thor Lange* og *Koefoed* i sin Tid udnævntes til Statsraad — og nu har vi, da han har sat Foden paa dansk Jord for første Gang siden 1901, anmodet ham om at fortælle lidt om Forholdene i sit nye Fædreland og om sit eget Arbejde derovre.

Interview.

— Jeg bor, begynder Dyrlæge Mæhl, nu paa 25. Aar i Byen *Kostroma*¹⁵⁹⁾ ved *Volga*, 50 mil fra Moskva, men har ellers boet i 10 Aar i *Nischnij Nowgorod*, 2 Aar i *Samara*, 3 Aar i *Nordrusland* og 10 Aar paa *Krim*. Det sidste Sted blev jeg gift med en Grækerinde; i vort Ægteskab har vi 3 Døtre og 2 Sønner. Sønnerne¹⁵⁹⁾ er nu Kemikere i Moskva.

Efter at have taget min Eksamen paa *Landbohøjskolen* praktiserede jeg en Tid paa *Bornholm*, men det var den Gang sløje Tider for Dyrlægerne — det var jo før *Eksportslagteriernes* Tid — og kaldet af en Bekendt, der gjorde vellønnet Tjeneste ved et keiserligt Rytterregiment i *Sct. Petersborg*, hvor Officererne var meget rige Godsejere, rejste jeg saa en skønne Dag til *Rusland*¹⁵⁹⁾). Om jeg med den Udvikling, Forholdene senere er undergaaet i Danmark, har vundet økonomisk ved at udvandre, er maaske et Spørgsmaal.

Det russiske Veterinærvæsen.

— Er der ingen private Dyrlæger i Rusland?

— Nej. Allerede i Czarens Tid blev det Kommunerne — Semstvoerne — overdraget at sørge for Undervisnings-, Vej- og Sanitærvæsenet mod Tilladelse til at tilbageholde en Del af Skatten. Nu sorterer

¹⁵⁹⁾ 41.250 indbyggere (1897).

¹⁵⁹⁾ Sergej og Peter.

¹⁵⁹⁾ 1874 fra *Bornholm* (Østerlars).

Fig. 64. Østerlars, Bornholm. Møhls sidste arbejdssted i Danmark (Det kgl. Bibliotek).

Veterinærvæsenet dog nærmest under Staten. Hvert Guvernement er inddelt i Regioner, som hver har sin Dyrlægestation med Stalde, Klinik, Medicin og andre Hjælpe midler. Paa min Station indskrives der aarlig 5—6000 „Patienter“.

Da Kvægpesten blev nedkæmpet.

— Rusland var i sin Tid plaget af Kvægpest.

— Ja, pestis bovis¹⁶⁰) er meget frygtet i Rusland og med Rette, da Dødeligheden er ca. 90 pCt. Før Jernbanernes Tid drev man store Kvægfløkke mange Hundrede Mil ad Landevejene. Langs Vejene var der afsat et Stykke Græsmark til det vandrede Kvæg, men ofte maatte Driverne ogsaa købe Foder hos den lokale Befolkning, og derved førtes Smitten fra den ene Ende af Landet til den anden. I 1887 blev det paabudt, at Kvæget kun maatte

drives til nærmeste Jernbanestation — ofte dog en Tur paa mange Mil — og da man samtidig begyndte at slaa de angrebne Dyr ned, kom man efterhaanden Pesten til Livs. Vaccinationen, hvorved Dyrene i mange Miles Omkreds fra det smittede Sted gøres immune, besørgede Resten, og nu er Kvægpesten praktisk talt udryddet af det evropæiske Rusland. Efter Krigen blussede den op i Polen^{160'}), men man fik Bugt med den ogsaa dér. Mund- og Klovesygen kender vi i min Del af Landet ikke meget til.

Hellere Dyr end Mennesker.

— Er der noget at gøre for danske Dyrlæger i Rusland?

— Der er Trang til Veterinærer, og Forholdene er for saa vidt bedre end før, som de nuværende Magthavere erkender,

¹⁶⁰) kvægpest.

^{160')} hvor flere danske dyrlæger deltog i bekæmpelsen.

Fig. 65. *Sinferopol, hvor Mæhl levede fra 1878—1883 (Det kgl. Bibliotek).*

at hele Ruslands Fremtid beror paa Landbruget og derfor gør alt muligt for at befordre dets Udvikling. En anden Ting er jo, hvor mange Dyrlæger, man har Raad til at ansætte. Desuden tror jeg, at man ogsaa nu kræver en russisk Eksamen.

— Bør danske Landmænd tage til Rusland?

— Det tror jeg ikke. De store Gaarde er jo — bortset fra dem, som Regeringen opretholder som Mønstergaarde — forsvundne, og til at leve som russisk Bønder egner den danske Landmand sig næppe.

— Men saa vore Dyr da?

— Ja, det er en anden Sag. Muligheder for danske Avlsdyr er der maaske. En godt travende, stærk og nøjsom Hest har Chancer, men den maa ikke gerne være mere end 10 Kvarter og et Par Tommer, og er saa Jyderne ikke for store? Desuden har Ardennerhingstene allerede et godt Renomé i Rusland, som ogsaa er begyndt at købe finske Avlshingste.

Større er maaske Kvægets Muligheder. Godt dansk Malkekvæg vil nok gøre sig i Nordrusland. I de sydlige Egne bruger man som bekendt Kvæg af ungarsk Race som Trækkraft. Som ældre føres Oksen til Brænderierne, hvor den fedes op med Bærme.

Et Par Ord om det nye Styre.

— Har De været ude for store personlige Oplevelser i Rusland i de senere Aar?

— Maaske nok! Men derom taler vi først, naar en Gang Begivenhederne hører Historien til.

— Hvorledes ser De paa det nuværende Styre?

— Jeg finder i hvert Fald dets Idealer mere fremskredne end dem, det tidligere Regime havde for Øje. Det er godt, at den Klasseinddeling, som tidligere prægede Semstvo'en, nu er ophævet, og at den tidligere herskende Klasses Jordprivilegium ikke mere eksisterer.

Et halvt Aarhundrede som Dyrslæge i Rusland.

Den hjemvendte Carl Mæhl af den kendte Kalundborg-Familie fortæller.

I 1874; altsaa for samtlige 51 Aar siden, rejste den unge Dyrslæge Carl Mæhl. Søn af den i sin Tid kendte Strædemester i Pilestræde i København og altsaa Broder til den ansete gamle Kalundborgenser, Urmager Georg Mæhl, til Czarens store, hellige Rusland. Den unge, dygtige Dyrslæge, der begyndte sin Karriere om Bord paa et af de Skibe, der sejlede med Muldyr fra Argentina til Vestindien, maatte i Sct. Petersborg tage sin gode danske Eksamen om paa Løst og traadte derefter i det russiske Veterinærvesens Tjeneste. Dyrsl. Mæhl blev i Rusland en meget ansat Embedsmand — han holder dog ikke af at blive erindret om, at han ligesom Thor Lange og Roefoed i sin Tid udnævntes til Statsraad

— og nu har vi, da han har sat Foden paa dansk Jord for første Gang siden 1901, anmodet ham om at fortælle lidt om Forholdene i sit nye Fædreland og om sit eget Arbejde derovre.

Interview.

— Jeg var, begynder Dyrslæge Mæhl, nu paa 25. Aar i Byen Koftrama ved Volga, 50 Mil fra Moskva, men har ellers boet 10 Aar i Nishnij Nowgorod, 2 Aar i Samara, 3 Aar i Nordrusland og 10 Aar paa Krim. Det sidste Sted blev jeg gift med en Grækerinde; i vor Egtelab har vi 3 Døtre og 2 Sønner. Sønnerne er nu Remisere i Moskva.

Efter at have taget min Eksamen paa Landbohøjskolen praktiserede jeg

en Tid paa Bornholm, men det var den Gang Nøje Lidet for Dyrslægerne — det var jo før Eksplosionslagteriernes Tid — og kaldet af en Bekendt, der gjorde velvænnet Tjeneste ved et kejserligt Rytterregiment i Sct. Petersborg, hvor Officererne var meget rige Godsejere, rejste jeg saa en skønne Dag til Rusland. Om jeg med den Udsvilling, Forholdene senere er undergaaet i Danmark, har vundet økonomisk ved at udvandre, er maaste et Spørgsmaal.

Det russiske Veterinærvesen.

— Er der ingen private Dyrslæger i Rusland?

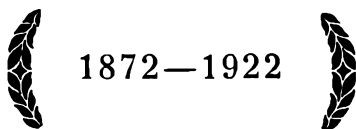
— Nej. Allerede i Czarens Tid blev det Kommunerne — Semsboerne — overdraget at sørge for Undervisnings-, Vej- og Sanitærvesenet mod Tilfælde til at tilbageholde en Del af Staten. Nu forterer Veterinærvesenet dog nærmest under Staten. Hvert Guvernement er inddelt i Regioner, som hver har sin Dyrslægestation med Stalde, Klinik, Medicin og andre Hjælpemidler. Paa min Station indskrives der aarlig 5—6000 „Patienter“.

Fig. 66. Interview givet til Kalundborg Avis i 1925.

Principperne synes jeg, man maa sige, er anerkendelsesværdige, forhaabentlig vil det saa ogsaa lykkes at finde de rette Midler... Alt hvad der har med Landbrug at gøre, staar nu under Autoriteternes umiddelbare Beskyttelse; Tractorer og andre Landbrugsmaskiner uddeles blandt Bønderne. I Aar tegner det endelig til en god Høst i Rusland.

— Vi forlader Carl Mæhl med et smukt Indtryk af, at som han har været Danmark en god Søn gennem et halvt Aarhundrede i Rusland, saaledes vil han ogsaa være sit storomtumlede nye Fædreland en trofast Søn i den Tid, han opholder sig her.

S. T.

Vor højtærede ældste og kære Kollega

Karl Vasilevitsch!

I Dag, paa Dagen for Festen i Anledning af Deres Arbejde paa Veterinær Omraade, Dagen for Deres 50 aarige Virksomhed som Veterinær, sender Medlemmer af den Veterinære Korporation, Arbejdere i Byen Kostroma, Dem kære Karl Vasilevitsch vore varmeste Hilsener. De har været en af de første Personer i det veterinære Arbejde her, og er meget anset. Deres Arbejdsfane har De i de 50 Aar, som er lagt tilbage, holdt kraftigt og urokkeligt i Vejret, indtil denne Dag. Deres Virksomhed iblandt os har paa det ædle Grundlag, den har hvilet, haft for os Veterinærer overordentlig udstrakt og omfangsrig Betydning.

De fuldendte den Veterinære Skole i Udlandet, i Danmark, og begyndte dér Deres praktiske Arbejde. Skæbnen fører Dem senere til Syd Amerika, Vestindien, Sverige og endelig til Rusland, hvor De modtager Udnævnelse som russisk Veterinærlæge fra det høje russiske medicinsk-kirurgiske Akademi i St. Petersburg. De fortsætter Deres praktiske Arbejde i fjerne Gouvernementer i vort ud-

strakte Land. For 23 Aar siden kom De til Kostroma og har arbejdet i Deres Kammeraters Midte. I 23 Aar har De arbejdet ærefuldt og utrætteligt iblandt os, som Mønster paa en Embedsmand. Vi beundrer Deres utrættelige Energi, som De har udvist i et halvt Aarhundrede, De har udført det besværlige Veterinærarbejde. Vi takker Dem for en saadan utrættelig Energi og for det udholdende Arbejde, hvormed De har røgtet Deres Veterinærgerning, og som har givet Dem Borgerretten og tildelt Dem den ærefulde Plads i Landboforvaltningen i vort Land.

Veterinær Korporationen i Kostroma sender Dem med Hjertelighed kære Karl Vasilevitsch paa denne betydningsfulde Dag, Deres 50 aarige Jubilæum, vor dybeste Agtelse og ønsker Dem, at De endnu i mange Aar maa kunne fortsætte Deres gavnlige Virksomhed¹⁶⁰).

Med 22 Underskrifter fra alle Medtjenende.

¹⁶⁰) oversat af Carl Mæhls søster, lærerinde Amaline Mæhl, som gennem sine mange familiebesøg i Rusland har lært russisk.

PERSONLIG PENSION TIL DYRLÆGE K. V. MÆHL

I Maj Maaned dette Aar¹⁶¹⁾ kunde Dyr- læge K. V. Mæhl fejre 55 Aars Jubilæum for sine veterinære og sociale Virksom- hed som ældste Governementsveterinær- arbejder.

K. V. Mæhl — Dansk af Herkomst — har tilbragt største Delen af sit Liv og sin Virksomhed i Rusland, hvor han i 52 Aar har arbejdet i forskellige Virksomhe- der. Som Dyr læge i Byen Kostroma har K. V. Mæhl arbejdet 28 Aar.

Som en dygtig Specialist har K. V.¹⁶²⁾ altid været paa Højde med sin tjenstlige Stilling. Idet han fuldstændig ofrede sig for sit Arbejde forblev Kammerat Mæhl i Borgerkrigens Aar — skjønt han havde Mulighed for at rejse til sit Fædreland, — til Danmark — tro mod sin Pligt, og svigtede ikke 1 Minut den Sag, der var ham betroet.

Sanitærenes Gubotdel¹⁶³⁾ udnævnte i Anledning af Forbundets 6 Aars Jubilæum i 1924 Kammerat Mæhl med Navnet „Ar- bejdets Helt“. Til hans 55 Aars Arbejds- jubilæum havde Forbundet forberedt en højtidelig Æresbevisning (Fest), men Ju- bilærens pludselige og svære Sygdom tvang dem til at opsætte denne Fest.

¹⁶¹⁾ 1927.

¹⁶²⁾ Karl Vilhelmovic.

¹⁶³⁾ Gubotdel = ?

Fig. 67. Arbejdets helt, kammerat Mæhl.
(Foto i privateje).

Kammerat Mæhls ærværdige Alder (han er allerede 74 Aar gammel) og Syg- dom — har sat deres Præg — og i Juli Maaned blev han tvunget til at tage sin Afsked. Paa Ansøgning fra Gubsemuprav- lenie¹⁶⁴⁾ har Kammerat Mæhl af Central- komiteen for personlige Pensioner ved Narkomsovesve¹⁶⁵⁾ faaet tildelt personlig Pension. Saaledes har Sovjetmagten værdsat en sand Arbejdets Helt efter Fortjeneste¹⁶⁶⁾.

G. Schifmanovitch

¹⁶⁴⁾ Gubsemupravlenie = ?

¹⁶⁵⁾ Narodnyj kommissariat Sovetskogo Sojuza?

¹⁶⁶⁾ denne meddelelse er en oversættelse fra avi- sen Pravda, maj 1927; se også nekrolog over Carl W. Mæhl i *Maanedsskrift for Dyr læger* 1930/1931, 45, 429—431, skrevet af St. Friis.

Н а ш и м ч и т а т е л я м !

В прошлом веке в России было много иностранных ветеринаров. Из одной только Дании приехало не меньше 14 на протяжении периода 1820-1874 гг. Одним из последних эмигрантов был Карл Мэль, которому было тогда лишь 21 год. Он уже практиковал год в Дании, но ему показалось, что на острове Борнхольме перспективы на будущее были очень скудны. Поэтому он решил эмигрировать в Россию. Датский ветеринар в Скт. Петербурге, ветеринар полка Ханс Багге помогал ему в первое время практическими советами. Мэль в начале был назначен в Северной России, в Вятке /1875 г./, в качестве младшим губернским ветеринаром, но суровый климат заставил его ходатайствовать о переводе на юг, в Крым, где он проработал десять лет. Там он женился, и в 1886 году был назначен губернским ветеринаром в Нижнем Новгороде, где он прожил период 1888-1897 гг. Главным его занятием в России была борьба против чумы рогатого скота и сибирской язвы. Последним рабочим местом его был город Кострома, в котором он проработал 28 лет, в частности, как городской ветеринар. После революции опять определили его на должность, и в 1924 году назначили его героем труда.

Невзирая на обширные обязанности на месте работы и перед своей большой семьей он все-же находил время писать профессору при Королевской Сельскохозяйственной и Ветеринарной Академии, Харальду Краббе, и сообщить ему, что происходило в его городе и в его семье. Мэль также успел написать ряд статей на профессиональные темы в русской ветеринарной прессе, и в Дании его статьи были напечатаны в журналах Сборник для ветеринаров и Жемесячник для ветеринаров. Он был хорошим наблюдателем и также критиковал русских властелинов. Ценность сборника писем увеличивается двумя большими приложениями. В одном из них говорится о русских крестьянах и о причинах тому, почему они покидали свои земли чтобы стать бродягами и нищими, во втором - о большом ярмарке /с июля до сентября/ в Нижнем Новгороде.

Небезинтересен также краткий эпизод, случившийся с ним во время его трудного путешествия к дочери в Буе, так как, по его же словам, даже перед короткими поездками в России надо сделать завещание и проститься с родными.

Во время своего пребывания в России в 1874-1930 гг. Мэль неоднократно побывал в Дании, и в течение его последнего визита в 1925 году его интервьюировали для опубликования в одной провинциальной газете /Калундборгская газета/. Это интервью, которое приводим как приложение № 4, является своего рода резюме его пребывания в России на протяжении почти полувека.

Мэль был женат и имел пятеро детей. Он умер в 1930 году в Нижнем Новгороде. Все его потомки поселились в России.

Сборником писем Мэля опять освещаются условия в дореволюционной России. Поэтому эти письма представляют интерес не только для ветеринаров, а также для тех, кто занимается историей России.

To the readers!

In the last century there were many foreign veterinarians in Russia. From Denmark alone, in the period 1820-1874 there came no fewer than 14. One of the last to emigrate was *Carl Mæhl*, who was only 21 years old. He had already been practising in Denmark for a year, but did not feel that there was any future for him on Bornholm. He therefore decided to emigrate to Russia. A Danish veterinary surgeon in St. Petersburg, Regimental veterinary surgeon *Hans Bagge* helped him at first with practical advice. Mæhl was first employed in North Russia in Vjatka (1875) as junior Government veterinary surgeon, but because of the harsh climate he had to seek a transfer to the south, to the Crimea, where he worked for ten years. There he married, and in 1888 he was appointed Government veterinary surgeon in Nijny Novgorod, where he lived from 1888 to 1897. His main employment in Russia was the fight against cattle plague and anthrax. His last place of work was in Kostroma, where he worked for 28 years, including holding the post of Borough veterinary surgeon. After the revolution he was reinstated and in 1924 nominated a hero of the workers.

In spite of great responsibilities in his work and towards his large family, he also found time to write to professor *Harald Krabbe*, of the Royal Veterinary and Agricultural High School, Copenhagen and inform him what had happened in his own town and his own family. Mæhl also managed to write quite a number of technical articles in the Russian veterinary press, and in Den-

mark his technical contributions were printed in *Tidsskrift for Veterinærer* (The Veterinarian Journal) and *Maa-nedsskrift for Dyrlæger* (The Veterinary Surgeons' Monthly). He was a good observer and also criticised those in power in Russia. The value of the collected letters is increased by two large supplements; one concerns the Russian peasants and the reasons why they leave their land to become vagabonds and beggars; the other about the great (from July to September) annual market in Nijny Novgorod.

Also the short report on his personal experiences during his difficult journey to his daughter in Buj is not without interest, because — as he says — in Russia one must always — even when one is going on a shorter journey — write one's will and say farewell to one's nearest and dearest.

During his stay in Russia from 1874 to 1930 Mæhl was in Denmark several times, and during his last visit in 1925 he was interviewed for a Danish provincial newspaper (*Kalundborg Avis*). This interview, which appears as Appendix IV, is a kind of resumé of his half-century long stay in Russia.

Mæhl was married and had five children. He died in 1930 in Nijny Novgorod. All his descendants have settled down in Russia.

With Mæhls letters light is once more shed conditions in Russia in the pre-revolutionary period. The letters are therefore not only of interest to Veterinary Surgeons, but also to others who are interested in the history of Russia.

A n d e n L e s e r !

Im vorigen Jahrhundert befanden sich in Russland viele ausländische Tierärzte. Allein aus Dänemark schon kamen in dem Zeitraum von ca. 1820—1874 vierzehn, von denen der zuletzt ausgewanderte der damals nur 21-jährige *Carl Mæhl* war. Er hatte in Dänemark bereits ein Jahr lang auf Bornholm praktiziert, sah aber dort keine Zukunftsmöglichkeiten und wanderte deshalb nach Russland aus.

In St. Petersburg fand er für die erste Zeit in einem seiner Landsleute *Hans Bagge*, der dort Regimentstierarzt war, einen Ratgeber in praktischen Fragen. Seine erste Anstellung erhielt er in Vjatka in Nordrussland, doch wegen des dort herrschenden strengen Klimas sah er sich gezwungen, weiter südlich eine Beschäftigung zu finden, und er kam auf die Krim, wo er dann zehn Jahre blieb. Dort verheiratete er sich, und im Jahre 1888 wurde er zum Gouvernementstierarzt in Nižnij Novgorod ernannt, wo er 10 Jahre arbeitete.

Mæhls hauptsächliche Beschäftigung in Russland bestand in der Bekämpfung der Rinderpest und des Milzbrandes, und die letzten 28 Arbeitsjahre verbrachte er in Kostroma, wo er u. a. eine Zeit lang städtischer Tierarzt war.

In 1924 wurde ihm die Ernennung als „Held der Arbeit“ zuteil.

Neben seinen grossen Verpflichtungen auf arbeitsmässigem Gebiet sowie seiner zahlreichen Familie gegenüber fand er doch immer noch Zeit, um in Briefen Professor *Harald Krabbe* an der Kgl. Veterinär- und Landwirtschaftlichen Hochschule in Kopenhagen mitzuteilen, was er in seiner Stadt erlebte und wie es seiner Familie erging. Ausserdem schrieb Mæhl eine Reihe fachlicher Artikel, die in der *Tidsskrift for Veterinærer* (Zeitschrift für Veterinäre) und später in der *Maanedsskrift for Dyr læger* (Monats-

schrift für Tierärzte) erschienen. Er war eine gute Beobachter und kritisierte sowohl die russischen Verhältnisse als auch die russischen Machthaber.

Neben diesen Schilderungen gewinnt das Buch an Wert durch zwei besondere Kapitel: das eine beschreibt das Leben der russischen Bauern und die Gründe, die sie zum Verlassen ihres Stückchens Erde zwangen, um dann als Vagabunden und Bettler das Leben zu fristen; in dem anderen Kapitel beschreibt Mæhl sehr anschaulich den jährlichen Markt in Nižnij Novgorod, der von Juli bis September stattfand.

Nicht uninteressant ist auch der kurze Bericht über das, was Mæhl auf der Reise zu seiner Tochter in Buj erlebte, denn seine persönlichen Erfahrungen bestätigen, dass man in Russland — wie Mæhl sagt — auch vor eine kürzeren Reise immer sein Testament machen und mit seinen Lieben Abschied nehmen sollte als sei es für immer.

Mæhl war während seines langen Aufenthaltes in Russland von 1874 bis 1930 mehrmals in Dänemark, und bei seinem letzten Besuch im Jahre 1925 wurde er von einem dänischen Provinzblatt interviewt, und dieses Interview wird als Anhang Nr. IV wiedergegeben. Es kann als eine Art Résumé über den ein halbes Jahrhundert langen Aufenthalt Mæhls in Russland gelten.

Mæhl war, wie schon angedeutet, verheiratet und hatte 5 Kinder. Er starb 1930 in Nižnij Novgorod. Alle seine Nachkommen sind in Russland verblieben.

Die Briefe Mæhls geben ein gutes Bild von den Verhältnissen in Russland vor der Revolution und interessieren daher sicher nicht nur die Tierärzte, sondern sind auch lesenswert für jeden, der sich mit der Geschichte Russlands beschäftigt.

PERSONREGISTER

- Alberti, P. A., justitsminister, 69
 Aleksander III., zar, 52
 Arloing, S., prof., 42
 Bagge, H., prof., 41
 Bagge, H., regimentsdyrl., 34, 45
 Bang, B., prof., 24, 25, 28, 31, 33, 37, 40, 42, 43, 44, 47, 51, 55, 61, 62, 65, 68, 70
 Becker, E., doc., 23, 27, 28, 38, 45, 47, 51, 55, 56, 61
 Bendixen, H. C., prof., 43
 Bendz, H. C. B., prof., 24, 33
 Boas, J. E. V., prof., 69
 Boretti, I., fotograf, 31
 Bruun-Pedersen, N., doc., 23, 27, 28, 42, 45
 Burns, R., digter, 50
 Cenkovskij, L. S., bakteriolog, 41
 Christensen, A. C. P., doc., 65, 68
 Christian IX., konge, 32
 Dagmar, kejserinde, 52, 60
 Dmitrij, Konstantinovič, storfyrste, 56
 Engelsen, Chr., dyrlæge, 25, 28, 30, 31, 32, 33, 37, 45, 50, 51, 56, 61, 68
 Fjord, N. J., doc., 27
 Fredfeldt, E., 53
 Friis, Fr., hofjægermester, 27
 Følger, A. F., 38
 Gautier, D. J. O. Chr., dyrl., 73
 Godunoff (Godunov) Boris, zar, 80
 Grunth, P., doc., 55
 Gudmundson, Jon, 73
 Hansen, C., prof. (bot.) 58
 Hansen, P. Hjerl, 85, 99
 Hofstad, M., stud. vet., 50
 Jensen, C. O., lektor, 42
 Kentioga, Anastasija, 23
 Krabbe, H., prof., 24, 25, 28, 29, 33, 37, 41, 50, 52, 54, 58, 61, 68, 73
 Krabbe, Jon Haraldsen, 53
 Krabbe, Kristin, 73
 Lange, T., konsul, filol., 32
 Lombroso, C., antropolog, 62
 Louise, dronning, 32
 Lundby, S., stud. vet., 50
 Metchnikoff (Mečnikov), I. I., biolog, 66
 Milowidoff (Milovidov), N. A. dyrl., 54
 Most, P., fotograf, 29
 Mæhl, Amaline, lærerinde 54, 73, 137
 Mæhl, Anastasija, 34, 59
 Mæhl, Chr., skræddermester 59
 Mæhl, Dan. Wilh., skræddermester, 26, 73
 Mæhl, Elena Karlovna, 34, 36, 47, 49, 54
 Mæhl, Peter Karlovič, 61, 137
 Mæhl, Sergej Karlovič, 34, 36, 61, 65, 67
 Mæhl, Vera Karlovna, 34, 36, 61
 Mæhl, Zoja Karlovna, 57, 59, 73, 123
 Møller, E., dyrl., fotogr., 30
 Nikolski, A. N., kunstmaler, 61, 74
 Ninon, patriark, 94, 95
 Oldenburg, prins, 44
 Oppermann, A., prof., 69
 Pankaeff (Pankaev), godsbesidder, 22
 Paulli, S., anatom, 50
 Plum, P., læge, 52, 53, 54, 55, 57, 58, 59, 65, 68, 70, 73
 Reymann, Charl. Amalie, 31
 Rørdam, H., kammerherre, oberst, 32
 Sand, G. A. C., doc., 42, 45, 68
 Semmer, E., prof., 37
 Serov, lærer, 123
 Spindler, Alf de 51, 98
 Solowjoff (Solovev), S. M., historiker, 29
 Stockfleth, V., prof., 24, 30, 33
 Stribolt, Vald., doc., 43, 58
 Sverdlov, Ja. M., revolutionær, 63
 Viborg, [E.], prof., 33
 Westring, G. F., doc., 36, 43, 62, 63
 Zenkowski, se Cenkovskij
 Xenia, storfyrstinde, 55

Fig. 68. Sidste møde mellem den danske og russiske gren af slægten: Carl Mæhls søster, lærerinde Amaline Mæhl (fra Ribe) og hendes nevø, kemikeren Peter Karlovic Mæhl (Moskva), her fotograferet i 1932 ved Siegestsäule i Berlin. Selvom Amaline Mæhl takket være sine mange rejser til Rusland beherskede det russiske sprog, talte de indbyrdes tysk for ikke at vække opsigt i datidens Tyskland. (Foto i privateje).

STEDREGISTER

Aleški 22
 Amerika 70
 Archangelsk 94

Basel 42
 Berlin 35, 36
 Bern 42
 Bornholm 24
 Bulgarien 34

Centralasien 78, 109
 Charkov (Harkov) 17, 27
 Constantinopol 80

Danmark, 40, 42, 51, 60, 63, 64, 65, 69, 70,
 73, 74
 Dorpat 25, 37

England 64
 Europa 29, 64

Gammel Kongevej (København) 52
 Gorkij (Nižnij Novgorod) 22

Haag 71, 72
 Harkov, se Charkov

Irkutsk 97
 Italien 64
 Jakutsk 97
 Jaroslav 48, 49, 71, 84
 Jerusalem 94

Karpaterne 74
 Kasan (Kazan) 34, 42, 61
 Kaukasus 28, 37
 Kiev 23, 103
 Kichineff (Kišinev) 51
 Kostroma 46, 47, 48, 49, 50, 51, 54, 55, 57,
 62, 63, 66, 68, 69, 71, 72, 73, 74
 Krim 22, 23, 27, 32
 København 23, 32, 34, 35, 36, 40, 43, 45,
 47, 49, 50, 65, 66, 67, 68, 72

Langeland 34
 Leningrad 44
 Lindelse 34
 Lozovoj 27

Minsk 25, 31, 32, 45
 Monaco 67

Fig. 69. Moskva. Tverskaja gaden. Fra Walther Weibel: Russland. München 1916.

Moskov (Moskva) 17, 27, 28, 32, 35, 36, 42, 58, 59, 66, 68, 71, 72, 73, 84	Saratov 46, 47
Nižnij Novgorod 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 37, 41, 42, 44, 45, 47, 49, 107	Sibirien 28, 78, 81, 86, 88, 97, 101
Nordrusland 27, 42	Simferopol 22, 23, 24, 103
Odessa 22, 97	St. Petersburg 34, 37, 38, 41, 44, 45, 47, 52, 56, 65, 69
Oka 105	Stockholm 73
Paris 66, 81	Sydrusland 17, 22, 27, 42, 77, 85, 90
Petersborg, se St. Peterbsorg	Taurien 22, 24
Ples 61	Turkestan 109
Podolien 45	Tomsk 88, 90, 97, 98
Pokrowskoja 46	Trnowo 34
Poltowske guvernement 37	Tula 86
Randers 40	U.S.S.R. 65
Riga 53	Vesteuropa 34
Rostov (Don) 46	Vinniza 25, 45, 51
Rungsted 52	Volga 39, 44, 46, 71, 72, 96, 105
Rusland 17, 22, 24, 25, 26, 28, 29, 32, 37, 40, 41, 45, 46, 48, 61, 62, 65, 68, 70, 77, 78, 87, 92, 95, 103, 108	Volgograd 46
	Warszawa 35, 36
	Wjatka (Vjatka) 103
	Wladimir (Vladimir) 48, 86

S A G R E G I S T E R

- akklimatisering 17
 almueklasse 78, 86, 94
 ambulatorisk klinik 31
 arbejderhjem 103
 Archiv" vet. Nauk" 23
 asketisme 94
 bazar 111
 bondestanden 87
 censur 29
 damekor 112
 deportation 97
 drukkenbolt 25
 Duma 63
 dyrplagerisager 39
 emigration 77, 88, 89, 90, 101
 fattighuse 102
 forfatning 80
 forpagtning 82
 fragtkørsel 83, 86
 fællesjord 91
 gammeltroende 95
 gendarmer 53
 godsbesiddere 79, 80, 82, 85
 håndværkere 81
 hesteavl 26, 28, 86
 hoveriarbejde 80
 hundegalskab 68
 hungersnød 32
 huspattedyrenes bygning og liv 39, 51
 høiesteret 60
 indfødsret 67
 izvoščik 106
 jernbane 57, 86, 89, 102
 jubilæum (KVL) 66, 69
 kameler 45, 46
 kapitalister 86
 kirke 92
 kirkebøger 94
 klostre 94
 kolera 33, 36, 42
 kolonisation 88, 90
 kommandørkorset 66
 kulgruber 86
 kvaksalvere 110
 kvæg 26, 42, 91
 kvægpest 28, 29, 37
 kvægtransporten 51
 legitimation 77
 livegne 78, 81, 82, 90
 logihuse 96
 lægemøde (St. Petersburg) 44
 løsgjængeriet 77, 96, 101
 mallein 44
 markarbejdere 84, 85, 101
 marked (Nižnij Novgorod) 34
 markedshaller 107
 miltbrandepizooti 51
 miltbrandsvakination 17, 22
 mindesmærke (V. Stockfleth) 30
 mobilisering 60
 muldyrfart 17
 mund- og klovesyge 17, 22
 nationalisering 62
 nationalisme 30
 nedslagning 37
 nybyggerne 90
 obrok 81
 officerer 96
 oksens ordartede lungesyge 36, 37, 39, 42
 osteologisk atlas 33
 pankeevščina 22
 pas 77, 96
 pasgang 22
 pilgrim 92, 94
 pistoler 98
 pneumabacilin 42
 postvæsenet 38, 111
 privatejendom 62
 proletariat 91
 prostitution 61
 revolution 63
 rotter 58
 rødsyge 42
 sangerinder 112
 sanitetsvæsenet 34
 skat 79
 slagtehus 29, 37, 41, 45, 57, 58, 64
 slavisk race 64
 smedie 23, 25, 26, 43
 snefog 27
 snive 29, 37
 steppekvæg 42

Fig. 70. Mæhl skrev om mange emner, bl. a. om husdyrenes akklimatisering i Sydrusland og om krydsningsarbejdet udført på den private akklimatiseringsanstalt Askanija Nova (grundlagt af v. Falz). Fra E. Iwanoff: Die künstliche Befruchtung der Haustiere. Hannover 1912.

straffekolonister 96, 97, 98
sygestald 25

tehandel 108
tiggere 92
trichinundersøgelse 58
tuberkulose 28
tuberkulin 44
tyfus 90
tør gangræn 40

udlændinge 30
udstilling (Skand.) 23
udstilling (Nižnij Novgorod) 37, 45

vagabonder 98, 101
verdenskrig 74
veterinærmøde (Charkov) 17
veterinærmøde (Haag) 71, 72
veterinærmøde (Kostroma) 48
veterinærmøde (Moskva) 17
veterinærmøde (St. Petersborg) 56
veterinærlovgivning (Rusland) 24, 25, 26
Veterinære Sundhedsraad (Danmark) 73
veterinærvæsenet (Danmark) 38
veterinærvæsenet (Rusland) 22, 24
Vestnik obščestvennoj Veterinarii 38
zemstvo 26

BILLEDFORTEGNELSE

Fig.	Side	Fig.	Side
1. Carl Mæhl (1878)	14	38. Sergej Mæhl	67
2. Mæhls skrift	21	39. A. C. P. Christensen	68
3. Erik Becker	23	40. KVL (omkr. 1860)	70
4. Niels Bruun-Pedersen	24	41. Veterinærkongres i Haag (1909)	71
5. Carl Mæhl	26	42. Moskva	72
6. Snefog i Sydrusland	27	43. Harald Krabbe	74
7. Bernhard Bang	28	44. Grænsen Europa/Asien	78
8. Harald Krabbe	29	45. Russisk bonde (d. 18 årh.)	79
9. H. V. Stockfleths mindesmærke	30	46. Smørekspert	83
10. Chr. Engelsen	31	47. Russiske bønder i Sibirien	85
11. Thor Lange	32	48. Russiske bønder	87
12. Nižnij Novgorod	33	49. En ko til salg	89
13. Hans Bagge	34	50. Jekaterinborg	91
14. Indkørsel til KVL	35	51. Opbrud fra en kirketrappe	93
15. KVL efter ombygning	36	52. En gammeltroende	95
16. Ambulatorisk klinik	38	53. To pistoler	98
17. Volgadampere Missouri	39	54. Sibirske fanger	99
18. Tidsskrift for Veterinærer	40	55. Markedshaller i Nižnij Novgorod	107
19. Beslagsmedien, KVL	43	56. Sammenpresset the	109
20. St. Petersborg	44	57. Damer og matroser	113
21. Kameler	45	58. En gade i Nižnij Novgorod	115
22. Kostroma	47	59. Nižnij Novgorod	117
23. H. Krabbes villa	48	60. En 500 rubel seddel	121
24. Elena Karlovna Mæhl	49	61. Handelen er afsluttet	122
25. Simon Paulli	50	62. En oversvømmet landsby	125
26. Chr. Engelsen	51	63. Carl Mæhl (1872)	127
27. Gl. Kongevej (København)	52	64. Østerlars	128
28. S/S Botnia	53	65. Simferopol	129
29. N. A. Milovidov	54	66. Interview med Carl Mæhl	130
30. Veterinærstuderende 1872	56	67. Carl Mæhl	131
31. Peter Plum	58	68. Amaline og Peter Mæhl	137
32. Carl og Anastasia Mæhl	59	69. Moskva, Tverskaja gaden	138
33. Enkekejserinde Dagmar	60	70. Fra Askanija Nova	140
34. Milovidovs hus	62	71. Kort over europæisk Rusland..	142
35. G. F. Westring	63		
36. Carl Mæhl (omkr. 1905)	65		
37. I. I. Mečnikov	66		

KVL = Den kongelige Veterinær- og
Landbohøjskole (København)

DAS EUROPÄISCHE RUSSLAND.

0 100 200 300 400 Km

Fig. 71. Kort over europæisk Rusland. Fra Wallther Weibel: Rusland. München 1916.

A propos Chr. Engelsen . . .

Mange af dem, som har læst *Chr. Engelsen*'s breve til Harald Krabbe og Bernhard Bang har spurgt, hvad grunden var til hans emigration, derfor kan følgende oplysning måske være af interesse:

Chr. Engelsen kom som nybagt dyrlæge til Jylland i begyndelsen af 1870. Han var ugift og havde praksis på *Mors* med bopæl på *Kammerhøjgaard*. Fra februar til ca. juni 1870 korresponderede han med sin fader, *Andreas Engelsen*. Af de opbevarede 6 breve ser vi, at det er gået ham godt i praksis, og at folk godt kunne lide ham. Men så ophører korrespondancen pludselig, fordi hans fader ikke syntes om hans kæreste, *Marie Pabst* fra Helsingør. Trods dette blev de unge gift den følgende vinter i Hvidbjerg kirke på *Mors*.

Det har pint den meget følsomme Christian, at hans familie ikke ville acceptere hans kone og for at have de ubehageligheder på afstand, besluttede han sig til at emigrere til Rusland.

I sommeren 1871 kom han til *St. Petersborg* og udvirkede der ansættelse som telegrafist i Sibirien i *Blagovesčensk*, vest for Vladivostok. Ca. en måned senere kom hans kone med spædbarnet *Mogens* til *St. Petersborg*, hvorfra familien fortsatte mod Øst i et meget ubehageligt køretøj, en *tarantasse*. Rejsen varede 72 dage!

Engelsen prøvede derefter igen at komme i kontakt med faderen, men uden held. Derfor skrev han til bedstemoderen i Helsingør. Af disse meddelelser erfarer vi, at det gik dem ret godt i de første år efter migrationen. I 1873 fik de en datter, *Anna*. Efter 5 år i Sibirien kom de tilbage til *St. Petersborg*, hvor han aflagde den russiske veterinæreksamen.

I et brev til faderen, dateret d. 8. (20.) januar 1877 forklarer han, hvorfor han forlod Danmark, hvordan det er gået ham i Sibirien, og han nævner også nog-

le fremtidsplaner. Fuld af optimisme skrev han: *Det var en god stjerne, der ledede mig til Rusland . . .*

Fra 1877 har han regelmæssigt korresponderet med faderen indtil dennes død i 1888. Engelsen's kone og børnene var flere gange i Danmark, hvor de besøgte hans brødre *Edvard* og *Otto* og også faderen. En omfangsrig privat korrespondance med faderen og broderen *Otto* har jeg fornylig haft lejlighed til at studere hos Engelsen's barnebarn i Svejts, Dipl. Bau-Ing. *Otto von Spindler*. Det var gennem disse breve, årsagerne til emigrationen blev opklaret, som Engelsen selv skrev, var det halvfrivillig landflygtighed. Det var også interessant at se, at familien *Spindler* har indrettet en *sibirsk mindestue*, delvis udstyret med de møbler, der gjorde den lange tur Jylland/Sibirien og tilbage til Europæisk Rusland for at ende i Svejts, hvor Engelsen's enke var bosat efter *Chr. Engelsen's* død i 1906.

Jeg skylder familien *Spindler* megen tak for gæstfrihed og imødekommenhed samt tilladelse til at benytte privatkorrespondancen, familiealbumet m. m., som gjorde hele min efterforskning om denne mands skæbne betydelig lettere.

Til slut lidt oplysning om børnenes skæbne. *Mogens* blev ansat ved den mandshuriske jernbane som tekniker og korresponderede så sent som i 1926 med søsteren *Anna*, der blev læge og virkede i Frankrig, Norge og Svejts, hun døde i 1940. *Andreas* blev officer og ritmester, og efter 1. verdenskrig havde han en taxa-virksomhed for udsøgt klientel i Berlin. Han døde i 1946 i Østrig. Han var gift med *Aleksandra*, hun tilbragte de sidste leveår på Socialministeriets alderdomshjem *Dragsbæk* (Thisted), hvor flere flygtninge fra *Balticum* befinder sig. Det var en kort notits om hendes død i *Dagbladet*, der bragte mig i forbindelse med Engelsen's efterkommere i Svejts, og dermed senere opklaring af de ukendte fakta om emigrationsårsagen.

